



**KÜLTÜREL TURİZMİN BİR YEREL KALKINMA ARACI OLARAK
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN MARDİN KENTİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN
İNCELENMESİ**

Emine DAVUTOĞLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

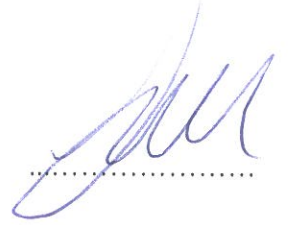
TEMMUZ 2019

Emine DAVUTOĞLU tarafından hazırlanan “KÜLTÜREL TURİZMİN BİR YEREL KALKINMA ARACI OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN MARDİN KENTİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Demet EROL

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

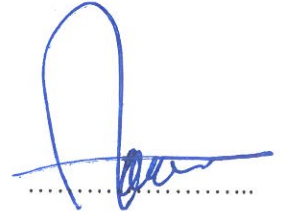
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



Başkan: Prof. Dr. Mehmet TUNCER

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Çankaya Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



Üye: Prof. Dr. Metin ŞENBİL

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



Tez Savunma Tarihi: 23/07/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Emine DAVUTOĞLU

23/07/2019

KÜLTÜREL TURİZMİN BİR YEREL KALKINMA ARACI OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN MARDİN KENTİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN

İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Emine DAVUTOĞLU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2019

ÖZET

Sektörler arasında önemli bir paya sahip olan turizm sektörü ’nün yaratmış olduğu fırsatlar ve avantajlar, sektörde yer alan aktörler arasında işbirliğinin yanı sıra kıyasıya rekabet ve bir güç savaşına dönüşmeye başlamıştır. Kaynakların aşırı kullanımı ve tüketimi doğal ve kültürel çevrenin kalitesini düşürerek, olumsuz etkileri beraberinde getirmiştir. Tüm bu olumsuzluklar göz önünde bulundurularak günümüz koşullarının korunmasının yanı sıra gelecek koşulların da düşünülerek önlem alınması sürdürülebilirlik kavramının önemini vurgulamış, kavramın çevre ve ekolojik boyutunun dışında sosyo-ekonomik boyut olarak da gündeme gelmesine olanak sağlamıştır. Kültürel ve tarihi değerleri ile ön plana çıkan tarihsel kentlerde turizm, yerel kalkınmaya katkıda bulunan temel bir araç konumundadır. Kültür turizmi, ekonomik yönden gelir sağlayıcı etkisinin yanı sıra, sosyal yönden kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması açısından da önemli bir turizm türüdür. Kültür turizminin sürdürülebilirliği, yerel grupların kültürel mirasını, kültürel özelliklerini, gelenek ve göreneklerini koruma ve devamlılıklarını sağlamak açısından önemlidir. Sürdürülebilir kültür turizmi ile hem yerel değerlerin korunması hem de yerel kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır. Sürdürülebilirlik ilkeleri içerisinde gelişen kültür turizminde ana amaç kültürel ve tarihsel değerlerin korunması ile “yere”, “yerele” ve “yerel grupların ekonomik gelişmesine” dayalı üç noktaya odaklanmaktadır. Birinci amaç; mevcut kaynakların uzun vadeli devamlılığının sağlanması, ikinci amaç kısa vadeli fırsat yaratıcılığından uzun vadeli çözüm arayışlarına yönelmesi, üçüncü amaç ise yerel grupların ekonomik gelirlerinin geliştirilmesine olanak tanınmasıdır. Tez çalışması, gözlem, varsayım, test, genelleme dizgisinin izlendiği nitel ve nicel araştırma yöntemleri çerçevesinde ele alınmıştır. İlk olarak seçili alan ile ilgili literatür taraması yapılmış daha sonra uluslararası literatür taranarak sistematik hale getirilmiştir. Hipotez ve alt hipotezlerin sınanması amacıyla seçili alanda ziyaretçilere ve işletmelere anket tekniği uygulanmıştır. Tezin temel bulguları: Mardin kentinde kültür turizminin yerel ekonomiye katkısının önemli ölçüde olumlu olduğu; gelecekte yörenin çevresel, kültürel, tarihi değerleri ile sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde, bütüncül bir koruma anlayışı ve kültür turizmi politikalarıyla ülkemizde ve dünyada önemli bir marka kent olacağı yönündedir.

Bilim Kodu : 80208
Anahtar Kelimeler : Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, kültür turizmi, yerel kalkınma, Mardin
Sayfa Adedi : 212
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Demet EROL

INVESTIGATION OF SUSTAINABILITY OF CULTURAL TOURISM AS A LOCAL DEVELOPMENT TOOL ON THE CASE OF MARDIN CITY

(M. Sc. Thesis)

Emine DAVUTOĞLU

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

July 2019

ABSTRACT

The opportunities and advantages created by the tourism sector, which has a significant share among the sectors, have started to transform into competition and a power struggle as well as cooperation among the actors in the sector. Excessive use and consumption of resources has brought negative effects by reducing the quality of the natural and cultural environment. Taking these measures into consideration in addition to preserving today's conditions, taking measures in consideration of future conditions emphasized the importance of the concept of sustainability and enabled the concept to come up as a socio-economic dimension beyond the environmental and ecological dimensions. In the traditional cities that stand out with their cultural and historical values, tourism has become a basic tool that contributes to local development. Cultural tourism is an important tourism type in terms of preserving and preserving the cultural values in terms of social as well as its economic income generating effect. Sustainability of cultural tourism is important to ensure the preservation and continuity of the cultural heritage, cultural characteristics, traditions and customs of local groups. Sustainable cultural tourism aims to protect both local values and local development. The main goal of cultural tourism, which develops within the principles of sustainability, focuses on three points based on "place", "local" and "economic development of local communities". The first objective; ensuring the long-term sustainability of the available resources; the second objective is to lead the short-term opportunity for creativity to long-term solutions; and the third objective is to allow the development of the economic income of local groups. The research is considered within the framework of qualitative and quantitative research methods in which observation, assumption, test, generalization string are followed. Firstly the literature on the selected area was searched and then the international literature was searched and systematized. In order to test hypotheses and sub-hypotheses, survey technique was applied to visitors and enterprises in the selected area. The main findings of the thesis: In Mardin city, the contribution of cultural tourism to the local economy is significant; In the future, in line with the environmental, cultural, historical values and sustainability principles of the region, it is an important brand in our country and in the world with a holistic understanding of conservation and cultural tourism policies.

Science Code : 80208
Key Words : Sustainable development, sustainable tourism, cultural tourism,
local development, Mardin
Page Number : 212
Supervisor : Asst. Prof. Dr. Demet EROL

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen, sevgisi, şefkati, bilgi birikimi ve yönlendirmeleriyle en zor anlarım da bile yanımda olan çok kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Demet EROL'a; değerli hocalarım Prof. Dr. Mehmet TUNÇER'e ve Prof. Dr. Metin ŞENBİL'e çalışmama sağladıkları katkılardan dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM çalışanı sevgili arkadaşım Nazan DEMİREL'e, Mardin Artuklu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'ne, meslektaşım Cemil FİDAN'a, anket çalışmalarımı gerçekleştirmem de kolaylık sağlayan Mardin kent merkezi esnafına ve her daim bana inanan, tez çalışmamı bitirmemde inancımı sağlamlaştıran dostum Esra ZENGİN'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans dönemim de olduğu gibi Yüksek Lisans dönemim boyunca da her an ve her dakika bana telkinlerde bulunan, sabahladığım gecelere ortak olan ve her daim bana destek olan 'Canım Annem ve Babama' başta olmak üzere, değerli kız kardeşlerim Büşra, Kübra, Sevilay ve Nilaya stresli anlarıma ortak oldukları ve bu tezi bitirmemde gösterdikleri çaba için minnettarım.

Tez çalışmam boyunca gösterdiği özveriden ve bana verdiği destekten ötürü sevgili eşim Muhammet'e ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Son ve en özel teşekkürüm, zamanından çalmama rağmen beni her daim mutlu hissettiren, bakışlarıyla ve minik elleriyle bana her zaman güç veren, huzurum, yaşam kaynağım olan en özel kişiye: Canım kızım Nur Zehra DAVUTOĞLU'na.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
RESİMLERİN LİSTESİ	xvi
HARİTALARIN LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR.....	xviii
1. GİRİŞ	1
2. TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA.....	9
2.1. Turizm Amaçlı Seyahatlerin Sürdürülebilirlik İlkelerine Geçiş Süreci.....	9
2.1.1. Turizmin kentleşmesi ve kültürel yönlü gelişme süreci.....	11
2.1.2. Kültürel turizmin bağdaştırıcısı: kentsel turizm kavramı	13
2.1.3. Kentlerin bir turizm destinasyonu olarak pazarlanmasında farklı yaklaşımlar	14
2.2. Sürdürülebilirlik Kavramının Tüm Sektörlerde Yer Alma Süreci.....	17
2.2.1. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya kurumsallaşma süreci	22
2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Araçlarından Sürdürülebilir Turizm	32
2.3.1. Sürdürebilir turizm hedefleri.....	35
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İÇİN KÜLTÜREL TURİZM	39
3.1. Kültür ve Kültürün Endüstrileşmesi	39
3.2. Kültürel Turizmin Kavramsallaştırılması	43
3.3. Kültürel Turizmin Sürdürülebilirliği; Amaç ve İlkeleri	46

Sayfa

3.4. Kültürel Turist Olarak Tanımlanan Grupların Sınıflandırılması	49
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINDAN BİRİ OLARAK; YERELLİK ÜZERİNDEN KALKINMA	53
4.1. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecinin Kavramsallaşması	53
4.1.1. Yerel Ekonomik kalkınma sürecinde temel kavramlar ve stratejiler	56
4.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecinin Amaçları	60
4.3. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecinde Turizmin Rolü	61
5. TÜRKİYE’DE TURİZMİN GELİŞME SÜRECİ VE TURİZM POLİTİKALARI	65
5.1. Türkiye’nin Turizmle Tanışma Dönemi	65
5.1.1. Planlı dönem öncesi Türkiye’de turizm (1923-1963)	65
5.1.2. Planlı Dönem’ de Türkiye’de turizm (1963-2019)	66
5.1.3. Beş yıllık kalkınma planlarında turizm sektörü politikaları.....	67
5.2. Aşırı Turizme Karşı Türkiye’de Yeni Yaklaşımlar	72
6. MARDİN’DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE GELİŞMEYİ TETİKLEYEN FAKTÖRLER.....	75
6.1. Mardin Kentine İlişkin Genel Bilgiler	75
6.1.1. Mardin kentinin konumu ve tarihsel gelişimi	76
6.1.2. Mardin kentinin mekânsal ve fiziki yapısı	81
6.1.3. Mardin kentinin sosyal ve ekonomik yapısı	84
6.2. Mardin Kentinde Turizm Sektörünün Gelişme Süreci ve Kültürel Turizm Arzı	88
6.2.1. Mardin kentinin turizm ivmesini hızlandıran faktörler	106
6.2.2. Mardin kentinde turizmin mevcut durumu	118
6.3. Mardin Kentine İlişkin SWOT (G. Z. F.T) Analizi	120
7. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME.....	123
7.1. Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Anket Bulguları ve Değerlendirme	133
7.1.1. Ziyaretçilerin cinsiyet durumlarına göre dağılımı	133

Sayfa

7.1.2. Ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımı.....	134
7.1.3. Ziyaretçilerin meslek gruplarına göre dağılımı.....	134
7.1.4. Ziyaretçilerin milliyetlerine göre dağılımı	135
7.1.5. Ziyaretçilerin ulaşım tercihlerine göre dağılımı.....	135
7.1.6. Ziyaretçilerin konaklama sürelerine göre dağılımı	136
7.1.7. Ziyaretçilerin gezi için Mardin'i tercih etme nedenlerine göre dağılımı .	137
7.1.8. Kültürel faaliyetlerin yeterliliği	137
7.1.9. Ziyaretçilerin gezi sürecinde en çok ziyaret ettikleri yerlere göre dağılımı	138
7.1.10. Ziyaretçilerin Mardin kenti hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımı	139
7.2. Konaklama Faaliyeti Gösteren İşletme Anketi Bulguları ve Değerlendirme	142
7.2.1. Konaklama faaliyetli işletmelerin genel özelliklerine göre dağılımı	143
7.2.2. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin temel özelliklerine göre dağılımları	145
7.2.3. Konaklama faaliyetli işletmelerin personel yapılarına göre dağılımları..	147
7.2.4. Konaklama faaliyetli işletmelerin yer ve yerele ait özelliklerine göre dağılımları	148
7.2.5. Konaklama faaliyetli işletmelerin pazar olanaklarına göre dağılımları ...	150
7.2.6. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin kentinde turizmin gelişmesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen dinamiklere ilişkin görüşlerine yönelik dağılımları	151
7.3. Turistik Faaliyet Gösteren Ticari İşletme Anketi Bulguları ve Değerlendirme .	155
7.3.1. Turistik faaliyetli işletme girişimcilerinin temel özelliklerine göre dağılımları	156
7.3.2. Turistik faaliyetli işletmelerin genel özelliklerine göre dağılımları.....	157
7.3.3. Turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerin personel yapılarına göre dağılımları	159
7.3.4. Turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerin yer ve yerele ait özellikleri ile pazar olanaklarına ilişkin dağılımları.....	160

Sayfa

7.3.5. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme girişimcilerinin Mardin kentinde turizmin gelişmesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen dinamiklere yönelik dağılımları	163
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	167
KAYNAKLAR	181
EKLER.....	193
EK-1. 1923'ten günümüze turizm ile ilgili önemli gelişmeler	194
EK-2. Yerli ziyaretçi anket formu örneği	196
EK-3. Yabancı ziyaretçi anket formu örneği	198
EK-4. Konaklama faaliyeti gösteren işletme anket formu örneği.....	200
EK-5. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anket formu örneği	204
EK-6. Mardin kentinde bulunan turizm işletme belgeli ve belediye belgeli oteller	208
EK-7. Anket görüşmesi yapılan konaklama faaliyetli işletme bilgileri.....	209
EK-8. Anket görüşmesi yapılan turistik faaliyetli ticari işletme bilgileri.....	210
ÖZGEÇMİŞ	211

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Sürdürülebilirlik kavramına farklı yaklaşımlar	20
Çizelge 2.2. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya uzanan uluslararası anlaşma süreci.....	25
Çizelge 2.2. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya uzanan uluslararası anlaşma süreci.....	25
Çizelge 2.2. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya uzanan uluslararası anlaşma süreci.....	25
Çizelge 2.3. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi hedefleri ve turizm ile ilişkilendirilmesi	29
Çizelge 2.4. Sürdürülebilir turizm kavramına farklı yaklaşımlar	32
Çizelge 2.5. Sürdürülebilir turizm hedefleri ve turizm açısından değerlendirilmesi	36
Çizelge 3.1. Kültürel değerlerin ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel yönlü gelişimsel potansiyelleri	42
Çizelge 3.2. Kültürel turizme kavramsal yaklaşımlar.....	44
Çizelge 3.3. Kültürel turizmin kavramsal, teknik, geniş ve dar kapsamlı tanımlamaları	46
Çizelge 3.4. Kültürel turist tipolojileri.....	50
Çizelge 3.5. Kültürel turistler tarafından tercih edilen aktiviteler	51
Çizelge 4.1. Yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin dönemleri	57
Çizelge 4.2. Yerel ekonomik kalkınma sürecinin başarılı olabilmesi için turizm alanlarının özellikleri	63
Çizelge 5.1. Planlı dönem öncesi turizm istatistikleri.....	66
Çizelge 6.1. Mardin’de nüfus ve göç durumu.....	85
Çizelge 6.2. Mardin ilinde rekabet gücü yüksek öncü sektörler.....	86
Çizelge 6.3. Mardin İl’inin işgücüne katılma oranı	87
Çizelge 6.4. Mardin İl’inin istihdam oranı.....	87
Çizelge 6.5. Mardin İl’inin işsizlik oranı	88
Çizelge 6.6. Mardin ilindeki tescilli sit alanlarının ilçelere göre dağılımı.....	91

Çizelge	Sayfa
Çizelge 6.7. Mardin ilindeki tescilli kültürel ve tabiat varlıklarının ilçelere göre dağılımı	92
Çizelge 6.8. Mardin ilindeki kültürel turizm ürünleri	94
Çizelge 6.9. Mardin ilindeki kültürel turizm faaliyetleri ve yerel etkinlikler	105
Çizelge 6.10. Mardin kentinin geçmişten günümüze planlama süreci	110
Çizelge 6.11. Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Mardin kenti için amaçlanan hedefler	114
Çizelge 6.12. Otellerde konaklayan yerli turist sayısı	119
Çizelge 6.13. Otellerde konaklayan yabancı turist sayısı	119
Çizelge 6.14. Sürdürülebilir kültür turizmi açısından Mardin kenti için geliştirilen WOT analizi	121
Çizelge 7.1. Anket araştırmasının yöntemini anlatır çizelge	125
Çizelge 7.2. Araştırmada kullanılan anketlerin ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları	133
Çizelge 7.3. Ziyaretçilerin Mardin kenti hakkındaki görüşlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları	141
Çizelge 7.4. Konaklama işletmelerinin türü ve mülkiyet durumuna ilişkin dağılımı	143
Çizelge 7.5. Konaklama işletmelerinin en yoğun ziyaretçi ağırladığı dönem veya dönemlere ilişkin dağılımı	143
Çizelge 7.6. Konaklama işletmelerinin toplam yatak kapasitesi, oda sayısı ve yıllık ziyaretçi doluluk oranlarına ilişkin dağılımı	144
Çizelge 7.7. Konaklama işletmelerinde ziyaretçilerin ortalama geceleme sayılarına ilişkin dağılımları	145
Çizelge 7.8. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımları	145
Çizelge 7.9. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin öğrenim durumu ve daha önce hangi faaliyetle uğraştığına ilişkin dağılımları	146
Çizelge 7.10. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin Mardin'de ikamet yılları ve Mardin kenti dışında herhangi bir ekonomik faaliyetlerinin olup olmadığına ilişkin dağılımları	146
Çizelge 7.11. Konaklama faaliyetli işletmelerin kuruluş tarihleri ve işletmeler kurulurken girişimcilerin kullandıkları sermayeye ilişkin dağılımları	147

Çizelge	Sayfa
Çizelge 7.12. Konaklama faaliyetli işletmelerin hizmetli ve personel sayısı ve turizm yüksekokulu mezunu personel durumuna ilişkin dağılımları	148
Çizelge 7.13. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin'e rakip olarak gördükleri kent ve bu kentin en üstün özelliğine ilişkin dağılımları	149
Çizelge 7.14. Konaklama faaliyetli işletmelerin mutfaklarında yerel ürün kullanıp kullanmama durumuna ilişkin dağılımları	149
Çizelge 7.15. Konaklama faaliyetli işletmelerin kendi reklam ve tanıtımını yaparken Mardin kentinin kullanılan özelliklerine ilişkin dağılımları	150
Çizelge 7.16. Konaklama faaliyetli işletmelerin diğer işletmelerle ortak girişimlerinin olup olmadığına ilişkin dağılımları	150
Çizelge 7.17. Konaklama faaliyetli işletmelerin ziyaretçilerin işletmelerini tercih ederken kullandıkları teşhir edici yöntemlere ilişkin dağılımları	151
Çizelge 7.18. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin'de turizmin gelişmesiyle kent üzerine etkisinin değerlendirilmesine ilişkin görüş dağılımları	152
Çizelge 7.19. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin, işletmelerinin başarısını olumsuz etkileyen faktörlere ilişkin görüş dağılımları	153
Çizelge 7.20. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin turizmini olumsuz etkileyen faktörlere ilişkin görüş dağılımları	155
Çizelge 7.21. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin cinsiyet, yaş ve doğdukları yere ilişkin dağılımları	156
Çizelge 7.22. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin daha önce herhangi bir faaliyetle uğraşıp uğraşmadığına ilişkin dağılımları	157
Çizelge 7.23. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin'de ikamet yılları ve başka bir kentte herhangi bir ekonomik faaliyetlerinin olup olmadığına ilişkin dağılımları	157
Çizelge 7.24. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin türleri ve mülkiyet durumlarına göre dağılımları	158
Çizelge 7.25. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin daha önceki faaliyetleri ve girişimcilerin işletmeyi kurarken kullandıkları sermayeye ilişkin dağılımları	158
Çizelge 7.26. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin en çok kar elde ettikleri dönemlere ilişkin dağılımları	159
Çizelge 7.27. Turistik faaliyetli ticari işletmelerde çalışan hizmetli ve personel sayısı, turizm yüksekokulu mezunu personel durumuna ilişkin dağılımları	160

Çizelge	Sayfa
Çizelge 7.28. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin kentine rakip olarak gördükleri kent ve bu kentin en üstün özelliği ilişkin dağılımları	161
Çizelge 7.29. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin reklam ve tanıtımlarını yaparken kullandıkları yöntemlere ilişkin dağılımları	162
Çizelge 7.30. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin diğer işletmelerle ortak girişim tercihlerine ilişkin dağılımları.....	162
Çizelge 7.31. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin’de turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisinin değerlendirilmesi hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımları.....	164
Çizelge 7.32. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere yönelik dağılımları	165
Çizelge 7.33. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin turizmini olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere yönelik dağılımları	166

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Tez çalışmanın tasarımını anlatır çizelge	7
Şekil 4.1. Meyer-Stamer'in yerel ve bölgesel ekonomik kalkınmada temel konuları kavramsallaştırma şeması: Altıgen.....	55
Şekil 7.1. Görüşme yapılan ziyaretçilerin cinsiyet dağılımı	134
Şekil 7.2. Görüşme yapılan ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımı.....	134
Şekil 7.3. Görüşme yapılan ziyaretçilerin meslek durumuna göre dağılımı.....	135
Şekil 7.4. Görüşme yapılan ziyaretçilerin milliyetlerine göre dağılımı.....	135
Şekil 7.5. Görüşme yapılan ziyaretçilerin seyahat tercihleri ve kente erişimde tercih ettikleri ulaşım türü dağılımı	136
Şekil 7.6. Görüşme yapılan ziyaretçilerin kentte geceleme süreleri.....	136
Şekil 7.7. Görüşme yapılan ziyaretçilerin gezi için Mardin'i tercih etme nedenleri	137
Şekil 7.8. Görüşme yapılan ziyaretçilerin kentteki kültürel faaliyetleri yeterli bulup bulmadığına ilişkin görüşleri	138
Şekil 7.9. Görüşme yapılan ziyaretçilerin gezi süresince ziyaret ettikleri yerler.....	139
Şekil 7.10. Konaklama faaliyetli işletmelerin nitelikli personel bulmada sorun yaşıyıp yaşamadıklarına ilişkin dağılımları	148
Şekil 7.11. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin nitelikli personel bulmada sorun yaşıyıp yaşamadıklarına ilişkin dağılımları	160

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1. Thomas Cook'un düzenlediği ilk tur ve Cook'un seyahat acentesi işletmesinden görünümeler.....	11
Resim 6.1. Mardin kentinden gündüz ve gece görünümeleri	75
Resim 6.2. Olfert Dapper ve Le Gouz'un 17. yüzyıl Mardin Gravürleri.....	79
Resim 6.3. Carsten Niebuhr'un 18. yüzyıl Mardin gravürü John Guest'ın 18. yüzyıl Mardin gravürü	80
Resim 6.4. MERDİNAR Projesi kapsamında restorasyonu yapılan Revaklı çarşısından görünümeler ve plan şeması	89
Resim 6.5. 15. yy. yapı örneği olan Kasımiye Medresesi 14. yy. yapı örneği olan Zinciriye Medresesi	90
Resim 6.6. Tarihi Mardius konağı özel konaklama tesisi (solda); Milli Eğitim Müdürlüğü ek hizmet binası, Gazi konağı butik otel	95
Resim 6.7. Bakırcılar Çarşısı, Zahirceciler çarşısı, Hasan Ammar çarşısı	96
Resim 6.8. Ulu (Cami-i Kebir) Cami ve minaresi, Abdullatif (Latifiye) Camii.....	97
Resim 6.9. Mor Mihael Kilisesi ve Burç Manastırı, Deyrulzafaran Manastırı	98
Resim 6.10. Mor Hürmüzd Keldani Kilisesi, Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi.....	99
Resim 6.11. Protestan Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi ve Patrikhane	99
Resim 6.12. Mardin Kalesi, Burç ve Kale Camisi'nden görünümeler	100
Resim 6.13. Telkâri işlemesi ürünlerden örnekler, Bir Süryani geleneği olan 'Basmacılık' örneği, Bakırcılık zanaatı	101
Resim 6.14. Kaburga dolması, Sembusek, Derik zeytini	102
Resim 6.15. Süryani şarabı, Peksimet, Badem şekeri.....	103
Resim 6.16. Mardin Güvercin Festivali'nden görünümeler, Mardin Müzesi Arkeopark'tan görünümeler.....	106

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 6.1. Mardin İl'inin ülke ve bölge içindeki stratejik konumu	77
Harita 6.2. Mardin İl'inin idari bölünüş haritası	82
Harita 6.3. Havayolu ulaşımı ile kente erişim olanakları.....	83
Harita 6.4. Yakın çevredeki illere olan uzaklık	84
Harita 6.5. Mardin kentsel mekânın tarihsel gelişim süreci.....	112
Harita 7.1. Konaklama faaliyeti gösteren işletmelerin yerleşim haritası	127
Harita 7.2. Turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerin yerleşim haritası.....	131

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
AIEST	Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
ATLAS	Boş Zaman ve Turizm Eğitimi Derneği
BM	Birleşmiş Milletler
ÇEKÜL	Çevre Kültürel Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ETI	Avrupa Turizm Enstitüsü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
ICPD	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPCC	Uluslararası İklim Değişikliği Paneli
IUCN	Uluslararası Dünya Koruma Birliği
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KTVKBK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KUDEM	Koruma, Uygulama ve Denetleme Müdürlüğü
MERDİNAR	Mardin Katılımcı Kentsel Rehabilitasyon Projesi
MİA	Merkezi İş Alanı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SCP	Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TKTVYK	Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
TTYD	Turizm Yatırımcıları Derneği
TUGEV	Turizmi Geliştirme Vakfı

Kısaltmalar**Açıklamalar****TÜİK**

Türkiye İstatistik Kurumu

TÜROB

Türkiye Otelciler Birliği

TÜRSAB

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

TÜSİAD

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

UNCHE

Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı

UNEP

Birleşmiş Milletler Çevre Programı

UNESCO

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UN-HABİTAT

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı

UNWTO

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü

WCED

Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu

WCS

Dünya Koruma Stratejisi

WSSD

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi

WTO

Dünya Ticaret Örgütü

WTTC

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

YEK

Yerel Ekonomik Kalkınma

1. GİRİŞ

Kültürel turizm, tüm kent kimliği öğelerini kapsamaktadır. Bunların içerisinde, anıtsal ve sivil mimari örnekleri, sanat ürünleri, koleksiyonlar, kültürel kimlikler, gelenekler ve diller yer almaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, yukarıda söz edilen tüm kent kimliği öğeleri potansiyeli açısından tarihi Mardin kentinin sahip olduğu doğa, tarih, kültürel zenginlik ve çeşitlilik bu tezin çalışması konusu olarak seçilmesinde büyük bir etken olmuştur. Söz konusu öğeler Mardin kentini, Türkiye'deki diğer yerleşimler (Ankara'da Beypazarı, Bursa'da Cumalıkızık, Karabük'te Safranbolu vb.) ve Dünya'da başarılı sayılan diğer örnekler (Fas'ta Fes, İngiltere'de York, İtalya'da Puglia vb.) arasında kültürel turizmde iddialı bir aktör konumuna getirmektedir. Kültürel turizm, ulusların kültürel mirasını korumak ve yaşatmak için önemli fırsatları barındırırken, özellikle Mardin gibi tarihi kentler için yeni yatırım ve iş olanaklarını, ekonomik kalkınma ve rekabet gücünü artıran seçenekleri de gündeme getirmektedir.

20. yüzyılın sonlarına doğru kitle turizminden kaynaklanan olumsuzluklara karşın kültürel miras ve sürdürülebilir kalkınma konuları önemle üzerinde durulan konular haline gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte, kitle turizminin yarattığı olumsuz etkilere karşın çevreye ve sürdürülebilirlik ilkelerine göre geliştirilmesi öngörülen kültürel turizm gibi ekonomik unsurlar yaratan ve toplumlararası anlayışa katkıda bulunan turizm modelleri geliştirilmiş; pazarı genişleten, kitle turizminin yarattığı sıradanlığı yeni motivasyonlara dönüştüren, gelişmemiş veya az gelişmiş bölgelerde yeni turizm destinasyonları yaratma imkânı sağlayan ve bireylerin farklı toplumlar ile etkileşimde bulunması sonucu sosyo-ekonomik ve kültürel deneyimler edinerek yeni turizm arayışlarına katkıda bulunan alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kitle turizminin sosyal ve çevresel açıdan olumsuz etkilerine bir tepki olarak gelişen sürdürülebilir turizm kavramı, doğal çevre, tarihi çevre, arkeolojik alanlar gibi çevresel, kültürel ve ekonomik yönlü mevcut kaynakları geliştirmeyi ve korumayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda geçmişteki ve gelecekteki kültürel değerleri ve doğal alanları yaşatma, onlardan zevk alma ve onlara değer biçme, korumaya teşvik etme ve yerel halk ile bütünleşmiş bir sosyal sorumluluk anlayışı çerçevesinde yerel halkın sürekli olarak sosyo-ekonomik katılımını sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre, kültürel turizm en fazla gelişme gösteren turizm türleri arasında yer almaktadır. Kültürel turizm, sosyal yönden kültürel değerlerin korunması ve yaşatılmasının yanı sıra ekonomik yönden gelir sağlayıcı etkisi açısından da önemli bir turizm türüdür.

Günümüzde kültürel ve tarihi değerleri ile ön plana çıkan tarihsel kentlerde turizm, yerel kalkınmaya katkıda bulunan temel bir araç konumundadır. Kültürel turizmin sürdürülebilirliği, yerel toplumların kültürel mirasını, kültürel özelliklerini, gelenek ve göreneklerini koruma ve devamlılıklarını sağlamak açısından önemlidir. Sürdürülebilir kültürel turizm ile hem yerel değerlerin korunması hem de yerel kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır. Sürdürülebilirlik ilkeleri içerisinde gelişen kültürel turizmde ana amaç “yere”, “yerele” ve “yerel grupların ekonomik gelişmesine” dayalı üç noktaya odaklanmaktadır. Birinci amaç; mevcut kaynakların uzun vadeli devamlılığının sağlanması, ikinci amaç kısa vadeli fırsat yaratıcılığından uzun vadeli çözüm arayışlarına yöneltilmesi, üçüncü amaç ise yerel grupların ekonomik gelirlerinin geliştirilmesine olanak tanınmasıdır.

Tarihi bir kentte sürdürülebilir kültürel turizmin gelişmesi ve devamlılığının sağlanması bazı faktörlere bağlıdır. Birinci faktör; yöredeki yerel kaynakların tüketilmeden, turizm faaliyetlerini barındıran tüm aktivitelerde yer almasını, tanıtılmasını ve pazarlanmasını sağlayarak yerel ekonominin en verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktır. İkinci faktör; yerel toplumlar ile kamu, sivil ve özel paydaşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve kültürel turizm bilincine yönelik farkındalığın oluşturulmasıdır. Üçüncü faktör ise; kentin ulusal ve uluslararası pazarda markalaşma yönünde ilerlemesini sağlayıcı etkin turizm politikaları, mekânsal projelerin yanı sıra stratejik yaklaşımlar ile gelişmesine katkıda bulunacak bir anlayış ile yönetilmesini sağlamaktır.

Bu noktada tezin geliştirilmesinde tanımlanan sorunsal, tezin amacı, kapsamı, varılmak istenilen sonuca yönelik geliştirilen yöntem ve sınırlılıklar aşağıda verildiği gibidir.

Sorunsal

Kültürel turizme olan ilginin artması nedeniyle Mardin gibi tarihi kentlerde, modernleşme sürecinin de beraberinde getirmiş olduğu birtakım ekonomik ve sosyal değişimler

yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimler sonucu söz konusu kentlerden beklentiler artmış ve özellikle sivil, anıtsal ve geleneksel mimari yapı(t)ları içeren kentsel sit alanlarında kültürel, mekânsal, ekonomik ve fonksiyonel dönüşümler gerçekleşmeye başlamıştır. Son zamanlarda Mardin kentsel sit alanında artan betonlaşma, çok katlı yapılaşmalar, geleneksel yapılarda kullanılan yanlış malzemeler, otopark sorunları, ziyaretçi sayısı yoğunluğunda yaşanan aşırılaşmalar ve daha pek çok sorun belirmiştir. Bu durum, mekânsal kalitenin artmasını sağlarken mekânın özgünlüğünü ve kullanılabilirliğini azaltarak kent dokusunun özgünlüğünü yitirmesine neden olmuş ve kent belleğini sosyal değişime uğratmıştır.

Turizmin birtakım mekânsal ve stratejik yaklaşımlar ile kente sağlayacağı öngörülen ekonomik beklentilerin gerçekleşmemesi, halkın turizme karşı tutumunu ve inancını yitirmeye başlayarak sektörde yer alması gereken yerel aktörlerin pay oranını azaltmıştır. Tüm bu sorunlar Mardin kentinde kültürel turizmin sürdürülebilirlik ilke ve politikaları ile yaklaşım stratejilerinin geliştirilmesi gerekliliğini doğurmuştur.

Tezin amacı ve alanı

Tez çalışmasının amacı, tarihi kentlerin kültürel eksenli ekonomik gelişmesi ile yerel kalkınmasında sektörel olarak büyük bir paya sahip olan kültürel turizmin sürdürülebilirlik ilkeleri ve ölçütleri ile değerlendirilerek, Mardin gibi UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne aday tarihi bir kentte, kültürel turizmin geliştirilmesi yönünde uygulanan mekânsal projelerden öte yer ve yerellik kavramları ile ilişkili olduğunu ispatlamak ve seçili alanın kültürel turizm merkezi olmasına katkı sağlayabilecek özgün öneriler geliştirerek, strateji ve politikalar üretmektir.

Buna ilişkin olarak, tez çalışması çerçevesinde turizm, kültürel turizm, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, yerel kalkınma ve mevcut altyapısıyla turizme kaynak oluşturmaya hazır tarihi Mardin kentinin kültürel ve yerel özelliklerinin tanımlanması, Mardin Turizm Stratejik Planı 2014-2023 çerçevesinde geliştirilen stratejilerin irdelenmesi, katılımcı ve paydaşların görüş ve önerilerinin alınması, yer ve yerellik temelinde alana ilişkin kültürel turizmin gelişmesini, ilerlemesini ve ekonomik kalkınmasını sağlayıcı politikaların değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Tarihi Mardin kentinde kültürel turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bir yerel kalkınma aracı olarak kente katkısının araştırılması amacıyla hazırlanan bu çalışma, aşağıda verilen bazı temel araştırma soruları çerçevesinde geliştirilmiştir:

1. Kültürel turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki rolü nedir?
2. Mardin kentinde kültürel turizmin sürdürülebilmesi için yerel aktörlerin farkındalık düzeyi yeterli midir?
3. Mardin kentinin sahip olduğu yerel ve kültürel kaynakları kültürel turizmin gelişmesi için yeterli midir?
4. Hedeflenen stratejik ve mekânsal yaklaşımlarla kültürel değerler ön plana çıkarılarak, kültürel turizmin sürdürülebilirliği sağlanabildi mi?

Bu tez çalışmasının alanını Mardin İli, Artuklu İlçesi Kentsel Sit Alanı sınırları oluşturmaktadır. Tez çalışması, 2018 yılı Mart ve Nisan aylarında yukarıda belirlenen sınır içerisinde bulunan 22 konaklama faaliyetli işletme ve bu işletmelerde en az 1 (bir) gece konaklayan 100 yerli ve 100 yabancı ziyaretçi ile 1.Cadde'deki ticari işletmelerden kullanım türlerine göre sınıflandırılan 20 turistik faaliyetli ticari işletme ile sınırlandırılmıştır.

Tezin varsayımları

Problemin tespit edilmesi ve araştırma sorularının oluşturulması aşamasından sonra belirlenen ana hipotez ve alt hipotezler şu şekildedir:

Ana Hipotez: Tarihi kentlerde kültürel turizmin canlandırılması ve yerel ekonomik kalkınmayla ilişkilendirilerek geliştirilmesi, sürdürülebilirliğe olumlu katkı sağlamaktadır.

Alt Hipotez1: Tarihi Mardin kentinde yerel ekonomik kalkınma ile kültürel turizm sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır.

Alt Hipotez2: Tarihi Mardin kentinde kültürel turizmle gerçekleşen yerel ekonomik kalkınma yerel aktörlerin turizm konusundaki farkındalık düzeyini arttırmıştır.

Alt Hipotez3: Tarihi Mardin kentinde kültürel turizmin gelişmesiyle yerel kimliğin ulusal ve uluslararası boyutta tanınırlığı artmıştır.

Tezin kapsamı

Tez çalışması giriş ve sonuç ve öneriler bölümleri ile birlikte sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın genel içeriği, sorunsal, amaç ve sınırlılıkları, kapsam ve yöntemi, araştırma soruları ile bu sorulara yönelik geliştirilen hipotezler ve son olarak araştırmanın tasarımı anlatılmaktadır. İkinci bölümde; turizmin sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir kalkınma başlığı açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde; sürdürülebilir turizm için kültürel turizmin anlam ve öneminden bahsedilmektedir. Dördüncü bölümde; sürdürülebilir kalkınma amaçlarından biri olarak yerellik üzerinden kalkınmadan söz edilmektedir. Beşinci bölümde; Türkiye’de turizmin gelişme süreci ve turizm politikaları ele alınmaktadır. Altıncı bölümde; Mardin’de turizm sektörünün gelişimi ve gelişmeyi tetikleyen faktörler değerlendirilmektedir. Yedinci bölümde; kültürel turizmin bir yerel ekonomik kalkınma aracı olarak sürdürülebilirliği Mardin kenti özelinde anlatılmaktadır. Son bölüm ise çalışmaya ilişkin sonuç ve önerileri içermektedir.

Bu tez çalışması kapsamında başta ekonomik sürdürülebilirlik olmak üzere, çevresel ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin sağlandığı, yerel ekonomik kalkınma vizyonlu bir sürdürülebilir kültürel turizm düşüncesi ele alınmıştır.

Tezin yöntemi

Mardin Kentinde kültürel turizmin sürdürülebilirliği hedefine yönelik geliştirilen bu tez çalışmasında kullanılan yöntem gözlem, varsayım, test, genelleme dizgisinin izlendiği nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde ele alınmıştır. Gözlemin oluşturulabilmesi için ilk olarak çalışmada yer alan kavramlar ve seçili alan ile ilgili literatür taraması yapılmış, daha sonra uluslararası literatür taranarak sistematik hale getirilmiştir.

Bu noktada konuya ve seçili alana ilişkin daha önceden yapılmış araştırmalar, tezler, makaleler, kitaplar, yerli ve yabancı süreli yayınlar, internet kaynakları ve diğer çalışmalar incelenerek, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir kalkınma, kültürel turizm ve yerel ekonomik kalkınma kavramları üzerine genel bir literatür taraması yapılmıştır.

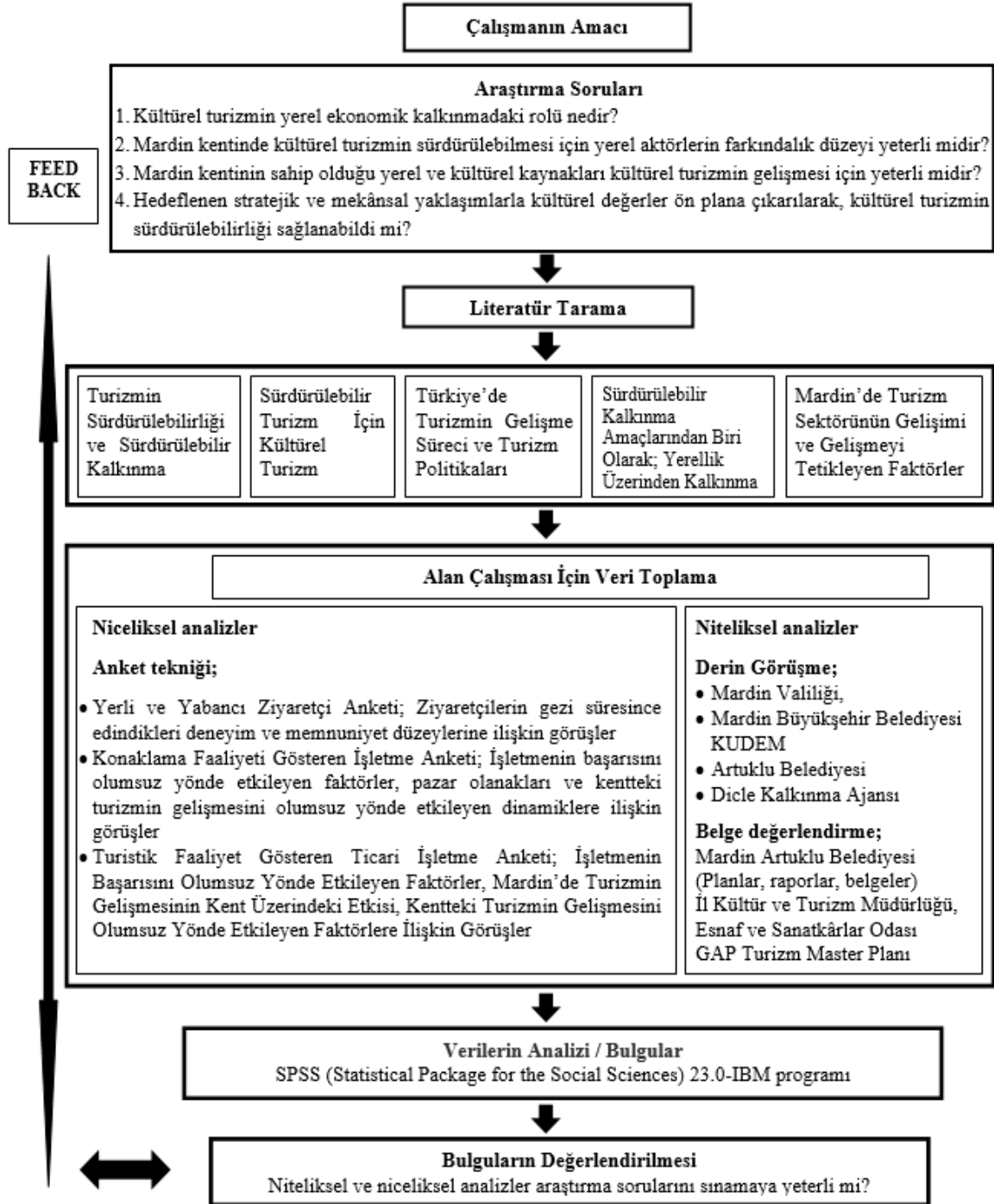
Daha sonra Mardin Kentinde turizmin gelişmesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen temel faktörler (hizmet kalitesi, tanıtım, pazarlama, markalaşma, kentsel çevre kalitesi,

yönetişim) çerçevesinde turizmin gelişmesine katkıda bulunması öngörülen stratejilerin dönütlerine ilişkin ölçümleme yapılmıştır. Ölçümleme, tarama modeli (survey) araştırma yöntemi kullanılarak yerli ve yabancı ziyaretçiler ve yerel aktörler (konaklama faaliyeti gösteren işletmeler ve turistik faaliyet gösteren ticari işletmeler) ile anket görüşmeleri şeklinde yapılmıştır.

Alan araştırması kapsamında anketler, 2018 yılı Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilmiştir. Mardin kentine yönelik turizm talebinde, diğer sezonlara oranla ilkbahar sezonunda ciddi oranda artış gerçekleştiği için, özellikle ziyaretçi anketlerinde %100 oranında geri dönüş sağlanması açısından anketlerin uygulanmasında Mart ve Nisan ayları tercih edilmiştir. Anket uygulaması, ekte sunulduğu gibi 1. Ziyaretçi anketi, 2. Konaklama faaliyeti gösteren işletme anketi ve 3. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anketi olmak üzere üç (3) tip anketten oluşmaktadır. Alan araştırmasına yönelik hazırlanan anket formlarından elde edilen bulgular derlenerek SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 23.0-IBM programı yardımıyla bilgisayar ortamına aktarılıp, araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli üzerinde kurgulanarak, yüzde ve frekans değerleri baz alınarak analiz edilmiştir.

Araştırma alanı olarak belirlenen tarihi Mardin Kenti Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan türleri ve kapasitelerine göre değişkenlik gösteren toplam 22 konaklama faaliyetli işletmenin %86'sı ve bu işletmelerde en az 1 gece konaklayan, rastlantısal yöntemle seçilen 100 yerli ve 100 yabancı olmak üzere toplam 200 ziyaretçi ile ticari bir aks niteliği taşıyan ve Mardin Turizm Stratejik Planı 2014-2023 kapsamında sağlıklılaştırma uygulaması yapılan 1.Cadde üzerindeki işyerlerinden Mardin Esnaf ve Sanatkarlar odasına kayıtlı 172 ticari işletmenin 20'sine anket uygulanabilmektedir. Anketlerin uygulanma yöntemi ve sınırlılıklarına ilişkin detaylı bilgi tezin yedinci bölümünde verilmiştir (Bkz. Bölüm 7.1).

Tez çalışmasının tasarımı



Şekil 1.1. Tez çalışmasının tasarımını anlatır çizelge

2. TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez 1987 yılında, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunca (WCED) hazırlanan Bruntland Raporu'nda "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır (WCED, 1987).

Turizm, sürdürülebilirlik ve kalkınma konuları birçok ülkede ve kentte ekonomik, sosyal ve politika gibi pek çok boyutta gelişme ve büyümenin en önemli etkenlerinden biri olmuştur. Bir yerel ekonomik kalkınma aracı olarak turizmin ekonomik faydasının sürdürülebilirliği, kuşkusuz kültürel ve doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılarak korunabilirliği, devamının sağlanabilirliği ve gelecek nesillerin de ihtiyaçları düşünülerek günümüz ve gelecekteki yaşam kalitesinin artırılabilirliği ile sağlanabilmektedir.

Bu kapsamda bu bölüm başlığı altında, turizm amaçlı seyahatlerin çeşitli tanımlamalarla sürdürülebilirlik ilkelerine geçiş süreçleri, sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliğin tüm sektörlerde yer alma süreci, çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya kurumsallaşma süreci, yerellik üzerinden kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma araçlarından olan sürdürülebilir turizm ve hedefleri, turizmin kentleşmesi/kentsel turizm ve kentlerin bir turizm destinasyonu olarak pazarlanma sürecinden söz edilmektedir.

2.1. Turizm Amaçlı Seyahatlerin Sürdürülebilirlik İlkelerine Geçiş Süreci

Turizm, kişilerin barınma, yeme, içme ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra dinlenme, eğlenme, gezme ve merak giderme gibi aktiviteleri yerine getirme isteği olarak tanımlanabilir. Başlangıçta her ne kadar sosyolojik bir faaliyet olarak yer edinmeye çalışsa da, özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren turizm faaliyetleri ekonominin özel ve önemli bir sektörü haline gelmiştir. Ekonominin önemli bir hizmetler sektörü olarak turizm farklı kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından farklı veya benzer şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır (Günay, 2012: 2).

İlk turizm tanımı Guyer-Feuler tarafından 1905 yılında ortaya atılmıştır. Guyer-Feuler'e göre;

...gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay...

şeklinde tanımlanmıştır. 1910 yılında ise Hermann Von Shullar turizmi, ekonomik yönlü olarak ele alarak “başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü” şeklinde tanımlamıştır (Kozak, Akoğlan ve Kozak, 2017: 1-2).

Turizm faaliyetleri konusunda çalışmalar yapan ve uluslararası bir organizasyon olan UNWTO’nun (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü) 1963 yılında Roma’da düzenlediği bir toplantıda belirlemiş olduğu tanıma göre turizm “gezi, iş ve diğer amaçlarla bir yılı aşmamak kaydı ile sürekli yaşanan çevrelerin dışındaki yerlerde seyahat eden ve konaklayan kişilerin faaliyetleri” şeklinde tanımlanarak turistlerin tüketimlerine ve turistlere yönelik mal ve hizmetleri sağlayan faaliyetlere dikkat çekmektedir (Soyak, 2013: 4).

1980’li yıllarda, uluslararası bir kuruluş olan Aiest’ in (Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği) turizm tanımı da UNWTO’nun tanımıyla örtüşmektedir. Buna göre turizm “insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatler ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü” (Kozak ve diğerleri, 2017: 4) olarak tanımlanmış olup turistlerin daimi olarak ikamet ettikleri yerler dışında tüketim ve taleplerine yönelik mal ve hizmetlerden faydalanma esası temel alınmaktadır.

Hunziker ve Krapf’ a (1942) göre turizm “sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı hiçbir uğraşıda bulunmamak koşulu ile yabancıların geçici süre kalışlarından doğan ilişkilerin tümü” şeklinde tanımlanırken; aynı bakış açısıyla Usta’ ya (2016: 7) göre “sürekli yaşanan yer dışında, ticari kazanç dışı nedenlerle yapılan ve yirmi dört saati aşan veya en az bir gecelemeden oluşan geçici seyahat ve konaklamaların ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik nitelikli tüketim olayı ve ilişkiler bütünü” biçiminde tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan hareketle genel olarak turizmi, bireylerin herhangi bir kazanç elde etmeden sürekli olarak yaşadıkları ve çalıştıkları yerler dışında gerçekleştirdikleri kısa süreli seyahatler ile seyahat yerlerindeki turistik işletmelerin ürettiği mal ve hizmetlerden faydalandığı, tarihi, doğal ve kültürel çekicilikleri de gezerek tanıdığı, dinlenme ve eğlenme faaliyetleri başta olmak üzere çeşitli aktivitelerde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkiler bütünü olarak tanımlamak mümkündür.

2.1.1. Turizmin kentleşmesi ve kültürel yönlü gelişme süreci

Seyahat etmenin tarihçesi, ilk insanların beslenme ve barınma alanları bulmak için bir yerden bir yere göç etmeleri ile başlamaktadır. Yerleşik yaşamın başlamasının ardından gerçekleştirilen seyahatlerin bir kısmının kültürel amaçla yapıldığını söylemek mümkündür. Löschburg ve Traub (1998: 119-120), ilk örgütlü tur düzenlemelerinin 1400'lü yıllarda hacı adaylarına kalacak yer sağlayan acenteler tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Fakat demiryolları ve buharlı makinelerin gelişmesiyle gerçek anlamda düzenlenen ilk ücretli turu, 1841 yılında İngiltere'nin Leicester kentine 20 km uzaklıktaki bir alanda düzenlenen festivale, 571 kişilik bir turist kafilesini götüren seyahat acentelerinin öncüsü Thomas Cook'un gerçekleştirdiği söylenebilir. Cook'un düzenlediği bu tur, kültürel öğelerin de ziyaret edildiği bir güzergâhı kapsamı açısından gemi ve tren ulaşım araçlarının da birlikte organize edilerek modern anlamda gerçekleştirilen ilk kültürel turizm hareketidir. Ayrıca Thomas Cook 1860 yılında Thomas Cook Travel adı ile açtığı ilk seyahat şirketinin kurucusudur.



Resim 2.1. Thomas Cook'un düzenlediği ilk tur (solda) ve Cook'un seyahat acentesi işletmesinden görünüm (sağda) (<https://www.telegraph.co.uk/>)

Turizm kelimesinin kökeni genellikle 17. yüzyılda Britanya'daki 'Grand Tour'a atfedilir. Towner (1985), Grand Tour'u Batı Avrupa'da belli yerler ve kentler öncelikli olmak üzere sadece eğitim ve boş zaman geçirmek amaçlı olmayan bir güzergâh olarak tanımlamıştır. İlk zamanlarda Grand Tour, çoğu Avrupalı aristokratlar için klasik eğitimi tamamlamalarının son aşaması olmuştur. Genellikle aristokratlar özel ders veren öğretmenlerinin organizatörlüğünde 2-3 yıllarını Fransa, İtalya, Almanya, İsviçre ve Hollanda'da klasik kültür ile bütünleşmiş alanlara giderek harcamaktalardı.

1780'lerde Grand Tour yapısı, İngiliz orta sınıfının büyümesi ile farklılaşarak arazi sahiplerinin egemenliğinden, profesyonel orta sınıfa doğru değişme göstermeye başlamaktadır. Bu değişimle, Tur'un özel öğretmenli eğitim hedefi azalarak diğer etkisi de mekâna yansımıştır. Önceleri antik yerleşimler hedeflenirken, daha sonra kentler ve kırsal alanların pastoral özellikleri çekici hale gelmeye başlamaktadır. Bu dönemde Dünyanın her bir köşesinden gelen sanat eserleri müzelerde toplanmış ve müzeler de yeni bir tüketim aracı haline dönüşmeye başlamıştır. Böylelikle, 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da müzeler gelişimi kültürünün evrenselliği burjuva düşüncesinin en fiziksel tezahürü olmuştur (Towner, 1985).

1980'li yıllara kadar turizm üzerine yapılan araştırmalarda, turizmin kentsel odaklılığı ayrı bir alan olarak ele alınmamıştır. Kültürel turizmin bağdaştırıcısı kentsel turizmin literatürde ayrı bir olgu ve araştırma alanı olarak ortaya çıkması 1980'lerden sonraki yıllara dayanmaktadır (Edwards, Griffin ve Hayllar, 2008). Kentsel turizmin tarihçesi Mezopotamya ve Sümerya döneminde kentleşme olayının ortaya çıkmasıyla başlamaktadır. Bu dönemlerde varlıklı ve seyahate eğilimi olan kişiler, ziyaret ve yaşam tarzını deneyimleme amacıyla kasabalara ve kentlere yerleşmişlerdir. Bu kasaba ve kentler; ulusal kültürün, sanatın, müziğin, edebiyatın, büyüleyici mimarinin ve kentsel tasarımın eridiği potalar haline gelmeye başlamıştır. Bu faaliyetlerin ve çekiciliklerin yoğunluğu, çeşitliliği ve niteliği kentlerin cazibeli bir hal almasını yaratmış ve kültür rotalı turizm haritalarının oluşmasına olanak sağlamıştır (Karski, 1990).

Hall ve Page (2009), Mullin (1994) ve Roche (1992) yapmış oldukları çalışmalarda, kentsel turizmin ya da bir diğer adıyla kültürel turizmin sanayi sonrası toplum ve kapitalist üretim şeklinde meydana gelen yapısal değişiklikler açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre yapısal değişim süreci, sanayi sonrası şehirlerde turizmin

faaliyetlerini ve gelişmesini şekillendirmiş, kamu sektörü tarafından geliştirilen turizm ve boş zamana dair politikalarla etkiler yaratılmıştır. Bu araştırmalarının sonucu olarak, sanayi sonrası istihdam kaybına neden olan kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde özellikle yerel yönetimler başta olmak üzere devletin turizm ve boş zaman faaliyetlerinin üretilmesi ve tüketilmesini sağlamak üzere hizmet sektörünü geliştirmedeki rolünün altını çizmiştir. Aynı zamanda, şehirler, sahip oldukları kültürel ve tarihi mirasla birlikte pazarda kendilerini yeniden keşfetme ve yeniden tanımlama yoluna giderken, yerlerin pazarlanmasının yanı sıra kentsel turizmin desteklenmesinin önemi de vurgulanmaktadır.

2.1.2. Kültürel turizmin bağdaştırıcısı: kentsel turizm kavramı

Dünya Turizm Örgütü'ne göre kent turizmi, yönetim, üretim, ticaret ve hizmetler gibi tarım dışı temelli ekonomi ve ulaşım da düğüm noktaları olarak nitelendirilen kendine özgü karakteristikleriyle kentsel alanda gerçekleşen bir turizm aktivitesidir. Kentsel destinasyonlar, boş zamanları değerlendirme ve iş için geniş ve heterojen bir kültürel, mimari, teknolojik, sosyal ve doğal deneyimler yelpazesi çerçevesinde deneyimler ve ürünler sunmaktadır (UNWTO, 2018).

Kentsel turizm, özellikle, 'kentlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, esnek ve sürdürülebilir hale getirilmesi' konu edinilen 11. hedef başta olmak üzere 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinin ve Yeni Kentsel Gündemin ilerlemesine katkıda bulunan birçok şehir ve ülkenin kalkınmasında lokomotif bir gücü temsil edebilmektedir. Turizm, aslında bir kentin kendini nasıl ve ne şekilde geliştirdiği ile bağlantılıdır. Yerel halka ve ziyaretçilerine daha iyi yaşam koşulları sunmaktadır (UNWTO, 2018). Turizmin potansiyelini şehirler için sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme aracı olarak yerine getirmek, farklı düzeylerde, özel sektörde, yerel topluluklarda ve turistlerin kendilerinde turizm ve turizm dışı kuruluşlar arasında yakın işbirliğine dayanan çok paydaşlı ve çok düzeyli bir yaklaşımı gerektirmektedir. Aynı şekilde, kentlerde turizmin sürdürülebilir kalkınması ve yönetimi, kentsel gündemle entegre edilmeye daha fazla ihtiyaç duymaktadır (<http://marketintelligence.unwto.org>).

Birleşmiş Milletlere (BM) göre, 2015 yılında, dünya nüfusunun % 54'ünün kentsel alanlarda yaşadığı ve 2030'da bu payın % 60'lara kadar ulaşacağı tahmin edilmektedir. Diğer kilit noktaların yanı sıra, turizm ekonomide, sosyal yaşamda ve dünyadaki pek çok

şehrin coğrafyasında merkezi bir bileşeni oluşturmaktadır. Bu nedenle turizm, kentsel gelişme politikalarında kilit bir unsur olarak önem taşımaktadır.

Hall ve Page (2003) turizmin kentleşmesi ile ilgili yapmış oldukları bir çalışmada turizmi kentlileştirerek yeni bir kavram üretmiştir. Hall ve Page, aşağıda listelenen kentsel turistik destinasyonların tipolojisinin kentsel gelişmesinde, turizmin önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır.

- Başkent olan şehirler,
- Metroliten merkezler, duvarlı tarihi kentler ve küçük kale şehirleri,
- Büyük tarihi şehirler,
- Şehir içi alanlar,
- Yenileştirilen su kenarındaki alanlar,
- Sanayi şehirleri,
- Kültürel/sanatsal şehirler
- Deniz kıyısındaki bölgeler ve kış spor alanları,
- Belli bir amaca yönelik inşa edilen entegre turizm merkezleri,
- Turist eğlence kompleksleri,
- Özelleşmiş turistik hizmet merkezleri.

Kentsel odaklı turizm, kentin tüm destinasyonlarına uygulanamayan ve bir bütün olarak kent turizmini karakterize eden bir dizi özellik ile diğer turizm türlerinden ayırt edilebilmektedir. Örneğin; kent turizminde, kentsel alanlardaki önemli sayıda turist, birincil amaç olarak eğlence, iş, konferans, alışveriş, arkadaş ve/veya akraba ziyaretleri dışındaki bir amaç için kentleri ziyaret etmektedir (Edwards ve diğerleri, 2008). Kent turizmi insanları, mekânın tüketimini, farklı kültürleri, değerleri, deneyimleri ve beklentileri bir araya getirerek üstün özellikli bir manzaranın sergilenmesine olanak tanımaktadır.

2.1.3. Kentlerin bir turizm destinasyonu olarak pazarlanmasında farklı yaklaşımlar

Turizm olgusunun kentleşmesi, Fainstein ve Gladstone (1997) tarafından politik ekonomi yaklaşımı ve kültürel yaklaşım olmak üzere iki türe ayrılan geniş bir entelektüel bakış açısı ile ele alınmaktadır. Bunlardan ilki olan politik ekonomi yaklaşımı, turizmi kentsel ve

bölgesel ekonomilere ve ziyaret edilen yerin toplumunun refah kalitesine katkısının değerlendirilmesi yönünde ele almaktadır. Kültürel yaklaşım ise ziyaretçi (turist) üzerinde odaklanarak turizmin sembolik yönlerini vurgulamakta ve post modern dünya için turizmin anlamını sorgulamaktadır.

Edwards ve diğerlerine (2008) göre kentsel turizmin kültürel bakış açısını oluşturan iki önemli odak noktası vardır. Birincisi; turistlerin bir kent etrafında hareket ederken kaynakları tüketmeleri, kent mekânlarını işgal etmeleri, çeşitli aktivitelerle meşgul olmaları ve yerel toplumla etkileşimde bulunmaları gibi ev sahibi bölgeye etkileri olmasıdır. Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta turistlerin, yerel toplumların kolektif ve bireysel değer sistemlerinde, davranışlarında, ideallerinde, toplum yapısında, yaşam tarzlarında ve yaşam kalitelerinde yaşanacak değişime etkisidir. İkinci odak ise; turist deneyiminin kendisi ve bir şehir merkezine giden yolculuğun turistlerin motivasyonlarını, tercihlerini ve kültürel perspektiflerini etkilemesi ile gelecekteki seyahatlerini ve dünya görüşlerini şekillendirmesidir. Bu bakış açısına göre turist deneyimleri, tek taraflı bir algı olarak görülememekte olup birçok faktörün etkilediği ve etkilendiği karakteristik bir çerçevede değerlendirilebilmektedir.

Kentsel turizm destinasyonunun geliştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi (Paskaleva-Shapira, 2007) için aşağıda verilen dört temel hedefin gerçekleştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir:

- Şehrin karakteristik ve fiziki özelliklerinin rekabetçi ve sürdürülebilir kent destinasyonları ile geliştirilmesi,
- Karmaşık kentsel turizm sistemlerinin yerel toplum ögeleri ile yönetiminin sağlanması,
- Tedarik odaklı ve kaliteli kent turizminin yaratılması,
- Kentin turistik çekiciliklerinin ziyaretçi odaklı pazarlanmasıdır.

Kentsel destinasyon rekabeti, tüm bu hedefler ve boyutlar ile karşılıklı ilişki içerisinde olmalıdır. Rekabetçi destinasyon stratejilerinin uygulanması içten büyüyen kıyaslamalı ve rekabete dayalı avantajlar aynı zamanda büyük zorluklarla temellendirilmektedir. İlişkilendirilmiş bir yönetim yaklaşımının uygulanması merkezi yönetim, sürdürülebilir kentsel gelişme, değerler ve kalite üzerine temellendirilmiş ve bu faktörler ile

ilişkilendirilmiş bir yerel yönetim yaklaşımının uygulanması turistik kentler için büyük potansiyeller sağlamaktadır. Dahası turizm ve yerellik arasındaki ilişki analizleri, turistlerin veya yöre sakinlerinin, turizm destinasyonlarının teşvik edilmesi için uyarıcı olarak ya da kısa ve uzun dönemli stratejilerin rekabetçi bir kalkınma aracı olarak, rolleri hakkında daha fazla öngörü sağlamaktadır.

Kentlerin bir turizm destinasyonu olarak pazarlanmasının incelenmesi hususunda araştırmacıların birçok çalışması ve yaklaşımı bulunmaktadır. Ashworth (1989), kentsel turizm konusunda yapmış olduğu çalışmalar neticesinde dört farklı yaklaşımı ele almaktadır:

1. İlk olarak ‘faaliyet yaklaşımı’ ile ulaşım rotaları, oteller, tarihi kent merkezleri ve iş bölgeleri de dâhil olmak üzere, turizm tesislerinin, altyapısının ve bölgelerinin konumunun mekânsal analizini ve yer seçimini dikkate almaktadır.
2. İkinci olarak, hem sistematik hem de organik bir şekilde gelişen ve işlev gördüğü görülen kentsel alanların yapısını veya morfolojisini inceleyen ‘ekolojik yaklaşıma’ odaklanmaktadır. Bu yaklaşımın bir özelliği, turizm bölgelerinin çağdaş düşüncesiyle bağlantılı olan işlevsel bölgelerin veya alanların (örneğin MİA (Merkezi İş Alanı), tarihi çekirdek, pazar alanı, sanayi bölgesi gibi) belirlenmesidir.
3. Üçüncü yaklaşım, ‘kullanıcı yaklaşımı’ ile özellikle turizmin pazarlanması ile ilgili olarak turistlerin özellikleri, faaliyetleri, motivasyonları, amaçları ve tutumlarına odaklanmaktadır.
4. Dördüncü yaklaşım ‘politika yaklaşımı’dır. Politika yaklaşımı ile altyapı, tedarik ve hedef pazarlaması da dâhil olmak üzere bir dizi politika konusuna odaklanarak turizmi barındırmak ve/veya tanıtmak için şehir yönetimlerinin öneminden söz etmektedir.

Ashworth’ ün bu yaklaşım modellerine göre kentlere yönelik gerçekleştirilen çok sayıda seyahatin nedenlerinden ilki, kentlerin ulaşım ve konaklama merkezleri olmalarından kaynaklanmaktadır. İkinci yaklaşım modeline göre kentler yoğunluk ve çeşitliliğine göre bir simge taşımaktadır. Böylelikle bu özellikleri ve simgeleri kentleri kırsal bölgelerden ayırmakta kentsel turizmin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Üçüncü yaklaşıma göre, kentlerin ekonomik ve siyasi gücün, organizasyonların, aktivitelerin, kültürün ve eğlencenin merkezleri olması nedeniyle seyahatlerin daha çok kültür ve eğlence amaçlı olduğunu ifade etmektedir (Ashworth ve Page, 2011). Politika yaklaşımı ile kentlerin

pazarlanması ve tanıtımında merkezi ve yerel aktörlerin öneminden söz etmektedir. Turizmin sürdürülebilirliği ve kentin tanıtılmasında yönetim, planlama ve politikaların oluşturulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bir ülkeden bir başka ülkeye seyahat eden ve o ülkede çeşitli harcamalar yapan turistler, istihdam artışı ve çarpan mekanizması yoluyla milli gelire, döviz gelirini arttırarak da ödemeler dengesine katkı sağlamaktadır. Turizmin ekonomik etkisi, sosyal, siyasi ve çevresel etkilerinden daha fazladır. Turizm sektörü en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerden biridir. Avrupa ve Kuzey Amerika ile rekabete girebilecek birçok yeni turizm bölgesi ortaya çıkmıştır. Bazı istisnai dönemler dışında, uluslararası turistlerin sayısında sürekli bir artış yaşandığı görülmektedir. Uluslararası turistlerin sayısı 1980 yılında 277 milyon iken, 2011 yılında 983 milyona ulaşmıştır (Emekli, 2014).

Dünya Turizm Örgütü, %3,3'lük bir büyüme ile 2010 yılından 2030 yılına kadar geçen sürede her yıl için 43 milyon daha fazla turistini seyahat edeceğini ve 2030 yılında uluslararası turist sayısının 1,8 milyara ulaşacağını tahmin etmektedir. Gelişmekte olan birçok ülke için döviz gelirinin temel kaynağı olmasının yanı sıra istihdam yaratıcı etkisiyle ülkelerin gelişmesine destek sağlayan turizm sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) olan katkısı, bazı gelişmiş ülkelerde ve küçük ada ülkelerinde %25'e kadar ulaşabilen turizm sektörünün payının genel olarak %5 olduğu tahmin edilmektedir. İstihdam yaratma kapasitesiyle de tüm dünyada doğrudan ve dolaylı toplam işgücündeki payı %7 civarındadır (WTO, 2012).

Turizm sektörüne yapılan yatırımlar ve turizmin gelir sağlayıcı etkisi öncelikle yerel halka faydalar sağlamakta, daha sonra bölgelerin kalkınmasına yardımcı olarak ulusal ekonominin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Turizmin gelişmesiyle elde edilen gelirlerin devletin vergi gelirlerini arttırması, istihdamı arttırıcı etkilerinin olması, turizme doğrudan ve dolaylı yönde etki eden tüm sektörlerde ekonomik hareketliliğin olması turizmin ekonomiye olumlu etkisini göstermektedir. Ekonomik yönden gelişmiş toplumlarda refah seviyesi, yaşam kalitesi, memnuniyet, hoşnutluk, bağlılık ve farkındalık artacağı için sosyal ve kültürel yönden de gelişen bir toplum oluşacaktır.

2.2. Sürdürülebilirlik Kavramının Tüm Sektörlerde Yer Alma Süreci

Turizm sektörünün tarım, sanayi ve diğer sektörlerle kıyasla yer' in var olan potansiyeli üzerinden ekonomik gelir sağlama yetisine sahip olması, kaynakların ve çevresel

değerlerin tüketilmeden korunması açısından sürdürülebilirlik kavramının önemini vurgulamaktadır. Aynı zamanda sektörler arasında önemli bir paya sahip olan turizm sektörünün yaratmış olduğu fırsatlar ve avantajların sektörde yer alan aktörler arasında işbirliğinin yanı sıra kıyasıya rekabet ve bir güç savaşına dönüşmeye başlaması kaynakların aşırı kullanımı ve tüketiminin doğal ve kültürel çevrenin kalitesini düşürmeye başlamıştır. Tüm bu olumsuz etkiler göz önünde bulundurularak günümüz koşullarının korunmasının yanı sıra gelecek koşulların da düşünülerek önlem alınması, sürdürülebilirlik kavramının önemini vurgulamaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramı olarak ilk kez 1968 yılında kurulan Roma Kulübü isimli strateji geliştirme merkezi tarafından 1972 yılında yayınlanan ‘Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth)’ isimli raporda yer almıştır. D. Meadows, L. Meadows, Randers ve Behrens (1972: 180) tarafından hazırlanan bu çalışmada World3 adlı bir model kullanılarak küresel ekonomik sistemin beş alt sistemi kabul edilen nüfus, gıda güvenliği, üretim, çevre kirliliği ve yenilenebilir olmayan doğal kaynakların tüketiminin birbirleriyle olan ilişkileri araştırılmıştır. ‘Büyümenin Sınırları’ adlı raporun yayınlandığı tarih, petrole bağımlı enerji kaynaklarına dayanan ekonomilerin hâkim olması ve henüz petrol krizinin ekonomilerin tekrar sorgulanmasından önce yaşanması açısından önem taşımaktadır. Söz konusu raporda büyüme eğilimlerini değiştirmenin ve ileride sürdürülebilir bir ekolojik ve ekonomik istikrar durumu oluşturma mümkün olduğu, küresel dengenin sağlanması için de yeryüzündeki her bir insanın temel maddi ihtiyaçlarının karşılanması ve her insanın kendi insani potansiyelini gerçekleştirmesi için fırsat eşitliği sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

1977 yılında Dennis Pirages’ in ‘Sürdürülebilir Toplum’ adlı kitabı ve 1978 yılında da Dennis Hayes’in ‘Sürdürülebilir Topluma Doğru İlk Adımlar-Onarımlar, Yeniden Kullanım, Geri Kazanımlar’ adlı kitabında yer alan sürdürülebilirlik kavramının çevresel anlamda bir ivme kazanması Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987 yılında yayınladığı Bruntland Raporu (Our Common Future-Ortak Geleceğimiz) adlı rapor sonrasında olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramının evrensel bir nitelik kazanması ise 1992 yılında Rio’da toplanan Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı sonrasında geliştirilen Gündem21’de (Agenda21) çevre eylem programının kavramsal temelini oluşturmuş, küresel ortaklık anlayışı ile gerçekleştirilebileceği kabul edildiğinden ortak bir komisyon kurulması kararı alınmış ve “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu” kurulmuştur (Tekeli, 2014: 186). Sürdürülebilirlik kavramının tarihsel süreci çok eskilere

dayanmamakla beraber kavram ile ilgili literatür özeti aşağıdaki çizelgede verildiği gibidir
(Bkz. Çizelge 2.1)

Çizelge 2.1. Sürdürülebilirlik kavramına farklı yaklaşımlar (Hayes, 1978: 23; Imperatives, 1987; Meadows, Meadows, Randers ve Behrens, 1972; Pirages, 1977; Stiarz, 1993; Stockholm Bildirgesi, 1972 kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

Tarih	Kaynak	Ana yaklaşım
1972	Roma Kulübü 'Büyümenin Sınırları'	-Ülkeler arasındaki farklılıkların giderilmesi amacıyla 'büyüme ile kaynaklar arasındaki ilişki' ye dikkat çekerek ekonomik gelişme, sanayileşme süreci ve çevre arasındaki dengeyi ve etkileşimi ele almıştır.
1972	İnsani Çevre Bildirgesi (Stockholm Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı)	-‘Eko-gelişme’ kavramı çerçevesindeki tartışmalara bağlı olarak geliştirilmiştir. -Doğal çevrenin taşıma kapasitesi, kuşaklararası kaynak kullanımında eşitlik, sosyal ve ekonomik gelişme ile çevre bağlantısını kuran ve çevrenin bütünlüğünü vurgulayan ilkelerine dayanmaktadır.
1977	Dennis Pirages 'Sürdürülebilir Toplum'	-Sosyal genomdaki eksiklikleri analiz etme ve gidermeye yönelik bir süreç olarak görülmektedir. -Çevresel hizmetlere yönelik insan talepleri ile çevrenin bunları sağlama yeteneği arasında dengeye vurgu yapılmaktadır. -Verimliliğe yaklaşmanın yeni yolları olarak daha sürdürülebilir gelecek toplumların gelişmesine yol açan bir sosyal dönüşüm süreci için kılavuz olarak önerilmektedir.
1978	Dennis Hayyes 'Sürdürülebilir Topluma Doğru İlk Adımlar-Onarımlar, Yeniden Kullanım, Geri Kazanımlar'	-Sürdürülebilir kaynak kullanma politikaları, geri dönüşüm, atık azaltma, ayrıştırma ve geri kazanım konuları gündeme gelmiştir.
1987	Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) -Bruntland Raporu- (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu)	-Çevresel sorunların giderek artması, çevresel gelişmeler ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin kurgulanması ve bu gelişmenin 'sürdürülebilir' olması hedefleri çerçevesinde gündeme gelmiştir. -Kavram, ekonomik kalkınmaya farklı bir boyut getirerek büyümenin boyutundan ziyade kalitesine önem vermektedir. -Dezavantajlı grupların durumlarının riske atılmaması, sınırlı kaynak rezervlerinin gelecekte kullanılabilirliğini arttırması kavramın önemli boyutları olarak kabul edilebilir.
1992	Agenda21 (Gündem21) (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı)	-Kavram birçok disiplinin çalışma alanında yer almaya başlamış ve insanoğlunun sürdürülebilir gelişme olgusunun merkezinde yer aldığını ve her insanın doğa ile uyumlu, verimli ve sağlıklı bir yaşama hakkının olduğu vurgusu yapılmıştır. -Sürdürülebilir gelişme hedefine ulaşma konusunda çevre, ekonomi, kentleşme ve yönetim gibi alanlarda yapılması gereken faaliyetleri kapsamaktadır. -Sürdürülebilir dağ geliştirme, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmanın teşvik edilmesi, sürdürülebilir orman gelişimi gibi kavram ve konular gündeme gelmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramının tanımlanması ve kavramsallaştırılmasına ilişkin birçok araştırma ve kaynak bulunmaktadır. Middleton ve Hawkins' in (1998) yapmış olduğu bir çalışmada sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili insan nüfusunun faaliyetleri ile doğal, 'sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyum' un bulunduğu bir denge durumu olduğu vurgulanmaktadır. Keleş de (1998: 112) sürdürülebilirlik kavramının 'sürekli ve dengeli gelişme' deyimiyle: "Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveri de bulunmaksızın ekonomik kalkınmayı amaçlayan çevreci bir dünya görüşü" olduğunu belirtmektedir. Coccossis' e (1996) göre sürdürülebilirlik, "insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan ve uzun dönemde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlayan yaklaşımlar bütünü" şeklinde tanımlanmaktadır (Çakır, Ünal ve Yılmaz, 2015).

Sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili literatür ve çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan tanımlara bakıldığında, kavram, başlangıçta her ne kadar 'sürdürülebilir gelişme' olarak nitelendirilip çevre ve ekolojik gelişmelerle ilgili konularda gündeme gelmiş olsa da zamanla 'sürdürülebilir kalkınma' kavramı adı altında sosyal, ekonomik ve kültürel politikalarda da yer edinmeyi başarmıştır.

20. yy'in sonlarına doğru, tüm dünyanın özellikle de gelişmiş ülkelerin ekonomik, teknolojik ve bilgi üretimi yönünden kıyasıya bir rekabet içerisinde olması tüm dünyada küreselleşme süreci ile başlayan kalkınma hareketini doğurmuştur. Kalkınma hareketi ile gelişen kentleşme, sanayileşme, teknolojik ve ekonomik gelişmeler, rezerv-talep dengesinin bozulmasının yanı sıra sosyal refahın da bozulmasına neden olmuştur. Bu minvalde zamanla 'ekonomik kalkınmak mı; çevresel değerleri korumak mı?' ikileminin anlamlandırılması çabasıyla sürdürülebilirlik kavramı geliştirilmiştir (Uğurlar, 2017).

Kalkınma, sürdürülebilirlik kavramının sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla düşünüldüğünde Tanguay, Rajaonson ve Therrien' in de (2013: 863) belirttiği gibi sadece kuşaklararası hakkaniyeti amaçlayan bir yaklaşımın ötesinde ekonomik büyümeyi gözetken ve çevre korumacılar tarafından ortaya atılan alternatif bir değerler dizisi olarak biçimlendirilmektedir. Bu nedenle, ekonomik büyüme ve çevre koruma disiplinlerinin uzlaşmasını ve ortak bir noktada gelişmesini sağlayan kavram ilerleyen dönemlerde, sürdürülebilir kalkınma olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya kurumsallaşma süreci

Sürdürülebilirlik, turizm ve kalkınma konuları arasındaki ilişkinin ilk araştırmacısı olan Hunter (1997), turizm ile kalkınma kavramlarının sürdürülebilirliğinin ancak karşılıklı ikili ilişki içerisinde olması ve bileşenlerinin uyuşmamasına rağmen ortak birçok yönlerinin olması durumunda gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, temelde, ekonomik kalkınma teorisi ve çevrecilik yaklaşımının birleşiminin bir sonucu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (WCED) tanımına göre sürdürülebilir kalkınma; bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak biçiminde tanımlanmıştır (WCED, 1987). Kaynakların kullanılmasında klasik korumacılık anlayışından farklı olarak yerel toplumların ve grupların sosyal ve ekolojik sistemlerini sürdürerek sosyal ve ekonomik yönlü bir değişim oluşturmayı amaç edinen sürdürülebilir kalkınma, ekonomi, çevre ve toplum arasında karışık ve birbiriyle çelişen bir ilişkiyi kapsamaktadır (Pelit, Baytok ve Soybalı, 2015). Bu nedenle kavramın açıklanmasında toplum refahı ve ekonomik kalkınma, nüfus artışının önemi ve etkisi, kalkınmada çevresel kaynakların sınırlılığı, teknolojik gelişmeler ve ekonomik kalkınma aracılığıyla doğal kaynakların yenilenebilmesi, ekonomik kalkınma ile ortaya çıkabilecek olumsuz çevresel etkilerin önlenmesi, doğadaki tüm canlı türlerinin haklarının korunması, kalkınma safhasında sergilenecek ekosistem yaklaşımı ve bu sistemin işlevsel bütünlüğünün korunması ve sürdürülmesinin sağlanması gibi temel öğeler göz önünde bulundurulmalıdır.

1960'lı yıllardan itibaren tüm Dünya'da çevreci hareketlerin başlamasıyla ilk tartışmalar, doğa-insan ilişkisi üzerine kurgulanmıştır. Doğanın korunması ile sınırlı olan bu tartışmalar, ilk defa 1970'li yılların başında içerik değiştirmeye başlayarak 1972 tarihinde Stockholm'de gerçekleştirilen 'Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı'nda hem sanayileşmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin bir araya gelerek insanların çevre üzerindeki haklarını tanımlayan bir çerçeve ortaya koymuştur. Stockholm Konferansı, çevrenin korunması adına yapılmış ilk uluslararası işbirliğidir. Bu konferans ile ilk defa çevrenin ya da doğanın korunması ulusal değil, uluslararası politikalarla oluşturulma gereği açıkça gündeme getirilmiştir.

1973 yılında büyük petrol krizinin yaşanması, çevre yönetiminin ideolojik olarak etkilenmesine ve tüm paradigmalardan değişmesine neden olmuştur. 1987 yılında, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu ‘Ortak Geleceğimiz’ raporunun ön sözünde, yaşanan kriz karşısında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin Dünya’nın geleceği için ortak bir tavır alması gerekliliğini ‘paradox’ olarak tanımlamıştır (WCED, 1987). Çevre ve enerjinin korunması konusunda ortaya çıkan zorunlu duyarlılık, çevrenin yönetimi ile bütünleştirilen ‘sürdürülebilir kalkınma’ kavramı gibi yeni paradigmalardan temelini oluşturmuştur. Bu sayede kaynakların aşırı kullanımı azalmaya ve sadece büyüme odaklı projelerden uzaklaşmaya başlanmıştır.

Seyreden yıllarda çevre ve kalkınma arasındaki denge ve gelişmenin sürdürülebilir olması gereği konusunda girişimler hızla devam etmiştir. 1987 yılında tanımlanan sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın bir eylem planı niteliğinde olan Gündem21 raporunda ve 2002 yılında gerçekleştirilen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Zirvesi) uygulama planında tekrar yorumlanarak geliştirilmiştir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı [UNEP], 2005).

Johannesburg Zirvesinde, insanlar arası dayanışmanın önemi belirtilerek, dünyanın tüm medeniyetleri arasında hiçbir ayrım gözetmeden, diyalog ve işbirliğinin teşvik edilmesi vurgulanmıştır. Temel ihtiyaçlara erişimden, gelişmekte olan ülkelere çevre duyarlı teknoloji transferine kadar uzanan ilkesel kabullerin yanı sıra en önemli ilke olan yoksulluğun azaltılması konusundaki temel yaklaşımlar önem kazanmıştır (Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi [WSSD], 2002). Sürdürülebilir kalkınma için Johannesburg Zirvesi raporunun dördüncü bölümü, yerel ekonomik kalkınmada yere özgü kapasitenin güçlendirilmesi konusunda görüşlerin ortaya konduğu ‘*Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Temelinde Olan Doğal Kaynakların Korunması ve Yönetilmesi*’ olarak belirlenmiştir. Aynı hedef başlığı altında sürdürülebilir turizmin desteklenmesinin gerekliliği de vurgulanmıştır.

1960’lı yıllarda çevreye verilen tahribatların farkındalığının başlaması ile tetiklenen çevre ve ekoloji hareketi, 1970’li yıllarda evrensel boyuta ulaşmış, 1983 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun kurulmasına etken

olmuştur. 1987 yılında çevrenin kalkınma ile ilişkisinin kurgulandığı ve sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlandığı Bruntland Raporu oluşturulmuştur.

1992’de gerçekleştirilen Rio Zirvesiyle, sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümüne yönelik uzun vadeli, stratejik bir planın hazırlanması ve uygulanması yoluyla yerel düzeyde katılımcı ve çok sektörlü bir süreci içeren Gündem21 ve İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin gerçekleştirilmesiyle çevre, ekonomi ve toplumsal alanlarda hükümetlerin ve ilgili kuruluşların gerçekleştirmeleri gereken etkinliklere yön vermiştir. 1992 Rio Zirvesi’nde alınan kararların devamı niteliğinde 1997’de Rio+5 Zirvesi ve 2002’de Rio +10 Zirvesi (Johannesburg Zirvesi) ile Rio Konferansı’nda onaylanan ilkelerin bir bütün içinde nasıl uygulandığı ele alınmıştır (Özmehmet, 2010; Şanlı ve Armağan, 2017; Seydioğulları, 2013).

2000’li yılların başlarında UNWTO tarafından organize edilen Turizmde Küresel Etik İlkeler (2001), Birleşmiş Milletler Kültürel Miras yılı (2002), Dünya Eko-Turizm Zirvesi ve Quebec Zirvesi (2002) ve Uluslararası Eko-Turizm Yılı (2002) gibi aktivitelerin yarattığı olumlu etkiler, sürdürülebilir turizmle kültürel mirasın ve ekolojik duyarlı alanların korunması ve ev sahibi toplumların yararına fırsatların artırılması gerekliliğini vurgulayarak ilgiyi turizmle sürdürülebilir kalkınma hususuna çekmeyi başarmıştır.

Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı (UNCHE), Dünya Koruma Stratejisi (WCS), Ortak Geleceğimiz Raporu (Bruntland Raporu), Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), Dünya Zirvesi, Çevre ve Kalkınma Konferansı, Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD), Sosyal Kalkınma Üzerine Dünya Zirvesi, Şehir Zirvesi, 1. Dünya Su Forumu, Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, Kyoto Protokolü, Biyoçeşitlilik Sözleşmesi 10. Taraflar Konferansı, Rio+20 Zirvesi, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, Açık Çalışma Grubu (Open Working Group) ve son olarak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde sürdürülebilir kalkınma üzerinde önemle durulmuştur.

Aşağıda verilen çizelgede sürdürülebilir kalkınma kavramının çevreci hareketler deyimiyile başlayan, kurumsallaşma ve uluslararası anlaşma sürecini anlatan içerik yer almaktadır (Bkz. Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya uzanan uluslararası anlaşma süreci (<https://www.diplomatie.gouv.fr>, Çizelge 2.3. Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya uzanan uluslararası anlaşma süreci (<https://www.diplomatie.gouv.fr>, <https://sustainabledevelopment.un.org/en/development/desa/population/index.asp> kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

Tarih	Süreç ile ilgili gelişmeler	Açıklama
1972	Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı (UNCHE)	-Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) oluşturulmuştur. -İlk kez, küresel çevre ve kalkınma ihtiyaçları arasındaki çeşitli bağlantılar tartışılmıştır.
1980	Dünya Koruma Stratejisi (WCS)	-‘Sürdürülebilir kalkınma’ kavramı ilk kez gündeme gelmiştir. -Doğal kaynakların tahribatında dört ana faktör tanımlanmıştır: • Yoksulluk • Nüfus baskısı • Sosyal eşitsizlikler • Uluslararası ticaret koşulları
1987	Ortak Geleceğimiz Raporu (Bruntland Raporu)	-Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez sosyal, ekonomik, kültürel ve çevre sorunları kavramları arasında ilişki ve bağlantı kurularak ‘ <i>gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını yerine getirme kabiliyetinden ödün vermeden, şimdiki neslin ihtiyaçlarını karşılayan bir geliştirme biçimi</i> ’ şeklinde tanımlanmıştır.
1988	Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)	-Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) tarafından oluşturulan IPCC 195 üyenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. -Politika yapıcılara iklim değişikliği ve küresel ısınmanın etkileri ve gelecekteki potansiyel riskleri ile ilgili düzenli bilimsel değerlendirmeler sağlamak ve adaptasyon ve azaltma seçeneklerini ortaya koymak için oluşturulmuştur.
1992	Dünya Zirvesi Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio de Janeiro, Brazil)	-Haziran 1992, Brezilya, Rio de Janeiro'daki Dünya Zirvesi'nde 178'den fazla ülke, insan yaşamını iyileştirmek ve çevreyi korumak için sürdürülebilir kalkınma odaklı küresel bir ortaklık kurarak kapsamlı bir eylem planı olan ve aşağıda verilenleri içeren Gündem 21'i kabul etmiştir. • Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) • Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) • Orman yönetimi bildirimi • Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (UNCSD) oluşturulması.
1994	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD) (Kahire)	-ICPD Eylem Programı, 1994 yılı Eylül ayında 179 ülkenin oybirliği ile kabul edilmiştir. -Eylem Programı, kadınların özerkliğinin güçlendirilmesini ve kadınların sosyal, ekonomik, siyasi ve sağlık alanındaki statülerinin geliştirilmesini sürdürülebilir kalkınma için gerekli koşullardan biri olarak kabul etmektedir.
1995	Sosyal Kalkınma Üzerine Dünya Zirvesi (Kopenhag)	-128 Devlet ve hükümet başkanının katılımıyla, tüm dünyada her ülkeyi olumsuz etkileyen yoksulluk, işsizlik ve sosyal parçalanma sorunlarını ele almayı amaçlayan Sosyal Kalkınma Bildirgesi kabul edilmiştir.

Çizelge 2.2. (devam) Çevreci hareketlerden sürdürülebilir kalkınmaya uzanan uluslararası anlaşma süreci (<https://www.diplomatie.gouv.fr>, <https://sustainabledevelopment.un.org>, <http://www.un.org.tr>, <https://www.un.org/en/development/desa/population/index.asp> kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

Tarih	Süreç ile ilgili gelişmeler	Açıklama
1996	Şehir Zirvesi (İstanbul)	-Temelde iki hedefe odaklanılmıştır: • Çevreye, insan haklarına, toplumsal kalkınmaya, kadınlara ilişkin herkes için uygun ve sürdürülebilir insan yerleşimleri için yeterli barınak, • Belirli kentleşme bağlamındaki nüfus.
1997	1. Dünya Su Forumu (Marakeş)	-Her 3 yılda bir, sivil toplum kuruluşları, devletler ve uluslararası kuruluşlar su konusunu uluslararası siyasi gündemde tutmayı ve suyun önemi konusunda toplumsal farkındalık yaratmayı hedeflemişlerdir.
2000	Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi (New York)	-Birleşmiş Milletlere üye devletler, 2015 yılına kadar aşırı yoksulluğun azaltılması amacıyla sekiz Bin Yıl Kalkınma Hedefinin belirlendiği Milenyum Deklarasyonunu oybirliğiyle kabul etmiştir. -2015 yılı için belirlenen Binyıl Kalkınma Hedefleri (MSG) şunları içermektedir: • Yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, • Evrensel ilköğretimin gerçekleşmesi, • Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi, • Bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması, • Anne sağlığının iyileştirilmesi, • Bulaşıcı ve ölümcül hastalıklarla mücadele edilmesi, • Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, • Kalkınma için küresel ortaklığın kurulması
2002	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg)	-Sivil toplum (yerel topluluklar, hükümetler, vatandaşlar, dernekler, şirketler vb.) ile ortaklığın geliştirilmesi açısından önemli bir boyut kazanılmıştır. -Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma ve Uygulama Planı Deklarasyonu, Gündem 21 ve Binyıl Bildirgesi'ne dayanan küresel topluluk, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve çevre konusundaki taahhütlerine çok taraflı ortaklıkları içeren vurgular yaparak yeniden teyit etmiştir.
2005	Kyoto Protokolü	-11 Aralık 1997'de imzalanan Protokolün, küresel sera gazı emisyonlarının %55'ini temsil eden en az 55 ülke tarafından onaylanması gerekmektedir. 2010 yılında 168 ülke tarafından onaylanmıştır.
2010	Biyoçeşitlilik Sözleşmesi 10. Taraflar Konferansı (Nagoya)	-İki hedef belirlenmiştir: • COP10 Somut sonuçlar: Biyoçeşitliliği korumak için stratejik bir plan kabul edilmesi, • Biyoçeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri (IPBES) ile ilgili hükümetler arası bir Bilim-Politika Platformu oluşturulması.

Tarih	Süreç ile ilgili gelişmeler	Açıklama
2012	Rio+20 Zirvesi Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (UNCSD)	-İki tema tartışılmıştır: • Sürdürülebilir kalkınma bağlamında yeşil ekonomi, • Sürdürülebilir kalkınma için kurumsal çerçeve. -Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansında (Rio +20) üye devletler, 'İstedğimiz Gelecek (The Future We Want)' adlı belgeyi kabul etmişlerdir. -Zirvede tartışılan konular şu şekildedir: • Sürdürülebilir Kalkınmanın Kurumsal Çerçevesi, • İklim Değişikliği, • Afet Risk Azaltımı, • Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim, • Kimyasallar ve Atık, • Sürdürülebilir Ulaşım ve Kentler, • Sağlık ve Nüfus, • Sürdürülebilir Turizm, • Okyanuslar ve Denizler, • Su ve Sanitasyon, • Gıda Güvenliği ve Sürdürülebilir Tarım, • İstihdam, • Ormanlar, Biyoçeşitlilik, Çölleşme, Madencilik • Arazi Bozunumu ve Kıtık, • Cinsiyet eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi, • Yoksulluğun Azaltılması
2013	Açık Çalışma Grubu (Open Working Group)	-Açık çalışma grubu, Birleşmiş Milletlerin tüm Üye Devletlerine ve Gözlemci Devletlere ve Genel Kurul'dan veya ECOSOC ve diğer paydaşlardan sürekli bir davet almış diğer gözlemcilere açık olan sürdürülebilir kalkınma hedefleri için kapsayıcı ve şeffaf bir hükümetler arası süreç olarak kurulmuştur. -Genel Kurul tarafından kararlaştırılacak küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin geliştirilmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nın bir çıktısı niteliğindedir.
2015	2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi	-2015 yılının Ocak ayında Genel Kurul 2015 sonrası kalkınma gündeminin oluşturulması için bir süreci başlatmıştır. -Süreç, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündem'inin, Eylül'deki BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde özünde 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedef'inin kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının gündeme geldiği 1990'lardan bu yana sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ilerlemenin en iyi şekilde nasıl ölçüleceği, izleneceği ve değerlendirileceği konusunda başta Birleşmiş Milletler olmak üzere OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), Dünya Bankası, Dünya Doğayı Koruma Vakfı, Sürdürülebilir Kalkınma İçin Dünya İş Konseyi ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşların çok sayıda çalışmaları bulunmaktadır.

2015 yılında New York'ta gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde '2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi' ile 17 hedef belirlenmiştir (BM, 2015)(Bkz. Çizelge 2.3). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak ve 2015 yılı sonrası kalkınma gündemini uygulamak için turizmin faydalarından yararlanmak kritik öneme sahip olacaktır. Turizm, tüm hedeflere doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Sürdürülebilir turizm konusu 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde sık sık yer almaktadır. Özellikle, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, sürdürülebilir üretim ve tüketim, okyanusların ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı konusunda Hedef 8, 12 ve 14' te asıl hedef olarak yer almaktadır. Bu gündemdeki hedeflerin gerçekleştirilmesi, açık bir uygulama çerçevesi, yeterli finansman ve teknoloji, altyapı ve insan kaynakları yatırımı gerektirmektedir.

Küresel kalkınmada çeşitli kurum ve kuruluş, birçok hükümet ve devlet başkanının ortak katılımı ve görüşü ile oluşturulan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde turizmin yeri ve turizmin bu hedefler doğrultusunda sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ilişkin bazı çıkarımlarda bulunulmuştur (Bkz. Çizelge 2.3). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, genel olarak aşırı yoksulluğu sonlandırmak, eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele etmek ve 2030 yılına kadar iklim değişikliğini yok etmek için küresel bir çerçeve sergilemektedir. 'Tarihi Binyıl Kalkınma Hedefleri' nin devamı niteliğini taşıyan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ve 169 ilgili hedeflerde turizm, doğrudan veya dolaylı olarak tüm hedeflere katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Özellikle, sırasıyla kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, sürdürülebilir tüketim ve üretim (SCP) ve okyanusların ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına ilişkin Hedef 8, 12 ve 14' teki hedefler olarak dahil edilmiştir. Sürdürülebilir turizm, 2030 Gündeminde sıkça konumlandırılmıştır. Ancak bu gündeme ulaşmak için açık bir uygulama çerçevesi, teknoloji, altyapı ve insan kaynaklarına yeterli finansman ve yatırım yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri	Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin turizmle ilişkilendirilmesi
1. Her türden yoksulluğu her nerede olursa olsun yok etmek,	Dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerinden biri olan turizm, ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi her düzeyde teşvik etmek ve iş yaratımı yoluyla gelir sağlamak için iyi bir konumdur. Sürdürülebilir turizm gelişimi ve toplum düzeyindeki etkisi, ulusal yoksulluğun azaltılması hedefleriyle, girişimcilik ve küçük işletmelerin tanıtımıyla ilgili olanlar ve özellikle gençlik ve kadınlar olmak üzere daha az tercih edilen grupların güçlendirilmesi ile bağlantılı olabilmektedir.
2. Açlığı sonlandırarak gıda güvenliğini sağlamak, beslenme olanaklarını geliştirmek ve tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak,	Turizm, turistik yerlere yerel ürünlerin üretimini, kullanımını, satışını ve turizm değer zincirine tam entegrasyonunu teşvik ederek tarımsal verimliliği artırabilmektedir. Ayrıca, tarım turizmi, büyüyen bir turizm kesimi, geleneksel tarım faaliyetlerini tamamlayabilir. Buna ek olarak, tarım turizmi, büyüyen bir turizm kesimi, geleneksel tarım faaliyetlerini sürdürülebilmektedir. Yerel topluluklarda ortaya çıkan gelir artışı, turizm deneyiminin değerini artırarak daha esnek bir tarıma yol açabilmektedir.
3. Sağlıklı yaşam koşulları oluşturarak herkes için her yaşta refah kalitesini sağlamak,	Turizmin ekonomik büyümeye ve kalkınmaya katkısı, sağlık ve esenlik üzerinde de bir etki yaratabilmektedir. Turizmden elde edilen dış gelirler ve vergi gelirleri, anne sağlığını iyileştirmeyi, çocuk ölümlerini azaltmayı ve hastalıkların önlenmesini amaçlayan sağlık hizmetleri ve hizmetlerine yeniden yatırım yapabilmektedir.
4. Herkes için kapsayıcı ve kaliteli eğitim imkânı sağlayarak herkese yaşam boyu eğitim fırsatı tanımak,	İyi eğitilmiş ve yetenekli bir işgücü turizmin gelişmesi için çok önemlidir. Sektör, eğitim ve mesleki eğitime yatırım yapmak ve nitelikler, standartlar ve sertifikalar üzerindeki sınır ötesi anlaşmalar yoluyla işgücü hareketliliğine yardımcı olmak için teşvikler sağlayabilmektedir. Özellikle gençler, kadınlar, yaşlılar, yerli halklar ve özel ihtiyaçları olanlar, turizmin kapsayıcılık, hoşgörü, barış ve şiddet içermeyen kültürün değerlerini ve dünyanın her yönünü destekleme potansiyeline sahip olduğu eğitim araçlarıyla faydalanmalıdır.
5. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayarak, özellikle kadın ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek,	Turizm, özellikle küçük ve büyük ölçekli turizm ve konukseverlikle ilgili işletmelerde, işlerin sağlanması için ve gelir getirici fırsatlar yoluyla kadınları çeşitli yollarla güçlendirebilmektedir. Kadınların en çok istihdam edilen ve girişimci olduğu sektörlerden biri olan turizm, kadınların potansiyellerinin kilidini açmaları, toplumun her alanında tam katılımlı olmalarına ve liderlik etmelerine yardımcı olmaları için bir araç olabilmektedir.
6. Herkes için suya erişim olanaklarını geliştirmek ve herkesin sağlığını korumak için önlemler almak,	Turizm, su erişimi ve güvenliğin yanı sıra herkes için hijyen ve sanitasyonun sağlanmasında kritik bir rol oynayabilir. Turizm sektöründe suyun verimli kullanımı, uygun güvenlik önlemleri, atık su yönetimi, kirlilik kontrolü ve teknoloji verimliliği ile birleşerek en değerli kaynağımızı korumak için anahtar olabilmektedir.
7. Herkes için erişilebilir, güvenli, temiz, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak,	Önemli bir enerji girdisi gerektiren bir sektör olarak, turizm yenilenebilir enerjiye geçişi hızlandırabilir ve küresel enerji karışımındaki payını artırabilmektedir. Sonuç olarak, sürdürülebilir enerji kaynaklarına sağlam ve uzun vadeli yatırımları teşvik ederek turizm, kentsel, bölgesel ve uzak bölgelerde sera gazı emisyonlarını azaltmaya, iklim değişikliğini azaltmaya ve yenilikçi ve yeni enerji çözümlerine katkıda bulunmaya yardımcı olabilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri	Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin turizmle ilişkilendirilmesi
7.Herkes için erişilebilir, güvenli, temiz, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak,	Önemli bir enerji girdisi gerektiren bir sektör olarak, turizm yenilenebilir enerjiye geçişi hızlandırabilir ve küresel enerji karışımındaki payını artırabilmektedir. Sonuç olarak, sürdürülebilir enerji kaynaklarına sağlam ve uzun vadeli yatırımları teşvik ederek turizm, kentsel, bölgesel ve uzak bölgelerde sera gazı emisyonlarını azaltmaya, iklim değişikliğini azaltmaya ve yenilikçi ve yeni enerji çözümlerine katkıda bulunmaya yardımcı olabilmektedir.
8.Kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak, istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri desteklemek,	Turizm, küresel ekonomik büyümenin itici güçlerinden biridir ve şu anda dünya çapında 11 işe 1 iş imkânı sağlamaktadır. Turizm sektöründe insana yakışır iş fırsatlarına erişim sağlayarak, toplumun özellikle de gençler ve kadınlar olmak üzere, artan becerileri ve mesleki gelişimlerinden faydalanabilmektedir. Sektörün iş yaratımına katkısı, Hedef 8.9'da "2030'a kadar, iş yaratan ve yerel kültür ve ürünleri teşvik eden sürdürülebilir turizmi teşvik etmek için politikalar geliştirin ve uygulayın" şeklinde desteklenmektedir.
9.Dayanıklı bir altyapı üzerine inşa edilmiş sürdürülebilir ve kapsayıcı endüstrileşmeyi sağlamak ve yenilikleri teşvik etmek,	Turizm gelişimi iyi kamu ve özel olarak tedarik edilen altyapıya ve yenilikçi bir çevreye dayanır. Sektör ayrıca, ulusal hükümetlerin altyapılarını iyileştirme ve sanayilerini güçlendirmeye, onları daha sürdürülebilir, kaynak açısından verimli ve temiz hale getirmeye, turistleri ve diğer yabancı yatırım kaynaklarını çekmeye yönelik bir araç olarak teşvik edebilmektedir. Bu aynı zamanda ekonomik büyüme, kalkınma ve yenilik için gerekli olan sürdürülebilir sanayileşmeyi de kolaylaştırmaktadır.
10.Ülkeler arası eşitsizlikleri ve ülkelerin kendi içindeki bölgesel dengesizlikleri gidermek,	Turizm, toplumun gelişmesi için güçlü bir araç olabilir ve yerel halkın ve tüm kilit paydaşların gelişimi ile ilgilenmesi durumunda eşitsizlikleri azaltabilir. Turizm, kentsel yenilenmeye ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunabilir ve topluluklara, kendi menşe yerlerinde başarılı olma fırsatı vererek, bölgesel dengesizlikleri azaltabilmektedir. Turizm, gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomiye katılabilmeleri için de etkili bir araçtır. 2014 yılında, En Az Gelişmiş Ülkeler (LDC) 2000 yılında 2,6 milyar ABD dolarından başlayarak uluslararası turizmden 16,4 milyar ABD doları ihracat gerçekleştirmiştir; bu da sektörün ekonomilerinin toplam ihracat payının %7'sini oluşturarak bazı ülkelerin az gelişmiş statüsünden çıkmasına yardımcı olmuştur.
11.Kentleri herkes için kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmek,	Yerli halkı için iyi olmayan bir kent turistler için de iyi değildir. Sürdürülebilir turizm, kentsel altyapıyı ve evrensel erişilebilirliği ilerletme, çürümekte olan alanların yenilenmesini teşvik etme ve kültürel ve doğal mirası, turizmin bağlı olduğu varlıkları koruma potansiyeline sahiptir. Yeşil altyapıya daha fazla yatırım (daha verimli ulaşım tesisleri, azaltılmış hava kirliliği, kültürel miras alanlarının ve açık alanların korunması vb.), yalnızca yöre sakinlerinin değil, turistlerin de yararlanabileceği daha akıllı ve daha yeşil şehirlerle sonuçlanabilmektedir.
12.Sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerini oluşturmak,	Sürdürülebilir üretim ve tüketim (SCP) uygulamalarını benimseyen bir turizm sektörü, küreselleşmenin sürdürülebilirliğe geçişini hızlandırmada önemli bir rol oynayabilir. Hedef 12'nin Hedef 12b'sinde belirtildiği gibi, "İş yaratan, yerel kültür ve ürünleri teşvik eden sürdürülebilir turizm için sürdürülebilir kalkınma etkilerini izlemek için araçlar geliştirmek ve uygulamak" gerekmektedir. Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Modelleri (10YFP) Programlarının 10 Yıllık Çerçevesinin Sürdürülebilir Turizm Programı (STP) gelişmiş ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlarla sonuçlanan kaynak verimli girişimler de dahil olmak üzere bu tür SCP uygulamalarını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri	Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin turizmle ilişkilendirilmesi
13.İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele etmek için acil olarak faaliyete geçmek,	Turizm iklim değişikliğine katkıda bulunur ve iklim değişikliğinden etkilenir. Bu nedenle sektör, iklim değişikliğine karşı küresel tepkisinde lider bir rol oynamaya ilgi duymaktadır. Enerji tüketimini ve özellikle ulaşım ve konaklama sektöründe yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yaparak turizm, günümüzün en acil sorunlarından birisinin üstesinden gelmeye yardımcı olabilmektedir.
14.Okyanusları, denizleri ve denize ait kaynakları korumak ve sürdürülebilirliğini sağlayarak kullanmak,	Özellikle Küçük Ada Gelişmekte Olan Devletler (SIDS) için turizmin en büyük segmentleri olan kıyı ve deniz turizmi, sağlıklı deniz ekosistemlerine güvenmektedir. Kırsal deniz ekosistemlerinin korunmasına yardımcı olmak ve mavi bir ekonomiyi teşvik etmek için bir araç olarak hizmet vermek amacıyla turizm: “2030 yılına kadar SIDS ve LDC'lere ekonomik faydaları artırmak için Entegre Kıyı Bölgesi Yönetimi'nin bir parçası” olmalıdır.
15.Ormanları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek, çölleşme ile mücadele etmek, arazilerin verimlilik kaybını durdurarak verimliliği arttırmak ve biyoçeşitlilik kaybını durdurmak,	Görkemli manzaralar, bozulmamış ormanlar, zengin biyolojik çeşitlilik ve doğal miras alanları, turistlerin bir hedefi ziyaret etmelerinin başlıca nedenleridir. Sürdürülebilir turizm sadece biyolojik çeşitliliğin korunması ve korunmasında değil, aynı zamanda atık ve tüketimin azaltılması, doğal flora ve faunanın korunmasına yönelik çabaları ve farkındalık yaratma faaliyetleri nedeniyle karasal ekosistemlere de büyük bir rol oynayabilir.
16.Barişçıl ve kapsayıcı toplumsallığı teşvik etmek, herkes için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir etkin kurumlar inşa etmek,	Turizm, farklı kültürel geçmişlere sahip insanlar arasında milyarlarca karşılaşma yaşanırken, sektör çok kültürlülük ve inanç- içi hoşgörüyü ve anlayışı geliştirerek daha barişçıl toplumların temelini oluşturmayı hedeflemektedir. Yerel topluluklara yarar sağlayan ve buralarda faaliyet gösteren sürdürülebilir turizm, aynı zamanda bir geçim kaynağı oluşturabilir, kültürel kimlikleri güçlendirebilir ve girişimcilik faaliyetlerini teşvik edebilir, böylece çatışma ve çatışma sonrası toplumlarda şiddeti ve çatışmayı önlemeye ve barışı sağlamlaştırmaya yardımcı olur.
17.Küresel iş ortaklığı için uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı yeniden inşa etmek.	Sektörler arası doğa turizmi nedeniyle, özel / kamu ortaklıklarını güçlendirmek ve uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel olmak üzere birden fazla paydaşın Sürdürülebilir Turizm Hedeflerini ve diğer ortak hedefleri başarmak için birlikte çalışabilmesi önemli bir faktördür. Gerçekten de, kamu/kamu işbirliği ve kamu/özel sektör ortaklıkları, 2015 sonrası kalkınma gündemine getirilen hizmetlerde turizmin rolünün artmasıyla birlikte, turizm gelişimi için gerekli ve temel bir dayanaktır.

2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Araçlarından Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm veya turizmin sürdürülebilirliği ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, birçok kaynakta yer alan sürdürülebilir turizm kavramının, turizmin bir türü olarak değil; turizm sektöründe genel olarak yer alan tüm turizm çeşitlerinin planlanması, uygulanması ve geliştirilmesine yönelik stratejik bir adım olarak yer aldığını söylemek mümkündür. İlgili literatürde yer alan sürdürülebilir turizm kavramı ile ilgili birçok araştırma ve araştırmacının tanımı bulunmakta olup aşağıdaki çizelgede verildiği gibidir (Bkz. Çizelge 2.4). Buna göre turizmin sürdürülebilirliği konusunda geçmişten günümüze geliştirilen farklı yaklaşımlar ve bakış açıları turizmin farklı boyutlarda edindiği çok yönlülüğün yanı sıra planlamadan uygulamaya, toplumsal boyuttan ekonomik boyuta birçok alanda ve disiplinde önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Çizelge 2.7. Sürdürülebilir turizm kavramına farklı yaklaşımlar (Butler, 1999; Pelit, Baytok ve Soybalı, 2015; UNEP ve UNWTO, 2005; UNWTO, 2008; Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi [WTTC], 2011 kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir).

Tarih	Kaynak	Ana yaklaşım
1992	Eber (1992: 3)	Turizmin gerektirdiği altyapının tamamı olarak tanımlamaktadır.
1993	Atherton (1993: 2)	Taşıma kapasitesi kavramı ile ilişkilendirmektedir.
1996	Bramwell, Henry ve Jackson (1996: 10-11)	Kısa vadede geri dönüşü olan ve yerel kimliği koruyan bir sorumluluktur.
1997	Clarke (1997: 224)	Başarılı turizm uygulamaları için bir amaçtır.
2002	Briassoulis (2002: 1065)	Kalkınma odaklı eşitlikçi ve hakkaniyetli bir yaklaşım türüdür.
2005	UNEP ve UNWTO	Tüm kaynakların yönetimini içeren bir anlayış olarak tanımlamaktadır.
2007	Schianetz, Kavanagh ve Lockington (2007: 374)	Ekoturizm, çevre yönetimi, turizm taşıma kapasitesi, ekolojik etiketleme ve temiz üretim gibi kavramları içeren uygulama kriteridir.
2007	Edgell, Allen ve Smith (2007: 194)	
2008, 2011	UNWTO, WTTC	Yoksulluğu azaltan bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Eber'in (1992: 3) sürdürülebilir turizm yaklaşımı, turizm ve turizmle ilişkili altyapı üzerine kurgulanmıştır. Eber'e göre sürdürülebilir turizm, hem şimdi hem de gelecekte, doğal kaynakların yenilenmesi ve gelecekteki üretkenliği için doğal kapasiteler içerisinde faaliyet

gösteren, insanların ve toplulukların, geleneklerin ve yaşam tarzlarının turizm deneyimine katkısı olduğunu kabul eden, ev sahibi bölgelerdeki yerel halk ve toplulukların ekonomik yararlarında eşit bir paya sahip olması gerekliliği yaklaşımıdır.

Bramwell, Henry ve Jackson'a (1996: 10-11) göre sürdürülebilir turizm, mevcut konaklama kapasitesini, yerel nüfusu ve çevreyi dikkate alarak mümkün olan en kısa sürede gelişme gösteren ve aynı zamanda çevreye saygı çerçevesinde ev sahibi bölgenin kimliğini koruyan sorumlu turizm olarak nitelendirilmektedir.

Schianetz, Kavanagh ve Lockington (2007: 374) ve Edgell, Allen ve Smith'in (2007: 194) sürdürülebilir turizm yaklaşımları birbirine benzerdir. Bu yaklaşımlara göre sürdürülebilir turizm; bir turizm türü değil sürdürülebilir kalkınma hedefinin eko-turizm, çevre yönetimi, turizm taşıma kapasitesi, ekolojik etiketleme ve temiz üretim gibi ilkelerin turizm türlerinin var oldukları bölgelerde uygulanmasında planlama safhasından başlayan ve süregelen turizmde temel bir uygulama kriteridir.

Briassoulis'in (2002: 1065) çalışmasında sürdürülebilir turizm bir kalkınma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelde yerel halkın yaşam kalitesini artırma, çevresel, sosyal ve kültürel sermayelerini koruyarak bundan doğacak fayda ve maliyetleri eşit ve adil bir şekilde iç ve kuşaklararası dağıtma, kendi kendine yeterliliklerini koruyarak turistlerin gereksinimlerini karşılama gibi temel kriterleri sağlarken, söz konusu faktörlerin nasıl yönetileceği konusundaki yönlendirmeleri de içermektedir.

Clarke'ın (1997: 224) çalışmasında ise sürdürülebilir turizm, alternatif turizm çeşitlerini tanımlamaktan ve mevcut bir yapı ve/veya durumun doğasındaki karakteristikten öte gerçek anlamda turizmin başarılabilmesi için bir amaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Atherton (1993: 2) sürdürülebilir turizmi felsefik bir yaklaşımla ele almaktadır. Turizmin geliştirilmesi ve sürdürülmesinde anahtar belirleyicilerden birinin destinasyonun taşıma kapasitesi olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Bu minvalde bir sürdürülebilir turizm destinasyonunun başarılabilmesi isteniyorsa yasa koyucuların, yöneticilerin ve plancıların destinasyonun sınırlılıklarını belirlemesi ve sürekli olarak destinasyonu ölçmeleri gerekmektedir.

UNEP ve UNWTO'nun (2005: 11, 12) hazırladığı bir rapora göre sürdürülebilir turizm “Turistlerin, endüstrinin, çevrenin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayan mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate alan turizm” şeklindedir. Buna göre sürdürülebilir turizm;

- Ekolojik süreçlerin sürdürülmesine, biyolojik çeşitlilik ve kültürel mirasın korunmasına yardımcı olarak, turizmin gelişmesinde kilit bir unsur olan çevresel kaynakların maksimum düzeyde kullanımını sağlamalı.
- Ev sahibi toplumların sosyo-kültürel otantikliğine saygı göstererek, yaşayan kültürel miraslarını ve geleneksel değerlerini koruyarak, kültürlerarası anlayışa ve hoşgörüye katkıda bulunmalı.
- Uzun dönemli ekonomik istikrarın sürekliliğini sağlayarak, süreçte yer alan tüm paydaşlara sabit istihdam, gelir kazanma fırsatları, yerel toplumlara sosyal hizmetler sunan, yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmalı ve eşit bir şekilde dağıtılan sosyo-ekonomik fayda sağlamalıdır.

Sürdürülebilir turizm gelişimi, geniş katılım ve fikir birliğinin sağlanması için güçlü siyasi ve politik düzeyler kadar ilgili paydaşların bilgi ve katılımını da gerektirmektedir. Sürdürülebilir turizmi başarmak sürekli, devam eden bir süreçtir ve etkilerinin sürekli izlenmesini ve gerektiğinde gerekli önleyici ve/veya düzeltici tedbirleri almayı gerektirir. Aynı zamanda turistlerin beklentilerini karşılayarak, yüksek düzeyde memnuniyet sağlamalı ve turistlere anlamlı bir deneyim kazandırarak sürdürülebilirlik konularındaki farkındalığı arttırmalı ve yörede sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmelidir (UNEP ve UNWTO, 2005: 11, 12).

Turizm sektöründe sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelimin temel nedeni, bölgesel ve yerel cazibe merkezlerinin korunarak, turizme kaynak oluşturacak şekilde geliştirilmesi ve sürdürülmesi olarak ifade edilebilir. Doğal çevre dışında, sosyal ve kültürel yapının korunması, toplum refahının artırılması sürdürülebilir turizm uygulamalarının diğer nedenleri olarak sayılabilir. Turizm sektörünün doğru bir şekilde planlanmaması ve uygulanmaması destinasyon üzerinde olumsuz etkilerinin yaratılmasına sebep olabilmektedir. Bu noktada önemli olan tamamen ekonomik fayda odaklı düşünceden uzaklaşılması (Demir ve Çevirgen, 2006: 115) ve uzun vadeli gelişme dönemlerinde diğer

turizm türlerine oranla sürdürülebilir turizm amacına yönelik güçlü bir alternatif niteliği taşıyan kültürel turizme odaklanması gerekmektedir (Çeken, Dalgın ve Çakır, 2012).

UNWTO (2008) ve WTTC'ye (2011) göre sürdürülebilir turizm;

- Turizmi geliştiren temel faktörlerden çevresel kaynakların en iyi biçimde kullanılarak, biyoçeşitliliğin ve doğal mirasın korunmasına olanak sağlanması sürecidir.
- Farklı özellikler gösteren turizm bölgelerinde, mevcut yapılı çevreyi ve kültürel mirası koruyan, geleneksel değerleri anlayıp geliştirme sürecidir.
- Sağlanacak sosyo-ekonomik faydaların uzun vadeli olduğu, tüm çıkar grupları arasında fırsatların eşit dağıtıldığı ve sonuçta yoksulluğu azaltıcı olanakların sunulduğu bir süreçtir (Petrović ve Marković, 2013).

Sürdürülebilir turizm ile ilgili tanımlar incelendiğinde, yapılan tanımların ortak noktasının bir turizm faaliyetinden öte tüm paydaşların turizm faaliyetinden etkilenmeleri ve beklentilerinin karşılanmasına vurgu yapılmasıdır. Buna göre sürdürülebilir turizm için mevcut bir yapı veya durumun doğasında olan bir özellik olmadığını ve turizmin başarılı olabilmesi için çabalamak zorunda kaldığı bir amaç olduğunu söyleyebiliriz (Clarke, 1997; 224). Buna göre yukarıdaki gibi sıralanan amaçlar doğrultusunda sürdürülebilir turizmin “yerele” dayalı üç noktaya odaklandığını söylemek mümkündür:

- Birincisi; kaynakların devam edebilmesi,
- İkincisi; kısa vadeli fırsat yaratıcılığından uzun vadeli çözümlere yönelimin sağlanması,
- Üçüncüsü ise; yerel grupların yoksulluğunun azaltılmasına olanak tanınmasıdır.

2.3.1. Sürdürebilir turizm hedefleri

Sürdürülebilir turizmin gelişme sürecinde ortaya konabilecek ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü tarafından ortak hazırlanan bir yayında belirtildiği gibi çizelgede verildiği şekilde ifade edilebilir (WCED, 2012)(Bkz. Çizelge 2.5). Bu hedefler önem sırasına göre yazılmamış olup, her biri eşit derecede önem taşımaktadır.

Çizelge 2.8. Sürdürülebilir turizm hedefleri ve turizm açısından değerlendirilmesi (UNEP, 2005; Dünya Ticaret Örgütü [WTO], 2017 kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

Hedefler	Anahtar kelimeler	Hedeflerin turizmdeki yeri
Ekonomik Süreklilik	Girişimci karlılığı, Rekabetçilik, İşletmelerin durumu, Pazara erişim	Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin uzun vadeli fayda sağlayabilmeleri ve büyüme gösterebilmeleri için rekabetlerinin ve sürekliliklerinin sağlanması.
Yerel Refah	Turizm gelirini bölgede tutma, Ekonomik faydanın yayılması	Ziyaretçilerin yerel harcama oranlarını arttırmak başta olmak üzere, ağırlayan bölgenin ekonomik refahının sağlanabilmesi için turizmin ekonomik katkısının artırılması.
İstihdam Kalitesi	Yerel faaliyetlerin sayısı ve kalitesi, İşgücü arzı, eğitimi ve ücretler	İrk, cinsiyet, engellilik gibi durumlarda ayrımcılığa yer vermeyen, ücret ve hizmet kalitesinin de artırılması dâhil olmak üzere turizmle desteklenen yerel istihdamın sayısının ve kalitesinin güçlendirilmesi.
Sosyal Eşitlik	Turizm gelir ve yararlarının dezavantajlı ve yoksul halka yönltilmesi	Fırsatların, gelirin ve hizmetlerin yoksullara uygun bir şekilde geliştirilmesi de dâhil olmak üzere, turizmden elde edilen ekonomik ve sosyal faydanın genel ve açık bir şekilde topluma dağılımının gözlemlenmesi.
Ziyaretçi Memnuniyeti	Güvenlik ve emniyet, Deneyim kalitesi, Ayrım gözetmeden herkes için tatil	İrk, cinsiyet, engellilik ve başka söz konusu durumlarda da ayrımcılık yapmadan ziyaretçiler için güvenli, tatmin edici ve memnun edici bir deneyimin sağlanması.
Yerel Kontrol	Planlama ve karar verme sürecine yerel grupların katılımı	Yerel toplumların bölgelerindeki turizmin yönetimi ve geleceği hakkında diğer paydaşlarla da işbirliği içerisinde olup, planlama ve karar verme süreçlerinde yerel topluluklarla etkileşimde bulunulması ve yetki verilmesi.
Toplumsal Refah	Sosyal yapıya ve yaşam kalitesine olası etkiler, Kaynakların korunması	Sosyal bozulma ve istismardan kaçınarak, sosyal yapılar ve kaynaklara, imkanlara ve yaşam destek sistemlerine erişim de dahil olmak üzere, yerel toplulukların yaşam kalitesinin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi.
Kültürel Zenginlik	Kültürel peyzajın tanıtımı ve korunması	Ev sahibi topluluklara ait kültürel miras, otantik kültür, gelenek ve farklılıklara saygı duyulması ve güçlendirilmesi.
Fiziksel Bütünlük	Peyzaj kalitesi, Fiziksel ve görsel bozulma, Çevre kalitesi	Kentsel ve kırsal alanların kalitesinin korunması ve güçlendirilmesi ve çevrenin fiziksel ve görsel bozulmasından kaçınılması.
Biyolojik Çeşitlilik	Fauna ve flora habitatının korunması	Doğal alanların, habitatların ve yaban hayatının korunmasının desteklenmesi ve zararın asgari düzeye indirgenmesi.
Kaynak Verimliliği	Yenilenmeyen ve kıt olan kaynakların (enerji, su vb.) kullanımının azaltılması,	Turizm işletmeleri ve hizmetlerinin gelişim ve işleyişinde sınırlı ve yenilenemeyen kaynakların kullanımının asgari düzeye indirgenmesi.
Çevresel Saflık	Küresel emisyon, Karbon ayak izi, su, hava ve topraktaki yerel kirlilik	Turizm girişimcileri ve ziyaretçilerinden kaynaklanan hava, su ve kara kirliliğinin ve atık üretiminin asgari düzeye indirgenmesi.

Bu hedef ve ilkeler doğrultusunda sürdürülebilir turizm amacına ulaşmak için çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. TÜSİAD, Eylül 2012’de yayınladığı Sürdürülebilir Turizm Raporunda turizmin sürdürülebilirliği için izlenmesi gereken bazı ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeler aşağıda belirtildiği gibi şu şekildedir:

- Başta işletmeler ve ziyaretçiler olmak üzere sektörün tüm paydaşlarının çevre ve doğa bilincinin geliştirilmesi,
- İşletmelerde çevre yönetimi,
- Yerel yönetimlerin, bölgelerin enerji, su ve geri dönüşüm altyapısının tamamlaması,
- Mevsimselliğin olumsuz etkilerini en aza indirmek için alternatif turizm planlamasının yapılması,
- Kaynak verimliliği konusunun (deniz suyu arıtım sistemleri, ‘gri su’ kullanımı, yenilenebilir enerji yatırım ve kullanımı, geri dönüşüm ve teknoloji transferi, enerji verimliliği) hem işletme, hem de belediyeler nezdinde arazi, arsa ve kredi destekleri ile teşvik edilmesi,
- Sıvı ve katı atık yönetimi hususunda yönetmeliklerin ve düzenlemelerin tamamlanması ve ilgili denetimlerin gerçekleştirilmesi,
- Turizm tesislerinin sürdürülebilir prensiplere uygun olarak yenilenmesi amacıyla kredi ve destek olanaklarının artırılması olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Bahsedilen bu ilkeler doğrultusunda hareket etmek sürdürülebilir turizm hedefine en hızlı şekilde ulaşmada kolaylık sağlayacaktır. Sürdürülebilir turizm ilkeleri, sosyal, ekonomik, politik, çevresel ve kültürel birçok yaklaşımı içermektedir. Bu ilkeler doğrultusunda oluşturulan altlıklar, alınan plan kararları ve gerçekleştirilen uygulama aşamaları uzun vadede sürdürülebilir turizm hedefine ulaşmada önem arz etmektedir.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İÇİN KÜLTÜREL TURİZM

Günümüz yüzyılında küreselleşmenin bir sonucu olarak sanayi sektörüne ilişkin gelişme eğilimleri yerini bilgi toplumuna bırakmaya başlamıştır. Bu noktada kültür endüstrisinin önemi giderek artarak yeni istihdam alanlarının yaratılmasına olanak tanımıştır. Aynı ekseninde kıt kaynakların etkin kullanımı tarihi ve kültürel zenginlikleri içeren turistik kentlerin turizm pazarında ön sıralarda yer edinmesini sağlamıştır.

Turizm olayında turistlerin tecrübe edinme ve özgünlük arayışları doğrultusunda yerel kültürle iletişim ve insan ilişkileri, etkinlikler ve anı niteliğinde turistik bir ürün üretme eğilimleri somut olmayan kültürel mirasın ön plana çıkmasında önemli bir etken olmaktadır. Kültürel turizm; kültür ve kültürel miras kavramlarından bağımsız düşünülmemelidir. Kültürel turizm kavramını tanımlamadan önce kültürel turizmin ortaya çıkmasında önemli üç faktör olan kültür, kültürel miras ve kültürel değerler kavramlarının tanımlanması gerekmektedir.

Buna göre bu bölüm başlığı altında ilk olarak; kültür kavramı ve kültürün bir ürün olarak endüstrileşmesi ile kültürel değerler ve bu değerlerin ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel gelişim potansiyellerine değinilmektedir. İkinci olarak; kültürel turizm ve kültürel turizmin kavramsallaştırılması aktarılmaktadır. Üçüncü olarak; kültürel turizmin sürdürülebilirliği; amaç ve ilkeleri ele alınmaktadır. Dördüncü olarak; kültürel turist diye nitelendirilen grupların sınıflandırılması ile kültürel turist tiplerine değinilmektedir. Son olarak da kültürel turistler tarafından tercih edilen aktivitelere değinilmektedir.

3.1. Kültür ve Kültürün Endüstrileşmesi

Kültür kavramı, 1970’li ve 1980’li yıllarda birçok kentin yaşadığı sosyo-ekonomik dönüşümlerle ilişkili bir şekilde ekonomik yönlü yeniden yapılanmayı izleyen yerlerde, dönüşümle yenilenmenin bir özelliği olarak kültürel politika kavramıyla gündeme gelmiştir. Enformasyon ve telekomünikasyon çağı ile teknolojik gelişmeler sayesinde, ürünler, reklamlar ve diğer etkiler dünya çapında iletmeye başlamıştır. Böylelikle kültürel değerler ve ürünler küresel çapta pazarlanarak kültür politikası, uluslararası pazarda yer edinmeyi sağlamıştır. Sanayi sektöründe gelişmemiş ve hizmetler sektöründe gerçekleşen

artış ile karşı karşıya gelen kentler hakkında karar vericiler, ekonomik kalkınmaya öncelik vererek önemli bir potansiyel alanı olan sanat ve kültüre dönmüştür (Gündüz, 2011: 25).

Kültür sözcüğü, Latince ‘bakmak’ ya da ‘yetiştirmek’ anlamına gelen ‘Cultura’ bir diğer deyişle ‘Colere’ terimlerinden gelmektedir. Kültür kavramı, 18. yüzyıla kadarki süre zarfında tarımsal anlamda ekip biçmek, sürmek ve ürün yetiştirmek anlamında kullanılmıştır. Kültür’ün insan deneyimi, bir yaşam tarzı ve insanın zihinsel kapasitesinin değeri olarak anlam kazanması Almanya’da 18. yüzyılın ilk yarısından sonra ortaya çıkan gelişmeler sonrasına dayanmaktadır. Kültür sözcüğüne ilk kez 1843 yılında Gustav Klemn’in yayınladığı ‘*İnsanlığın Genel Kültür Tarihi*’ adlı kitapta bir topluluğun geleneği, sanatı, yetenek ve becerilerini anlatan yaşama tarzı tanımı ile anlam kazandırılmıştır (Uygur ve Baykan, 2007).

Ray ve Sayer (1999) yapmış olduğu bir çalışmada ‘kültürel ekonomi’ yaklaşımı olarak tanımladığı ‘kültürel kimliğe göre bir yerin yeniden değerlendirilmesi’ denemesi ile kültürel ekonomi fikrinin üç kaynaktan ileri geldiğini ifade etmektedir. Ray’ a göre kültürel ekonomi fikrinin ortaya çıkmasında, sanayi dönemi sonrası değişen yapı ile oluşan kapitalist tüketim, ekonomik gelişme politikaları ve bölgeselcilikğin artması önemli bir etken olmuştur.

21. yüzyılın başlarında kültürel turizmin bir yıl içerisinde %10 oranından %15’e yükselen bir değer göstermesi, turizm pazarında %20 oranında bir payı kapsadığını göstermektedir (WTO, 2001). Kültür, bir topluluğu, toplumu veya sosyal grubu karakterize eden ayırt edici manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özelliklerin tümünün bileşimi olarak tanımlanabilen, sanat ve edebiyatın yanı sıra bireylerin yaşam tarzlarını, temel haklarını, değer sistemlerini, geleneklerini ve inançlarını da içeren bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. Kültür, geçmiştekiler kadar günümüz topluluğunun yaşamını veya çağdaş özelliklerini ve değerlerini kapsamaktadır (ICOMOS, 2002).

Kültür endüstrisi, dünyada en hızlı büyüme gösteren endüstrilerdendir. Kültür endüstrisi kavramının temellerini ilk kez 1938 yılında Theodor W. Adorno atmıştır. Ancak kültür kuramının ilk kez güzel sanatların endüstri ve ticaretten bağımsız olduğu fikrine karşı çıktığı eseri Max Horkheimer ile 1947 yılında yayınladığı ‘*Aydınlanmanın Diyalektiği*’ adlı eserinde güzel sanatların endüstri ve ticaretten bağımsız olduğu fikrine karşı çıkmıştır.

Adorno ve Horkheimer (1947) kültürel öğelerin diğer tüketim ürünleri ile aynı şekilde üretildiklerini iddia etmişlerdir. Ürünlerin standartlaştırılmış ya da homojen bir doğaya sahip olduklarını ve sanatsal bütünlüğün üretim yöntemleri tarafından tehlikeye atıldığını savunarak ‘kültürel endüstri’ fikrini kitle kültürü ile bağdaştırmışlardır (Gündüz, 2011: 26).

Kültür, içinde barındırdığı zengin tarihsel doku sayesinde turizmin gelişiminde en büyük yenilenme aracıdır (Smith, 2007: 4). Kültür ve turizm ilişkisi, kentlerin yenilenme anlayışı içerisinde kendine pay bulmakta, yenilenme kapsamında kentler sahip oldukları kültürel alt yapıyı, büyük ziyaretçi kitlelerini zarar görmeyecek şekilde karşılamaya yönelik olarak geliştirme çabasına girmektedirler. Dolayısıyla turizm hareketlerinde kültürün payının arttığını ve turistik istasyonların da bu yönde bir yenilenmeye doğru gittiğini söylemek mümkündür. Turizm ve kültür kavramları arasındaki ilişkinin tanımlanabilmesi için aşağıda verilen bazı özelliklerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Kalem ve Deniz, 2018).

- Turizm ve kültür arasındaki çok yönlülüğün açıklanmasında yaşanan karmaşanın nedeni, sosyo-kültürel değişimdeki aşamaların karmaşıklığı ile ulusal ve uluslararası pazarlarda telekomünikasyonun negatif etkilerine göre şekillenmesidir.
- Sosyo-kültürel etkileşime ilişkin gelişmenin ve getirilerinin ölçülebilirliğinin zor olması; mekânsal kaliteyi kontrol etme, ekonomik büyümeyi sağlama, sürdürülebilir çevresel aktivitelere teşvik etme gibi ‘sayısal verilere dayalı’ girişimler ölçülebilirliğinin kolay olması nedeniyle ön plana çıkmaktadır.
- Ev sahibi bölge turizmin gelişmesiyle yaşanan sosyo-kültürel değişimlere ayak uydurmalıdır. Turizmin gelişmesiyle kendilerine ekonomik faydalar sağlanmakta ve istihdam olanakları artarak toplumsal refahları da gelişmektedir.

Kültürel değerler, paydaşlar tarafından tanımlanan ekonomik, sosyal, ekolojik ve kültürel gelişim potansiyeline sahip olan, çeşitli somut ve maddi olmayan unsurlar ile yerel kökenin kültürel anlamlılıklarından oluşan doğal unsurlardır. Belirli bir kültürel değerın gelişimsel önemi, gelişimsel potansiyelinin faydasına, uyumluluğuna ve kapsamına bağlıdır. Aşağıdaki çizelgede belirtildiği gibi kültürel mirasın ekonomik değeri, brüt katma değeri, ekonomiye çarpan etkisi, turist ziyaretleri ve turistlerin tüketim harcamaları ile

belirlenebilirken sosyal değeri, toplumsal uyum, yerel toplumun güçlendirilmesi ve becerilerinin geliştirilmesinin ölçülerek belirlenebilmesidir (Hribar, Bole ve Pipan, 2015)(Bkz. Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. Kültürel değerlerin ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel yönlü gelişimsel potansiyelleri (Lozej ve diğerleri, 2012: akt; Hribar, Bole ve Pipan, 2015)

Ekonomik gelişimsel potansiyeller	Sosyal gelişimsel potansiyeller	Çevresel gelişimsel potansiyeller	Kültürel gelişimsel potansiyeller
-Sürdürülebilir turizm -Yeni istihdam alanları -Küçük işletmelerin kurulması -Yerel ürünlerin kullanılması -Kültürel miras alanının canlandırılması -Yeni yatırımların teşvik edilmesi -Konaklama endüstrisi, ulaşım, hediyelik eşya üretimi ve rehberli turlarla ilgili faaliyetlerin teşvik edilmesi	-Yerel ve ulusal kimliğin korunması -Mirasın eğitimsel rolü(bilgi transferi) -Yeni bilginin geliştirilmesi -Yer'in tanıtımı -Savunmasız/yoksul gruplar ile birleşme -Nesiller arası diyalog -Yetkilendirme	-Mevcut ekosistemlerin korunması -Mevcut ekosistemin karmaşıklığını ve dengeliliğini koruma -Yerel organik gıda üretimini destekleme -Erozyon önleme	-Sanatsal ifade için ilham ve teşvik -Aktif katılım, kişisel deneyim ve memnuniyet -Kişisel kimlik -Manevi/anı niteliğinde deneyim

Antropolojik kültür kavramından ayrı olarak, kültürün işlevsel yorumu, yani kültürel üretimin ve kültürel kaynakların değerlendirilerek ekonomiye nasıl katkıda bulunabileceği ve ekonomik gelişmeyi artırabileceğinin analizi daha az ilgi çekmiştir. Kültürel miras ve korunması konusu uzun zamandan beri ekonomik kalkınmaya muhalif olduğu düşünülse de, günümüzde kalkınmanın etkili ortakları arasında sayılmaktadır.

Kültür ve kültürel turizm bağının daha iyi bir şekilde anlamlandırılabilmesi için Richards'ın (1996) yapmış olduğu bir çalışmada geçen özelliklere değinmek ve bu özellikleri kavramak gerekmektedir:

- Her bölgenin kültürel değerleri kendine özgüdür, avantaj ve dezavantaj gibi değerlendirilme imkânı tanınmaz,
- Bölgelerin ortak mirasının öğrenilmesinde toplumlara fırsatlar sunmaktadır,
- Manevi kültürel değerler, turizm yoluyla maddi öneme sahip olmaktadır,

- Kültürel turizmin kendisi bir reklam aracıdır,
- Kültürel turizmin belli bir mevsimde gerçekleşme özelliği yoktur. Turizmin zamana ve mekâna yayılmasında etkili bir araçtır,
- Kültürel turizm iyi bir planlama, tanıtım ve organizasyonu gerektirir,
- Turistik  r n  e itlendirilmesinde ve dünya markası yaratmada en etkili rolü kültürel kaynaklar yaratmaktadır,
- Kültürel turizm arz-talep dengesinin sağlanmasında etkin bir güce sahiptir,
- Kültürel turizm temelde korumaya olanak sağlamaktadır ancak iyi y netilemediğinde doğal ve kültürel varlıkların yıpranmasına, bozulmasına ve değer kaybetmesine yol açabilmektedir.

3.2. Kültürel Turizmin Kavramsalla tırılması

Kültürel turizm, Avrupa Birliği'nin kültürel kimlik ve kültürel mirasını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışmalar esnasında 1980'li yıllarda ortaya atılmış bir kavramdır. Son iki yüzyıldan beri kültürel turizmin anlamı değişme göstermiştir. 1750-1850 yılları arası, kültür turizmi Avrupa'daki güzel sanatları dola ma eylemi olarak görülmekteydi. Aristokratların çocukları  ğretmenlerinin liderliğinde turlara katıldığında, kültürlü insan sayılıyorlardı. Bir sonraki yüzyılda, kültür turizmi sınıf atlamak için tüccarlar tarafından kullanılmaya ba landı. Günümüzde ise, hızlı ulaşım araçları ile kültür alanları popüler kültürün tüketim alanı haline gelmiş ve istismar edilmeye ba lanmı tır. En kötüsü, kültürel turizm tüm müzik, sanatsal ve etnik değerleri alı veri i yapılabilir hale getirmiştir (ICOMOS, 1993).

Kültürel açıdan turizm ile ilgili literatür incelendiğinde kültür turizmi, kültürel turizm ve kültürel miras turizmi gibi birden çok terime rastlandığı görülmektedir. Ancak literatürde geçen bu farklı terimlerin turizm yazınında anlam ve tanım açısından aynı olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre çeşitli araştırma ve çalışmaya konu olmuş kültürel turizm tanımları  izelge 3.2' de verildiği şekildedir (Bkz. Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. Kültürel turizme kavramsal yaklaşımlar (tez kapsamında üretilmiştir)

Kaynak	Ana yaklaşımlar
Richards (1996: 24)	İnsanların ikamet ettikleri yerlerden kültürel çekiciliklere doğru, kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için yeni bilgi ve deneyimler toplamak amacıyla seyahat etmeleri
Jafari (2000: 126)	Diğer insanların nasıl yaşadığını görmek için duyulan arzunun ticarileşmiş dışavurumu
Raj (2003: 3)	Bir mekânın sanatını, mirasını ve özel karakterini deneyimlemeye yönelik seyahat
Urry (2002)	Bir tür estetik, entelektüel, duygusal veya psikolojik olsun, yeni ve derin kültürel deneyimlerin arayışı ve bireylerin katılımına dayanan özel ilgi turizmi
Petroman (2013)	İnsanların başka kültürlerle tanışmak için gerçekleştirdikleri seyahatleri ve günümüzde özel ilgi turizmi kapsamında en popüler turizm biçimi
MacCannell (1976: 25)	Kültürel üretimin doğasını araştırmak için bir alan, kültürel ürünler ve sadece kültür sürecine değil aynı zamanda bu süreçle sonuçlanan ürünler
Silberberg (1995)	Bir toplumun/bölgenin/kurumun tarihsel, sanatsal, bilimsel faaliyetlerini görmek veya yaşam stillerini anlamak, tarihsel miras alanlarını ziyaret etmek
(Tarihi Kentler Birliği, 2012)	Bölgelerarası rekabetin gücünü arttıran, yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan, doğal, tarihi ve kültürel mirasın bütüncül ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı ile gelecek nesillere aktarımını sağlayan önemli bir ekonomik kaynak

Richards'ın (1996: 24) önerdiği kültürel turizmin kavramsal tanımına göre, kültürel turizm ile diğer turizm biçimleri arasındaki ayrım temel olarak öğrenme fonksiyonunda bulunmaktadır. Kültürel turistler, gidilecek yerin kültürünü öğrenebilir ve bu kültürle ilgili olarak, tükettikleri kültür türlerine bağlı olarak çeşitli şekillerde yeni deneyimler kazanabilmektedirler.

Richards' a (2001) göre, kültürel turizm, yalnızca kültürel turizmin 'geleneksel görüşü' olma eğilimindeki yerleri ve anıtları ziyaret etmekle kalmamakta, aynı zamanda ziyaret edilen alanların yaşam biçimini tüketmeyi de içermektedir. Bu faaliyetlerin her ikisi de yeni bilgi ve deneyimlerin toplanmasını içerir. Bu nedenle kültürel turizm, yalnızca geçmişin kültürel ürünlerinin tüketimini değil, aynı zamanda çağdaş kültürün veya bir insanın veya bölgenin 'yaşam biçimini' de kapsamaktadır. Hem 'miras turizmi (geçmişin eserleri ile ilgili)' hem de 'sanat turizmi (çağdaş kültürel üretim ile ilgili)' konularını kapsayabilmektedir.

Petroman (2013) kültürel turizmin, çeşitli açılardan, bir paradoks olduğunu: insanların başka kültürlerle tanışmak için uzun zamandır seyahat etmelerine rağmen, bu turizm

biçiminin, 20. yüzyılın sekizinci yılında, oldukça geç bir turizm ürünü olarak kabul edildiğini ve günümüzde özel ilgi turizmi kapsamında en popüler turizm biçimi olduğunu vurgulamaktadır.

MacCannell' e (1999: 25) göre kültürel turizm yalnızca kültürel süreci değil aynı zamanda bu süreçten kaynaklanan ürünleri de kapsamaktadır. 'Kültürel yapımlar' anlamına gelen bu turizm biçimini, kültürel üretimin doğasını araştırmak için ideal bir arena olarak tanımlamaktadır.

Kültürel turizmde, kültürel varlıkların, sanat eserlerinin ve tarihi alanların gezilerek mekânın tüketilmesine yönelik bir turizm yaklaşımı benimsenmektedir. Kültür, sanat ve kültürel mirasın niteliklerini keşfetme, farklı etnik kökenlerin ve toplulukların kültürel özelliklerini ve yaşantılarını tecrübe etme isteği ön plana çıkmaktadır. Tarihi Kentler Birliği'nin (2012) kültürel turizm için yapmış olduğu "doğal alanları, anıtsal ya da sivil mimari yapıları, sanat ürünlerini, koleksiyonları, kültürel kimlikleri, gelenekleri ve dilleri kapsayan, somut ve somut olmayan kültür mirasının tüm ürünlerini paylaşmayı ve tanımayı amaçlayan bir gezi türü" tanımlaması da bunu desteklemektedir.

Kültürel turizm ile ilgili tanımlamalarda ortak bir görüşe varmak oldukça zordur. İlgili araştırma projelerinde ve kültür turizminde yer alan kuruluşlar tarafından kullanılan tanımlar inceledikten sonra Boş Zaman ve Turizm Eğitimi Derneği (ATLAS) ve Dünya Turizm Örgütü tarafından kullanılan tanım seçimlerine dayanarak birtakım tanımlamalar verilmiştir. ATLAS, kültürel turizmi 'kavramsal tanım' ve 'teknik tanım' olarak iki şekilde sınıflandırmaktadır. ATLAS'ın yapmış olduğu kültürel turizmin kavramsal ve teknik tanımında ortak vurgulama, kültür turizminin köy, kasaba, kırsal alanlardan ziyade kentlere yönelik olmasına yapılmaktadır. Bu iki tanım ile kültürel turizmin genel tanımı arasındaki fark ise kavramsal ve teknik tanımın yabancı kentlerdeki destinasyonlar ile sınırlı olması ve bu tanımlamaya iç turizmin dâhil edilmemiş olmasıdır. Dünya Turizm Örgütü ise kültürel turizmi 'geniş yaklaşım' ve 'dar yaklaşım' olmak üzere iki perspektifte incelemektedir (Bkz. Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. Kültürel turizmin kavramsal, teknik, geniş ve dar kapsamlı tanımlamaları (ATLAS, 2009; Csapo, 2012 kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

ATLAS	Kavramsal Tanım	Bireylerin kültürel ihtiyaçlarını tatmin edici yeni bilgi ve deneyimler elde etmek amacıyla, sürekli yaşadıkları yerlerden kültürel cazibe merkezlerine doğru gerçekleştirilen hareketler.
	Teknik Tanım	Bireylerin miras alanları, sanatsal ve kültürel tezahürler, resim ve tiyatro gibi özel kültürel çekim aktivitelerine yönelik gerçekleştirdikleri tüm hareketler.
UNWTO	Geniş Yaklaşımlı Tanım	Birey hareketlerinin tümü bu tanıma dâhil edilebilir. Çünkü bireyin kültürel seviyesini yükseltmeye ve yeni bilgi, deneyim ve karşılaşmalara yol açma eğilimindeki insan çeşitliliğine olan ihtiyacın tümünü karşılar.
	Dar Yaklaşımlı Tanım	Araştırma turları, sanatsal ve kültürel turlar yapmak, festival ve diğer kültürel etkinliklere katılmak, diğer kültürel olaylar, sit alanları ve anıtlara ziyaretler gibi temel kültürel motivasyonlar için bireylerin gerçekleştirdikleri hareketler.

Kültürel turizm bir bölgenin somut ve soyut kültürel değerlerinin çekim merkezi olarak kültürel mirasın korunması ve yaşatılması için önemli fırsatlara sahipken yerel ölçekte tarihi kentler için ekonomik yatırım ve iş olanaklarına yer vermekle birlikte yerel kalkınma ve diğer kentlerle rekabet gücünü arttıran fırsatları da barındırmaktadır.

Özellikle yerel halkın veya ev sahibi toplumun kültürü ve destinasyonun manzarası, değerleri ve yaşam tarzları, miras, görsel ve beceri sanatları, endüstriler, gelenekler ve eğlence arayışlarını içeren kültürel çevreye odaklanan bir turizm türüdür. Kültürel turizm, kültürel etkinliklere katılımı, müzelere ve miras alanlarına ziyaretleri ve yerel halkla iç içe olmayı içerebilir. Çok çeşitli turizm faaliyetlerinde tanımlanabilir bir niş olarak görülmemelidir, ancak bireyin kendi yaşam ortamının ötesinde bir yere çekildiği tüm deneyimleri kapsamaktadır (ICOMOS, 2002).

3.3. Kültürel Turizmin Sürdürülebilirliği; Amaç ve İlkeleri

Kentlerin ve bölgelerin yerel kimlik ve belleklerini güçlendiren, bunların tüm ülkeye hatta dünyaya tanıtılmasına katkıda bulunan kültür turizmi, kültürel faaliyetleri destekleyerek sürdürülebilmesi için duyulan kaynak ihtiyacını gidermektedir. Aynı zamanda doğal ve tarihi değerlerin korunarak sağlıklılaştırılmasını ve geliştirilmesini sağlamaktadır. Kültürel turizm, yerel halkın bu değerler konusunda bilinçlenmesi ve mevcut imkânlarla ekonomik gelir sağlayıcı etki yaratılması gibi fırsatları sunmakta, turistlerin de bu kaynaklara en üst düzeyde erişimine olanak tanımaktadır.

Kültürel ve doğal kaynaklar, zengin arkeolojik ve tarihi değerler, kültürel turizm için yüksek potansiyel oluşturan çekiciliklere sahip alanlardır. Kültürel turizm potansiyel olarak çok geniş bir alana sahip olduğu için yeni kültürleri tanıma ve geçmiş kültürleri merak etme açısından büyük önem taşımaktadır. Buna göre, Anadolu coğrafyasının barındırdığı doğa, tarih, kültürel zenginlik ve çeşitlilik, Türkiye'yi kültürel turizmde iddialı bir sunucu konumuna taşımaktadır. Kültürel turizm, ülkemizin kültür mirasını korumak ve yaşatmak için önemli fırsatları da barındırırken, özellikle küçük ölçekli tarihi kentler için yeni yatırım ve iş olanaklarını, ekonomik kalkınma ve rekabet gücünü artıran seçenekleri de gündeme getirmektedir (Tarihi Kentler Birliği, 2012).

Mardin, Kapadokya, Safranbolu ve Efes gibi yerleşimler sahip oldukları kültürel zenginliklerle ön plana çıkmış, ülkemiz açısından büyük önem taşıyan tarihi kentlerdir (Aklanoğlu, 2010). Bu minvalde, kültürel turizmin bölgelerarası rekabetin gücünü arttıran, yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan, doğal, tarihi ve kültürel mirasın bütüncül ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı ile gelecek nesillere aktarımını sağlamakta önemli bir ekonomik kaynak olduğu söylenebilir (Tarihi Kentler Birliği, 2012). Bu nedenle önemli olan mevcut potansiyelin belirlenmesi ve nasıl değerlendirilebileceğini gösteren sürdürülebilir planlama ve uygulama modellerinin geliştirilmesidir.

Avrupa Turizm Enstitüsü (ETI), kültürel turizmin sağladığı toplumsal, ekonomik ve kültürel faydaları (Fuchs ve diğerleri, 1998: 26; akt. Emekli, 2006) şu şekilde sıralamaktadır:

- Bölgeye özgü doğal ve kültürel mirasın, geleneklerin kültürel turizm kaynağı olarak kullanımını sağlamaktadır.
- Kültürel turizme katılanlar yüksek satın alma gücü nedeniyle bölge için yüksek katma değer sağlamaktadır.
- Talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımı önlenmektedir.
- Yeni istihdam olanakları yaratmaktadır.
- Mevcut talepleri geliştirerek geleneksel turizm faaliyetlerine ek katkılar sağlamaktadır.

Sürdürülebilir kültürel turizmin temel amaçları (WTO, 1997: 255 ve Erdoğan, 2003; akt. Çeken ve diğerleri, 2012) aşağıda verilen şekilde sıralanabilir:

- Mevcut kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak,
- Optimal düzeyde kaynak kullanımını azaltarak atıkların oluşturduğu çevresel tahribi önlemek,
- Yerel toplumun yaşam kalitesini arttırmak,
- Nesiller arasında adalet ve eşitlik ilkesini korumak,
- Ekolojik sistemler ve biyolojik çeşitliliği sürdürerek çevre kalitesini korumak,
- Yerel toplumun sosyo-kültürel bütünleşmesini korumak,
- Turizm endüstrisi ve kamu arasında karşılıklı işbirliği ve iletişimi sağlamak,
- Ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sunmak,
- Ziyaretçileri ve turizm sektöründe yer alan tüm aktörlerde sürdürülebilir turizm konusunda farkındalık yaratmak.

Avrupa Konseyi tarafından 1999 yılında ‘Avrupa-Ortak Bir Miras’ girişiminin bir parçası olarak kurulan ‘Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği’nin ‘*Tarihi Kentler ve Şehirlerde Sürdürülebilir Kültür Turizmi İçin Rehber*’ ile Tarihi Kentler Birliği’nin ‘*Sürdürülebilir Kültür Turizmi İçin Kamu-Yerel-Sivil-Özel İşbirliği*’ adlı rehberinde sürdürülebilir kültür turizmi için geliştirdikleri bazı temel ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler aşağıda verildiği gibidir (Tarihi Kentler Birliği, 2012; EU Guidelines for Sustainable Cultural Tourism in Historic Towns and Cities, 2006).

- Yerel halk ve yerel yöneticiler kültürel ve tarihi mirasın özgün değerinin bilincinde olmalı ve mirasın değeri ekonomik getirisinden daha üstün tutulmalıdır.
- Tarihi yerleşmelerin özgünlüklerine, farklılıklarına, yerel özelliklerine, inançlarına ve yaşantılarına önem verilmeli, planlar hazırlanırken bu özellikler dikkate alınmalıdır.
- Kültürel miras varlıkları özgün niteliklerine bağlı kalınarak korunmalıdır.
- Tarihi yerleşmede yaşayan halk ile tarihi yerleşmeyi ziyaret eden bireyler arasında sıkı bağlar kurulmalı, yerel halkın da turizm etkinliklerine katılımı sağlanmalıdır.
- Kültürel turizm, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemelidir.

- Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, dernekler, kuruluşlar, esnaf, kültür turizminin geliştirilmesinde tüm paydaşlar katkıda bulunmalı; planın hazırlanması aşamasından uygulanması ve yönetilmesi aşamasına kadar süreçte yer almalıdır.
- Kültürel turizm, yerel halk başta olmak üzere, toplumun tümüne eşitlikçi ve adaletli yaklaşmalı, sorun üretmekten ziyade çözüm üretici bir tutum içerisinde olmalıdır.
- Kültürel turizm, kullanıcıların gereksinimlerini karşılamalı, yüksek kalitede bir tecrübe yaşatarak kullanıcılar üzerinde tekrar gelme niyeti etkisi yaratmalıdır.
- Kültürel turizmin sürdürülmesi için temel kaynaklar korunmalı, sera gazı salınımını azaltıcı önlemler alınarak sürdürülebilir çevre hareketine destek sağlanmalıdır.
- Sürdürülebilir bir ulaşım sistemi kurulmalıdır.
- Kültürel turizm, planlı ve bütüncül bir alan yönetimi ile yönetilmelidir.

3.4. Kültürel Turist Olarak Tanımlanan Grupların Sınıflandırılması

Dünya Turizm Örgütü, kültürel turizmin şu anda tüm turizm gezilerinin % 37' sini oluşturduğunu ve talebin yılda % 15 oranında artış göstereceğini tahmin etmektedir (Richards, 1996). Antoloviche, yapmış olduğu bir çalışmada Amerikalı ve Amerika üzerinden Avrupa'ya seyahat eden ziyaretçilerin % 70' inin ve İngiltere'ye gelen tüm ziyaretçilerin yaklaşık üçte ikisinin kültürel turizm deneyimi aradığını belirtmektedir.

Tchetchik, Fleischer ve Shoval'a (2009) göre turizm literatüründe, kültürel turizm pazarı, homojen bir bütün olarak değerlendirilerek kendi içinde farklılık gösteren bir yapı olarak ele alınmamıştır. Ancak kültürel turist olarak tanımlanan grupların diğer turist gruplarından farklılık gösterdiğine dikkat çekilmiştir. Bazı çalışmalarda, kültürel turistler, seyahatlerini kültürel nedenlerle gerçekleştiren ve derin bir deneyim yaşamayı amaçlayan kişiler olarak ele alınırken; ilerleyen çalışmalarda kültürel turistlerin farklı istek ve gereksinime sahip heterojen gruplar olduğu konusunda çıkarımlar da bulunulmuştur (Hughes, 2002; akt. Altunel ve Kahraman, 2012). Buna göre kültürel varlıkları ve kültürel mirası ziyaret eden turistlerin bir bölümü için kültürel zenginliklerin destinasyon tercihinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı ve bu tip turistler için kültürel turizmin ikincil bir aktivite olarak gerçekleştirebileceği söylenebilmektedir (McKerscher, 2002).

Kanada ve Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre kültürel turizme katılan turistlerin, diğer turistlere oranla farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıkları şu şekilde sıralamak mümkündür (Silberberg, 1995: 363; akt. Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005):

- Kültürel turistlerin, kitle turizmine katılanlara oranla gelir düzeyleri daha yüksektir ve tatil süresince daha fazla harcama yapmaktadırlar,
- Gezi esnasında geceleme süreleri daha fazladır,
- Konaklama seçimlerinde otel ve motelleri tercih etmektedirler,
- Alışveriş yapma ve harcama eğilimleri diğer turistlere göre daha fazladır,
- Yöre halkına göre yöre ile ilgili daha çok bilgi birikimine sahip olup, eğitim düzeyleri oldukça yüksektir,
- Seyahate katılan kültürel turistler arasında kadın bireylerin oranı erkeklerden fazladır,
- Kültürel turistler genelde orta yaş ve üzeri grupta bireylerden oluşmaktadır.

McKercher’ in (2002) kültürel turistleri, seyahat kararının kültürel nedenlere verilen önem ile ölçümlendiği yolculuk amacının merkezliği ve kültürel hizmete eriştiği anda turistin yaşadığı deneyimin derinliği olmak üzere iki boyutta tanımlamaya ve sınıflandırmaya yönelik çalışmasında aşağıdaki çizelgede gösterildiği gibi beş tür kültürel turist tanımlanmaktadır (Bkz. Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4. Kültürel turist tipolojileri (Csapo, 2012: 404; McKerscher, 2002)

Kültürel turist tipi	Kısa karakterizasyonu
Amaçlı-Derin Deneyimli Kültürel Turist	Kültürel turizm bir varış noktasını ziyaret etmenin temel nedenidir ve turist çok derin ve ayrıntılı bir kültür deneyimine sahip olmayı amaçlamaktadır.
Gezici-Yüzeysel Deneyimli Kültürel Turist	Kültürel turizm bir varış noktasını ziyaret etmenin temel nedenidir, ancak deneyim çok derin ve özel bir anı bırakmamaktadır.
Kazara-Yüzeysel Deneyimli Kültürel Turist	Kültürel nedenlerle seyahat etmeyen ancak katıldıktan sonra derin bir kültürel turizm deneyimine sahip olan bir turist.
Sıradan-Yüzeysel Deneyimli Kültürel Turist	Kültürel turizm seyahatleri düşük düzeyde motive etmektedir ve sonuç olarak deneyimler oldukça sığdır.
Rastlantısal-Derin Deneyimli Kültürel Turist	Bu turist tipi kültürel nedenlerle seyahat etmez, ancak yine de bazı faaliyetlere katılmakta ve sığ deneyimlere sahip olmaktadır.

McKerscher ve Du Cros (2002), kültürel turistlerin diğer turistlere göre daha çekici olduğunu ve pazar bölümlerinin daha kolay yapılabildiğini ifade etmektedir. Kültürel

turistler ile ilgili yapılan araştırmalara göre, Amerika içerisinde veya Amerika aracılığıyla Avrupa'ya seyahat eden kültür turistlerinin diğer turist tipolojilerine oranla daha yaşlı, eğitim seviyesi yüksek ve daha varlıklı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bayan turistlerin önemli bir bölümünü oluşturduğu turizm pazarında, kültürel turistlerin turistik bir yerde uzunca bir süre kalmaya eğilimli ve düzenlenen etkinliklere ve seyahatlere diğer turistlere oranla daha sık katılan gezginler olduğu iddia edilmektedir. Kültürel turistlerin seyahat esnasındaki tutum ve davranışları da diğer turistlere göre daha ayırt edici olabilmektedir.

Çizelge 3.5. Kültürel turistler tarafından tercih edilen aktiviteler (Petroman ve diğerleri, 2013 kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

Amaçlar	Tanım	Tercih edilen faaliyetler
Kültürel Amaçlı Turizm	Turizm amaçlı seyahat kararında kültürel amaç belirleyicidir ve kişilerin derin kültürel deneyimi vardır.	-Sürekli deneyim elde etme isteği vardır. -Daha az bilinen antik yerleşimler, tapınaklar, sanat galerileri, tarih müzeler gezilmektedir.
Tur Programlarında Yer Alan (Amatör) Kültürel Turizm	Turizm amaçlı seyahat kararında kültürel amaç belirleyicidir. Fakat kişiler tatminsiz bir kültürel deneyime sahiptir.	-Uzun varış noktaları, -Turlarda ve sokaklarda dolaşmak en popüler aktivitelerdir.
Fırsat Buldukça Yapılan Kültürel Turizm	Seyahat amacıyla kültür ılımlı bir rol oynamaktadır ve seyahat eden kişi amaçsız bir kültürel deneyime sahiptir.	-Kolay erişilebilen turistik yerler ziyaret edilmektedir. -Keşfetme amacı vardır ancak kültürel turlar gibi değildir.
Anlık (Incidental) Kültürel Turizm	Seyahate karar vermede kültürel amaç azdır veya hiç yoktur. Kişilerin kültürel deneyimleri önemsiz seviyededir.	-Kolay erişilebilen kent içindeki yerler tercih edilmektedir. -Tarihi tema parkları, tapınak gibi inanç temelli mekânlardan uzak durulur.
Tesadüfi (Accidental) Kültürel Turizm	Seyahat kararında kültürel amaçlar küçük rol oynar ya da hiç rol almaz. Kişilerin derin kültürel deneyimi vardır	-Tipik bir tanımı yoktur

Kültürel turistler tarafından tercih edilen aktiviteler yukarıda belirtildiği gibi kültürel turizmin gerçekleştirilme amacına göre değişkenlik gösterebilmektedir (Bkz. Çizelge 3.5). Kültürel amaçla gerçekleştirilen turizm faaliyetinde gezgin, daha az bilinen antik yerleşimler, tapınaklar, sanat galerileri ve müzeler gibi tarihsel varlıkları gezmeyi ve derin bir deneyime sahip olmayı hedeflemektedir. Tur programları ile kültürel bir deneyim amacı gütmeyi planlayan gezgin, uzun varış noktaları ile belli tur güzergâhları çerçevesinde belli noktaları dolaşarak tatminsiz bir kültürel deneyime sahip olmaktadır.

Fırsat buldukça yapılan kültürel amaçlı turizm seyahatinde gezgin gerçekte bir hedef belirlemeden, kolay ulaşılabilen yerleri ziyaret etmekte ve amaçsız bir kültürel deneyime sahip olmaktadır. Gezginin kültürel deneyiminin neredeyse önemsiz sayıldığı anlık kültürel turizm seyahatinde kültürel bir amaç yok denecek kadar azdır. Genelde kent içi yakın ve ulaşılabilen faaliyetler tercih edilmektedir. Tesadüfi amaçla gerçekleştirilen kültürel turizm seyahati ya kültürel bir amaç taşımakta ya da hiçbir amaç taşımamaktadır fakat gezgin derin bir kültürel deneyime sahiptir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINDAN BİRİ OLARAK; YERELLİK ÜZERİNDEN KALKINMA

Turizmin yerel ekonomik kalkınmanın temel sektörü olduğu ilgili yazında yer almaktadır. Sürdürülebilir turizm ile ilgili yazın yerel ekonomik kalkınma ile birlikte ele alınmıştır.

Kalkınma kavramı, sürdürülebilir, bölgesel, toplumsal ve yerel ekonomik kalkınma gibi farklı yaklaşımlarda ele alınmaktadır. Ancak son zamanlarda yerel kalkınmanın bölgesel kalkınmanın ve bölgesel kalkınmanın da ulusal kalkınmanın bir alt kademesini temsil etmesi nedeniyle yerel ekonomik kalkınma kavramının önemi üzerinde durulmaktadır (Çayın, 2017: 40). Küresel pazar rekabetinde başarılı olabilmenin yolu, yerele ait kaynakları kullanmanın yanı sıra yerel toplumların sosyal, kültürel ve çevresel değerlerinin korunması ve geleceğe aktarılmasını öngören sürdürülebilir ekonomik kalkınma ilkelerinin de benimsenmesinden geçmektedir.

1970’li yılların başında yaşanan ekonomik bunalımla, bölge kavramından yerellik kavramına bir dönüş yaşanmıştır. Kalkınma sürecinde ulusun bir alt kademesi olarak tanımlanan bölge kavramı yerini, kendi olanakları, birikimleri ve potansiyeline dayalı olarak var olma mücadelesini sürdürebilecek “yerel” kavramına bırakmıştır. Yerel kavramı, 18. yüzyıldan beri Adam Smith ve Ricardo gibi politik ekonomi iktisatçılarının ‘ulusların karşılaştırmalı üstünlüğü’ anlayışını değiştirerek küresel ekonomi içerisinde bölgelerin ve kentlerin karşılaştırmalı üstünlüklerini ön plana çıkarmayı başarmıştır (Yalçın, A. ve Yalçın, S., 2013).

4.1. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecinin Kavramsallaşması

Sanayileşme sürecini tamamlayan ülkelerde yerel ekonomik kalkınma deneyimi oldukça eskilere dayanmaktadır. 1990’lı yıllarda, Güney Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yaygınlaşmaya başlayan yerel kalkınma uygulamaları, yaygın olmasına karşın akademik yazında tek bir kavramsal temeli bulunmamaktadır. Meyer-Stamer’e göre söz konusu yerel ekonomik kalkınma kavramı, teorisyenler ve uygulayıcılar tarafından bölgesel ekonomi, coğrafya, sosyoloji ve şehir planlama disiplinlerinden çeşitli bölümler alınarak kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, kapsamlı ve tek bir başlık altında yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır (Meyer-Stamer, 2009: 4). Bu sebepten ötürü yerel ekonomik kalkınma kavramı üzerindeki yazın, farklı deneyimlerin sonuçlarına dayanmakta ve

genelleştirilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Kavramsal çerçevenin oluşturulmasında da büyük açıklar bulunmaktadır.

Yerel ekonomik kalkınma (YEK) sürecini anlatan yazın içinde en önemli katkılardan biri Blakely' e aittir. Blakely (1994: 65), yerel ekonomik kalkınmanın, hükümetlerin ve toplum temelli kuruluşların ticari faaliyet ve istihdamı artırmak için ortak hareket ettiği bir süreç olduğunu ifade etmektedir.

Leigh ve Blakely (2013), YEK'in sınırlı bir hedefi amaçlayan ekonomik kalkınma olduğunu belirtmektedir. Yerel olarak belirlenen sınırlı alandaki yerel yönetimlerin ve yerel toplulukların mevcut kaynakları yönettiği yeni işlerin yaratıldığı ve yerel ekonomik faaliyetleri teşvik etmek için özel sektörle işbirliği yapıldığı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Yerel ekonomik kalkınma, bir bölgenin ekonomik gelişme sürecini, yerel halkın yaşam kalitesini, yoksulluğun hafifletilmesini ve toplum yapısının değişmesini kapsamaktadır (Van Zyl, 1994: 67; Van Boekel ve Van Logtestijn, 2002: 5).

Yerel ekonomik kalkınma süreci tanımlanırken, sınırlı veya belirli bir alan mekânsal referans olarak verilmektedir. Ancak sınır konusundan kastedilen alan, doğal kaynakları, tarım alanlarını ve hatta ormanları da kapsamaktadır. Yerel kalkınma sürecinde doğal kaynakların dengeli kullanılması önemli yer tutmaktadır. Başka bir anlatımla yoksulluğun ve gelişmişlik farklarının yani bölgesel dengesizliklerin azaltılması amacı içinde çevresel ve kültürel değerlerin korunması da aynı öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Sonuçta, farklılaşan ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri bir arada ve çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünüdür.

Meyer-Stamer (2008: 7), yerel ekonomik kalkınmayı “belirli bir yerde yaşayan insanların yaşam kalitesini ve gelirlerini yükseltmede yerin veya bölgenin özgün niteliği” olarak tanımlamaktadır. UN-HABİTAT (United Nations Human Settlements Programme) raporunda ise yerel ekonomik kalkınma, tüm sektörlerden yerel vatandaşların katıldığı katılımcı bir “süreç” olarak tanımlanmaktadır. Süreç olarak tanımlanan yerel ekonomik kalkınmanın; yoksullar ve tüm diğer marjinal grupların yaşam kalitesini yükseltecek bir yöntem olduğu, yerel ticari faaliyetleri teşvik etmek için birlikte çalışarak esnek ve sürdürülebilir sonuca ulaşmayı hedeflediği belirtilmektedir. İlgili yazında birbirini

tamamlayan birden fazla tanımı olan yerel ekonomik kalkınma süreci için kalkınma ekonomisinin mikro ekonomik bileşeni olduğu da vurgulanmaktadır (Meyer, 2014: 625).

Meyer-Stamer, 2009 yılında yaptığı bir çalışmada tüm tanımlamaların yanında kavramsal çerçevenin eksikliğine dikkat çekmektedir. Bu amaçla da ‘Yerel ve Bölgesel Ekonomik Kalkınma’ daki temel konuları “Altıgen” bir şemada ifade etmektedir. Şemanın amacı yerel ekonomik kalkınma sürecindeki kilit konuları açıklamaktır. Yerel ekonomik kalkınmanın altıgeni (The Hexagon of Local Economic Development) içinde yer alan altı üçgenin her biri bir temel konuyu açıklamaktadır.



Şekil 4.1. Meyer-Stamer’in yerel ve bölgesel ekonomik kalkınmada temel konuları kavramsallaştırma şeması: Altıgen (The Hexagon) (Meyer-Stamer, 2009).

Altıgen şemada yer alan ve hedef grup diye nitelendirilen YEK’in temel konusu işletmelerdir. Bu işletmeler; yerel işletmeler, dış yatırımcılar ve sıfır noktasından işe başlayan küçük ölçekli şirketlerdir.

Yerel faktörler konusu, bir işletmenin faaliyete geçebilmesi için gerekli olan yere özgü tüm özellikleri içermektedir. Bu faktörler, hem çevresel hem de sosyal faktörleri içermektedir.

Politika odağı ve sinerji konusu üç farklı alanı kapsamaktadır. Bu alanların birincisi; ekonomik faaliyetler ile istihdam yaratma, ikincisi; yoksulluğu azaltma ve üçüncüsü de; kentsel gelişmeye bağlı olarak toplumsal kalkınmadır. Bu süreçteki birinci zorluk, üç alanın iyi tanımlanamamasıdır. İyi tanımlanmadığı zaman, uygulanan teşvikler yeni çatışma alanı ortaya çıkaracak, farklılıkları keskinleştirecektir. Zira aynı amacı

gerçekleştirmek için bir arada uzlaşmayı amaçlayan farklı grupların yarattığı sinerji kırılığandır. İkinci zorluk ise, hassas ve kırılğan gruplar arasında uzlaşmayı sağlayıp tekrar bir araya getirmektir.

Sürdürülebilir kalkınma süreci konusu, sosyal, ekonomik ve ekolojik yaklaşımlar ile birlikte açıklanmaktadır. Yerel düzeyde, bu bakış açısı yenilikçi YEK yaklaşımları için fırsatlar yaratmaktadır.

Yönetişim ise özel sektör ve kamu sektörünün eşgüdömlü hareketidir. Ancak burada kamu sektörünün başka bir anlatımla devletin rolü, özel sektörün girişimini destekleyici yasal mevzuat düzenlemelerini yapmasından geçmektedir. Bu da yeniden yapılanma sürecini işaret etmektedir.

Süreç yönetimi, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımın en açıklayıcı konusudur. Zira süreç yönetimi sürekli geri besleme ile açıklanmaktadır. Bu nedenle YEK ‘iterative (tekrarlanan)’ bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Konunun tanımlanması, planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamaları bir döngü halindedir. Bu nedenle ‘iterative’ işlem süreci olarak ele alınmaktadır. YEK sürecinde izleme ve değerlendirme aşamalarının sonuçlarına göre yeniden düzenleme ve yeniden planlama yapılmaktadır.

4.1.1. Yerel Ekonomik kalkınma sürecinde temel kavramlar ve stratejiler

Yerel ekonomik kalkınma ve bölgesel kalkınma birbirine bağlı kavramlardır. İlgili yazında, yerel ekonomik kalkınmanın başladığı veya başlatıldığı dönemden itibaren uygulama politikalarında ve dolayısıyla etki alanında da değişimler olmuştur. Genel olarak yerel ekonomik kalkınma dört dönemde ele alınmaktadır. Daha doğrusu 2000’li yıllara kadarki dönem yaygın olarak anlatılmakta, devamında gelişen süreç tekrar küreselleşme ile açıklanmaktadır (Bkz. Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin dönemleri (Blakely ve Bradshaw, 2002; Musakwa, 2008)

Unsurlar	Birinci dalga (1960'lar ve 1980'lerin ilk yarısı)	İkinci dalga (1980'ler ve 1990'ların ortaları)	Üçüncü dalga (1990'ların sonu- 2000'lerin başı)	Dördüncü dalga (2000'lerin sonrası)
Hedef	Yerel alan dışındaki firmaların çekilmesi	Mevcut firmaların tutunmasını ve gelişmesini sağlaması	Endüstriyel kümeleri teşvik etmek için bölgesel kaynakların geliştirilmesi	Küresel işbirlikleri
Konumsal faktörler	Dışarıdan firma çekebilmek için indirimler ve teşviklerin uygulanması	Vergi indirimleri ve teşviklerin uygulanması	Bölgesel işbirliği oluşturulması	Sınır aşımı küresel ilişkiler
Firma	Dış firmalar	Yerel firmalara yönelme ve yardım etme	Firmalar arasında daha iyi ilişkiler için ortam oluşturulması	Uluslararası güven ve işbirliği
İnsan kaynağı	Yerel halkın işsizliğine istihdam yaratma	Eğitim programı geliştirme	İşletmelerin yapılanmasında eğitilmiş işgücünden yararlanma	İnsan sermayesine yatırım
Toplum temelli	Fiziksel kaynaklar	Sosyal ve fiziksel kaynaklar	Çevre kalitesinin geliştirilmesi ve liderlik	Uluslararası kaynaklara yönelme

Yerel ekonomik kalkınmada üç dönemde anlatılan etkileşimli değişime dördüncü bir süreç eklenmeye başlamıştır. Dördüncü dalga olarak anlatılan dördüncü dönem, yerel ekonomiyi küresel pazara entegre etmeye, insan sermayesini geliştirmeye ve telekomünikasyon kullanımını arttırmaya odaklanmaktadır. Bu özelliklerinden ötürü, diğer üçünden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Yerel ekonomik kalkınma, yalnızca yerel bir bölgeye yatırım çekmekten yerel bir bölgeyi küresel bir görüşme noktasına yerleştirmeye kadar gelişme göstermiştir.

Yerel kalkınmayı başarısız kılan temel faktörlerden biri yerel gruplar ve yerel yönetimler arasında yeterince etkileşim sağlanamamasıdır. Yerel dengesizliklerin giderilebilmesi için hem sosyal, hem de ekonomik anlamda dengenin sağlanması gerekmektedir. Yerel ekonomik kalkınmada başarıya ulaşmak için uygulanacak politikaların bir planlama süreci kapsamında ele alınması gerekmektedir. Yerel kalkınma politikalarının başarıya ulaşması planlama sürecinin aşağıda verilen yedi aşamanın tümünü doğru ve kararlı bir şekilde uygulaması ile mümkün olacaktır (Blakely, 1994; Maliza, 1985: 86-87; Levy, 1994: 218-221; akt. Gül, 2004):

Birinci Aşama: Yer'in mevcut durumuna yönelik tespitlerde bulunulmalıdır. Güçlü ve zayıf yönler, olanak ve fırsatlar belirlenerek yerel toplumun ve işletmelerin gereksinimleri, ekonomik yapıya ilişkin işgücüne katılma oranı ve istihdam durumu ve çeşitliliği tespit edilmelidir. Ulusal ve mahalli kuruluşların ekonomik kalkınma odaklı projeleri ve kaynakları incelenmelidir.

İkinci Aşama: Yer'e özgü bir yerel ekonomik kalkınma politikası ve politikaları belirlenmelidir. Bu politikaların hazırlanma sürecinde; yerel aktörlerin katılımları sağlanmalı, yerel topluluğun ve işletmelerin işgücü piyasası ve niteliğinin çözümlemesi yapılmalı, öncelikli alanlar (mahalleler, bölgeler) belirlenmeli, vizyon, amaçlar ve hedefler oluşturulmalıdır.

Üçüncü Aşama: Yerel ekonomik kalkınma politikasında belirlenen hedefler çerçevesinde projeler üretilmelidir. Olası projelerin değerlendirilmesi ve uygulanabilirliğine yönelik hukuki, çevresel, mali ve teknik analizler çıkarılmalıdır. Uygulanabilecek projeler kamu, özel ve sivil toplum örgütleri koordinasyonunda eşgüdümle yürütülmelidir.

Dördüncü Aşama: Yerel ekonomik kalkınma planı tüm detayları ile hazırlanmalıdır. Proje yapıları belirlenerek sonuçları açısından bir ön değerlendirme yapılmalı, mali alternatifleri oluşturulmalıdır. Projelerin uygulanmasında kullanılabilecek ekonomik teşvikler belirlenmelidir. Altyapı, ulaşım olanakları ve diğer kentsel işlevlerin geliştirilmesi için alt kademedeki plan ve projeler hazırlanmalı ve kalkınma politikası ile ilişkilendirilmelidir. İşgücünün mesleki eğitimi, çevrenin korunması, yerel toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, suçla mücadele gibi konular yerel ekonomik kalkınma planı ile bağlantılı bir biçimde değerlendirilmelidir.

Beşinci Aşama: Yerel ekonomik kalkınma planı uygulamaya geçirilmelidir. Uygulama aşamasında planın hazır hale getirilmesi için projelerin zaman çizelgeleri hazırlanmalı, performans ve başarı ölçütleri saptanarak değerlendirme yapma yöntemi belirlenmelidir. Reklam, yazılı ve görsel basın, firmalar, kuruluşlar ve örgütlerle görüşmeler yapılarak planın tanıtımı ve pazarlaması yapılmalıdır. Son olarak plan uygulamaya konmalıdır.

Altıncı Aşama: Yerel ekonomik kalkınma planının ne ölçüde gerçekleştirildiği değerlendirilmelidir. Bu aşamada, planın istenildiği ölçüde uygulanıp uygulanmadığı ve

istenilen sonuca ulaşp ulaşmadığı sorularına yanıt aranmaktadır. Planın uygulama aşamasında elde edilen nitel ve nicel veriler ışığında performans ölçütleri ile karşılaştırmalar yapılmalı ve değerlendirme raporu oluşturulmalıdır. Başarı düzeyine göre planın uygulanmasının devamına, durdurulmasına, planın değiştirilmesine ya da yeni bir planın hazırlanmasına karar verilmektedir.

Yedinci aşama: Yerel ekonomik kalkınma planının, değerlendirme sürecinde karşılaşılan sorunları ne ölçüde çözümlediği, istenilen performansa ve amaçlanan hedeflere ulaşp ulaşmadığının sürekli izlenmesi gerekmektedir. İzleme sürecinde, uygulanan politikanın amaçlarından istemeden uzaklaşılmasının, gereksiz zaman ve kaynak israfının önüne geçilmesi sağlanmaktadır. Bu süreçte, sorunun kaynağının bulunması, sorunun niteliğinde zamanla değişikliğin olup olmadığı, yerel grupların soruna karşı verdiği tepkinin ölçütü, güncel verilerin kullanılabilirliği, hedeflenen performans ölçütlerine ulaşp ulaşılmadığı, belirlenen zaman ve kaynak sınırlamalarına ne ölçüde uyulabildiği gibi ölçütlerin sürekli olarak gözlem altında tutulması gerekmektedir. Elde edilen sonuca göre plan ve politikalarda tekrar değişikliğe ya da yeniliğe gidilmektedir.

Özdemir Yılmaz'a (2009)'a göre turizm geliştiği yöre halkı için bir refah ve gelişme ortamı yaratmaktadır. Turizmin yarattığı birtakım olumlu ve olumsuz etkiler, yerel grupların bazı kesimleri için avantajlar sağlarken bazı kesimleri için ise dezavantajlar oluşturabilmektedir. Bir yörede turizmin gelişmesi ve yerel halkın bunu benimsemesi için yerel toplumların turizm geliştirme planlarında dâhil edilmesi gerekmektedir. Yerel halkın planların geliştirilme süreçlerine katılımını sağlamak, görüş ve önerilerini almak, kısacası katılımcı bir planlama modeli sağlamak, yerel grupların kendilerini planın bir parçası olduğunu hissetmelerini sağlayacaktır. Aynı zamanda turizm konusunda bilinçlenmelerini, turizmin faydalarından nasıl yararlanabileceklerini ve sahip oldukları potansiyelin farkına varmalarını da sağlayacaktır. Fransa, İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi turistik destinasyonlar incelendiğinde turizm sektöründe önemli derecede gelişme kat etmelerinin nedeni turistik arz kaynaklarının yanı sıra yerel halkın turistlere karşı sergiledikleri tutum ve turizm konusunda farkındalıklarıdır. Ülkemiz sahip olduğu zengin doğal ve kültürel kaynaklara rağmen yerel halkın desteğini yeterince sağlayamadığı için turizmden çok daha az gelir elde edebilmektedir.

4.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecinin Amaçları

ILO'ya (Uluslararası Çalışma Örgütü) göre yerel ekonomik kalkınma; yerel kaynakları ve rekabet avantajını kullanarak belirli bir bölgede kamu ve özel sektör aktörleri arasında ortaklık ve işbirliği faaliyetlerini destekleyen, genel bir kalkınma stratejisinin ortak şekilde oluşumu ve uygulamasına imkân tanıyan, uygun bir iş ortamının yaratılması ve ekonomik aktivitelerin desteklenmesi gibi önemli hedefleri olan katılımcı bir kalkınma süreci (Van Boekel ve Van Logtestijn, 2002: 5) olarak ifade edilmektedir. Eceral (2004) ve Helmsing'e (2003) göre ise yerel ekonomik kalkınma; sınırları iyi tanımlanmış bir alanda mevcut kaynakların yönetilerek, yeni iş imkânlarının yaratılması, ekonominin canlandırılması ve rekabet gücünün artırılması amacıyla yerel yönetimler, toplumsal gruplar, özel sektör gibi farklı aktörlerin işbirliğinin sağlandığı bir süreç olarak nitelendirilmektedir.

Yerel ekonomik kalkınmanın temel amacı herkes için ekonomik geleceği ve yaşam kalitesini iyileştirerek yerel bir bölgenin ekonomik kapasitesini geliştirmektir (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009). Yerel ekonomik kalkınma süreci, kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin ekonomik büyüme ve istihdam yaratımında daha iyi koşullar sağlamak için ortaklaşa çalıştığı bir süreçtir. Gül (2004) hazırladığı bir çalışmada yerel ekonomik kalkınmanın amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Yer'in tüm sektörlerinin ve ekonomik boyutlarının ilerlemesini ve gelişmesini sağlamak,
- Tüm grupların yerel ekonomiye katılımını sağlamak ve yerel ekonomik kalkınma getirilerinden adaletli ve eşitlikçi bir yaklaşımda bulunmak,
- İşletmelerin daha verimli çalışabilmelerini sağlamak için mevcut altyapıyı iyileştirmek ve yaşam kalitesini arttırmak,
- Yerel ve bölgesel ekonominin, insan ve doğal kaynak gücünü kullanarak, ekonomik üstünlüğünü ve rekabet gücünü arttırmak,
- Yerele özgü ürünlerin daha iyi pazarlanmasını sağlayarak yeni fırsatların oluşturulması ile yerel-bölgesel ekonomiye kaynak girdisini sağlamaktır.

Buna göre yerel ekonomik kalkınmanın amaçları arasında kentlerde yerel halk için yeni ve kaliteli istihdam olanaklarının yaratılarak, girişimciliğin arttırılması, dışa bağımlılığın

azaltılarak olabildiğince yeni yatırımları çekebilmek, sosyal ve ekonomik yönden kendine yetebilen, uluslararası ve ulusal düzeyde yaşanabilecek olumsuzluklara karşı dirençli olabilmeyi sağlayan ekonomik değerler yaratmak olarak sıralanabilir.

Bir ekonominin temel sektörlerinin yapısı kalkınmışlığının sınırlı kalması veya ilerlemesinde önem arz etmektedir. Özellikle yerel dinamikleri harekete geçirebilecek sektörün seçilmesi, gelişmesi, sektörel ve dar alanda verilecek teşvikler, girişimcilerin yöreye çekilmesi, mevcut işletmelerin etkinliklerinin arttırılması yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında oldukça önemlidir (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009).

4.3. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecinde Turizmin Rolü

Küreselleşme sürecinde turizmin tüm sektörler içerisinde ilk sırada yer aldığı birçok yazında yer almaktadır (Reddy, Basha ve Kumar, 2014). Birçok gelişmekte olan ülkede de gelişmenin temel sektörü turizm olarak belirlenmiştir. Yerel ve bölgesel ekonomik kalkınmada yeni yerel ekonomik aktivitelerin artırılmasında da turizm bir araç olarak kabul edilmektedir. UNWTO raporlarına göre ekonominin hareketlenmesi ve yoksulluğun azaltılmasında turizm sektörü, sanayi sektörüne alternatif olarak yer almaktadır.

Turizmin, yerel ekonominin çeşitlendirilmesine, ödemeler dengesinin iyileştirilmesine, bölgesel kalkınmanın sağlanmasına, istihdam yaratılmasına, gelirlerin artmasına ve ayrıca döviz yatırımlarının çekilmesine olanak sağlayan etkili bir sektör olduğu kanıtlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki araştırmalar, ekonomik büyüme ile turizm gelişimi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve özellikle yeni küçük işletmelerin kurulduğunu göstermektedir. Küresel ölçekte de, turizmin, hem resmi hem de kayıt dışı sektörlerde istihdam yaratmada, yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde ve dövizlerin çekiciliğinde önemli bir ekonomik sektör olduğunu kanıtlamıştır. Bu nedenlerden dolayı, çoğu gelişmekte olan ülke, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek amacıyla turizme odaklanmaktadır. (Meyer ve Meyer, 2015).

OECD'ye göre, turizm emek yoğun bir sektördür ve diğer sektörlerle göre pazara girmesi daha kolaydır. Genel olarak, hükümetlerin, işsizliğe çözüm olarak turizmi öncü sektör olarak görme nedeni; düşük vasıfla kişilerin (Otopark görevlisi, temizlikçi, otel kat görevlisi vb.) turizmde rahatlıkla istihdam edilebilmesidir. Ancak turizmin başarısı iki

önemli faktöre dayanmaktadır. Birincisi; insan, ikincisi ise; diğer faktörler olarak adlandırılan; doğal kaynaklar, altyapı, sermaye yatırımı, servis kalitesi ve diğer tedarik etmenleridir. İnsan faktöründe önemli olan ise niteliktir. İyi eğitilmiş bir işgücü, turizm sektörünün daha fazla rekabet edebilirliğini sağlamakta ve hızla değişen pazarların etkinliğini arttırıcı rol oynamaktadır.

Turizm faaliyetlerine arz ve talep olarak bakıldığında talep; seyahat isteği gösteren grupları ifade etmektedir. Talep faktörü, turizmin sürdürülebilirliğinde birincil öneme sahiptir. Talebi oluşturan ziyaretçiler bir dizi ürüne ve hizmete ihtiyaç duyarlar ve yerel işletmeler de bu ihtiyacı emek, sermaye ve malzeme yoluyla sağlarlar. Turizmle ilgili endüstriler arasında seyahat acenteleri, ulaşım, konaklama, yiyecek ve içecek, eğlence, kültür, rekreasyon, spor, perakende ve finansal hizmetler yer almaktadır. Talebe karşılık gelecek arzı sağlayacak tüm servisler de istihdam yaratıcıdır.

Baum'a (1995) göre yerel, ulusal ve uluslararası seviyede, sektördeki istihdamın artması politik, ekonomik ve sosyal alanlarda sektörün önemini arttırmaktadır. Bu nedenle, çalışma koşulları gibi turizm, sektörün yine temel konusudur. Turizm sektöründe aile şirketlerinin egemenliği, düşük nitelikli işgücünün güvensiz çalışma koşulları, nitelikli işgücünün her zaman bir tehdit unsuru olarak varlığı, turizm istihdamının sürekliliğini olumsuz etkilemektedir. Ancak küreselleşmenin olumlu bir etkisi turizm istihdamı üzerinde görülmektedir. Talebi karşılamak isteyen hem işletmeci hem de işgücü, nitelik yükseltme çabasıdadır. Blakely ve Bradshaw (2002), yerel ekonomik kalkınmadaki evreleri anlatan kavramsal yaklaşımda eğitim ve istihdam arasındaki ilişki açıklanmaktadır. Bu nedenle başarılı yerel ekonomik kalkınma politikasında kapasitenin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Yerel ekonomik kalkınma sürecinin başarısı arz ve talep koşullarına bağlıdır. Meyer'e (2008) göre arz koşulları altı başlık altında toplanmıştır. Yerel alanın iklimi, doğal kaynakları, altyapı durumu, destekleyici servisler, kültür değerleri ve sosyal ekonomik faktörler yerel ekonomik kalkınmanın başarısını sağlamaktadır (Bkz. Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Yerel ekonomik kalkınma sürecinin başarılı olabilmesi için turizm alanlarının özellikleri (Meyer, 2008).

İklim	Doğal Kaynaklar	Altyapı	Servisler	Kültür	Sosyo-ekonomik ve Politik
-Sıcaklık -Yağmurlu gün sayısı -Nem -Güneşli gün sayısı	-Plaj -Göl -Nehir -Orman -Dağlar -Flora ve Fauna	-Temel hizmetler (elektrik, su, atıkların giderilmesi ve kanalizasyon) -Yollar -Telekomünikasyon -Demiryolu -Liman -Havaalanı	-Konaklama -Destekleyici kurumlar -Restoranlar -Alışveriş -Spor ve rekreasyon alanları -Doğal yaşam -Sağlık	-Tarihi özellikler -Tiyatro -Sanat -Müze -Festival ve etkinlikler	-İstikrarlı hükümet -İstikrarlı politikalar

Meyer ve Meyer (2015)’e göre turizm yerel ekonomik kalkınmada “benzersiz” bir sektördür. Bu benzersiz sektör, ekonominin çeşitlendirilmesini sağlar, ihracatın büyütür, emek yoğun istihdam kapasitesine sahiptir, düşük ve yüksek beceriler arasında farklı yerel beceriler bir niş yakalamaya sahiptir. Turizm sektörü diğer ekonomik sektörlerle güçlü bağlara sahiptir ve bu bağların hızlandırılmış ekonomik kalkınma için optimize edilmesi gerekmektedir. Perakende, tarım, ulaştırma ve inşaat gibi sektörlerle olan bağlantılar yerel çarpan etkisini arttıracak ve nihayetinde daha iyi ekonomik büyüme ve istihdam olanakları yaratacaktır. Bununla birlikte, gelişmekte olan bölgelerde beceri eksikliği, paydaşlar arasında zayıf işbirliği ve bölgedeki güvenlik koşulları turizmin yerel ekonomik kalkınma etkisi yaratmasındaki en büyük engellerdir (UNWTO, 2006a).

Ekonomik büyümeye yardımcı olan sürdürülebilir turizm kalkınmasını sağlamak için, Uluslararası Para Fonu (IMF)(2006) ve Honey ve Gilpin (2009) tarafından aşağıda verilen kilit stratejiler önerilmektedir:

- Belirli bir bölge için turizmde karşılaştırmalı üstünlüğe olanak sağlayan doğal ve kültürel varlıkları tespit etmek ve korumak,
- Turizmin gelişmesinde yerel katılımın ve tüm paydaşların katılımını sağlamak,
- Kurumsal alt yapıyı geliştirmek,
- Pazar olanakları gibi hususları içeren yerel ekonomik kalkınma stratejisinin bir parçası olarak kapsamlı ve entegre bir turizm geliştirme stratejisi oluşturmak,

- Suç ve yolsuzluğu azaltmak,
- İ turizmi teşvik etmek.

İşsizliğin ve yoksulluğun yüksek oranda olduğu gelişmekte olan ülkelerde yoksul yanlı turizm yerel ekonomik kalkınmasında büyük farklılıklar yaratmaktadır. Yoksul yanlı turizm, yerel düzeyde yoksullar ve dışlanmış grupları fırsatlardan dışlamadan ekonomik faydalar elde etme yeteneği ve pozisyonu sağlamaktadır.

Meyer ve Meyer'e (2015) göre turizmin yerel ekonomik kalkınma sürecinde yoksulluğu azaltmanın  yolu vardır. Buna göre işsizliği ortadan kaldırmak ve yoksulluğu azaltmak;

1. cret, istihdam ve eğitim gibi doğrudan etkiler yoluyla,
2. Gıda, inşaat, ulaşım ve diğer birçok sektör dahil alt sektörlerden gelen değer zincirleri gibi dolaylı etkiler yoluyla (Turizmin dolaylı etkisi, turizmin doğrudan etkilerinin üstüne yaklaşık yüzde 60 oranında eklenmektedir),
3. Turizm küçük işletmelerinin gelişmesi için gerekli iklimi sağlamak, altyapıyı geliştirmek ve dolayısıyla hanehalkı ekonomisini güçlendirmek yoluyla, sağlanabilmektedir.

Ashley' e (2007) göre gelişmekte olan ülkelerde yerel ekonomik kalkınma sanayi tesisleri kadar turizm ile de sağlanmaktadır. Farklı coğrafi özellikleri olan bir alanda, düşük vasıflı kişiler bile, bu bölgeye gelen turistlerin harcadığı miktarın dörtte birini kazanabilmektedir.

5. TÜRKİYE’DE TURİZMİN GELİŞME SÜRECİ VE TURİZM POLİTİKALARI

5.1. Türkiye’nin Turizmle Tanışma Dönemi

Türkiye’de turizm sektörünün gelişme sürecini, planlı dönem öncesi 1923-1962 ve planlı dönem 1963’ten günümüze olmak üzere iki dönemde incelemek mümkündür. Planlı dönem öncesi turizm ile ilgili gelişmeler oldukça sınırlıdır. 1963 öncesi plansız dönemde ise turizme kaynak oluşturacak doğal ve kültürel envanterin yoksunluğu, kurumsallaşma ve işbirliğinin olmaması, turizmin ekonomik gelir kaynağını arttırmada tarım ve sanayi gibi öncü bir sektör olarak ele alınmaması ve sektörel gelişmelere yönelik politika, hedef ve ilkelerin yetersizliği turizm sektörüne yönelik gelişmelerin kısıtlanmasına neden olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen planlı döneme kadarki süre zarfında, turizm tanıtma faaliyetleri, teşvik ve destekler gibi küçük çaplı gelişmeler kaydedilmiştir.

1960’lı yıllar Türkiye’de planlı döneme geçişin başlangıcı kabul edilmektedir. Turizmin geliştirilmesi konusunda ulusal, bölgesel ve sektörel politika kararlarının alındığı ve seyreden yıllarda sürdürülebilir turizm politika ve hedeflerin belirlendiği beş yıllık kalkınma planlarının ilki de bu dönemde hazırlanmıştır. 1923’ten günümüze Türkiye’de turizm sektörünün gelişme sürecine ilişkin çeşitli yasa, kanun ve düzenlemeler yapılmış, turizm farklı politikalar ile desteklenmiştir (Bkz. EK-1).

5.1.1. Planlı dönem öncesi Türkiye’de turizm (1923-1963)

Türkiye’de turizm alanında faaliyet gösteren ilk organizasyon, 29 Eylül 1923’te bir grup aydın tarafından kurulan ‘Türk Seyyahin Cemiyeti’ adlı kuruluştur. Türkiye’nin ilk afişleri ve ilk karayolu haritaları ve tur güzergâhları bu cemiyet tarafından bastırılmış, ilk turizm gezi ve bilgi rehberleri ile turizmin geliştirilmesi için ilk incelemeler bu cemiyet tarafından gerçekleştirilmiştir (Yıldız, 2011). Cemiyet daha sonraki yıllarda ‘Türkiye Turing Kulübü’ ve son olarak da 1923 yılında ‘Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü’ olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkiye’nin planlı dönem öncesi turizm sektörü ile ilgili ilk yasal düzenlemesi ise 1934 yılında ‘İktisat Vekâleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında 2450 Sayılı Kanun’dur. Söz konusu kanun ile turizm ilk kez bir kamu hizmeti sayılmıştır (Dinçer ve Çetin, 2015).

1939 yılında Ticaret Bakanlığı bünyesinde ‘Turizm ve Tanıtma İşleri Müdürlüğü’ oluşturularak turizm ile ilgili tüm faaliyetler Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. 1940 yılından itibaren turizme yönelik faaliyetlerin artması ile 1949 yılında Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kurularak ‘Turizm Dairesi’ adı altında turizm ile ilgili bir dizi faaliyet buradan yürütülmeye başlamıştır.

1950’li yıllarda turizm sektörüne yapılacak yatırımların teşviki konusu daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Türkiye’de turizmin gelişmesine yönelik yerli ve yabancı yatırımcılara sağlanan ilk devlet teşviki ve desteği, 1950 yılında çıkarılan ‘Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu’ ile Türkiye Emlak Kredi Bankasında 1 000 000 TL’lik kredi fonunun oluşturulmasıdır. 1953 yılında yürürlüğe giren ‘Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu’ ile girişimcilerin sektöre yatırım yapmalarını desteklemek ve teşvik etmek amacıyla 10 yıl süreyle vergiden muaf tutulmuştur. 1955’te kurulan ‘Turizm Bankası’ ile turizm sektörünün finansman ihtiyacı yüksek oranda karşılanmaya başlamıştır (Yıldız, 2011).

Çizelge 5.1. Planlı dönem öncesi turizm istatistikleri (Kuruloğlu, 2017).

Tarih	Turizme uygun yatak sayısı	Gelen turist sayısı	Turizm gelirleri (bin dolar)	Turizm giderleri (bin dolar)	Gelir-gider dengesi
1950	3300	28 625	-	-	-
1951	-	31 377	4317	573	3744
1952	6219	38 837	2287	721	1566
1953	-	70 055	2350	612	1738
1954	-	71 331	1771	612	1159
1955	9000	79 369	1979	625	1354
1956	-	99 414	2495	1266	1229
1957	-	100 803	1041	270	771
1958	-	114 744	1535	23	1512
1959	12326	126 610	4756	1156	3600
1960	14200	94 077	5460	673	4787
1961	-	129 104	6880	3977	2903
1962	22050	172 867	7316	8658	-1342

5.1.2. Planlı Dönem’ de Türkiye’de turizm (1963-2019)

1960’lı yıllar ve sonrası, Türkiye’de planlı döneme geçiş süreci ile başlayan, ulusal ölçekli sektörel hedefler, ekonomik politikalar ve ilkelerin geniş perspektifte incelendiği beş yıllık

kalkınma planlarının oluşturulmaya başlandığı dönemdir. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulması ve akabinde 1961 Anayasası ile kalkınma planlamasının kurumsal bir kimlik kazanması, kalkınma ile doğrudan ilişkisi bulunan turizmin hizmetler sektörüne dâhil edilmesi ve kalkınma planlarında yer almasını sağlamıştır. Dönemin en büyük sorunlarından istihdam yetersizliği ve döviz girdisi konuları kalkınma planlarında turizme öncelik tanınması açısından önemli etkenler olarak sayılabilir. Bunun yanı sıra turizm talebinin artması, turizm endüstrisinin diğer sektörlere oranla büyüme maliyetinin düşük olması ve turizmin kötü ekonomik koşullardan daha az etkilenmesi sektörün kalkınmada avantajlarını göstermektedir (Soyak, 2013 ve Kuruloğlu, 2017).

Bu dönem aralığında bölgelerin kaynak envanterleri çıkarılmış, fiziksel planlama ve teknik altyapı çalışmaları ve yatırımları yapılarak turizmde sosyal ve kültürel konular da gündeme gelmeye başlamıştır. 12.07.1963 tarih ve 265 sayılı yasa ile turizm teşkilatında kurumsallaşma gereği ve turizm sektörü ile ilgili politikaların belirlenmesi amacıyla 'Turizm ve Tanıtma Bakanlığı' kurulmuştur. "Turizm ile ilgili bütün işleri planlamak, yapmak, yaptırmak, düzenlemek ve koordine etmek, turizm ile ilgili milletlerarası işbirlikleri yapmak ve memleketi tanıtmaya yönelik her türlü faaliyeti yürütmek" bakanlığın kurulmasının temel amacıdır (Dinçer ve Çetin, 2015).

5.1.3. Beş yıllık kalkınma planlarında turizm sektörü politikaları

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) döneminde turizm hizmetler sektörüne dâhil edilerek ödemeler dengesine katkıda bulunması ve ödemeler bilançosu açığını kapatması hedeflenmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan turizme elverişli bazı merkezler de dâhil olmak üzere turist çekme potansiyeli yüksek bölgelere (Antalya, Ege ve Marmara) yatırım önceliği tanınması, yabancı ülkelerle ikili turizm antlaşmalarının yapılması, tanıtma ve pazarlama faaliyetlerine eğilimin arttırılması ve turizmle ilgili talep ve pazar araştırmalarının başlatılması genel ilkeler olarak kabul edilmiştir. Turizm personelinin eğitimine öncelik tanınması, dış turizmin yanı sıra iç turizmin de geliştirilmesi, bütün turizm işlerinin tek bir organ tarafından yürütülmesi için bir teşkilatın kurulması, kurulacak olan turizm işletmelerine vergi muafiyetleri ve turistik eserlerin tanıtılması maddeleri hedeflere ulaşmada alınan başlıca tedbirlerdir. 1967 yılında, plan dönemi sonunda istenilen hedeflerden bazılarına ulaşılammıştır. Öngörülen yabancı turist sayısında artış gözlenirken turizm gelirleri inişli çıkışlı performans sergilemiş turizm giderleri ise sürekli

olarak artış göstermiştir. Bu nedenle amaç olarak belirlenen ödemeler bilançosu açığının kapatılması pek mümkün olmamıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) döneminde turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonlarından bütünüyle yararlanılacağı temel ilke kabul edilmiştir. Bu dönemde turizm yatırımlarının kitlesel turizme yönelik olması ve turizmin geliştirilmesi için fiziksel planlama ve altyapı çalışmalarının geliştirilmesi gibi hedefler belirlenmiştir. Altyapı yatırımları, devletin özel sektöre sağladığı teşvikler ve yeni fonlar planın istenilen hedefe ulaşmasında etkili olamamıştır. Turizm hizmetleri için eğitilen personel nitelik ve nicelik bakımından yetersiz kalmış, ihtisas alanlarında istihdam edilmeleri mümkün olmamıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), döneminde iç turizm, dış turizm ve sosyal turizmi geliştirmek, tanıtım, organizasyon ve denetim faaliyetlerini kitle turizmine uygun bir biçimde yürütmek planın temel hedefidir. Turizmin geri dönütünün yüksek olduğu yörelerde turizmle ilgili bütün altyapı ve arazi kullanımlarının birbirleri ile bağlantılı bir şekilde geliştirilmesi, fiziksel planlama çalışmalarının devam etmesi ve yatırımların plan ve projeler uygunluğunun sağlanması temel ilkeler olarak kabul edilmiştir. Ancak 1973 yılında yaşanan petrol krizi ve ekonomik bunalım tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik sıkıntılara yol açmış, turizm talebini sınırlandırmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), dönemi Türkiye’de turizmin hızlı bir biçimde geliştirilmesi, turizmin kısa vadede ekonomik getirisinin yüksek olması ve döviz sağlayıcı etkisinden fayda sağlanması temel ilke kabul edilmiştir. 1980 sonrası dönem Türkiye’de turizmin hızlı gelişme gösterdiği, turistik arz kapasitesinin güçlendiği, döviz geliri ve yabancı turist sayısında ciddi artışların gözlemlendiği bir dönem olması açısından önemlidir. Bu plan döneminde de kitle turizminin geliştirilmesine yönelik yatırımlara göre sektörün düzenlenmesinden söz edilmiştir. Özel sektöre, yabancı sermaye yatırımlarına, turizmle ilgili kaynakların kısıtlı kullanılarak doğal ve tarihi çevrenin korunmasına, milli parkların turizme kazandırılması, kıyı bölgelerinde yer alan turistik bölgelerin kıyılara zararını minimuma indirgeyici politikaların benimsenmesi ve turizmle ilgili nitelikli işgücünün oluşturulması gibi hedefler belirlenmiştir.

1963-1983 dönem aralığını kapsayan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında turizm politikalarına yönelik temel hedefler, iç turizmin ve dış turizmin geliştirilerek döviz gelirlerinin arttırılması, turizmin ödemeler dengesine katkısının arttırılması, turizm potansiyeline sahip doğal varlık envanterinin çıkarılması, tatil köylerinin kurularak yeni istihdam olanaklarının oluşturulması, yerli halka tatil yapma imkânlarının sağlanması olarak sıralanabilmektedir (Emekli, 2005).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), dönemi turizmin ekonomik yönünün yanı sıra sosyal boyutunun da ele alındığı bir dönem olması açısından önemlidir. 1985 yılı ile birlikte Türkiye’de sürdürülebilir turizmin benimsenmesi ve kitle turizmi dışındaki alternatif turizm türlerinin gelişmesine yönelik ilk turizm politikalarının gündeme geldiği Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu planda kitle turizminin yanı sıra ilk defa Türkiye’deki arkeolojik, tarihi ve kültürel varlıkların turizm sektöründe ekonomik bir girdi olarak ele alınması ile kış, sağlık, gençlik, festival, av ve su sporları turizmi ve diğer turizm potansiyelleri, sürdürülebilir turizm ilkeleri kapsamında değerlendirilmiştir. Turizmde önem teşkil eden ulaşım altyapısının güçlendirilmesi için ‘Ulaştırma Ana Planı’ hazırlanmıştır. Bu plan dönemi sonunda amaçlanan tüm turizm hedefleri aşılmıştır. Bu plan ile devlet, ekonomik sermaye ve ekonomik büyüme odaklı politikalara yönelmiştir. Bu süreçle kentleşme ve turizm konuları, şekillenen sermayede yer edinmeye başlamış, ekonomik sıkıntıların döviz girdileri ile giderilmesi hususunda alınan kararlar ve uygulanan politikalar gelişme göstermiştir.

1980-1990 dönem aralığı Turizm Teşvik Kararı (1980), Turizm Teşvik Kanunu (1982) ve Kalkınmada Özel Önem Taşıyan Sektör (1985) gibi turizm teşvik politikalarının Türkiye’de uygulanmaya geçirildiği bir dönem olmuştur (Soyak, 2013). 1983 yılında TÜRSAB, Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizmi Geliştirme Vakfı (TUGEV), Turizm Yatırımcıları Derneği (TTYD) gibi özel sektörde çeşitli sivil toplum kuruluşları kurulmuş, turizmde örgütlenmenin seyahat acentelerinin tek bir çatı altında toplanması hedefine ulaşılmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), döneminde bir önceki kalkınma planında bahsedildiği gibi kitle turizminden yeni ve alternatif turizme yönelik arayışlar ve teşvik edici sürdürülebilir politikalara öncelik tanınmıştır. Bu planda da kış, sağlık, termal, gençlik, festival, av ve su sporları, kongre, golf ve 3. yaş gibi turizm türlerini teşvik edici

politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca turizm sektöründe istihdam edilmek üzere yetiştirilen personel açığının kapatılması, turizmde mevsimselliğin ortadan kalkması ve turizmin on iki aya yayılması, turizmle ilgili altyapı ve mekânsal planlama çalışmalarının geliştirilmesi ve yatırımların artmasını sağlamak amacıyla kredi ve fon desteklerinin oluşturulması diğer önemli hedefler arasında sayılabilir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), döneminde, kitle turizminin yarattığı olumsuzluklar da göz önünde bulundurularak sadece yatak kapasitesinin arttırılmasını hedefleyen turizm anlayışından tamamen uzaklaşarak turistlerin talepleri ve turizmdeki yeni eğilimler dikkate alınarak küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine, turistik ürünlerin çeşitliliğine, tanıtım, pazarlama gibi çalışmalara özel önem verilmiş, yeni ve alternatif turizm alanlarının oluşturulması ve sürdürülebilirliği belirtilmiştir. Böylelikle turizmin sürdürülebilirliği ve alternatif turizm arayışlarına yönelik plan ve politikaların bu dönemde önem taşıdığını söylemek mümkündür.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan (2001-2005), döneminde 2023 yılı hedef alınarak turizm de dâhil olmak üzere tüm sektörler için uzun vadeli gelişme stratejisi belirlenmiştir. Bu planda Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleştirilmesi, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde turizm yatırımlarına öncelik tanınması ve turizme yönelik spor etkinliklerine yönelimin sağlanması gibi önlemler belirlenmiştir. Dönem sonunda ülkemizi 13,6 milyon yabancı turistin ziyaret etmesi, belgeli konaklama tesislerinde yatak kapasitesinin 750 bini aşması ve turizmden elde edilecek gelirin de yaklaşık olarak 12 milyar dolar olması hedeflenmiştir. Turizm teşviklerinde öncelik pazarlama, havayolu ulaşımı ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesine tanınmıştır. Turizm sektörü ile ilgili tüm gelişmelerin ve yatırımların doğal, tarihi ve sosyal çevreyi korumacı ve geliştirici bir yaklaşım çerçevesinde ele alınması, sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde Milli Parkların turizme açılması, turizmin on iki aya yayılmasını sağlayıcı alternatif turizm çeşitlerinin özendirilmesi politikaları turizmin uzun vadede devamının sağlanmasına yönelik oluşturulan politikalardır.

Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve yerel halkın turizm ile ilgili kararlara katılımının sağlanması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşviklerle desteklenmesi ve turizm eğitiminin yaygınlaştırılarak nitelikli işgücü için eğitim kalitesinin arttırılması ve belgelendirme sisteminin oluşturulması gibi politikalar bu dönemde turizm

ile ilgili alınan kararların ulusal ve bölgesel ölçeğin yanı sıra yerel ölçekte dikkate alındığını göstermektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan tek pazar politikasına karşın ülkemizin turizm talebinde pazar olanaklarını genişletmeye ve turizmde mevsimselliğin azaltılmasına yönelik alternatif turizm çeşitlerine yönlendirme faaliyetleri kültürel turizmin önemini Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da vurgulamaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), yedi yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Bu plan döneminde ülkemizin kültürel turizm alanındaki potansiyelinin değerlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Plan dönemi sonunda turizm gelirlerinin 36 milyar dolara, yabancı ziyaretçi sayısının 38 milyona ve belgeli yatak kapasitesi sayısının 950 bine ulaşacağı tahmin edilmiştir. Kültürel altyapının güçlendirilerek kültürel etkinliklerin artırılması, dünya ülkeleri ile ülkemizin kültürel ilişkilerinin güçlendirilmesi, yurt içi ve yurt dışındaki kültürel varlıkların tespit edilerek yenileme işlemlerinin yapılması gibi faaliyetlere bu dönemde de devam edilmiştir. İlk kez bu planda kültürel politikaların sosyo-ekonomik politikalar ile ele alınması gereği belirtilmiştir. Bu çerçevede turistik potansiyeli yüksek ancak keşfedilmemiş alanlarda turizmin geliştirilerek sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması, otantik özellikleri korunan yörelerde kültür turizminin geliştirilerek desteklenmesi ve bu tür örneklerin artırılması, geleneksel el sanatlarımızın birer kültür ürününe dönüştürülerek dış pazarlarda tanıtılması ve pazarlanması yönünde politikalar belirlenmiştir. Aynı zamanda bu planda yerindenlik, katılımcılık ve paydaşlar arasında ortaklık kültürü gibi hususlara değinilerek bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve yerel kalkınma hareketlerinde sahiplenme ve farkındalık bilincinin artırılması gibi politikaların da benimsendiği görülmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) ile 2018 yılı sonunda turizm gelirlerinin yaklaşık olarak 41 milyar dolar olması hedeflenmiştir. Planda turizmde nitelikli işgücü, konaklama ve hizmet kalitesinin iyileştirilerek uluslararası pazarda markalaşma, turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi, hizmet ve ürün kalitesinin artırılması ve en önemlisi sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör olması temel amaç olarak belirlenmiştir. Doğal ve kültürel değerlerin koruma ve kullanma dengesiyle niteliklerinden ödün vermeden sürdürülebilir gelişme hedeflenmiştir. Bu amaç ve ilkeler çerçevesinde turizm türleri ayırt edilmeksizin destinasyon yönetimi kapsamında projelerin üretilmesi, turizmde işgücü kalitesinin artırılarak turiste nitelikli ve kaliteli hizmetin sunulması, dış pazarda turizm faaliyetlerine yönelik tanıtımın artırılması, turizm

hareketlerinin geliştiği yörelerde yerel halkın, yerel yönetimin ve STK'ların katılımının sağlanması, sorumlu ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının benimsenmesi, tarihi kent merkezlerinin korunarak birer kültür ve sanat merkezi haline gelmesi ve yurtiçi ve yurtdışındaki kültürel mirasımızın kültür turizmine katkı sağlayacak biçimde toplumun tarihi, kültürel ve estetik bilincinin geliştirilmesi ile ilgili politikalar belirlenmiştir.

5.2. Aşırı Turizme Karşı Türkiye’de Yeni Yaklaşımlar

Aşırı turizm kavramı, belli zamanlarda ve belirli yerlerde turizmin etkisinin fiziksel, ekolojik, sosyal, ekonomik, psikolojik ve/veya politik kapasite eşiklerini aştığı durum olarak tanımlanmaktadır. Amsterdam, Barselona, Belfast, Berlin, Halen, Hong Kong, Prag, Şangay, Palma de Mallorca, Rio de Janerio, Santa, Venedik gibi kentlerin aşırı turizmden yana mustarip olduğu bilinmektedir. Aşırı turizm olgusu, turist sayısının fazla olması, turist ziyaretlerinin türü, zaman çizelgesi ve taşıma kapasitesi kavramları ile ilişkili olup bakış açısı ise yöre sakinleri, turistler ve çeşitli işletmeler gibi paydaşların görüşlerine göre değişkenlik gösterebilmektedir.

McKinsey ve Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin 2017 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre aşırı turizm ile ilgili sorunlar yabancılaşmış yöre sakinleri, bozulmuş turist deneyimleri, altyapının yetersiz kalması, doğada tahribat veya kültür ve miras alanlarının tehdit altında olmasından kaynaklanmaktadır (<http://www.europarl.europa.eu>).

Türkiye’de turizmi geliştirme politikaları öncelikli olarak turizm için gerekli altyapının genişletilmesi, yabancı ziyaretçi sayısının artırılması ve ucuz istihdam yaratmanın kolay bir yolu olarak benimsenmiş, turizmin doğal, kültürel ve sosyal boyutu büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. 1980’li yıllara kadar deniz-kum-güneş turizmi diye de adlandırılan kitle turizminin yarattığı aşırı ticarileşme, çevresel sorunlar, doğal ve tarihi çevreye verilen tahribatlar, yönetim planlarının yoksunluğu ve çağdaş turizmi geliştirme çabalarının noksanlığı Türkiye’de de turizmin aşırılaşarak plansız gelişmesinin sinyallerini vermiştir (Tosun, 2001).

Ancak son yıllarda hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı, Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Onuncu Kalkınma Planı ve Turizm Master Planlarında kıyı turizminin yanı sıra sağlık ve termal turizmi, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve eko turizm, kongre

ve fuar turizmi, kruvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi ve kültür turizmi gibi alternatif turizm arayışlarına yönlenmesi turizmin on iki yayılcı politikası ile sürdürülebilir turizm arayışlarını beraberinde getirmiştir. Alternatif turizm yaklaşımlarından olan sürdürülebilir turizm gelişimi, biyolojik çeşitliliği, ekolojik süreçleri, kültürel bütünlüğü ve yaşam destek sistemlerinin korunması ile ekonomik ve sosyal ihtiyaçların giderilmesini sağlayıcı tüm kaynakların yönetimini kontrol etmesi bakımından aşırı turizme karşı bir önlem niteliği taşımaktadır (Yolal, 2016). Kıyı turizmine yönelik çalışmaların sadece ekonomik boyutlu düşünülerek planlanması, ülkemiz turizminin uluslararası pazarda markalaşmasını sağlamış ancak son 15 yıldır turizm talebinin kıyı bölgelerinde (Antalya, İstanbul, Muğla ve İzmir) yoğunlaşması ve yatırımların bu bölgelere yapılması, bölgesel dengesizliklerin yanı sıra turizmin aşırılaşmasına neden olmuştur (Aktürk ve Sarı, 2018).

6. MARDİN'DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE GELİŞMEYİ TETİKLEYEN FAKTÖRLER

Bu bölümde çalışmaya ve araştırma alanına altlık oluşturacak Mardin kentinin mevcut durumuna ilişkin genel bilgiler yer almaktadır. İlk olarak; Mardin kentinin konumu ve tarihsel gelişimi, mekânsal, fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısı ile ilgili bilgilere değinilmektedir. İkinci olarak; Mardin'de turizmin gelişme süreci, kültürel turizm arzı, turizm ivmesini hızlandıran faktörler ve turizmin mevcut durumu ortaya konmaktadır. Bölüm sonunda ise; Mardin kentinin turizm potansiyeline yönelik mevcut veriler derlenerek güçlü ve zayıf yönlerin, fırsatlar ve tehdit unsurlarının saptandığı SWOT analizi sunulmaktadır.

6.1. Mardin Kentine İlişkin Genel Bilgiler

Araştırmaya konu, Mardin kenti, 'Bereketli Hilal' diye nitelendirilen ve eski çağlarda birçok uygarlığın egemenliğine tanık olan 'Yukarı Mezopotamya' bölgesinde yer almaktadır. Mardin şehri birçok millet tarafından ilhak edilmiştir. Mitanniler, Hititler, Asur Aramiler, İskit-Kimmer-Med, Babiller, Persler, Büyük İskender, Makkadonya, Selevkos, Abgarlar (Urfa Krallığı)-Dikran, Roma, Sasaniler, Araplar-Emeviler-Abbasiler, Hamdaniler, Mervaniler, Selçuklular, Türkmenler, Artuklular, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar gibi çeşitli medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. Arap-İslam fetihlerine kadar askeri bir üs olarak kullanılan Mardin, Arap fetihlerinin sonuçlanmasıyla Artuklu hanedanının başkenti olarak her yönden gelişme göstermeye başlamış ve gerçek anlamda bir 'kent' halini almıştır.



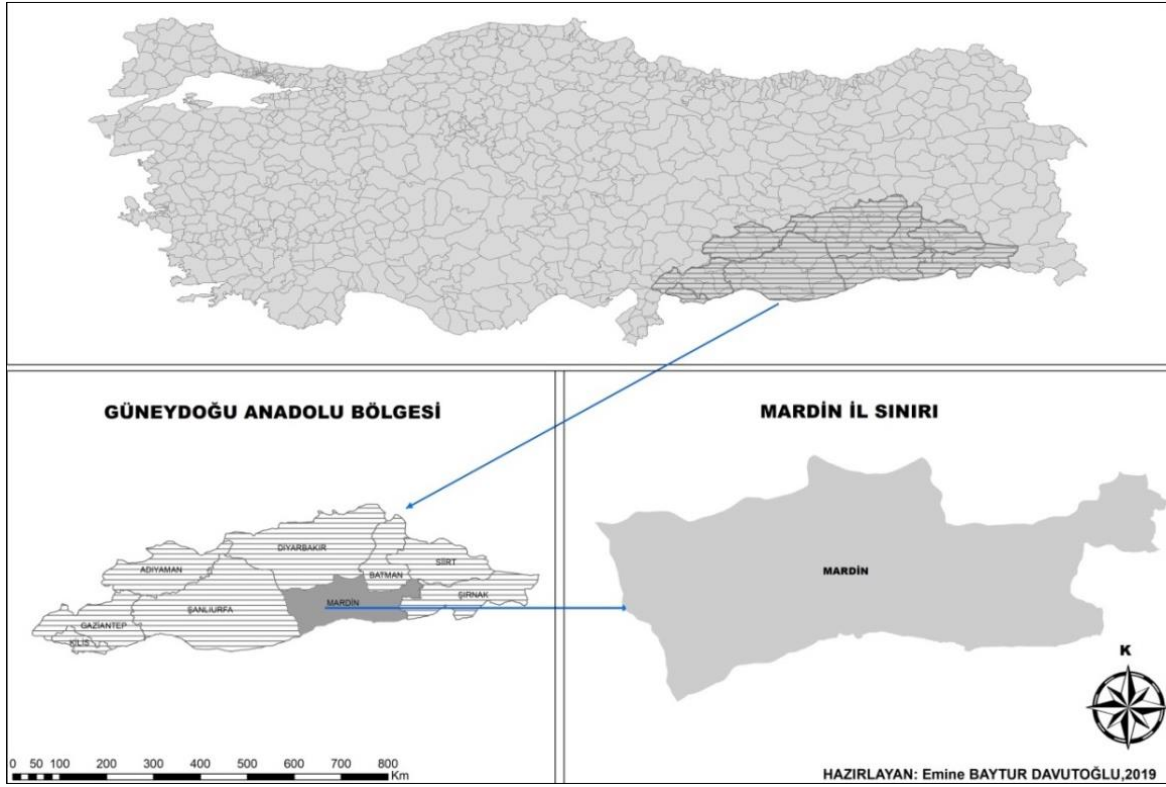
Resim 6.1. Mardin kentinden gündüz (solda) ve gece (sağda) görünümüleri (www.avrupa.info.tr; www.budget.com)

6.1.1. Mardin kentinin konumu ve tarihsel gelişimi

Ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, tarımsal faaliyetlerin doğduğu ‘Bereketli Hilal’ olarak adlandırılan bölgede yer alan tarihi Mardin (Gürbüz, Serçek ve Toprak, 2017), 8891 km² yüzölçümü ile Türkiye topraklarının % 1,1’lik bölümünü kapsamaktadır. Mardin, 36° 55’ ve 38° 51’ kuzey enlemleri ile 39° 56’ ve 42° 54’ doğu boylamları arasında yer almaktadır. İl merkezinin denizden yüksekliği yaklaşık olarak 1083 metredir (<http://mardin.ormansu.gov.tr>).

Konum olarak Dicle ve Fırat havzaları arasında kalan ve tarihte ‘El-Cezire’ olarak bilinen mevkide, doğuda Hakkâri, batıda Şanlıurfa ve kuzeyde Diyarbakır ve Siirt illeri ile güneyde Irak ve Suriye ülkelerine komşu bir bölgede yer almaktadır (Bkz. Harita 6.1). Kent, bulunduğu konum itibarıyla Yukarı Dicle havzasının El-Cezire ovasına bağlandığı noktada, Artuklu-Midyat eşiğinin güney batı yamacı ve güney-kuzey aksındaki topoğrafik eşik üzerinde önemli bir geçit rolü üstlenmektedir. Kentin bu önemli geçit özelliği, Anadolu, Azerbaycan ve İran ile Suriye, El-Cezire ve Irak’ı birbirine bağlayan stratejik özellikli bir aks olması açısından önem taşımaktadır (Özcoşar, 2006: 65).

Mardin, Fırat ve Dicle nehirleri arasında bulunan ve Mezopotamya bölgesinin Yukarı Mezopotamya havzasında yer alan, en tarihi şehirlerinden biridir. Anadolu ve Mezopotamya’da ilk uygarlıkların ortaya çıktığı merkezlerden biri olarak bilinmektedir. Alman Arkeoloğu Baron Marvan Oppenheim’in 1911-1929 yılları arasında yaptığı kazılarda elde edilen Babil ve Sümer katları arasındaki kiremitler ve Eski Yakın Doğu tarihinin bilgilerine göre Mardin’in kuruluşu M.Ö.4500-3500 dönem aralığına dayanmaktadır. Bu dönemde Mezopotamya’da yaşamış olan Subariler, Mardin’de hüküm sürmüştür (Dicle Bölgesi (TRC3) Turizm Mevcut Durum Raporu, 2010).



Harita 6.1. Mardin İl'inin ülke ve bölge içindeki stratejik konumu (tez kapsamında üretilmiştir).

Mardin, M.Ö. 2850 yılında, Sümer Kralı Lugalzergiz tarafından egemenlik altına alınmıştır. Sümerler, şehircilik, sulama ve tarımda kenti ileri seviyelere ulaştırmıştır. M.Ö. 2820'de güçlerini kaybedince Sümerler tarafından Akadlara ve akabinde de Mitanniler'e bırakılmıştır.

M.Ö. 1925'li yıllarda Mardin, Hititler tarafından işgal edilmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Hititler şehri terk etmiş ve İran'dan gelen Ari ırklı Midiller, Mardin ve çevresini kuşatarak buraya yerleşmişlerdir. M.Ö. 1367 yılında Midiller arasında çıkan iç savaş sonrası Asur Kralı Asurobalit, Mardin ve çevresini topraklarına katmıştır. M.Ö. 1190 yılında Ari ırkından gelen bazı kavimlerin Mardin'i ele geçirmesinin ardından I.Tıptatpalasır tarafından kuşatılmıştır. Ancak M.Ö. 1060'da Hititliler tarafından kuşatılan kent, M.Ö. 800 yılına kadarki süre zarfında yeniden Asurluların egemenliği altında kalmıştır.

M.Ö. 800 yılına kadar Asurluların egemenliği altından kalan Mardin, Urartu Krallığı'nın da egemenliğinden sonra M.Ö. 612 yılına kadar Sityaniler, M.Ö. 618 yılında ise tekrar Midiller tarafından ele geçirilmiştir. M.Ö. 335'li yıllarda Mısır'ı fetheden Büyük İskender

tarafından kuşatılan Mardin ve çevresi, M.Ö. 131 yılında Urfa Krallığı (Abgarlar) topraklarına katılmıştır.

M.S. 38 yılında Aramiler tarafından Urfa ve çevresinde kurulan Abgar Beyliği hâkimiyetine giren Mardin, Süryanilerin putperestliği terk edip Hristiyanlığı kabul ettiği ilk yerleşme olması açısından büyük önem taşımaktadır (Alioğlu, 2003). M.S. 5. yüzyılda Doğu Kilisesi ile Bizans Kilisesi arasından çıkan çatışmalar sonucu, baskıların da artmasıyla beraber Monofizit Süryani Patrikliği, Antakya Kilisesinden ayrılmıştır. Bir süre gezici olarak hizmet eden Patriklik Merkezi 1293'ten 20. yüzyılın ilk yarısına kadar Deyrulzafaran Manastırı'nda hizmet vermiştir (Alioğlu, 2003; Ahunbay, 2005). Roma ve Sasaniler arasında süregelen çatışmalar sonrası, Mardin ilk olarak Roma ve sonrasında Bizanslılar tarafından işgal edilmiştir.

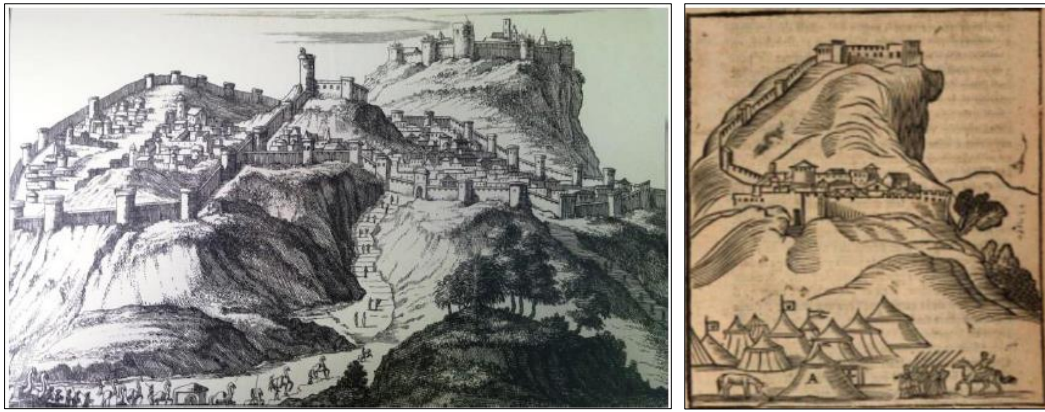
M.S. 640 yılına kadar Mardin'de Bizanslılar hâkimiyet kurmuştur. Sonrasında Hz. Ömer'in kumandanlarından İlyas Bin Ganem, Mardin'i işgal ederek egemenlik sağlamıştır. 692 yılında Emeviler, 824 yılında ise Abbasiler'in hâkimiyetine girmiştir. Bu dönemde, İslamiyet hızla yayılmaya başlamıştır. 990 yılında Mervaniler Mardin ve çevresini ele geçirmiştir. Mardin ve çevresindeki camiler ve çarşılar onarılmış, yenileri de inşa edilmiştir. Aynı zamanda kentin İpek Yolu üzerinde olması şehre ticari açıdan canlılık kazandırmıştır.

1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşından sonra Türkmen boyları tarafından Mardin'e yapılan akınlar Mervanileri zayıf düşürerek 1089'da Selçuklular tarafından ele geçirilmiştir. 1105 yılında Artuklu (Merkez) ilçesinin de adını aldığı Artuklular'dan İl-Gazi Bey, Mardin'i ele geçirmiştir. Bu dönemde bölgede büyük bir devlet kuran Artuklular, Mardin'i Artukoğulları Devletinin başkenti yapmıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik bir siyasi merkez konumuna gelen Mardin şehrinde 304 yıl kadar hüküm süren Artuklular, Mardin ve çevresinde çok sayıda cami, hamam, kervansaray, medrese inşa etmiş ve çok sayıda yapıyı onarmıştır.

15. yüzyılın ilk çeyreğinde Artukluları yenilgiye uğratan Karakoyunlular şehri ele geçirmişlerdir. Akabinde 1462 yılında Akkoyunlular tarafından Mardin Kalesi ele geçirilmiştir. 16. yüzyılın başlarında, Şah İsmail Akkoyunluları egemenliği altına alarak Mardin ve çevresini de kapsayan Safevi Devletini kurmuştur. Zamanın Mardin hâkimi,

kentin yağmalanmaya ve zulme karşı korunması açısından kalenin anahtarını Şah İsmail'e teslim etmiştir.

1517 yılında Yavuz Sultan Selim Mısır seferi esnasında Mardin ve çevresini Osmanlı topraklarına katmıştır. Mardin şehri bu dönemde Diyarbekir Beylerbeyliği 'ne bağlanarak uzun bir dönem Diyarbakır-Bağdat ve Musul Sancağı himayesinde kalmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra il statüsünü devam ettirmiştir.



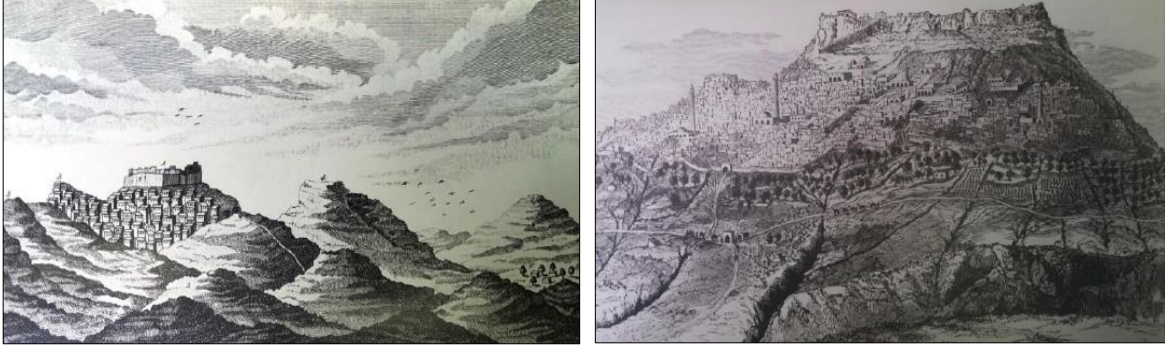
Resim 6.2. Olfert Dapper (solda) ve Le Gouz'un (sağda) 17. yüzyıl Mardin Gravürleri (Gravürlerle Türkiye: Anadolu 2, 2002)

Farklı dönemlerde Mardin ve çevresini ziyaret eden çeşitli seyyahlar, şehrin birçok farklı özelliğine dikkat çekmiştir. Bunların içine kentin yapısı, coğrafi özellikleri, ekonomik faaliyetleri ve konutları dâhil edilebilir.

17. yüzyılda Evliya Çelebi Mardin'i ziyaret ettiğinde dikkatini Mardin Kalesi çekmektedir. 'Bu dağda ejder olduğu için dağa 'Mar' (Yılan) ve şehre de Mardin' denildiğinden söz etmektedir. Fransız seyyah La Boullaye Le Gouz'un bakış açısına göre ise Mardin Asya Kıtasının en güçlü yöresidir. Şehrin dağın tepesindeki bir kaya üzerine inşa edildiğini ve Timur'un yedi yıl boyunca tüm bölgeyi kuşatmasına rağmen Mardin'i ele geçiremediğini anlatmaktadır (Çelebi, 1984: 1140-1141; Nasıroğlu, 2010; akt. Aksu, 2018: 86).

18.yüzyılda Mardin'i ziyaret eden Alman seyyah Carsten Niebuhr, şehrin dik ve yüksek kayalık üzerine kurulduğunu tasvir ederek, Mardin kalesinin ve surların yıkıntı halde olduğunu, kalede su kaynakları bulunmasına rağmen büyük sarnıçların inşa edildiğini,

evlerin ilk katlarının yumuşak kireç taşından oyularak yapıldığını ve teras şeklinde yapılan evlerin Mezopotamya Ovası manzaralı olduğunu vurgulamaktadır (Alioğlu, 2003).



Resim 6.3. Carsten Niebuhr'un 18. yüzyıl Mardin gravürü (solda), John Guest'in 18. yüzyıl Mardin gravürü (sağda) (Gravürlerle Türkiye: Anadolu 2, 2002)

19. yüzyılda Mardin'i ziyaret eden bir başka seyyah ise Fransız araştırmacı-yazar Vital Cuinet'tir. Cuinet, Mardin'in nüfus yapısından kültürel yapısına, coğrafi özelliklerinden ekonomik geçim kaynağına kadar birçok konuya dikkat çekmiştir. 1800'lü yıllarda kentte kırk beş mescit, yirmiye yakın cami, Katolik Suriyeliler, İtalyan Papazlar ve Fransız Fransiskanlar olmak üzere her bir gruba ait üç manastır, ikisi Katolik Ermenilere, ikisi Katolik Süryanilere, biri Katolik Keldanilere, üçü Yakup Suriyelilere ve biri İtalyan Papazlara olmak üzere toplamda dokuz kilisenin olduğunu aynı zamanda 4991 konut, bir askeri hastane, yedi yüz dükkân, bir han ve sekiz hamamın olduğundan söz etmektedir (Cuinet, 1891: 410-411; akt. Aksu, 2018: 90).

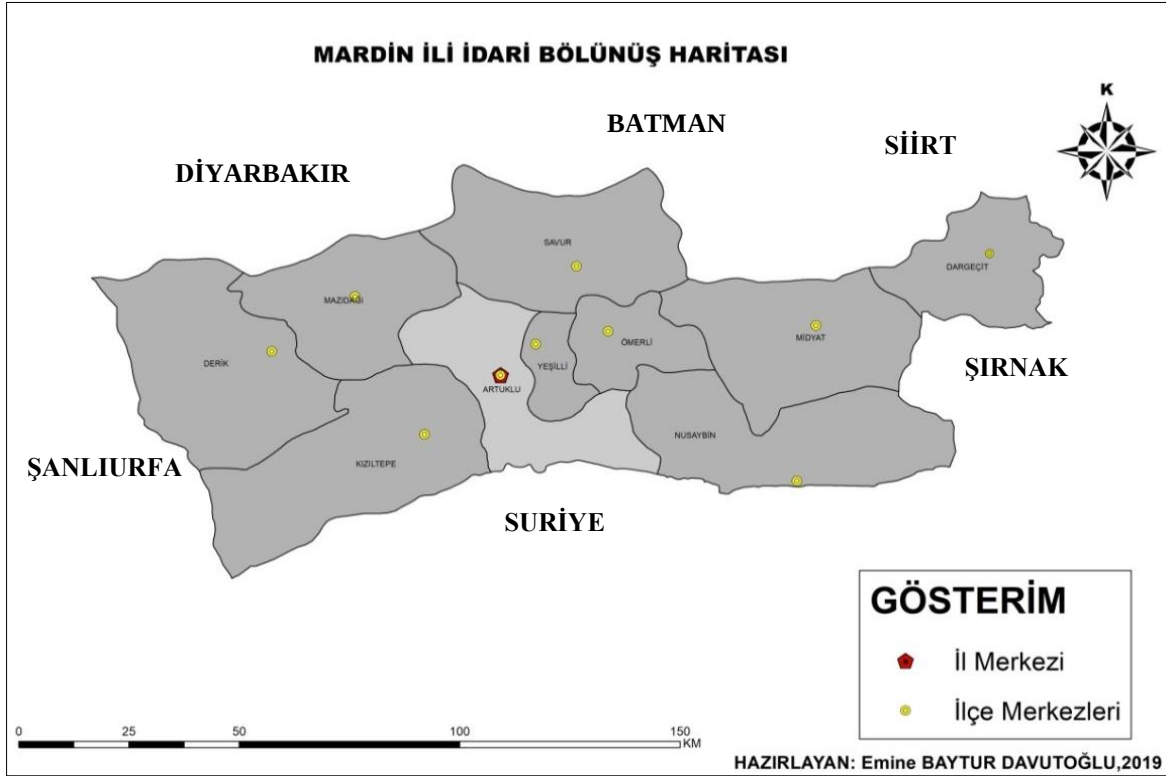
Yüzyıllar boyunca Müslüman devletlerin hüküm sürdüğü Mardin kenti, yüksek oranda Hristiyan nüfusu ile tarih boyunca Süryaniler açısından önem taşımaktadır. Özellikle, 9. yüzyılın ikinci yarısının son on yılına değin Süryani Kadim Kilisesi'nin patriklik merkezi akabinde metropolitlik merkez ve 1932 yılına değin de patriklik merkezliğini sürdürmesi önemli bir etken olmuştur. 1847 yılında ise Osmanlı Devleti'nin Kadim Süryani Kilisesi'ni resmen tanımış olması dönemli önemli gelişmelerinden birini oluşturmuştur.

Mardin isminin nereden geldiğine ilişkin çeşitli söylemler bulunmaktadır. Bazı söylemlere göre Süryanice 'Merdo', bazılarına göre Ermenice 'Mardi' ve bazı söylemlere göre de 'Marde' isimli bir kavimden adını almıştır (Dicle Bölgesi (TRC3) Turizm Mevcut Durum Raporu, 2010). Bir başka söyleme göre ise Bizanslılar tarafından 'Maride', Ermeniler

tarafından ‘Merdin’, Araplar tarafından ‘Maridin’ ve Osmanlılar tarafından ‘Mardin’ olarak adlandırılmıştır (Alioğlu, 2003). Buradan da anlaşılacağı üzere Mardin’in kültürel gelişmesinde Mezopotamya ve Anadolu’da ilk uygarlıkların ortaya çıktığı merkezlerden biri olması önemli bir etken olmuştur. Devredilen medeniyetle bir önceki medeniyetin birbirlerinin kültüründen esinlenmesi kültürel çeşitlilikleri doğurmuştur. Bu etkileşim günümüze kadar sürmüş olup kültürel yapının nesiller arası sürdürülebilirliğinin bir kanıtını oluşturmuştur.

6.1.2. Mardin kentinin mekânsal ve fiziki yapısı

Mardin, doğuda Şırnak ve Siirt, batıda Şanlıurfa ile kuzeyde Diyarbakır ve Batman, güneyde ise Suriye toprakları ile çevrilidir (Bkz. Harita 6.2). Dicle ve Fırat Havzalarında yer alan Mardin İlinde çok çeşitli yeryüzü şekillerine rastlanmaktadır. İl’in yeryüzü şekilleri, III. Zaman’da Toros kıvrımları oluşurken ortaya çıkmıştır. Mardin İl’inin Dicle Vadisi’nin batısında kalan kısmı, Hakkâri’nin yüksek oluşumlu kütlesinin devamı niteliğindedir. ‘Mardin Dağları’ adıyla anılan bu kütle, il topraklarını ortadan bölerek Diyarbakır Havzası ile Suriye Çölü arasında ‘Mardin Eşiği’ diye adlandırılan bir eşik oluşturmaktadır. İlin büyük bir bölümü dağlarla kaplı olduğundan vadi alanları önemli bir yer tutmaktadır (GAP Turizm Master Planı, 2011).



Harita 6.2. Mardin İl'inin idari bölünüş haritası (tez kapsamında üretilmiştir).

Mardin, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin illerinden biri olma statüsünü kazanmıştır. 2013 yılında 6447 sayılı kanunla Büyükşehir olma hakkı kazanan Mardin ili, Artuklu, Dargeçit, Derik, Kızıltepe, Mazıdağı, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur ve Yeşilli olmak üzere 10 ilçeden oluşmaktadır. Mardin İlinin yüzölçümü 8780 km²'dir. Merkez ilçe olan Artuklu ilçesinin yüzölçümü ise 885 km²'dir (<https://www.harita.gov.tr>).

Mardin kentinin iklimi, yazların çok kurak ve sıcak, kışların ise ılıman ve bol yağışlı geçtiği Akdeniz iklimine benzer özellikler taşıyan karasal iklim özelliklerini taşımaktadır. Kış mevsiminde oluşan yüksek basınç alanı kış aylarının soğuk geçmesine neden olmaktadır. Güneyde çöl iklimi (Basra Alçak Basıncı) etkisi altında kalması, kuzeyde ise yüksek dağların serin hava kütlelerinin bölgeye girmesine engel olması nedeniyle ilin ova kısmında yazlar çok sıcak geçmektedir. Kentsel sit alanının bulunduğu Mardin Dağı'nda ise yazlar daha serin, kışlar şiddetli rüzgârlı, bol yağmurlu ve kar yağışlı geçmektedir (GAP Turizm Master Planı, 2011).

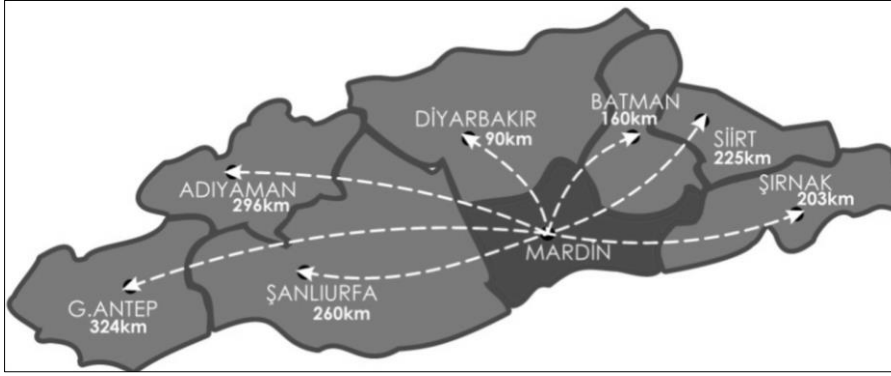
Mardin’de yıllık sıcaklık ortalaması 16,1°C ve yıllık toplam yağış miktarı ortalaması 667,8 mm olup en soğuk ay Ocak’ın sıcaklık değeri ortalama 3,1°C ve en sıcak ay Temmuz’un sıcaklık değeri ortalama 30,0°C’dir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2019). Mardin’de yaz günleri genel olarak Nisan ayı ortalarında başlamakta olup Eylül ayı sonlarına kadar devam etmektedir. Mardin’de ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu ayların Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu ayların ise Ocak ve Şubat ayları olduğunu söylemek mümkündür.

Mardin yöresinde genel olarak ‘Bozkır’ görünümü bitki örtüsü hâkimdir. Kentin dağ yamaçları ve vadilerinde yer yer meşe ormanlarına rastlanır. Nusaybin ve Savur ilçelerinde geniş kavaklık alanlar bulunmaktadır.

Mardin İl’inin konum olarak tarihi İpek yolu üzerinde olması geçmişten günümüze önemli bir ticari aks işlevi gördüğünü vurgulamaktadır. Tarihi İpek yolu ile sınır ötesinden getirilen ürünler Anadolu’nun diğer kentlerine ulaştırılmıştır. Mardin’e hem havayolu hem de karayolu ile erişmek mümkündür. Kent merkezine uzaklığı 20 km olan Mardin Havalimanı, haftanın yedi günü Ankara, İstanbul ve İzmir illerine ve bu illerden de Mardin’e uçak seferleri düzenlemektedir (Bkz. Harita 6.3). Mardin Havalimanından kent merkezine erişim servisler, özel kiralık araçlar veya şehir içi ulaşım olanakları kullanılarak sağlanmaktadır. 1999 yılında hizmete açılan Mardin Havalimanı, 2014 yılında kapasitesinin genişletilmesi ile 3.000.000 yolcu/yıl kapasiteli ve 701 araçlık otopark alanı ile uluslararası alanda da hizmet vermeye hazırlanmaktadır (<https://www.uab.gov.tr>).



Harita 6.3. Havayolu ulaşımı ile kente erişim olanakları (Gündüz, 2011).



Harita 6.4. Yakın çevredeki illere olan uzaklık (Gündüz, 2011)

Özellikle güneybirlik GAP turlarının durak noktası sayılan Mardin kentine, havayolu ile erişim imkânı olmayan Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa, Siirt gibi yakın çevredeki şehirlerden erişim karayolu ile sağlanmaktadır (Bkz. Harita 6.4).

6.1.3. Mardin kentinin sosyal ve ekonomik yapısı

Geçmişten günümüze birçok medeniyete, uygarlığa, farklı etnik kökene ve farklı dine ev sahipliği yapmış tarihi Mardin kentinin sosyal yapısı çok kültürlülüğü ile kente özgü bir imaj oluşturmaktadır. Mardin, Ortadoğu ve Anadolu kültürleri arasında bir geçiş bölgesi özelliği göstermekte olup farklı dini inançlara ve etnik gruplara mensup toplulukların etkisi altında kalmış bir yerleşme olması nedeni ile kozmopolit bir sosyal yapıya sahiptir. Mardin kentinin çeşitli etnik kökeni Araplar, Ermeniler, Keldaniler, Kürtler, Süryaniler ve Türklerden oluşmaktadır.

Günümüzde kentte sürekli olarak ikamet eden üç farklı dini köken bulunmaktadır. Bunlar, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yezidilerdir. Müslüman grupları Araplar, Kürtler ve Türkler; Hristiyan grupları ise Süryaniler (Aramiler) oluşturmaktadır. Süryaniler kendi içinde Katolik, Ortodoks ve Protestan olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Müslümanlar ise Hanefiler ve Şafiler şeklinde iki mezhebe ayrılmaktadır. Kentte günlük yaşamda Arapça, Kürtçe ve Türkçe dilleri konuşulmaktadır. Süryaniler ibadet dili olarak Süryanice dilini kullanmaktadır. Kentsel sit alanında yaşayan toplumsal grupları genellikle, kentin yerlisi diye adlandırılan ve yüzyıla aşkın süredir kentte ikamet eden köklü aileler oluşturmaktadır (Davutoğlu, 2008). Bu durum, yıllardır süregelen din, kültür ve mezhep ayrımlarına rağmen yerli halkın birlikteliğine zarar vermemiştir. Bu birliktelik, bölge içinde sosyal ve kültürel açıdan Mardin'i kültürün ve medeniyetlerin beşiği haline getirmiştir.

2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Mardin ilinin nüfusu 829 195'tir. Merkez ilçe statüsüne sahip ve araştırma alanına konu Artuklu ilçesinin nüfusu ise 174 731 kişi olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2019). Mardin İl nüfusunun %96,22'si kentte, %3,78'i ise kırsal alanda yaşamaktadır (İŞKUR, 2017).

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki diğer şehirlere göre değerlendirildiğinde Mardin, bölge nüfusunun %10'una sahip olması açısından Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinden sonra dördüncü büyük il konumundadır (Gündüz ve Erdem, 2010). 1980'li yılların başında Mardin, 'Zorunlu Göç Yasası' kapsamında boşaltılan çevre yerleşmelerden %70 oranında nüfus artışı ile göç almıştır (Gündüz, 2013: 42). Çevre yerleşmelerden Kürt kökenli nüfusun kente yerleşmesi ile çoğunluk nüfusa sahip olan Araplar azınlık durumuna düşmüştür.

Mardin, 2008 yılından bu yana daima göç veren il konumundadır. Ancak son iki yıl içerisinde verilen göç ile alınan göç arasındaki farkın neredeyse yok denecek kadar az olması net göç hızı oranının diğer yıllara oranla azalmasına neden olmuştur (Bkz. Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1. Mardin'de nüfus ve göç durumu (TÜİK, 2019)

Yıl	Mardin İli Toplam Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç Hızı (binde)
2008	750 697	27 606	41 432	-18,25
2009	737 852	18 296	40 308	-29,39
2010	744 606	25 478	30 495	-6,72
2011	764 033	25 447	31 302	-7,63
2012	773 026	21 676	30 299	-11,09
2013	779 738	22 596	29 525	-8,85
2014	788 996	22 207	30 796	-10,83
2015	796 591	24 255	34 592	-12,89
2016	796 237	21 439	38 823	-21,6
2017	809 719	28 303	30 782	-3,06
2018	829 195	30 216	31 738	-1,83

Mardin'in geleneksel ve birincil ekonomik yapısı tarıma ve ticarete dayanmaktadır. Kentin, Halep-Musul ve Diyarbakır aksını oluşturan Tarihi İpekyolu güzergâhında bulunması ve Akdeniz limanları ile Hindistan-İran gibi zengin Asya Ülkeleri arasında bir geçit ve durak noktası olması özelliği göstermesi Mardin'de ticaretin gelişmesinde önemli

rol oynamıştır. Kentin ikinci ağırlıklı sektörü ise hizmetler sektörüdür. Son yıllarda turizm sektörü büyük bir gelişme göstererek kentin en önemli gelir kaynağını oluşturan hizmetler sektöründe ve ticaretle en ön sıralarda yer almayı başarmıştır (Toprak, 2014).

Çizelge 6.2. Mardin ilinde rekabet gücü yüksek öncü sektörler (Mardin Ticaret ve Sanayi Odası, 2018)

Sektörler	I. rekabet gücü yüksek öncelikli sektör	II. rekabet gücü yüksek öncelikli sektör	III. rekabet gücü yüksek öncelikli sektör	Diğer
Hizmetler	Turizm	Sağlık		
Tarım ve Hayvancılık	Hububat	Küçükbaş Hayvancılığı		
Sanayi ve Madencilik	Çimento	Tekstil	Fosfat	Taş Ocakçılığı
Lojistik	Karayolu taşımacılığı			

Mardin Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığından (2018) alınan verilere göre Mardin ilinin öncü sektörleri hizmetler, imalat sanayi, madencilik, tarım, hayvancılık ve lojistik olarak belirlenmiştir. Turizm sektörü hizmetler sektöründe birinci rekabet gücü yüksek öncelikli sektör olarak yer almaktadır.

2017 yılı TÜİK verilerine göre kişi başına düşen GSYH Türkiye ortalaması 10 602 dolardır. Aynı yıl içerisinde hesaplanan bazı doğu illerinde ise kişi başına düşen GSYH Gaziantep'te 7 656, Kilis'te 6 048 ve Mardin'de 5 416 dolardır (TÜİK, 2018). Eldeki veriler kıyaslanacak olursa Mardin, Türkiye ortalaması altındadır. Buna göre Mardin için Türkiye'nin yoksul kentlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında hazırlanan 'İllerin ve Bölgelerin Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması' (SEGE) raporu da Mardin'in sosyal ve ekonomik göstergeler (demografik, eğitim, erişilebilirlik, istihdam, mali, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, sağlık, yaşam kalitesi) bakımından altıncı kademede yer alan iller arasında olup diğer kademelerde yer alan illere oranla daha düşük değerler sergilediğini göstermektedir.

TÜİK hanehalkı işgücü araştırması sonuç verilerine göre Mardin'de işgücüne katılma oranının yıllara göre değişimi ile TRC3 bölgesi (Mardin, Batman, Siirt, Şırnak) ve Türkiye verilerinin karşılaştırılması aşağıda verildiği gibidir. Bölgesel ve ulusal düzeyde işgücüne katılım oranının arttığı dönemlerde genel olarak yerel düzeyde de artış olduğu görülmektedir. Mardin'de işgücüne katılım oranında 2008-2010 dönem aralığında %5,6 oranında artış eğilimi gözlenmiştir. 2010 yılından sonra bir düşüş yaşanmıştır. Ancak 2013

yılında diğer yıllara göre %37,4 oranında değer gözlenmiş ve artış gerçekleşmiştir (TÜİK, İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri, 2013; Mardin Turizm Stratejik Planı 2014-2023). Aşağıdaki verilerden de anlaşılabacağı üzere Mardin’de işgücüne katılma oranı TRC3 bölgesi verilerine paralellik göstermekteyken Türkiye verilerinin oldukça gerisinde kalmıştır.

Çizelge 6.3. Mardin İl’inin işgücüne katılma oranı (İŞKUR, 2017; TÜİK, 2018)

İşgücüne katılma oranı (%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mardin	30,9	32,3	36,5	34,1	35,3	37,4
TRC3 Bölgesi	30,7	31,5	36,0	33,9	35,0	36,9
Türkiye	46,9	47,9	48,8	49,9	50,0	50,8

İstihdam oranının yıllara göre değişimine bakıldığında Mardin bölgesel düzey verileri ile paralel artış/azalış gösterirken, ulusal düzey verilerinden daima oldukça düşük değerler sergilemektedir. Belirlenen en yüksek değer 2010 yılına ait olup %33,2’dir. 2010-2012 dönem aralığında %5,3 oranında azalış eğilimi saptanmıştır. 2013 yılında ise artış göstererek %29,7 oranında bir değer gözlenmiştir. Mardin istihdam oranında TRC3 bölgesindeki değerler ile paralel değerler sergilemiştir.

Çizelge 6.4. Mardin İl’inin istihdam oranı (İŞKUR, 2017; TÜİK, 2018)

İstihdam oranı (%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mardin	25,7	28,2	33,2	29,9	27,9	29,7
TRC3 Bölgesi	25,4	26,8	31,8	29,6	27,5	29,2
Türkiye	41,7	41,2	43,0	45,0	45,4	45,9

Mardin’de işsizlik oranı verileri incelendiğinde TRC3 Bölgesine paralel ve Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde değerler sergilediği anlaşılmaktadır. Mardin’de 2008-2010 dönem aralığında işsizlik oranında sürekli azalma eğilimi gözlenmiş olup 2010 yılında %9,1’e kadar düşmüştür. Ancak 2011 yılı ve sonrasında işsizlik oranı artış eğilimi göstererek 2012 ve 2013 yıllarında %21’lere ulaşan değerler gözlenmiştir. Mardin’deki işsizlik oranı verileri Türkiye ortalaması ile kıyaslandığında ise 2012 ve 2013 yıllarında 2 katından fazla değerler sergilediği anlaşılmaktadır.

Çizelge 6.5. Mardin İl'inin işsizlik oranı (İŞKUR, 2017; TÜİK, 2018)

İşsizlik oranı (%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mardin	17,0	12,8	9,1	12,3	20,9	20,6
TRC3 Bölgesi	17,4	15,1	11,8	12,7	21,3	21,1
Türkiye	11,0	14,0	11,9	9,8	9,2	9,7

6.2. Mardin Kentinde Turizm Sektörünün Gelişme Süreci ve Kültürel Turizm Arzı

M.Ö. 4500’lü yıllara dayanan tarihi boyunca, Yukarı Mezopotamya Havzası’nın en eski yerleşim birimlerinden olan Mardin, ev sahipliği yaptığı pek çok medeniyetin iç içe barındığı eşsiz kültürel ve tarihi değerler ile günümüzde yaşayan bir müze kent konumundadır. 1979 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Koruma Alanı” ilan edilen Mardin kentinin bu eşsiz kültürel ve tarihi mirası, oldukça önemli ve dünya çapında kabul gören bir turizm potansiyeli olma konumuna erişmiştir. Mardin’in koruma alanı ilan edilmesi ile birlikte turistlerin ilgi odağı olması kentte, yerli halkın farkındalığını güçlendirmiş, 2001 yılında Mardin Kent Konseyine dönüşen Yerel Gündem 21’in kurulmasında etken olmuştur. Toplumsal Tarih Vakfı ve Rockefeller Vakfı birlikteliği ile oluşturulan ‘Mardin Yerel Tarih Çalışma Grubu’ ilde sosyal ve ekonomik gündemin canlı tutulmasında önemli rol oynamıştır (Gündüz, 2011: 124).

MERDİNAR projesi

2000 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Dünya Kültür Mirası Listesine adaylık çalışmalarıyla birlikte Mardin’de turizmin sürdürülebilirliği konusundaki farkındalık ve bilinç gelişme göstermeye başlamıştır. Kente yapılan turistik ziyaretlerde, son on yılda ciddi artış gerçekleşmiştir. Aynı yıllarda yerel yönetimler, Mardin’de kültür turizminin geliştirilmesine yönelik sivil örgütlenmeler konusunda çağrıda bulunmuşlardır. Buna göre kültürel mirasın korunması hususunda başlatılan çalışmalardan ilki Mardin’deki tarihi ve kültürel zenginlikten faydalanmayı sağlayan ve Mardin’in yerel halkı için gelir getirici fırsatlar yaratan MERDİNAR (Mardin Katılımcı Kentsel Rehabilitasyon Projesi) projesidir.

Sürdürülebilir Kalkınma Programı çerçevesinde, GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) Bölge Kalkınma İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı işbirliği ile 350 bin dolarlık finansmanı sağlanan ve İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından projelendirme çalışmaları yürütülen MERDİNAR projesi 2001 yılı Şubat ayında uygulamaya konmuştur. Proje kapsamında ilk olarak, Mardin geleneksel evlerinin envanteri çıkarılmıştır. Daha sonra yerli halk ile görüşmeler düzenlenerek turizm hakkındaki görüşlerini içeren bir sosyal etki raporu oluşturulmuştur (www.avrupa.info.tr). Söz konusu raporda “...beklenmeyen bazı gelişmeler olmadığı takdirde, kısa ve orta vadede Mardin için olası bir gelişme sürecinin motoru olabilecek yegâne sektör turizmdir” vurgusu yapılmıştır. Örnek proje olarak Revaklı Çarşı’nın restorasyonu yapılmıştır. Sipahiler ve ya Tellallar diye de adlandırılan Revaklı Çarşı 17. yüzyıla ait olup, yolun iki tarafında revaklar ve revakların arkasında konumlanan bir dizi dükkândan oluşmaktadır.



Resim 6.4. MERDİNAR Projesi kapsamında restorasyonu yapılan Revaklı (Sipahiler-Tellallar) çarşısından görünüm (solda ve ortada), (Kişisel arşiv, 2019); ve plan şeması (sağda), (Yeşilbaş, 2018).

MERDİNAR Projesi kapsamında ele alınan diğer çalışmalar ise şu şekildedir (Gündüz, 2011: 125):

- Sokak ve Abbaraların¹ Tespiti,
- Bir Anıtsal Yapı Analizi (Zinciriye Medresesi),

¹Abbara: Arapça “عبر” kelimesinden türetilmiştir. Kelime Lügat-i Remzi’ye göre suyun öte yakasına geçmek ve bir kelimenin veya bir hususun manasını vermek anlamına gelmektedir. Abbara, bir sokak üzerindeki tonozlu geçitler için kullanılan yöresel bir tabirdir. Tonozlu geçit sokağın akışınıza izin verirken, tonozun üstünde ise bir aileye ait bir mekan yer almaktadır.

- Mardin’in Kentsel Mimarisiyle Birer Örnek Konut Adası ve Ticaret Bölgesinin İncelenmesi,
- Tarihi Çarşı Alanında Röleve ve Tespit Çalışmaları,
- Kırmızı Kilise ve Çevresine Yönelik Röleve Çalışması.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP bölgesinde yer alan “*kültür varlıklarının korunması, kültürel sürekliliğinin sağlanarak gelecek nesillere aktarılması ve turizmin canlandırılması*” vizyonu kapsamında geliştirdiği çalışmaya Kasımiye ve Zinciriye Medreseleri ile Cihangirbey Zaviyesini dâhil etmiş ancak projeleri Kültür Bakanlığı, Mardin Belediyesi, Mardin Valiliği ve Sivil Toplum Kuruluşlarının ortak çabaları ile sonuçlandırılabilmiştir.



Resim 6.5. 15. yy. yapı örneği olan Kasımiye Medresesi (solda); 14. yy. yapı örneği olan Zinciriye Medresesi (sağda), (<https://www.kulturportali.gov.tr>).

ÇEKÜL Vakfı çalışmaları

Bölgede yer alan ulusal ve yerel sivil toplum örgütlerinden ÇEKÜL ’ün (Çevre Kültürel Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) Mardin’in korunması ve değerlendirilmesi konusunda bazı çalışmaları bulunmaktadır. Mardin, ÇEKÜL tarafından hazırlanan “Kendini Koruyan Kentler” projesine dâhil edilmiştir. Proje kapsamında Mardin İlinin yerel tarih çalışmaları, yerel gönüllülerden oluşan gruplar ile birlikte sürdürülmüş olup bölge ile bağlantılı iş çevrelerinin desteği ile kent tarihi araştırıldıktan sonra yayın haline getirilmiştir (Mardin Valiliği, 2018).

AB projeleri

Avrupa Birliği'nin GAP bölgesinde yaşayan insanların sosyal ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve istikrarlı ekonomik büyüme hedefiyle bölgede üretkenliğin artırılması, istihdam kapasitesinin genişletilmesi gibi ulusal hedefleri de içeren Bölgesel Kalkınma-Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı çerçevesinde bölgeye aktarılan finansmanın bir bölümü kültürel mirasa yönelik hazırlanan projeler için kullanılmıştır. AB, IPA (Instrument for Pre-accession Assistance - Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) kapsamında 9 milyon avroluk fonu Birinci Caddede yer alan yapıların restorasyon ve renovasyon işlemleri için kullanmıştır. Mardin'in turizm sektöründe, geçmişteki olumlu tecrübelerine rağmen, planlı gelişen ve çeşitlenerek büyüyen ekonomik bir yapıya sahip olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden alınan veriler ve Dicle Kalkınma Ajansının, Türkiye Kültür Mirasları Veri Tabanı bilgileri çerçevesinde TRC3 Dicle Bölgesi için hazırlamış olduğu turizm mevcut durum raporu verilerine göre Mardin'de 227'si arkeolojik sit, 3'ü kentsel sit ve 25'i doğal sit olmak üzere toplam 255 tescilli sit alanı bulunmaktadır. Araştırmaya konu Artuklu ilçesinde 1'i kentsel sit, 2'si doğal sit ve 30'u (I., II. ve III. derece) arkeolojik sit alanı olmak üzere toplam 33 tescilli sit alanı bulunmaktadır (Bkz. Çizelge 6.6).

Çizelge 6.6. Mardin ilindeki tescilli sit alanlarının ilçelere göre dağılımı (Dicle Bölgesi (TRC3) Turizm Mevcut Durum Raporu, 2010: 26; Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2019)

İlçe	Arkeolojik Sit Alanı	Kentsel Sit Alanı	Doğal Sit Alanı	Tarihi Sit Alanı	Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	Diğer Sit Alanları	Toplam Tescilli Sit Alanı
Artuklu	30	1	2	0	0	0	33
Kızıltepe	37	0	0	0	0	0	37
Mazıdağı	5	0	0	0	0	0	5
Midyat	43	1	23	0	0	0	67
Nusaybin	29	0	0	0	0	0	29
Ömerli	4	0	0	0	0	0	4
Savur	8	1	0	0	0	0	9
Derik	37	0	0	0	0	0	37
Dargeçit	29	0	0	0	0	0	29
Yeşilli	5	0	0	0	0	0	5
Mardin Toplam	227	3	25	0	0	0	255

Tek yapı ölçeğinde, bölgedeki toplam tescilli yapılara bakıldığında Mardin il bütününde 1409 adet tescilli yapı olduğu görülmektedir. Bölge içerisinde bulunan diğer illere (Batman, Siirt, Şırnak) oranla tescilli yapıların Mardin’de daha fazla olması geçmişten günümüze dek şehrin özgün karakterini ve kentsel dokusunu iyi bir şekilde korumuş olmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 6.7. Mardin ilindeki tescilli kültürel ve tabiat varlıklarının ilçelere göre dağılımı (Dicle Bölgesi (TRC3) Turizm Mevcut Durum Raporu, 2010: 27; Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2019)

İlçe	Sivil Mimari	Dini Yapılar	Kültürel Yapılar	İdari Yapılar	Askeri Yapılar	Endüstriyel ve Ticari Yapılar	Mezarlıklar	Şehitlikler	Anıt ve Abideler	Doğal Varlıklar	Kalıntılar	Korunmaya Alınan Sokaklar	Toplam Tescilli Yapılar
Artuklu	568	73	25	10	3	43	4	0	0	2	5	0	733
Kızıltepe	4	16	10	0	0	1	0	0	0	0	1	0	32
Mazıdağı	4	8	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	13
Midyat	301	80	3	2	2	24	2	0	0	23	16	0	453
Nusaybin	5	12	0	0	2	1	1	0	0	0	0	0	21
Ömerli	2	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	5
Savur	89	12	1	0	2	1	0	0	0	0	1	0	106
Derik	6	5	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	12
Dargeçit	2	15	0	0	1	2	4	0	0	0	1	0	25
Yeşilli	3	4	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	9
Mardin Toplam	984	226	39	12	13	72	12	0	0	25	26	0	1409

Mardin il bütününde toplam 984 sivil mimari örneği, 226 dini yapı, 39 kültürel yapı, 12 idari yapı, 13 askeri yapı, 72 endüstriyel ve ticari yapı, 12 mezarlık, 25 doğal varlık ve 26 kalıntı olmak üzere toplam 1409 adet tescilli kültürel ve tabiat varlığı bulunmaktadır. Bu varlıklardan 733’ü Artuklu (Merkez), 453’ü Midyat, 32’si Kızıltepe, 13’ü Mazıdağı, 21’i Nusaybin, 5’i Ömerli, 106’sı Savur, 12’si Derik, 25’i Dargeçit ve 9’u Yeşilli ilçesinde yer almaktadır. Araştırma alanının bulunduğu Artuklu İlçesinde 568 sivil mimari örneği, 73 dini yapı, 25 kültürel yapı, 10 idari yapı, 3 askeri yapı, 43 endüstriyel ve ticari yapı, 4 mezarlık, 2 doğal varlık ve 5 kalıntı olmak üzere toplam 733 adet tescilli yapı bulunmaktadır (Bkz. Çizelge 6.7). Bu tescilli yapılardan 10 adet Kilise, 23 adet Cami, 2

adet Medrese, 1 adet Türbe ve Zaviye, 1 adet Tekke, 6 adet okul, 5 adet çarşı, 2 adet Müze, 4 adet Hamam, 1 adet Kervansaray, 11 adet Çeşme ve çok sayıda konut ve konak yapısı Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunmaktadır.

Kültürel turizm ürünleri ve yerel etkinlikler

Tarihi ve kültürel varlıklar

Mardin'in tarihsel gelişim sürecinde de değinildiği üzere kent ve yöresinde gerçekleştirilen planlama ve yapılaşma faaliyetleri Artuklular döneminde ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Tarihinin en parlak dönemini Artuklular zamanında yaşayan Mardin Kenti, Artukluların 304 yıllık egemenlikleri boyunca pek çok anıtsal nitelikte mimari yapıya sahip olmuştur. Akabinde süre gelen hükümlerlikler boyunca Akkoyunlular ve Osmanlı Döneminde Türkmenler bu tarihi yapıyı koruma ve geliştirme konusunda çaba sarf etmişlerdir. Kuşkusuz Mardin ili sahip olduğu eşsiz ve benzersiz kültürel varlıklar ile dünyada nadir bulunan kentlerdendir Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan 2019 yılı verileri kapsamında güncel tescilli varlık sayısına erişilebilmiştir. Aşağıda verilen bilgiler ışığında Mardin kentinin kültürel turizm arzı (potansiyeli) ortaya konmuştur (Bkz. Çizelge 6.8).

Çizelge 6.8. Mardin ilindeki kültürel turizm ürünleri (DİKA Turizm Mevcut Durum Raporu, 2010; Toprak, 2014; Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2019 verileri kullanılarak tez kapsamında üretilmiştir)

Tescilli Sit Alanları (255 adet)	* Arkeolojik Sit (227), Kentsel Sit (3), Doğal Sit (25), Tarihi Sit (0), Kentsel Arkeolojik Sit (0), Doğal Sit (0)
Tescilli Kültür ve Tabiat Varlıkları (1409 adet)	* Sivil Mimari (984), Dini Yapılar (226), Kültürel Yapılar (39), İdari Yapılar (12), Askeri Yapılar (13), Endüstriyel ve Ticari Yapılar (72), Mezarlıklar (12), Şehitlikler (0), Anıt ve Abideler (0), Doğal Varlıklar (25), Kalıntılar (26), Korumaya Alınan Sokaklar (0)
Somut Kültürel Varlıklar	* Mardin Kalesi, Kız Kalesi (Kalat'ül Mara-Lorna Jurek), Erdemeşt Kalesi, Arur Kalesi, Dara Kalesi (Daras Anastasiupolis), Rabbat Kalesi, Dermetinan Kalesi, Zarzavan Kalesi (Sammachisacane), Savur Kalesi, Aznavur Kalesi, Rahabdium Kalesi (Hafemtay), Merdis Kalesi, (Marin) ve Haytam Kalesi (Turbdin-Dimitriyus), El Nihman Kalesi
	* Dara Harabeleri
	* Ulu Cami (Cami-i Kebir), Zeynel Abidin Camii ve Türbesi, Koçhisar Camii (Kızıltepe Ulu Camii), Melik Mahmut (Bab Es Sur) Camii, Abdullatif (Latifiye) Camii, Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi, Şehidiye Medresesi ve Camii, Sitti Radviyye (Hatuniyye Medresesi), Kasımiye Medresesi, Cihangirbey Zaviyesi, Sultan Musa Türbesi, Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi, Meryemana Kilisesi ve Patrikhane, Mor Yusuf Kilisesi (Surp Hovsep), Deyrulzafaran Manastırı (Mor Hananya), Deyru'lumur Manastırı (Mor Gabriyel), Mor Yakup Manastırı (Nusaybin), Midyat Meryemana Manastırı ve Mor Dimet Manastırı
	* Şakolin ve Firiye Mağarası, Midyat Linveyri Şifa, Kefilsannur, Şenköy Kefilmelep, Kefilmardin, Hapisnas, Tınat, Savur Kılıt, Kızıltepe Hanika ve Salah, Nusaybin Hessinmeryem ve Sercahan, Mazıdağı Gümüşyuva ve Avrıhan, Derik Derinsu, Dırkıp, Haramiye Mağaraları
Geleneksel Evler	* Sert iklimle dayanıklı taş işçiliği; (sarı kalker taşı). Taş evlerin kapı ve pencerelerinde, sütuncuklar, kemerler ve Mardin'e özgü motifler
El Sanatları	* Testi-çanak-çömlek, Demircilik, Bakırcılık, Kalaycılık, Kuyumculuk, Gümüşçülük (telkârî), İğne Oyası, Midyat El Nakışı, Tohum İğnesi, Yorgancılık, Oyacılık, Boyacılık (Sibbeğ), Dericilik (Dabbağ), Sabunculuk, Dokumacılık, Şal ü Şapık, Kilimcilik, Halıcılık (yün ve ipek), Semercilik, Keçecilik, Tahta Oymacılığı (Kakmacılık), Sedef İşlemeciliği, Halburculuk (Gürgeç işlemeciliği), Taş Oymacılığı
Yöre Yemekleri	* İkbebet(haşlanmış içli köfte), Sembusek(kapalı lahmacun), Irok (kızartılmış içli köfte), Kibe, Kitel Raha, Kuzu Çevirme, Kaburga, Lebniyye ve Zerde.
	* Badem Şekeri, Midyat Kavunu, Üzümlü, Yeşilli Kirazı ve Derik Zeytini
Kaplıcalar	* Germ-i Ab Kaplıcası
Nehir, Çay, Dere, Vadi, Yayla, Bağ-Bahçe	* Gümüş Çayı, Çağçağ Suyu, Savur Çayı, Seyhan Deresi, Yeşilli Gülzar Deresi, Beyazsu, Karasu, Bakırkırı, Zınnar Bahçeleri, Sultanköy, Piknik ve Mesire Bahçeleri, Gurs Şelaleleri, Savur Meyve Bahçeleri, Yeşilli Vadisi

Geleneksel evler

Mardin kentsel sit alanında yer alan geleneksel evler, kentin topoğrafyasına ve iklim koşullarına bağlı nedenlerle inşa edilmiş eğimli bir yerleşim alanına sahiptir. Geleneksel Mardin evleri yöre halkının yaşam tarzının bir ürünüdür. Kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda önce yatay, ilerleyen zamanlarda düşey planlanan konutlar, birbirinin manzarasını ve iklimlendirme koşullarını engellemeyecek şekilde teraslar biçiminde tasarlanmıştır. Mardin'in yöresel rezerv kaynaklarından sarı kalker taşı ile inşa edilen geleneksel evler, yarı açık ve açık avlular, geniş balkonlar ve teraslamalar ile kullanıcıların sosyalleşebilmeleri açısından da uygun ve özgün bir mimariye sahiptir.

Geleneksel evlerin plan tiplerinde genel olarak "L" ve "U" modelleri seçilmiştir. Haremlik ve selamlık adı verilen iki mekândan oluşmaktadır (<https://www.marev.org.tr>). 10.yy.dan kentsel sit alanının ilanına kadarki süre zarfında konut işlevi gören bazı yapılar, sit alanı ilanından sonra kentte turizmin gelişmesine destek yaratmak ve yerelde ekonominin canlandırılması amacıyla işlevsel dönüşüme uğramışlardır. Bu dönüşümler: özel konaklama tesisi, butik oteller, restoranlar, atölyeler, kamu kurumları şeklinde sıralanabilir. Örnek verilecek olursa, Mardin'in en eski yapılarından olduğu bilinen ve 16. yüzyıla ait bir yapı olduğu rivayet edilen Tarihi Mardius Konağı, 2014 yılında restorasyon işlemlerinin tamamlanması ile özel konaklama tesisi (turizm işletme belgesi) olarak faaliyete geçmiştir.



Resim 6.6. Tarihi Mardius konağı özel konaklama tesisi (solda); Milli Eğitim Müdürlüğü ek hizmet binası (ortada), (Kişisel arşiv, 2019); Gazi konağı butik otel (sağda), (<https://www.dostur.com>).

Mardin kentinde tarihi evlerin restorasyon çalışmaları konut sahipleri veya ikinci şahıslar aracılığıyla özel sektör eliyle gerçekleştirilmektedir. Söz konusu restorasyon çalışmaları, kültürel mirasın korunmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

Çarşılar

Günümüzde kent merkezinde yer alan Mardin Çarşıları birer arasta özelliği taşımaktadır. Aktarlar, Ayakkabıcılar, Bakırcılar, Bilebil (Bülbüller), Cumhuriyet, Çarıkçılar, Gümüşçüler, Hasan Ayar, Kasaplar, Kayseriye (Bedesten), Kuyumcular, Leblebiciler, Marangozlar, Meşkin, Nalburiyeciler, Revaklı (Tellallar-Sipahiler) ve Zahiréciler olarak adlandırılan çarşılar satılan ürüne veya icra edilen zanaata göre nitelendirilmişlerdir. Bu çarşılardan 5' i Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu (KTVKKBK) tarafından tescillenmiştir.

Mardin'in tarihi çarşıları Mardin Valiliği, Mardin Büyükşehir Belediyesi, Dicle Kalkınma Ajansı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülen 'Tarihi Çarşıların Canlandırılması Projesi' kapsamında eski fonksiyonlarının kazandırılması, turizme kazandırılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla iyileştirme, rehabilitasyon ve restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda Bakırcılar, Zahiréciler ve Hasan Ammar çarşılarında restorasyon ve rehabilitasyon çalışmaları sonuçlandırılmıştır (Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, 2019).



Resim 6.7. Bakırcılar Çarşısı (solda); Zahiréciler çarşısı (ortada); Hasan Ammar çarşısı (sağda), (Kişisel arşiv, 2019).

Tarihsel yapılar

Tarihsel süreç içerisinde yaşanan farklı hükümlerlikler, 7. yüzyılda hâkim İslam egemenliğinin Mardin’de de yansımalarını mimari yapılar ile ortaya koymuştur. 10. yüzyıl sonrası ekonomik anlamda istikrarlı bir döneme geçiş yapan kent, 12. yüzyılda Artukluların egemenliği altına almasıyla mimaride kültür ve ekonomi üstünlüğü yapı özelliğinde etkili olmuştur (Mardin Kültür Envanteri, 2013). Ulu (Cami-i Kebir), Bab Es Sur (Melik Mahmut), Abdullatif (Latifiye), Molla Halil (Süleyman Paşa), Şeyh Çabuk, Reyhaniye, Arap, Şeyh Muhammed Ez-Zerrar (Merkez), Tekiye, Hamidiye, Necmeddin (Maristan), Eminateddin Külliyesi kentte bulunan önemli dini yapılardandır.

Doğu-batı ekseninde, I. Cadde’nin güney bölümündeki çarşı içerisinde yer alan Ulu Cami, 12. yüzyıla ait bir yapı olup dikdörtgen revaklı bir avlu üzerine inşa edilmiştir. Caminin minaresinde diğerlerinden farklı olarak kare çerçeve içerisinde kufi tekniğiyle işlenmiş kabartılı yazılar görülmektedir.

Cami, çeşme, Maristan, hamam ve medresenin yer aldığı Eminateddin Külliyesi Cami, 11. yy. ’da inşa edilen kompleks bir yapı olması açısından kültürel varlıklar arasında ayrı bir öneme sahiptir. Aynı zamanda medrese bölümü, Mardin’deki ilk örneklerdendir (Mardin Kültür Envanteri, 2013).



Resim 6.8. Ulu (Cami-i Kebir) Cami ve minaresi (solda ve ortada), Abdullatif (Latifiye) Camii (sağda), (Kişisel arşiv, 2019).

Mardin kentsel sit alanı ve etrafında bulunan yapılarda 2. yüzyıldan itibaren yayılmaya başlayan Hristiyanlık dininin varlığını, kilise ve manastır gibi nitelikli yapılarla sürdürdüğü

karşımıza çıkmaktadır (Mardin Kültür Envanteri, 2013). Günümüzde Süryaniler ile tanınan Mardin kenti, Ermeni, Katolik, Keldani, Nasturi ve Protestanların yaşadığı bir bölgedir. Bu bölgede bilinen en eski Hristiyanlık dönem yapısının M.S. 185 yılında yapıldığı ileri sürülen Mor Mihael Kilisesi ile Burç Manastırındır (Akyüz, 1998).

Hatay'dan Mardin'e taşındığı bilinen Patriklik Merkezi'nin 1293 yılından 20. yüzyıl başlarına kadar faaliyet gösterdiği Deyrulzafaran Manastırı 4. yüzyılda yapı örneği olup kilise, manastır, müştemilat ve zeytin bahçeleri ile kompleks bir yapı niteliği taşımaktadır. Bu özelliği ile inanç ve kültür turizminin odak noktası sayılan ve bölgede en önemli yapı karakteri taşıyan Manastır, özellikle yabancı turistler tarafından yoğun ilgiyle karşılanmaktadır.



Resim 6.9. Mor Mihael Kilisesi ve Burç Manastırı (solda); Deyrulzafaran Manastırı (ortada ve sağda), (Kişisel arşiv, 2019).

Mor Hürmüzd Keldani Kilisesi 430 yılında inşa edilmiş olup Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer almaktadır. Günümüzde halen kullanılmakta ve Keldani Katolik cemaatine hizmet vermektedir. Aynı yüzyıl yapı örneği olan Surp Kevork Kilisesi, Ulu Cami mahallesinde yer almaktadır ve günümüzde aktif olarak kullanılmamaktadır.

Günümüzde Süryaniler tarafından Mardin Metropolitlik Kilisesi olarak kullanımı süregelen Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi, 6. yüzyılda inşa edildiği bilinmekte ve kırk din şehitlerine ait kemiklerin 1170 yılında bu kiliseye getirilmesinden ötürü 'Kırk Şehitler Kilisesi' olarak da tanınmaktadır (Mardin KAİP Araştırma Raporu, 2018).



Resim 6.10. Mor Hümmüzd Keldani Kilisesi (solda); Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi (sağda), (Kişisel arşiv, 2019).

Mor Behnam Kilisesinin doğu kısmında 1887 yılında inşa edilen Surp Hospev Kilisesi, Mardin'e özgü oyma motif işlemleri ile süslenen bir yapı olup Ermeni Katolik cemaatine ait olduğu bilinmektedir. Aynı dönem yapı örneklerinden olan Meryemana Kilisesi ve Patrikhane sütunlu revaklardan oluşan avlulu bir plan şemasına sahiptir. 1978 yılında kamulaştırılan Patrikhane, Mardin Müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır (Mardin Kültür Envanteri, 2013; Akyüz, 1998). 18. yy. ortalarında Osmanlı Devleti himayesinde olan Protestan Cemaati, okul, hastane, kolej gibi yapılar inşa etmişlerdir. 1904 yılında 1. Cadde üzerinde inşa ettikleri yapılardan biri de Protestan Kilisesi'dir. Kilise, 2013 yılında başlayan ve 2015 yılında sonuçlanan restorasyon çalışmaları ile birlikte tekrar kullanılmaya başlanmıştır (<http://mardinprotestankilisesi.com>).



Resim 6.11. Protestan Kilisesi (solda), Meryem Ana Kilisesi ve Patrikhane (ortada ve sağda), (Kişisel arşiv, 2019).

Yukarıda açıklaması verilen cami, kilise ve manastırların yanı sıra, Melik Mahmud Cami 14. yy, Hamidiye Cami, Hamza-i Sagir Türbe ve Zaviyesi ile Hamza-i Kebir Cami 15. yy,

Teker Cami 16. yy, Hacı Ömer Cami ve Şeyh Saran Cami 18. yy, Şeyh Çabuk Cami ve Mor Cercis Kilisesi 19. yy, Şar Cami, Salsal Cami ve Şeyh Abdülaziz Cami ise 20. yüzyılda inşa edilmiştir.

Mardin Kentsel Sit Alanı ve yakın çevresinde yer alan tarihsel yapıların bir kısmı ilk günkü fonksiyonuyla kullanımını sürdürmekteyken, bazıları günümüzde kullanılmamakta ya da işlevsel dönüşüme uğramış durumdadır. Örneğin, Hamza-i Sagir Türbe ve Zaviyesi konut ve mescit alanı olarak kullanılmaktayken, Kasımiye Medresesi, Zinciriye Medresesi ve Patrikhane müze olarak kullanılmaktadır. Süryani Kilisesi, Surp Kevork Kilisesi, Mar Petrus Kilisesi ile Mar Pavlus Kilisesi ise bugün kullanılmamaktadır.

Mardin Kalesi

Mardin'in geleneksel dokusunu yansıtan en önemli bölge, kentin simgesi haline gelmiş olan Mardin Kalesi'dir. Bazı kaynaklara göre Mardin Kalesi'nin X. yy'e ait Artuklular'ın en büyük eserlerinden Hamdani yapısı olduğu bilinmekteyken bazı kaynaklar ise Bizans İmparatoru Constantinus tarafından Sasaniler'e karşı savunma amaçlı yapıldığını anlatmaktadır. Kalenin rakımı doğuda 1200 m ve batıda 1180 m olup doğu-batı aksında uzunluğu 800 m'dir. Hava Radar Mevzi Komutanlığı üssü olarak kullanılan Mardin Kalesi, 2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda Mardin Valiliği tarafından restorasyon ve güçlendirme çalışmaları başlatılmıştır. Ancak çalışmalar henüz sonuçlandırılmamıştır. Bu nedenle günümüzde turizm amaçlı kullanımı yasaklanmış olup ziyaret edilememektedir.



Resim 6.12. Mardin Kalesi, Burç ve Kale Camisi'nden görünüm (solda), (Kişisel arşiv, 2011), (sağda), (<https://www.arkeolojikh Haber.com>).

El sanatları ve yöresel ürünler

Mardin, İpek yolu ve Hicaz yolu üzerinde konumlanması açısından önemli bir zanaat ve sanat merkezi haline gelmiştir. Mardin kentinde eski dönemlerden süregelen çanak çömlekçilik, demircilik, kalaycılık, bakırcılık, kuyumculuk, gümüşçülük (Telkâri), iğne oyası ve Midyat el nakış işlemleri, oyacılık, yorgancılık, boyacılık (sibbeğ), basmacılık (kök boyamacılığı), sabunculuk, dericilik (dabbağ), dokumacılık, kilimcilik, Şal ü Şapık, halıcılık (yün ve ipek), keçecilik, semercilik, tahta oymacılığı (kakmacılık), sedef işlemeciliği, nalburculuk (Gürgen işlemeciliği), taş oymacılığı ve yöreye özgü çok sayıda el sanatlarının bazıları günümüzde halen faaliyet göstermektedir (Toprak, 2014).

Telkâri, kıl inceliğinde çekilen gümüş tellerin el ile işlenmesi sanatıdır. “Tel’in İşi” anlamına gelmektedir. Telkâri sanatı yaklaşık 5000 yıl öncesinde başlamış ve günümüzde sürdürülen bir geleneğin devamıdır. Telkârinin üretilmeye başlandığı yer Mardin kent merkezidir. Bu eşsiz ürünlerin pazarlandığı yerler Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi kapsamında sağlıklaştırma projesi uygulanan 1. Caddedir.



Resim 6.13. Telkâri işlemesi ürünlerden örnekler (solda), (Kişisel arşiv, 2019); Bir Süryani geleneği olan ‘Basmacılık’ örneği (sağda), (<http://www.sanattanyansimalar.com>); Bakırcılık zanaatı (sağda), (Kişisel arşiv, 2019).

Mardin’in kendine özgü yöresel ürünlerinden biri de sabunlarıdır. Bıttım, menengiç, badem, katran gibi kentin yerli hammadde ürünlerinden yapılan, cilde ve birçok hastalık türüne çok iyi geldiği bilinen bu sabunlar, kentteki sabun işletme sayısının fazla olması ve işletmeler arasında rekabet söz konusu olduğundan uygun fiyatlarda satılmaktadır. Mardin sabunları genellikle kentin yöresel işlemlerinin sergilendiği hediye paketleri şeklinde hazırlanmakta ve ziyaretçiye sunulmaktadır.

Yemek kültürü, gıda ve baharatlar

Kentin özgün yemek kültürü, kentte yetişen bitkiler ve yaşam tarzının belirleyiciliğiyle geleneksel bir boyut kazanmıştır. Yöreye özgün baharatlar kullanılarak yapılan geleneksel yemekler arasında, haşlanmış ve kızartılmış içli köfte (ikbebet ve ırok), kapalı lahmacun (sembusek), işkembe dolması (kibe), kitel raha (etli haşlanmış içli köfte), kuzu çevirme, kaburga dolması, pekmezli ayran aşı (lebeniye) ve zerde sayılabilir. Ayrıca badem şekeri, Midyat kavunu ve üzümü, Yeşilli kirazı ve Derik zeytini Mardin'e özgü yerel ürünlerdendir (Toprak, 2014).



Resim 6.14. Kaburga dolması (solda); Sembusek (ortada), (www.mardin.gov.tr); Derik zeytini (sağda), (<https://www.trthaber.com>)

Mardin kentinin coğrafi konum olarak Tarihi İpekyolu üzerinde olması Mardin mutfağına çeşitli baharatlar kazandırmıştır. Türk, Kürt, Arap ve Süryani mutfaklarının harmanından doğan baharatlar, Mardin'in gastronomisinde önemli yer edinmiş eşsiz tatlardır. Mahlep, kişniş, sumak, meyan kökü, mazi, ıbzor, ebegümeci, oğulotu, yeşil nohut, kenger kökü ve nar ekşisi gibi yöresel otlar Mardin yöresinin yemeklerine lezzet katan özel baharatlardır. Tizyan pekmezi, pestil, cevizli sucuk, leblebi, peksimet, Süryani şarabı ve Ğurs tütününü yine birçok ziyaretçinin ilgisini çekmiş ve ilgilisi için yöreyi ziyaret etme sebebi sayılan özel yöresel ürünlerdendir. Sadece Mardin'de yetişen bademlerden yapılan ve katkı maddesi içermeyen badem şekeri, Mardin bademinin nem oranının çok düşük olması ve üzerini kaplayan şekeri bozmaması yöreye bölgesel ve ulusal ölçekte de Pazar olanakları sunan önemli bir üründür.



Resim 6.15. Süryani şarabı (solda), (Kişisel arşiv, 2018); Peksimet (ortada), (URL22); Badem şekeri (sağda), (URL23).

Yaklaşık maliyeti 5,5 milyon TL değerinde olan, Dicle Kalkınma Ajansı ile Mardin Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle geliştirilen ve uygulama aşamasına geçilen ‘Mardin Gastronomi Müzesi ve Uygulama Merkezi Projesi’ ile kent özgün yemek kültürünün turizmle özdeşleştirilerek ‘UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı’ kapsamında bulunan tarihi kentin sosyal ve ekonomik anlamda gelişmesini sağlayıcı bir model olarak geliştirilmiştir. Mardin kentinin özellikle diğer turistik destinasyonlar ve uluslararası rekabet edebilirlik gücünün artırılması amacıyla geliştirilen bu proje ile yöresel yemeklerin kayıt altına alınarak sürdürülebilirliğinin sağlanması, kenti ziyaret eden turistlere tarihsel bir mekânda yöresel yemek kültürünün tanıtılarak eşsiz bir deneyim elde etmesinin sağlanması, yemek hazırlama etkinliğinin kültürel bir etkinlik olarak turizm rotalarına eklenmesi, Mardin mutfağının tanınırlığının artırılması ve hizmet sektöründe nitelikli istihdam arzı oluşturulması hedeflenmektedir.

Turizm faaliyetleri ve yerel etkinlikler

Son yıllarda turizmle ilgili yaşanan önemli gelişmeler çerçevesinde Mardin kenti, pek çok büyük ölçekli etkinlik ile ulusal ve uluslararası düzeyde festivallere ev sahipliği yapmaktadır. Festivaller, ulusal veya uluslararası düzeyde gerçekleştirilen, cazip aktivite, konuk, şov, gösteri, sunum gibi etkinlikleri içermektedir (Mardin Turizm Stratejik Planı 2014-2023). Turizmin sürdürülebilirliği konusunda önem taşıyan festivaller, Mardin’de kültürel turizmin geliştirilmesi, yerel halkın sürdürülebilir turizm anlayışını desteklemesi, Mardin’in markalaşmasına katkıda bulunması ve farklı hedef gruplarına hitap edebilirliği ile turist sayısını artırmanın yanı sıra geceleme sürelerini uzatarak yerel ekonomiyi güçlendirmesi açısından önemli sayılmaktadır.

2009 yılından bu yana gerçek anlamda gerçekleştirilen söz konusu kültürel turizm faaliyetleri ve yerel etkinliklere ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki çizelgede verildiği gibidir (Bkz. Çizelge 6.9).

Çizelge 6.9. Mardin ilindeki kültürel turizm faaliyetleri ve yerel etkinlikler

Opera ve Bale Günleri	İlk opera ve bale günü etkinliği, 08-16 Mayıs 2015 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün desteği ve katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
Mardin Bienali	4 Haziran-5 Temmuz 2010 tarihleri arasında düzenlenen I. Mardin Bienali sergisi Mardin Valiliği ve GAP İdaresince desteklenmiştir. II. Mardin Bienali GAP, Mardin Valiliği, Başbakanlık Tanıtma Fonu ve özel sektör işbirliğiyle 21 Eylül- 21 Ekim 2012 yılında gerçekleştirilmiştir. III. Mardin Bienali ise 15 Mayıs-15 Haziran 2015 yılında gerçekleştirilmiştir.
Turizm Festivali	Turizm Festivali, AB fonları ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca finansmanı sağlanan ve 2013 yılında faaliyetine başlanıp Haziran 2015 yılında sonlanan Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi ofisince planlanan bir turizm etkinliğidir. Festivalin amacı, Mardin'in turizm potansiyeli gelişirken turistlere alternatif etkinlikler sunarak turistlere yerel değerlerin farkındalığını arttırarak vakit geçirmelerini sağlamaktır. Festivalin her yıl turizm haftasında düzenlenerek Mardin'de geleneksel olarak gerçekleştirilen bir etkinlik haline gelmesi planlanmıştır. Festival kapsamında kortej yürüyüşü, dans gösterileri, müzik dinletileri ve tiyatro oyunları sergilenmektedir.
Uluslararası Sosyal Sirk Festivali	Mardin kentinde ve çevresinde sanatın ulaşılabilirliğini ve yaygınlığını artırmak amacıyla yerel, ulusal ve uluslararası sanat ve eğitim etkinlikleri için Sanat Derneğince her yıl Eylül ayında düzenlenmektedir. Sosyal Sirk Okulu ile çocuklara ve gençlere yerel kültüre entegre olmaları amaçlanmaktadır. Sirk Festivali Başbakanlık Tanıtma Fonu tarafından desteklenmektedir.
Uluslararası Mardin Çocuk ve Gençlik Tiyatro Festivali	Dramatik Sanatlar Eğitim ve Araştırma Derneğince (DRASED) 2009 yılından beri (2011 hariç) her yıl 1-8 Kasım tarihleri arasında düzenlenmektedir. Festivale yerli ve yabancı tiyatrocular katılmaktadır. Festival Kültür ve Turizm Bakanlığı, GAP İdaresi ve Başbakanlık Tanıtma Fonu tarafından desteklenmektedir.
I. Mardin Resim Sempozyumu	2010 yılı Nisan ayında 'Medeniyetler Buluşması' konseptiyle Sabancı Kent Müzesinde I. Mardin Resim Sempozyumu gerçekleştirilmiştir.
Mardin Müzesi Arkeopark Eğitim Çalışmaları	2012 yılından günümüze Mardin Müzesi tarafından hazırlanan Arkeopark Projesi, 5 ile 18 arası yaş grubu çocuk ve gençler için eğitim programı çerçevesinde düzenlenmiştir. Mardin Müzesi Arkeopark'ı dünyaca ünlü arkeoparklar arasında Uluslararası Tasarım İletişim Ödülleri'nde (IDCA) 'Gençlere Yönelik En İyi Program' dalında son üç finalist arasında yer almaya hak kazanmıştır.
Mardin Güvercin Festivali	Mardin Büyükşehir Belediyesi, Kültür Turizm ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı tarafından düzenlenen Güvercin Festivali, 2018 yılı Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet Meydanında gerçekleştirilen festival, kortej yürüyüşü ile başlamış olup alanda Mardin'e özgün güvercin türlerinin sergilenmesi ve çeşitli müzik faaliyetleri ile sonlandırılmıştır.
Yeşilli Uluslararası Kiraz Festivali	Mardin'in Yeşilli ilçesinde yılın Haziran ayında kutlanan Kiraz Festivali, yerli halkın da katılımı ile üreticiler arasında belirlenen en güzel kirazın seçilmesi ve ilk üç derecenin belirlenmesi ile kutlanmaktadır. Festivale ünlü sanatçıların yanı sıra tiyatro gösterileri de eşlik etmektedir.
Bilali Şenlikleri	Her yıl Mayıs ayının ilk haftasında, Artuklu İlçesi'nin Alımlı köyünde kutlanmaktadır. Arpanın sararması ile hasat döneminin başlangıcını simgeleyen Bilali Şenliklerinde halaylar çekilerek uçurtmalar uçurulmaktadır.
Harire Şenlikleri	Mardin Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen Harire Şenlikleri, üzüm ve undan yapılan Mardin'in yöresel tatlısı 'Harire'nin kazanlarda kaynatılarak konuklara ikram edilmesi ve yöresel oyunların oynanması ile her yılın Ekim ayında kutlanmaktadır.



Resim 6.16. Mardin Güvercin Festivali'nden görünüm (üstte), (Kişisel arşiv, 2018); Mardin Müzesi Arkeopark'tan görünüm (altta), (URL24).

Yukarıda detaylı bilgileri verilen Mardin kentine ilişkin sit alanları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tescilli tarihi ve kültürel varlıklar, el sanatları ve yöresel ürünler, yemek kültürü, yöresel gıdalar, turizm faaliyetleri ve yerel etkinliklerden de anlaşılacağı üzere kültürel açıdan zengin bir turizm potansiyeline sahiptir.

6.2.1. Mardin kentinin turizm ivmesini hızlandıran faktörler

Mardin kentinin sahip olduğu kültürel varlıklar, uluslararası düzeyde, ülke ve bölge içerisinde dünya tarihi mirasının önemli bir parçası konumundadır. Bu nedenle Mardin kentinin günümüz koşuluyla korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için; koruma-kullanma ilkeleri, bütünleşik koruma yaklaşımı ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak turistik değerinin ön plana çıkarıldığı bir yaklaşım benimsenmelidir.

Sürdürülebilir kültür turizminin sürekliliği için günümüz yerel toplumunun ihtiyaçlarının yanı sıra gelecek nesillerin de ihtiyaçları göz önünde bulundurularak fırsatlar iyi değerlendirilmeli ve gelecek için korumacılık ön planda tutulmalıdır. Mardin kenti sahip olduğu otantiklik, geleneksel ve kültürel değerleri ile ulusal ve uluslararası turizm pazarında, kapasitesinin çok altında turizm hizmeti veren bir destinasyondur.

UNESCO listesinde yer alma

Dünya'nın farklı yerlerinde bulunan önemli tarihi kalıntılar dünya mirası olarak kabul edilmekte ve koruma konusunda önemli çalışmalar yapan UNESCO tarafından koruma altına alınmaktadır (Turizm Coğrafyası, 2012). Ülkemizde, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar sonucunda bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 18 adet kültürel ve doğal varlığın alınması sağlanmıştır (URL25). Bu varlıklardan 16'sı 'kültürel miras'; 2'si ise 'hem kültürel hem de doğal miras' olarak asıl listeye girmeye hak kazanmıştır. UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde ise 2 karma 'kültürel ve doğal', 2 doğal ve 73 kültürel olmak üzere ülkemizde bulunan toplam 77 adet varlık bulunmaktadır. Tarihi Mardin kenti 2000 yılında 'Mardin Kültürel Peyzaj Alanı' olarak 'kültürel varlık' kategorisinde geçici listeye girmeye hak kazanmıştır.

Mardin tarihi kent merkezinin Dünya Miras Listesine adaylık dosyası, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 15.01.2002 tarihinde UNESCO Dünya Miras Merkezine gönderilmiştir. 29.01.2002 tarihinde adaylığı alınan Mardin kentini, 17-19 Temmuz 2002 tarih aralığında ICOMOS tarafından görevlendirilen uzman bir ekip ziyaret ederek gerekli incelemeleri yapmış ve tavsiye raporunu oluşturmuştur. 24 Aralık 2002 tarihinde uzman görüşü neticesinde belirlenen eksikliklerde değişiklikler ve düzeltmeler yapılarak 15 Ocak 2003 tarihinde Dünya Miras Merkezine ulaştırılmıştır (Mardin Artuklu Belediyesi, 2018).

Mardin kentsel sit alanı adaylık dosyası, UNESCO Dünya Miras Listesine seçilme kriterlerinden; *'(iii) yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai tanıklık üstlenir'* ve *'(iv) insanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur'* kriterlerine uygun olacağı yönünde "Kültürel Peyzaj" kategorisinde değerlendirmeye sunulmuştur. Söz konusu kategorideki kültürel varlıkların incelemeleri IUCN (Uluslararası Dünya Koruma Birliği) ve ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) tarafından gerçekleştirilmektedir. Adaylık dosyasının incelenmesi neticesinde oluşturulan raporda;

1. Kentteki mekânsal karakterin göç, işsizlik ve binalarda ikamet edenlerin koruma bilincinden yoksun olması sebebiyle giderek kötüleştiği,

2. Kentin altyapısının mevcut ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığı,
3. Bazı tarihi yapıların tek yapı ölçeğinde özgün karaktere sahip olmasına rağmen, genel olarak tarihi dokunun çok iyi bir durumda olmadığı,
4. Riskin özellikle kalkınma baskısı temelinde tarihi yapılara yerleşen ve kültürel varlıkların korunması hususunda gereken anlayışın mevcut olmadığı kırsal göçmenlerin, yapılarda devamlı olarak ikamet etmeleri ve bunun neticesinde kaynakların azaldığı, plansız gelişen turizm faaliyetinden kaynaklandığı,
5. Çok katlı, eklemlenmiş yapıların tarihi dokunun bütünlüğünü bozduğu,
6. Mardin kentinin tarihinin ilgi çekici bulunmasına rağmen kenti kültürel ve tarihi çerçevede tanımlayıcı yeterli unsurun bulunmadığı,
7. Mardin kentinin doğal karakteristiğine uygun, teraslar şeklinde oluşturulan kent modelinin Halep ve Kudüs gibi Orta Doğu ve Akdeniz bölgelerinde yer alan kentlerle aynı modelde kurulmuş birçok şehir ve yerleşmenin bulunması sebebiyle eşsiz olarak kabul edilemeyeceği,
8. Mardin kentinin Suriye Ortodoks Patrikliğinin merkezi olduğu ve 4. yüzyılda inşa edilen, dini açıdan ana referans kabul edilen Deyrulzafaran Manastırı'nın kentsel sit alanı içerisinde yer almadığı,
9. Tarihi Mardin kentinin birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasına rağmen "müstesna değer" taşıdığını kanıtlayabilecek yeteri kadar verinin olmadığı, Mardin kentinin 'Süryani-Arami' kültürünün beşiği olduğunun ve eski kentte yansımalarının ne şekilde olduğunun adaylık dosyasında net bir şekilde yer almadığı,
10. Mardin kenti mimarisinin tarz ve malzeme açısından Türkiye'nin güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan diğer kentlerle (Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır) taş yontuculuğu bakımından karşılaştırılabileceği,
11. Tarihi Mardin kentinin Osmanlı Dönemi öncesine dayanan niteliklerinin olduğu, koruma bakımından tarihi Mardin kentinin bir bütün olarak ele alınmasının haklı görüldüğü, ancak 'Dünya Mirası' açısından "müstesna evrensel değeri haiz olma" kriterine uygun bulunmadığı,
12. Alan yönetim planının olmadığı, nedenleri belirtilerek Mardin kentinin dünya miras listesine alınmasının uygun olmadığı yönünde görüş bildirilmiştir (Mardin Artuklu Belediyesi, 2018).

Tarihi Mardin kentinin, Dünya Miras Listesine adaylığı konusunda hazırlanan ve 29 Ocak 2002 tarihinde Dünya Miras Merkezi tarafından kaydı alınan adaylık dosyası, komiteye

çıkarımlar ve tavsiyeler niteliğinde olan bu rapor sonrasında ICOMOS tarafından belirlenen eksiklikler nedeniyle reddedilme olasılığına karşın 27. Dünya Miras Komitesi toplantısı öncesi geri çekilmiştir. Mardin tarihi kent merkezi ‘kültürel peyzaj’ kategorisinde Dünya Miras Listesine adaylığının geri çekilmesinin ardından, dosyanın yeniden düzenlenmesi ve sunulabilmesi için birtakım proje ve çalışmalar yürütülmüştür (Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, 2018).

Kentsel sit alanı ilanı ve yenileme çalışmaları

Tarihi Mardin kentine ilişkin ilk imar planı deneyiminin henüz koruma algısının olmadığı ve kentte kentsel sit alanı diye bir kavramın oluşmadığı 1952 tarihli Mardin Kenti Uygulama İmar Planına dayandığını söylemek mümkündür. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (KTVKYK) tarafından 31 Mayıs 1985 tarih ve 1425 sayılı karar ile kentsel sit alanı ilanı ile kent bütününde planlama hiyerarşisine göre 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmıştır.

Tarihi Mardin kentinin sahip olduğu tarihi ve kültürel varlıklar ve geleneksel kent dokusu uluslararası düzeyde, ülke ve bölge içerisinde dünya tarihi/kültürel mirasının önemli bir parçası konumundadır. Bu nedenle Mardin kentinin günümüz koşuluyla korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için; koruma-kullanma ilkeleri, bütünleşik koruma yaklaşımı ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak turistik değerinin ön plana çıkarıldığı bir yaklaşım benimsenmelidir. Kentin kültürel mirasının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bilincine dayalı olarak 1985 yılında kentsel sit alanının ilan edilmesine müteakiben 1990 yılında iki ve 1993 yılında bir olmak üzere 3 ayrı Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmıştır. 2019 yılına kadar hazırlanan bütün planlarda ‘Tarihi özelliklerini koruyan, kullanıcı niteliklerini yansıtan ve sürdürülebilir olan kentsel mekânın oluşturulması’ temel yaklaşımı ile tarihi kentin korunması amacı vurgulanmaktadır. Tarihi Mardin kentinin geçirmiş olduğu planlama süreci sonucu mekânsal karakterin korunamamış olması, planlama kararlarından, planlama aşamalarına ve yanlış politika uygulamalarından sektörel gelişmelere kadar birçok noktaya dayanmaktadır.

Nüfus yoğunluğu, yörede sürekli yaşayan kullanıcı taleplerinin karşılanamaması, geleneksel yapılarda yaşanan fiziksel ve işlevsel dönüşümler ve bu dönüşümler sonucu

yaşanan sosyal değişimler, her geçen gün artan ziyaretçi yönetim planının noksanlığı, turistik taşıma kapasitesinin ele alınmaması ve kısaca koruma-kullanma ve sürdürülebilirlik ilkeleri bağlamında geliştirilemeyen bir dizi plan, tarihi Mardin kentinin turistik bir destinasyon odaklı yer ve yerellik kavramları temelinde planlanması gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Çizelge 6.10. Mardin kentinin geçmişten günümüze planlama süreci (tez kapsamında üretilmiştir)

Tarih	Planın adı	Planın türü	Açıklama	Plan Müellifi
1952	Mardin Şehri Kesin İmar Planı	1/2000 Ölçekli Uygulama İmar Planı	-Kentin temel karakteristiğini korumak, -Nüfus artışı ile birlikte yeni gelişme konut alanları üretmek, -Sosyal donatı alanları (yönetim, eğitim ve hizmet) oluşturmak ve sayılarını arttırmak, -Ulaşım bağlantılarını güçlendirerek, motorlu taşıtlara öncelik sağlamak.	Nezihe-Pertev Taner tarafından hazırlanmıştır.
1973	Mardin Tarihsel Çevre Koruma İmar Planı	1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı	-Tarihi çevreyi korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak -Geleneksel dokuyu kent bütününde ön plana çıkarmak -Yeni gelişen alanlar için esnek koruma kararları. -Yaya ölçeği odaklı planlama yaklaşımı.	Kamutay Türkoğlu, Ahmet Uzel ve grubu tarafından hazırlanmıştır.
1985	Mardin Merkez Nazım İmar Planı	1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı	-Arkeolojik sit sınırları ve kentsel sit alanı sınırı plana işlenmiş, -Tüm tarihi yapılar kendi fonksiyonlarına göre plana işlenmiş, -Kentsel sit alanındaki baskıyı azaltıcı politikalar yönelmiştir. -Yapıların el değiştirmesi, mekânda yaşayan halkın alandan uzaklaşması ile koruma problemleri başlamıştır.	Esat Turak tarafından hazırlanmıştır.
1990	Mardin Koruma Amaçlı İmar Planları	1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları	-1985 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu	İsmet Okyay tarafından hazırlanmıştır.
1993	Mardin Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı	1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı	-Geleneksel dokuda yaşayan nüfus yoğunluğunu yeni gelişme alanları oluşturarak azaltmak, -Yörede yaşayan yerel halkın bulunduğu tarihi çevreyi tanınmasını, sevmesini ve korumasını sağlayıcı yaşam koşullarını oluşturarak yerel refahı güçlendirmek, -Yaya ve binek hayvanı gibi geleneksel ulaşım sistemi kullanımı teşvik etmek ele alınmıştır.	S. Işık Nural ve grubu tarafından hazırlanmıştır.

Tarihi Mardin kenti için günümüze dek gelişen planlama tarihine ilişkin süreç yukarıda belirtildiği şekilde gerçekleşmiştir (Bkz. Çizelge 6.10). Mardin kenti için hazırlanan ilk imar planı, 1952 yılında 1/2000 ölçekli Uygulama İmar Planı hükümlerince geliştirilen ve 127 ha'lık bir alanı içeren 'Mardin Şehri Kesin İmar Planı'dır.

1973 yılında, bu planın revizyonu çalışması kapsamında geliştirilen, Mardin Belediyesi, İmar ve İskân Bakanlığı ve GEEAYK (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) ortaklığıyla İller Bankasına yaptırılan 1/5000 ölçekli nazım imar planı çalışmaları doğrultusunda korumaya dair ilk izlenimlerin bulunduğu Mardin kenti imar planı analitik etütleri raporu oluşturulmuştur. Bu plan raporunda yer alan eski kent merkezinin sit alanı kapsamına alınmasına ilişkin öneri kentsel sit ve arkeolojik sit alanları kabul edilmiştir. Ancak, tespit etme ve tescilleme işlemlerinin bakanlık tarafından yapılması kararına varılarak sit alanları ile ilgili işlemler tamamlandıktan sonra söz konusu plan, 1979 tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 21.09.1979 tarih ve A-1933 sayılı kararı ile “...sivil, askeri, dini mimarlık eserlerinin korunması...” ibaresi ile toplu tescil kararı ve ilk kez sit alanı sınırı belirlenerek plan onaylanmıştır (Alioğlu, 1993: 264; Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, 2018).

Turizm Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu’nun 31.05.1985 tarih ve 1425 sayılı kararı ile Mardin tarihi kenti içerisinde kalan ve eski kent merkezi diye nitelendirilen 87 ha’lık alan ‘Kentsel Sit Alanı’ ve eski kent merkezinin kuzeyinde yer alan Mardin Kalesi ise ‘I. Derece Arkeolojik Sit Alanı’ olarak tescil edilmiştir. Kentsel sit ve arkeolojik sit alanlarının ilan edilmesinden sonra, ‘Mardin Kenti İmar Planı’ koruma amacı taşımadığı gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Bu planın yürürlükten kaldırılmasının ardından Mardin tarihi kent merkezine ilişkin ilk koruma amaçlı imar planı özelliği taşıyan, Ahmet Uzel ve Kamutay Türkoğlu tarafından hazırlanan ve Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 31.05.1985 tarih ve 1425 sayılı kararı ile 1/1000 ölçekli “Mardin Kenti Tarihsel Çevre Koruma Planı” onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, 2018).

sayılı Resmi Gazetede ilan edilen Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 04.10.2006 gün ve 720 sayılı Kentsel Sitler Koruma ve Kullanma Koşulları başlıklı ilke kararları doğrultusunda yapılması gerekliliğinin olduğu kararına varılmıştır (Mardin Kentsel Sit Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu, Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, 2018).

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.12.2010 tarih ve 3622 sayılı kararı ile de Mardin Kentsel Sit Alanı çevresinde "Etkileme Geçiş Alanı" sınırları belirlenmiştir. Söz konusu karar ile aynı zamanda, Diyarbakır KTVKKBK' nın 29.09.2009 tarih ve 2464 sayılı kararı ile yaptırılması kararlaştırılan Mardin Koruma Amaçlı İmar Planı sınırları belirlenmiştir.

Planlama çalışmasına konu olan Mardin tarihi kentinin sahip olduğu kentsel sit statüsünden başka alanda bulunan diğer koruma statüleri kentin kuzeyinde bulunan Mardin Kalesi'ni kapsayan arkeolojik sit ve kentin güney kesimlerinde bulunan antik taş ocaklarını kapsayan arkeolojik sitlerdir. Mardin Kalesi'ni kapsayan bölgede kaya düşmesi riskinin yüksek olması nedeniyle Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.12.2012 tarih ve 1024 sayılı kararı ile onaylanan 'Mardin Kalesi Kaya Güçlendirme Projesi' hazırlanmıştır (Mardin Kentsel Sit Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu, Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, 2018).

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 20.02.2009 tarih ve 2068 sayılı kararı ile 26.03.2009 tarih ve 2153 sayılı kararları doğrultusunda I. Derece Arkeolojik Sit alanı olarak tescil edilen, Mardin kentindeki diğer arkeolojik sitler ise;

- Saraçoğlu Mahallesi,
- Yeniyol Emirgan mevkiinde bulunan Antik Taş Ocakları (Hemin Harabeleri),
- Savurkapı Mahallesi,
- Orduevi mevkiinde bulunan Antik Taş Ocağı ve Mağaralardır.

Yenileme çalışmaları

Tarihi Mardin kentinin 29 Ocak 2002 tarihinde UNESCO Dünya Miras Listesine adaylığı için hazırlanan adaylık dosyasının geri çekilmesinin ardından ICOMOS tarafından tespit edilen eksikliklerin giderilmesi ve Dünya Miras Listesi “kültürel peyzaj” kategorisinde adaylık dosyasının yeniden sunulabilmesi ve değerlendirmeye alınabilmesi hedefinde çeşitli çalışmalar yürütülmüştür.

Mardin, Türkiye Turizm Stratejisi 2023’te belirlenen marka kültür kentleri vizyonu ile kentsel ölçekte markalaşma stratejisinde kültür turizm kentlerinden Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illeri ile birlikte, GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesinde ve Tarsus, Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep illerini kapsayan “İnanç Turizmi Koridoru” oluşturulması hedefinde yer almaktadır (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007).

2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 adlı çalışmada belirlenen strateji kapsamında, 9 turizm gelişim bölgesi, 7 tematik turizm gelişim koridoru, 10 turizm kenti ve 5 eko-turizm bölgesi belirlenmiştir (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007).

Çizelge 6.11. Türkiye Turizm Stratejisi 2023’te Mardin kenti için amaçlanan hedefler

Kültür Turizm Kentleri	<i>“Dünya ile yarışabilen markalaşan turizm yerleşmelerinin planlanması”</i>	Mardin, Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon
GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi	<i>“Varış noktası olarak geliştirilecek ve birden fazla ili kapsayan turizm gelişim bölgelerinde yerel ve bölgesel kalkınmada turizmin güçlü bir araç olarak kullanılması”</i>	Mardin, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak
İnanç Turizmi Koridoru	<i>“Belli bir güzergâhın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesi”</i>	Mardin, Tarsus, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep

Tarihi dönüşüm projesi

Mardin Tarihi Dönüşüm Projesi, Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te belirlenen stratejilerle uyumlu bir şekilde geliştirilen, UNESCO Dünya Kültürel Mirası Listesinde yer alma amacına uygun olarak turizm sektörü odaklı ekonomik kalkınma anlayışı üzerine kurgulanmıştır.

Mardin Valiliği, Mardin Belediyesi ve Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ortaklığıyla Mardin kentinin sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ve UNESCO Dünya Mirası Listesine alınması öneminin farkındalığını yaratmak amacıyla 2009 yılında 'Tarihi Dönüşüm Projesi' çalışmalarına başlanmıştır. Mardin Tarihi Dönüşüm Projesinin yürütülmesinde ulaşılmak istenen ana hedef kentin tarihi ve yerel karakteristiğinin muhafaza edilerek turizm sektöründe ekonomik bir değer olarak kullanılması, kentin kültür, sanat ve turizm merkezi olarak UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesinde yer alması ve ulusal-uluslararası turizme kazandırılması sonucu Mardin'in sosyo-ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmasıdır (Çağlayan, 2017). Bu hedefe erişmek için uygulanacak stratejiler; kentsel sit alanının kimliğini korumak için tarihi yapılara sonradan eklenen yapıların geleneksel dokudan ayıklanması, tarihi yapı ve kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik planlama, projelendirme çalışmaları, iyileştirme ve restorasyon faaliyetlerinin yürütülmesi amaçlanmaktadır (Mardin Valiliği, 2018). Bu kapsamda Mardin kentsel sit alanında yapılması hedeflenen bazı çalışmalar aşağıda verildiği gibi şu şekildedir (Çağlayan, 2017):

- Mardin Hali Hazır Harita Çalışması ve Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışmaları;
- Coğrafi Bilgi Sistemi ve Kent Modeli Çalışmaları,
- Betonarme ve Eklenti Yapıların Yıkılması,
- Tarihi Şehrin Altyapısının [kanalizasyon, içme suyu, elektrik] ve Üstyapısının Yenilenmesi,
- Kamusal Binaların Restorasyon Çalışmaları,
- Sokak İyileştirme (Sağlıklaştırma) Çalışmaları,
- Mardin Kalesi Güçlendirme Projesi,
- Kentsel Dönüşüm Projeleri,
- Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi

Sürdürülebilir turizm projesi

Mardin’de turizm faaliyetlerinin artması ile birlikte turizmin yerel potansiyel olarak tespit edilmesi ve bu çerçevede uzun vadeli sosyo-ekonomik gelişimi sağlayıcı politika ve strateji arayışları turizmin sürdürülebilirliği konusunda çalışmaları 2007 yılında başlatmıştır.

IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) Bölgesel Kalkınma–Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında Avrupa Birliği tarafından ülkemize yaklaşık 9 milyon avroluk finansmanı sağlanan Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi, Türkiye Turizm Stratejisi 2023’te belirtilen stratejiler ve sürdürülebilirlik ilkeleri eşgüdümünde, kültür ve inanç turizmi temelinde, Mardin kentinin tarihi mirası ve kültürel değerlerinin turizmle sosyo-ekonomik kalkınma amacını taşımaktadır (Mardin Turizm Stratejik Planı, 2014).

Proje kapsamında hazırlanan Mardin Turizm Stratejik Planı 2014-2023, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ve Çevre Programı (UNEP) tarafından benimsenen ‘sürdürülebilir turizm hedefleri’ çerçevesinde oluşturulmuştur. Projenin vizyonu; “Mardin, kültürel mirası, çok kültürlü, barışçıl, hoşgörülü kimliğiyle, rekabetçi ve sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla sosyoekonomik ve kültürel olarak gelişen, bir dünya markası olacaktır” şeklinde belirlenmiştir. Bu vizyon çerçevesinde ulaşılmak istenen amaçlar ise Mardin’deki turizm varlıklarını korumak ve geliştirmek, turizm gelirlerinin ekonomik getirisini arttırmak, turizmde rekabet gücünü arttırmak ve toplumsal gelişim ve fırsat eşitliğini sağlamak (Mardin Turizm Stratejik Planı, 2014) olarak belirlenmiştir.

Turizm vizyonuna ve hedeflenen amaçlara ulaşmak için belirlenen ana strateji; ilk olarak kapsamlı bir planlı yaklaşımı esas alan katılımcı bir turizm yönetim modelinin oluşturulması, kısa vadede kültürel ve doğal varlıkları koruyan, hizmet kalitesi ve işgücü eğitimine öncelik veren, orta ve uzun vadede ürün geliştirme, markalaşma, tanıtım ve sosyal gelişme stratejileri ve eylem planları ile turizm gelirlerinin arttırılmasını sağlayan, böylelikle rekabet odaklı sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması olarak tanımlanmış; Mardin kentinin kültür ve inanç turizminin çeşitlendirilerek geliştirilmesi, dijital, görsel ve sözel tasarımlar ile turizm sektöründe bir marka konseptinin oluşturulması ve pazarlanması amaçlanmıştır (Mardin Turizm Stratejik Planı, 2014).

Projede özellikle koruma stratejisinde vurgulanan; Mardin kentinin sahip olduğu kültürel mirasla ilgili planlama sorununa ilişkin 1/100 000 ölçekli Mardin, Batman, Şırnak ve Hakkâri Çevre Düzeni Planı ve 1/25 000 ölçekli Nazım İmar Planı ile bu planın bir parçası olarak Mardin İli Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Master Planı'nın hazırlanmasının uzun dönemli sürdürülebilir kültür turizmi yaklaşımı açısından ele alınması gerekliliği görülmüştür. Ayrıca projede, koruma planlarının uygulama ve izleme aşamasında 'Alan Yönetim Planı'nın öneminden söz edilerek ziyaretçi yönetimi ve taşıma kapasitesi kavramlarının, kentsel sit ve arkeolojik sit alanlarının kontrollü bir şekilde turizme açılması bakımından önemi vurgulanarak, henüz Alan Yönetimi ile ilgili bir adımın atılmadığından söz edilmektedir (Mardin Turizm Stratejik Planı, 2014).

Yukarı Dicle Vadisi somut olmayan kültürel mirasını koruma ve farkındalık yaratma projesi

Dicle Kalkınma Ajansı, Mardin Müzesi ve Tarih Vakfı ortaklığıyla hazırlanan, British Council Kültürel Koruma Fonu tarafından finansmanı sağlanan proje, 2017 yılında başlatılıp 2019 yılının Mart ayında sonuçlandırılmıştır. TRC3 Bölgesinde yer alan Mardin ilinin yanı sıra Şırnak, Batman ve Siirt illerini de kapsayan proje adını 'Cultival' yani Dicle Vadisi Kültürü'nden (Culture in the Tigris Valley) almıştır.

Projenin amacı Mardin kentinde yaşayan Ermeni, Keldani, Arap, Kürt, Türkmen, Süryani, Ezidi ve daha birçok etnik ve dini grupların kaybolmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel miras öğelerini (hikâyeler, bayram şenlikleri, masallar, efsaneler, gelenekler, yemekler, şarkılar, oyunlar) belirlemek, belgelemek ve kısa filmler aracılığıyla tanınırlığını arttırmaktır. Aynı zamanda Mardin'in somut olmayan kültürel mirası konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan proje ile elde edilen görüntüler, röportajlar, ses kayıtları ve belge filmler depolanarak Mardin Müzesinde 'Somut Olmayan Kültürel Miras Merkezi'nin altyapısını oluşturan bir veri tabanı oluşturulmuştur. Özellikle projenin yerel ortaklarından olan Mardin Müzesi kentte projeye yönelik çeşitli aktivite ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bilali Şenliği, Masalcılar Buluşması, Rahvan At Yarışları, Uçurtma Festivali, Geleneksel El Sanatları Atölyeleri, Yaşayan İnsan Hazineleeri: Son Meslek Ustaları, Mardin Yemek Kültürü, Leyli Etkinliği ve Mardin'in Sesleri Projesi bu çalışmalara örnek olarak verilebilir.

6.2.2. Mardin kentinde turizmin mevcut durumu

Günümüzde Mardin, batı merkezli GAP turlarının güneydoğu güzergâhında bir durak ve bir geçiş noktası olup genellikle günübirlik seyahatler için tercih edilen bir kent konumundadır. Kentte konaklayan turistlerin ise geceleme sayısı azdır. Kent genelindeki somut turistik değerlere ek olarak gelenek ve görenekler, adetler, günlük yaşam gibi soyut değerler turizm deneyiminin bir parçası olamamaktadır. Gerek uluslararası gerek ulusal ve bölgesel turizm pazarında sunulmak üzere yörede üretilen ürünlerin kimlik ve kalite değeri ile rekabet gücü azdır. Kentin tanıtımına ilişkin pazarlama ve tanıtım faaliyetleri de çok azdır; olanlar ise dağınık şekilde gerçekleştirilmektedir; bu faaliyetler genellikle yetersiz kaynak sıkıntısı ile karşı karşıyadır ve etkili olabilecek kadar geniş alana yayılamamaktadır. Mardin’de turizm sektörü, insan kaynakları, yönetim yapısı, kentsel altyapı ve hizmetler alanında iyileştirmelere ihtiyaç duymaktadır. İlde turizm planlaması, yönetimi ve işletimi bütüncül olarak yürütülememektedir. Tüm bu eksiklikler, Mardin’in turizmde markalaşmasına, gerek yerelde gerekse bölgede kalkınmasına engel olmaktadır (Mardin Turizm Stratejik Planı, 2014).

Kalkınma perspektifinden bakıldığında dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de bölgelerarası dengesizliklerin ve gelişmişlik düzeylerinde farklılıkların olduğu görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde Mardin, ticari akışkanlıklar açısından büyük öneme sahip Tarihi İpekyolu üzerinde bulunmasına rağmen, modern dönemde eğitim, sağlık, sanat, spor vb. sosyal, kültürel ve ekonomik göstergeler bakımından yetersiz kaldığı söylenebilir. Turizm sektörünün yerel istihdama olan doğrudan katkısının yanı sıra inşaat, zanaat, ticaret gibi sektörlerle dolaylı etkileri olmaktadır (Toprak, 2012). Çağdaş gelişmeler çerçevesinde bu etkiler de dikkate alındığında Mardin’in içsel dinamikler ve tarihsel mirasının doğrusal ve pozitif yönde harekete geçirilebilmesiyle turizmin Mardin’in kalkınmasında başlıca sektör olacağının göstergesidir.

Çizelge 6.12. Otellerde konaklayan yerli turist sayısı (Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019).

Dönem	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Toplam
Ocak	6 709	11 407	9 616	7 676	12 329	15 944	63 681
Şubat	7 300	11 356	10 149	9 801	12 077	14 761	65 444
Mart	10 023	14 259	13 042	11 715	17 558	23 796	90 393
Nisan	16 612	28 559	20 831	13 167	18 829	36 212	134 210
Mayıs	22 995	38 572	30 675	9946	22 455	21 871	146 514
Haziran	17 680	19 564	12 840	7320	15 219	17 312	89 935
Temmuz	9 371	9 321	9 967	6 781	18 792	20 009	74 241
Ağustos	11 429	14 106	7 023	7 224	16 399	22 440	78 621
Eylül	17 487	20 099	6 693	6 524	22 182	32 951	105 936
Ekim	23 332	13 558	8 573	6 079	22 455	42 346	116 343
Kasım	18 299	11 500	8 415	9 563	20 126	26 673	94 576
Aralık	11 622	10 606	8 477	12 160	16 848	17 531	77 244
Toplam	172 859	202 907	146 301	107 956	215 269	291 846	1 137 138

Çizelge 6.13. Otellerde konaklayan yabancı turist sayısı (Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019)

Dönem	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Toplam
Ocak	500	988	723	456	335	1 092	4 094
Şubat	507	846	676	289	540	1 000	3 858
Mart	985	1 412	1 348	406	940	1 638	6 729
Nisan	962	1 743	1 400	386	723	2 125	7 339
Mayıs	1 612	2 637	1 491	341	1115	1 872	9 068
Haziran	1 306	1 810	1 355	227	649	3 526	8 873
Temmuz	1 079	1 471	2 034	383	1 147	1 815	7 929
Ağustos	2 270	2 204	1 481	419	1 304	3 843	11 521
Eylül	2 226	1 987	1 657	342	1 466	3 616	11 294
Ekim	2 798	1 288	893	268	4 665	2 205	12 117
Kasım	1 382	956	1 154	1 537	1 943	1 506	8 478
Aralık	962	981	549	549	1 239	1 298	5 578
Toplam	16 589	18 323	14 761	5 603	16 066	25 536	96 878

Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden alınan 2013-2018 dönem aralığı turizm istatistik verileri incelendiğinde; Mardin'de yerli ve yabancı turist sayısının yıllara göre yüksek oranlarda artış veya azalış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. 2013 ve 2018 yılı verileri kıyaslandığında yerli turist sayısında 118 987, yabancı turist sayısında ise 8947 kişilik bir artış gerçekleştiği görülmektedir. Aylara göre 2013 ve 2018 yılı verilerinin toplamı kıyaslandığında ise en çok yerli turist nisan ve ekim aylarında, yabancı turist

ise nisan ve haziran aylarında; en az yerli ve yabancı turistin ocak ve şubat aylarında giriş yaptığı söylenebilir. 2016 yılında bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle özellikle yabancı turist sayısında ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Buna göre 2016 yılında kenti, 107 956 yerli turist ziyaret ederken yalnızca 5 603 oranında yabancı turist konaklamıştır. Bu da kent güvenliğinin turizm üzerinde olumsuz etkisinin kanıtıdır. Mardin kentinin 2013 yılından günümüze en yoğun yerli ve yabancı ziyaretçiyi toplam 317 382 kişilik bir rakamla 2018 yılında ağırladığı görülmektedir.

6.3. Mardin Kentine İlişkin SWOT (G. Z. F.T) Analizi

Mardin’de kültürel turizmin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacına yönelik hazırlanan SWOT² yöntemi, yörenin içsel ve dışsal özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Yörenin güçlü ve zayıf yönleri içsel özellikleri oluştururken; çevresel fırsatlar ve tehditler dışsal özellikleri oluşturmaktadır. İçsel özellikler (güçlü yönler ve zayıf yönler), yörenin doğrudan kendisini ilgilendiren yönleri kapsarken; dışsal özellikler (fırsatlar ve tehditler) ise yörenin birebir komuta edemediği ve müdahil olamadığı alanları içermektedir.

²SWOT kelimesi İngilizce; Strenghts (Güçlü Yönler), Weakness (Zayıf Yönler), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır.

Çizelge 6.14. Sürdürülebilir kültür turizmi açısından Mardin kenti için geliştirilen SWOT analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
- Tarihi ve doğal kent silüetinin bulunması - Zengin tarihi ve kültürel varlıklara sahip olması - Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescillenmiş dini, kültürel, askeri, ticari çok sayıda tarihi yapıya sahip olması - Özgün sivil mimari yapı örneklerine sahip olması - Çeşitli geleneksel ve yerele özgün el sanatlarının varlığı - Farklı etnik kökenlerin oluşturduğu çok kültürlü toplumsal yapı ve dini çeşitliliğin olması - Gastronomi kültürü ve yöresel yemeklerin çeşitliliği - Turizmin kentin ekonomisinde artan payı - Turizm sektörüne yapılan kamu ve özel sektör (otel, ticari işletme) yatırımları - Turizmde istihdam edilmek üzere yetiştirilecek genç işgücü nüfusa sahip olması ve maliyetin düşük olması - Lise, ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde turizme yönelik eğitimlerin veriliyor olması - Son zamanlarda artan yerel ve yabancı girişimci anlayışı - Yerel halkın turizme karşı artan farkındalığı - Turizmin geliştirilmesine yönelik artan proje ve fon arama bilincinin gelişmesi - Eski kent merkezinin güvenilirliği - Birden fazla müzenin varlığı (Mardin Müzesi, Sakıp Sabancı Kent Müzesi) - Koruma Amaçlı İmar Planının olması ve revizyonunun devam ediyor olması	- Turizmde çalıştırılmak üzere uzmanlaşmış nitelikli personel eksikliği - Turistik faaliyet gösteren işletmelerdeki hizmet kalitesinin ve profesyonelleşmenin yetersizliği - Turistik faaliyet gösteren yiyecek-içecek işletmelerinin az olması - Konaklama faaliyetli turistik işletmelerin sayıca az olması ve ücretlerinin yüksek olması - Havalimanının uluslararası uçuşlara kapalı olması ve bölgeye erişimde yaşanan zorluklar - Kamu, özel ve sivil sektör paydaşlarının ortak çalışma kültürünün gelişmemiş olması - Tarihi ve kültürel varlıkların özel eliyle gerçekleştirilen yanlış restorasyon ve restitüsyon çalışmaları - Yörenin turistik ürünlerinin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yetersiz olması - Kentsel çevre kalitesinin düşük olması, çöp ve kirlilik sorunlarının olması - Kent içi ulaşım altyapısının yetersiz kalması (otopark sorunları, trafik yoğunluğu) - Yöre halkının turizme yönelik bilgi düzeyinin düşük olması - Turizm yönetim planı, alan yönetimi planı gibi planlama faaliyetlerinin gelişmemiş olması - Ulusal ve uluslararası alanda tanınmış seyahat acentelerinin bulunmaması - Kent içinde devam eden altyapı ve kazı çalışmaları
Fırsatlar	Tehditler
- Mardin'in UNESCO Dünya Kültürel Mirası asıl listesine girmeye aday olması - Mardin kalesinin güçlendirme çalışmalarının tamamlanması ve ziyaretçilere açılma potansiyeli - Telkâri el sanatının ulusal düzeyde tanınması ve uluslararası düzeyde tanıtılma potansiyeli - Festivaller, bienaller, sanat günleri gibi turizme yönelik aktivitelerin geliştirilmesi - Çeşitli geleneksel ve yerel el sanatının ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılma ve geliştirilme potansiyeli - Alternatif turizm türlerine (Kültür, inanç, gastronomi) yönelimin artması ile Mardin'in kültür ve inanç turizmi açısından tercih ediliyor olması - Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Mardin'in marka kent olarak nitelendirilmesi ve ülke çapında belirlenen kültür turizm kentleri arasında yer alması - Çok kültürlü (Süryani, Arap, Kürt, Yezidi, Türkmen) etnik bir yapıya sahip olması - Tarihi yapıların işlevsel dönüşüm ile farklı fonksiyonlar ile işlevlendirilmesi sonucu koruma-kullanma dengesinin sağlanması - Rehberlik, turizm ve ticari hizmetlerde çalışabilecek genç nüfusun eğitilme potansiyeli - Avrupa Birliği, Dicle Kalkınma Ajansı, Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlardan fon ve kredi alabilme olanağı - Sivil toplum örgütlerinin turizme yönelik artan faaliyetleri	- Mardin'in UNESCO Dünya Kültür Mirası asıl listesine girememesi durumunda yaşayacağı imaj kaybı - Dönemsel olarak konaklama tesislerinin sayıca yetersiz kalması ve ziyaretçilerin geceleme sürelerinin azalması - Bölgeyi ziyaret eden turist sayısının artması sonucu oluşan aşırılaşma ile kentin ulaşım altyapısının yetersiz kalması - Geleneksel dokuya aykırı ve silüeti bozan betonarme yapıların bulunması - Mardin'in benzer turistik çekiciliğe sahip olan illere (Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep) yakın olması - Dizi, film ve bazı programlarda (yemek, gezi, belgesel) yöre insanının yanlış tanıtılıyor olması - Tarihi yapıların restorasyonunda orijinal dokusuna zarar verilmesi - Yerel düzeyde kurumlar arası işbirliği yetersizliğinin yanı sıra ulusal düzeyde de koordinasyonunun bulunmaması - Turizmin geliştirilmesine yönelik hazırlanan stratejik plan hedeflerinin uygulanmamış olması

7. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Anket araştırmasının sınırlılıkları ve kapsamı

Alan araştırması, Mardin İli, Artuklu İlçesi Kentsel Sit Alanı sınırları ile sınırlandırılmıştır. Alan çalışmasında kullanılan anketler 2018 yılı Mart ve Nisan aylarında uygulanmıştır. Yerel aktörlerle yapılan sözlü görüşmeler de aynı tarihte gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ‘ziyaretçi anketi (yerli ve yabancı)’, ‘konaklama faaliyeti gösteren işletme anketi’ ve ‘turistik faaliyet gösteren ticari işletme anketi’ olmak üzere EK’de verildiği gibi 3 tip anket kurgulanmıştır (Bkz. EK-2, 3, 4 ve 5).

Yerli ve yabancı ziyaretçi anketleri, EK-6’da işletme bilgileri verilen, turizm işletme belgeli ve belediye belgeli konaklama işletmelerinde en az 1 gece konaklayan ziyaretçilere uygulanmıştır (Bkz. EK-6). Uygulama esnasında ziyaretçilerin anket sorularına nitelikli cevap verebilmeleri için; anketler lobi görevlileri gözetiminde yaptırılarak, işletmeden çıkış alması ve Mardin’den ayrılış günü olması unsurları dikkate alınmıştır. Alan sınırları içerisinde bulunan tüm konaklama işletmelerinin ziyaretçi anketlerinin doldurulmasına izin vermesi ve yeterli duyarlılığı göstermesi sonucu 100 yerli ve 100 yabancı olmak üzere toplam 200 ziyaretçi ile görüşme yapılmıştır.

2017 yılı Mart ve Nisan aylarında kenti 36 387 yerli, 1 663 yabancı turist ziyaret etmiştir. Bu verilere göre yerli ziyaretçilerin %0,3’ü, yabancı ziyaretçilerin ise %6,0’sı olmak üzere toplam ziyaretçi sayısının %0,5’i ile görüşme yapılabilmiştir. Betimsel bir çalışma niteliği taşıyan araştırmalarda minimum örneklem %10 kabul edilmektedir (Gay, 1987; akt. Arlı ve Nazik, 2001: 77). Bu araştırmada konaklama işletmecilerinin ziyaretçilerin rahatsız olacağı yönünde düşünceleri ve ziyaretçilerin ankete katılmak istememeleri konusundaki tutumları sonucu özellikle yabancı ziyaretçi açısından minimum %10 örnekleme ulaşılamamıştır. Bu nedenle ziyaretçi anketlerinin sayısı yetersiz bulunarak sözlü görüşme kapsamında değerlendirilmiştir.

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden alınan veriler ışığında Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan 8 turizm işletme belgeli, 11 belediye belgeli otel ile görüşme yapılabilmiştir. Bu süre zarfında İpekyolu Guesthouse ve Mezopotamya Hotel kapandığı ve Şahmeran Pansiyona erişim sağlanamadığı için 3 otel işletmesi ile görüşme

yapılamamış olup söz konusu üç otel işletmesi anket çalışması kapsamı dışında kalmıştır. Sonuç olarak 22 konaklama faaliyetli işletmenin %86,3'ü ile yani 19 işletme ile görüşme yapılabilmektedir (Bkz. EK-7). Ankete muhatap alınan kişilerden 12'si işletme müdürü ve 7'si işletme kurucusudur. Alan araştırması kentsel sit alanı ile sınırlandırıldığı için Mardin kentinde bulunan, EK-6'da işletme bilgileri verilen 8, 9, 10, 11 ve 12 tesis numaralı turizm işletme belgeli ve 25 tesis numaralı belediye belgeli konaklama işletmeleri anket kapsamı dışında kalarak çalışmanın diğer sınırlılığını oluşturmaktadır (Bkz. EK-6).

Konaklama faaliyetli işletmelere uygulanan anketlerde bir diğer sınırlılığı Artuklu Üniversitesi Uygulama Oteli oluşturmaktadır. Kamu mülkiyetinde olan konaklama tesisinde işletme müdürü ile görüşme sağlanarak, özel mülkiyetli girişimcilere yöneltilen kişisel bilgileri içeren soruların kapsamı dışında bırakılmıştır. Buna göre bazı çizelgelerde sınırlılığı dipnot olarak belirtilen bulgular 18 işletme üzerinden değerlendirilmiştir.

Esnaf ve Sanatkarlar Odası ve Mardin Artuklu Belediyesinden alınan verilere göre Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan ve Tarihi Dönüşüm Projesi kapsamında cephe iyileştirmesi yapılan 1.Caddedeki turistik yerel ürün hizmetli 672 işletme bulunmaktadır. Alan araştırmasına konu toplam işletme sayısının 27'si hediyelik eşya işletmesi, 40'ı telkâri el sanatları işletme ve atölyesi, 23'ü kuruyemiş/baharat işletmesi, 11'i restoran ve 34'ü peynir, peksimet, sabun, şarap, zeytin, gibi yöresel ürünleri pazarlayan işletme olmak üzere toplam 135 işletme dâhil edilmiştir. Ancak girişimciler, yeterli hassasiyeti ve duyarlılığı göstermediğinden geri dönüş yüzdesi düşük olup sadece 20 işletme ile anket yapılabilmektedir. Bu işletmelerden 5 hediyelik eşya, 3 telkâri el sanatları, 3 kuruyemiş/baharat, 5 restoran, 4 yöresel gıda ürünleri satan işletme ile görüşme yapılabilmektedir (Bkz. EK-8 ve Harita 7.2). Anket çalışması birebir veya tercihlerine göre kendileri tarafından doldurulmak üzere işletmelere sunulmuştur.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığını kamu mülkiyetinde olan el sanatları satış merkezi oluşturmaktadır. Hizmet personeli ile görüşme sağlanan el sanatları satış merkezinin mülkiyeti Mardin Büyükşehir Belediyesi'ne ait olduğu için işletme çalışanı ile anket gerçekleştirilmiş olup özel mülkiyetli girişimcilere yöneltilen kişisel bilgilere yönelik sorular kapsam dışı bırakılmıştır. Buna göre bazı çizelgelerde sınırlılığı dipnot olarak belirtilen bulgular 19 işletme üzerinden değerlendirilmiştir.

Anket araştırmasının yöntemi

Çizelge 7.1. Anket araştırmasının yöntemini anlatır çizelge (tez kapsamında üretilmiştir)

Görüşme türü	Temsil eden kavram	Görüşme yapılan yerel aktörler	Görüşme yapılan kişi sayısı	Örneklem oranı	Tarih
Anket Görüşmesi	Ziyaretçi veya Katılımcı	Yerli Ziyaretçi	100 kişi	%0,3	2018 yılı Mart ve Nisan Ayları
		Yabancı Ziyaretçi	100 kişi	%6,0	2018 yılı Mart ve Nisan Ayları
	Girişimci	Konaklama Faaliyeti Gösteren İşletme	19 kişi	%86,3	2018 yılı Mart ve Nisan Ayları
		Turistik Faaliyet Gösteren Ticari İşletme	20 kişi	%14,8	2018 yılı Mart ve Nisan Ayları
Sözlü Görüşme	Yerel Aktör	-Mardin Valiliği -Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM -Mardin Artuklu Belediyesi -Dicle Kalkınma Ajansı	10 kişi	-	2018 yılı Mart ve Nisan Ayları

Alan araştırmasında anket yöntemi ve sözlü görüşme olmak üzere iki tip yöntem kullanılmıştır. Ziyaretçi anketi, konaklama faaliyeti gösteren işletme anketi ve turistik faaliyet gösteren ticari işletme anketi olmak üzere üç tip anket kullanılmıştır. Alan araştırmasında geçen ‘ziyaretçi’ kavramı; yerli ve yabancı ziyaretçileri; ‘girişimci’ kavramı; konaklama faaliyeti gösteren işletmecileri ve turistik faaliyet gösteren ticari işletme sahiplerini; ‘yerel aktör’ kavramı; Mardin Valiliği, Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM, Mardin Artuklu Belediyesi ve Dicle Kalkınma Ajansı yetkililerini temsil etmektedir.

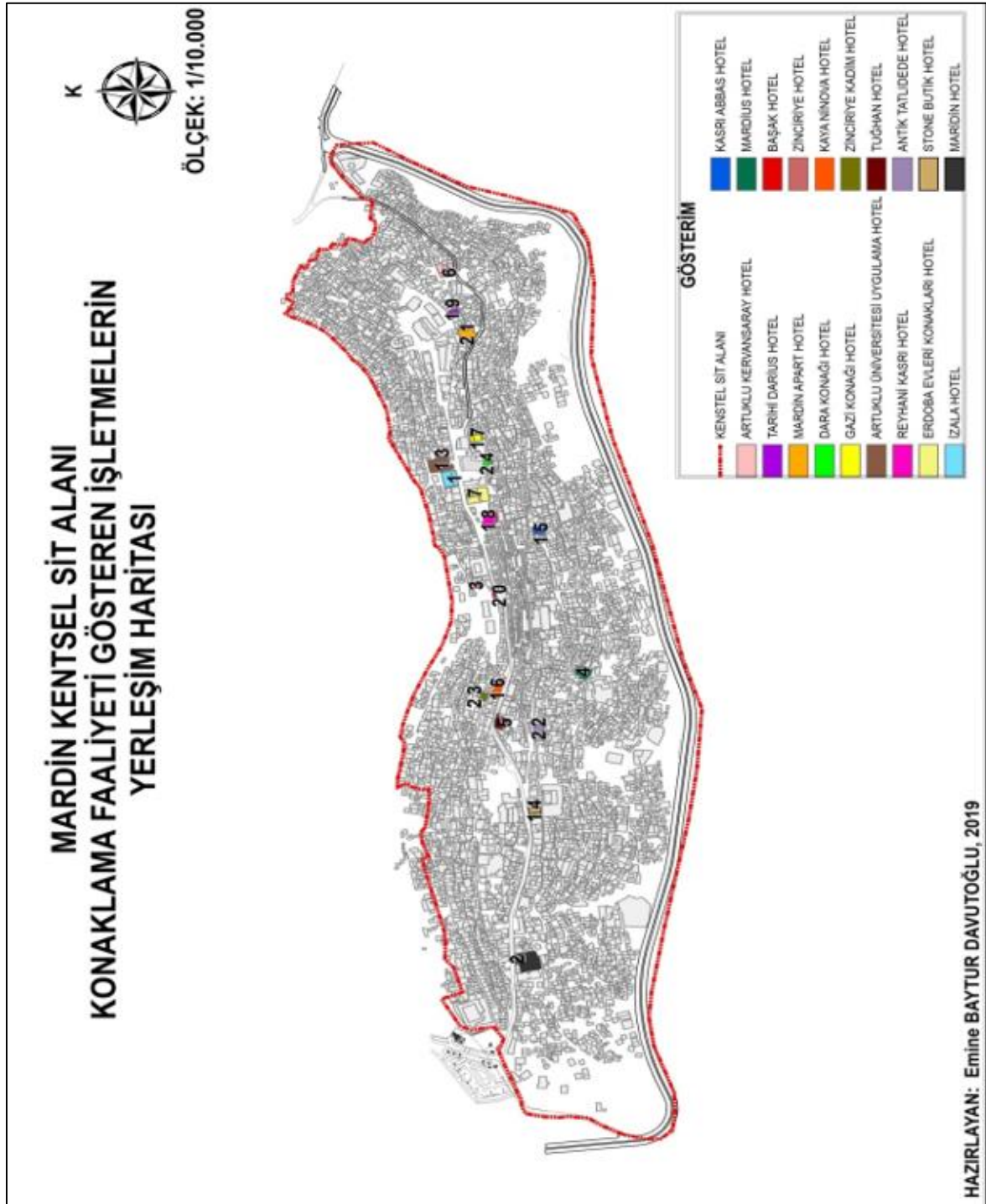
Ziyaretçilere yöneltilen anket sorularının niteliği

2018 yılı Mart ve Nisan aylarında Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde konaklayan 100 yerli ve 100 yabancı olmak üzere toplam 200 ‘yerli ve yabancı ziyaretçi’ ye %100 oranında anket uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde hazırlanmıştır. İlk bölümde, ankete katılan ziyaretçilerin kimliğine yönelik (cinsiyet, yaş, meslek, uyruk) genel bilgileri içeren 4 adet soru yer almaktadır. Ziyaretçilere yöneltilen kimlik bilgilerini aktarıcı sorular ile kente gelen ziyaretçi profili

saptanmıştır. Anket formunun sonraki bölümünde ise kentin ziyaretçi gözünden profilini belirlemek ve memnuniyet düzeylerini ölçümlemek amacıyla daha önce kenti ziyaret edip etmedikleri, kente nasıl eriştikleri, seyahatlerini bireysel mi yoksa acente aracılığıyla mı yaptıkları, kentte kalış süreleri, gezi için Mardin’i tercih etme nedenleri, kentteki kültürel faaliyetleri yeterli bulup bulmadıkları ve gezi süresince nereleri ziyaret ettiklerine ilişkin 7 adet soru yöneltilmiştir. Anket formunun son bölümünde, araştırmanın amacına yönelik kültür turizminin sürdürülebilirliğini sağlayan yerel ve ekonomik etkileri kapsayan konaklama ve yemek işletmelerinin kalitesi, yöresel ürünlerin niteliği ve fiyatlarının uygunluğu, kendilerini güvende hissedip hissetmedikleri ve geleneksel mimari değerlerinin sürdürülerek yaşatılmasında büyük önem arz eden kültürel yapıların iyi korunup korunmadığı, kentin her yerine erişebilirliğinin ölçülmesi, çevresel kirlilik ve yöreyi tekrar ziyaret edip etmeyeceklerine ilişkin görüşleri kapsayan 18 ifade bulunmaktadır. Ziyaretçilerden likert ölçekle oluşturulan bu soruların her birini “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerinden birini tercih ederek sırasıyla 1, 2, 3, 4 ve 5 rakamlarıyla önem derecelerine göre puanlandırmaları istenmiştir. Böylelikle ziyaretçilere yöneltilen bu sorularla yöreye ilişkin tutumları, memnuniyetleri ve gezi süresince edindikleri deneyimleri ölçülerek kentte kültür turizminin sürdürülebilirlik derecesi saptanmıştır. Kısacası, yerli ve yabancı ziyaretçi anketleri ile Mardin kentine gelen ziyaretçi profili ve tipolojileri, kente geliş amaçları, kente ilişkin tutumları ve beklentileri, ziyaretleri sonucunda edindikleri deneyimler ve memnuniyet düzeyleri saptanmıştır.

Konaklama faaliyeti gösteren işletme girişimcilerine yöneltilen anket sorularının niteliği

Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan ve aktif olarak faaliyet gösteren otel, butik otel ve özel konaklama tesislerinden oluşan 22 adet ‘Konaklama faaliyeti gösteren işletme’ ye % 86,3 oranında anket uygulanmıştır (Bkz. EK-7 ve Harita 7.1). Bu süre zarfında İpekyolu Guesthouse ve Mezopotamya Hotel kapandığı ve Şahmeran Pansiyona erişim sağlanamadığı için 3 otel işletmesi ile görüşme yapılamamış olup söz konusu üç otel işletmesi anket çalışması kapsamı dışında kalmıştır. Görüşme yapılan 19 otel işletmesinden 8’i turizm işletme belgeli, 11’i belediye belgeli otel işletmesi konumundadır (Bkz. EK-6).



Harita 7.1. Konaklama faaliyeti gösteren işletmelerin yerleşim haritası (Bkz. EK-6)

Girişimcilere yöneltilen anket formu 6 bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm işletmenin genel özelliklerine ait bilgileri içermektedir. Buna göre, işletmenin konaklama türü, mülkiyet durumu, yatak kapasitesi, oda sayısı, en yoğun ziyaretçi ağırladığı dönem, yılda ortalama ağırlanan ziyaretçi sayısı ve geceleme sürelerine ilişkin genel özellikleri içeren 7 adet soru bulunmaktadır.

İkinci bölümde girişimcinin temel özellikleri ile ilgili yaş, öğrenim durumu, doğduğu yer, varsa önceki mesleği, işletmeyi kuruluş tarihi, işletmeyi kurarken kullandığı sermaye kaynağı ve başka bir şehirde ekonomik faaliyetinin olup olmadığı gibi girişimcinin temel özelliklerini nitelendiren 8 soru yer almaktadır.

Üçüncü bölümde işletmenin personel yapısına ilişkin hizmetli ve personel sayısı, nitelikli personel bulma sorunu yaşanıp yaşanmadığı ve işletmedeki personelin kaçının turizmle ilgili bir yükseköğretim veya fakülte mezunu olup olmadığına yönelik 3 soru yer almaktadır.

İşletmenin yer ve yerele ait özelliklerini kapsayan dördüncü bölümde işletmenin mutfağında yöresel ürünlerin kullanılıp kullanılmadığı, Mardin kentine rakip görülen kent ve bu kentin en üstün özelliğinin ne olduğu ve işletmenin reklam ve tanıtımını yaparken girişimcinin Mardin kentinin hangi yerel özelliğini kullandığına ilişkin 4 adet soru aktarılmaktadır.

İşletmenin pazar olanaklarına ilişkin verilen saptanması amacıyla oluşturulan beşinci bölümde ise girişimcilere Mardin'deki diğer işletmeler ile ortak girişimlerinin olup olmadığı ve konukların işletmelerini tercih ederken kullandıkları teşhir edici yöntemle ilişkin 2 adet soru yöneltilmiştir.

Sonuncu bölümde Mardin'de turizmin gelişmesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen dinamiklere yönelik; işletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörler, Mardin'de turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisi ve Mardin turizmini olumsuz yönde etkileyen faktörlere yönelik 3 soru başlığı altında 27 ifadeyi 1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4.Katılıyorum ve 5.Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerinden birini tercih ederek değerlendirmeleri istenmiştir.

Son olarak Mardin'de kültür turizmini geliştirmek için neler yapılabileceğine dair açık uçlu soru sorulmuştur. Girişimcilere toplam 28 soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-4. Konaklama faaliyeti gösteren işletme anketi).

Turistik faaliyet gösteren ticari işletme girişimcilerine yöneltilen anket sorularının niteliği

Mardin Artuklu Belediyesi ve Esnaf ve Sanatkarlar Odasından alınan verilere göre Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan ve Tarihi Dönüşüm Projesi kapsamında cephe

iyileştirmesi yapılan 1.Caddedeki turistik yerel ürün hizmeti veren ve pazarlayan farklı türdeki 20 ticari girişimci ile anket görüşmesi yapılmıştır. Girişimcilere yöneltilen anket formları numaralandırılarak görüşme yapılan kişilerin kodlanmış bilgileri EK-8’de verilmiştir (Bkz. EK-8).

Girişimcilere yöneltilen 5 bölümlük anket formunun ilk bölümünde girişimciyi tanımlamaya yönelik yaş, öğrenim durumu, doğduğu yer, daha önce başka bir faaliyet ile uğraşıp uğraşmadığı, Mardin’de ikamet etme süresi ve Mardin dışında herhangi bir kentte ekonomik faaliyetinin olup olmadığına yönelik girişimcinin temel özelliklerini belirleyen 6 adet soru yer almaktadır.

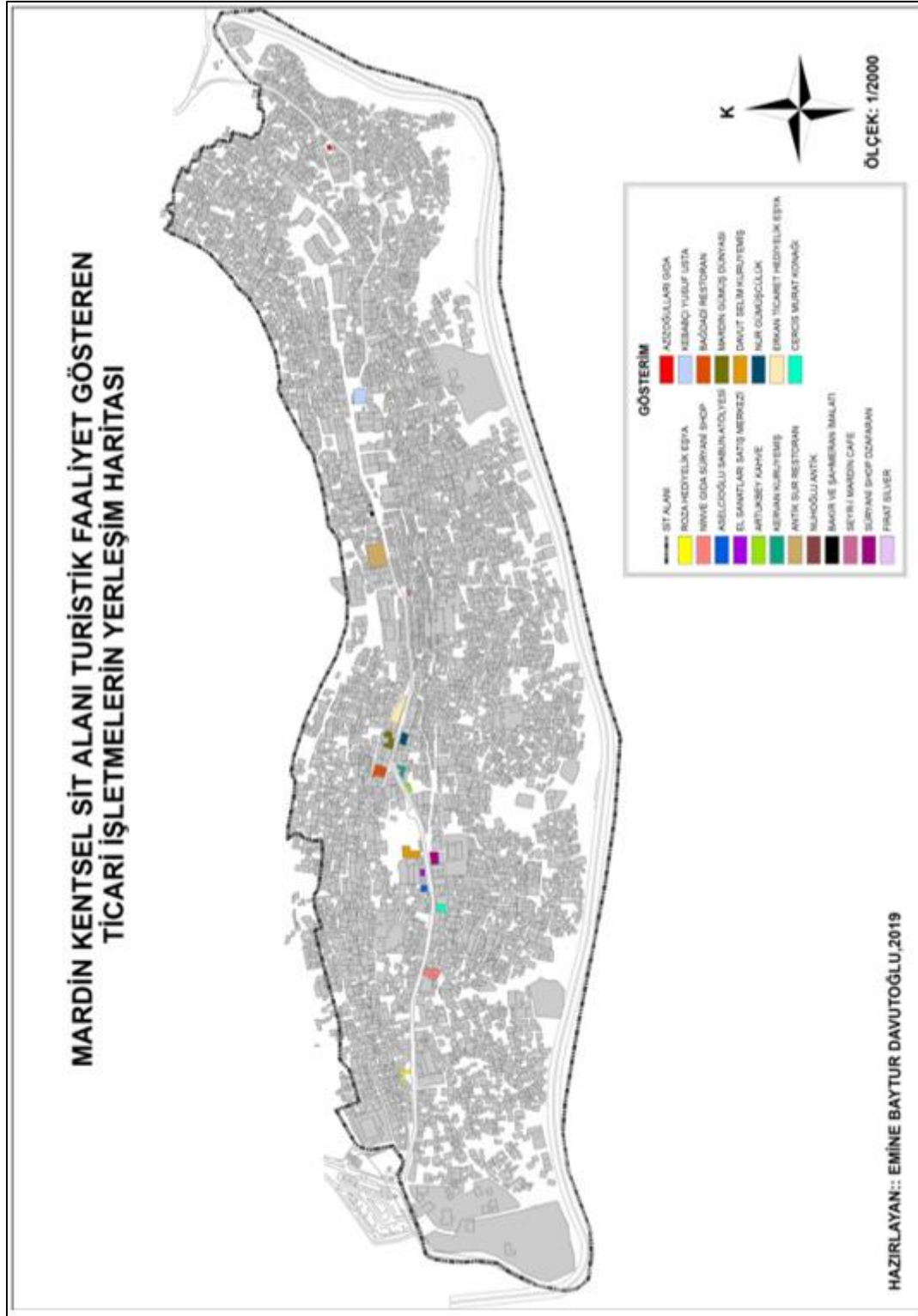
İkinci bölümde işletmenin genel özelliklerini tespit etmeye yönelik, işletmenin türü, mülkiyet durumu, en çok kâr ettiği dönemler, işletmenin kuruluş tarihi ve daha önceki işlevi, işletme kurulurken kullanılan finansman-sermaye kaynağı 6 soru yer almaktadır.

Anket formunun üçüncü bölümünde ise işletmenin personel yapısına ilişkin çalışan personel ve hizmetli sayısı, nitelikli personel bulmada sorun yaşayıp yaşamadığı ve işletmedeki personelin kaçının turizm ile ilgili bir yüksekokul ya da fakülte mezunu olduğu ile ilgili işletmenin personel yapısını ortaya koyan 3 soru sorulmuştur.

Dördüncü bölümde işletmenin yer ve yerele ait özellikleri ile pazar olanakları yer almaktadır. Buna göre işletmenin rekabet, reklam ve tanıtımına yönelik sorular yer almaktadır. Mardin’e rakip görülen kent ve bu kentin en üstün özelliği, işletmenin reklam ve tanıtımını yaparken en çok hangi yolu kullandığı ve Mardin’deki diğer işletmeler ile ortak bir girişiminin olup olmadığına yönelik 5 soru yöneltilmiştir.

Beşinci ve son bölümde likert ölçekli anket tekniği ile işletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörler, Mardin turizmini olumsuz yönde etkileyen faktörler ve Mardin’de turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisinin değerlendirilebilmesi için 3 soru başlığı altında 27 ifadeyi, 1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4.Katılıyorum ve 5.Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerinden birini tercih ederek puanlandırmaları istenmiştir.

Son olarak Mardin’de kültür turizmini geliştirmek için neler yapılabilieceğine dair açık uçlu soru sorularak kültür turizminin sürdürülebilirliğine yönelik talepleri ve beklentilerinin algılanması amacıyla bu konudaki düşünce ve önerilerinin saptanması, test edilmesi ve lmlenmesi hedeflenmiştir. Girişimcilere kültürel turizm ve sürdürülebilirlik ile doğrudan veya dolaylı yönden ilgili 24 soru yneltirmiştir (Bkz. EK-5. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme sayısı).



Harita 7.2. Turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerin yerleşim haritası (Bkz. EK-4).

Anket görüşmelerinin yanı sıra Mardin kentinde kültürel turizmin geliştirilmesi konusundaki çalışmaların ne ölçüde olduğu ve kurumlar arası işbirliğinin yerel halka yansımalarının ne şekilde olduğuna ilişkin Mardin Valiliği (İl Kültür ve Turizm

Müdürlüğü), Mardin Büyükşehir Belediyesi Koruma, Uygulama ve Denetleme Müdürlüğü, Mardin Artuklu Belediyesi ve Dicle Kalkınma Ajansı gibi kurum ve kuruluş yetkilileri ile sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Anket araştırmasının güvenilirlik analizi

Çizelge 7.2. incelendiğinde, ilk olarak Mardin kentini ziyaret eden yerli ve yabancı ziyaretçi anketinde *‘Ziyaretçilerin gezi süresince edindikleri deneyim ve memnuniyet düzeylerine ilişkin görüşler’*inin saptanmasına yönelik likert ölçekli 18 ifade güvenilirlik analizi testine tabi tutulmuş ve Cronbach Alpha Katsayısı 0,855 şeklinde tespit edilmiştir. İkinci olarak araştırma alanında yer alan konaklama faaliyetli işletme anketinde *‘İşletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörler, pazar olanakları ve kentteki turizmin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen dinamiklere ilişkin görüşleri’* içeren likert ölçekli 21 ifade için Cronbach Alpha Katsayısı 0,844 olarak hesaplanmıştır. Üçüncü ve son olarak araştırma alanında yer alan turistik faaliyet gösteren ticari işletme anketinin *‘İşletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörler, Mardin’de turizmin gelişmesinin kent üzerindeki etkisi, kentteki turizmin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere’* yönelik likert ölçekli 24 ifade güvenilirlik analizine tabi tutularak Cronbach Alpha Katsayısı 0,862 şeklinde tespit edilmiştir.

Çizelge 7.2’den anlaşıldığı üzere ölçeklerin güvenilirlik katsayıları 0,8’in üzerinde bir değere sahiptir. Cronbach Alpha katsayısı 0 ile 1 arasındaki değerleri alabilir ve bu ölçütte kabul edilir. Bir değer güvenilir ve geçerli olabilmesi için 0,7 üzerinde olması gerekmektedir. 0,7 üzerindeki Cronbach Alpha değerlerinin güçlü olduğu kabul edilmektedir (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun, Yıldırım, 2012: 122). Bu bağlamda güvenilirlik analizine tabi tutulan tüm ölçeklerin Cronbach Alpha değerlerinin güçlü bir şekilde güvenilir olduğu söylenmektedir (Bkz. Çizelge 7.2).

Çizelge 7.2. Araştırmada kullanılan anketlerin ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları (Alan çalışması, 2018)

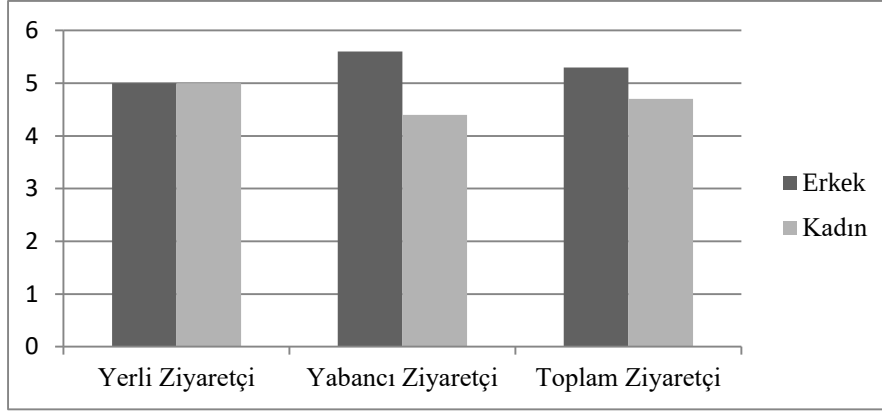
Güvenilirlik analizine tabi tutulan ölçekler	İfade sayısı	Cronbach alfa katsayısı
Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Anketi	18	0,855
Ziyaretçilerin gezi süresince edindikleri deneyim ve memnuniyet düzeylerine ilişkin görüşler		
Konaklama Faaliyeti Gösteren İşletme Anketi	21	0,844
İşletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörler, pazar olanakları ve kentteki turizmin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen dinamiklere ilişkin görüşler		
Turistik Faaliyet Gösteren Ticari İşletme Anketi	24	0,862
İşletmenin Başarısını Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler, Mardin’de Turizmin Gelişmesinin Kent Üzerindeki Etkisi, Kentteki Turizmin Gelişmesini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörlere İlişkin Görüşler		

7.1. Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Anket Bulguları ve Değerlendirme

Bu çalışma kapsamında Mardin Kentsel Sit Alanını gezen ziyaretçilerin Mardin kentinin sosyo-kültürel yapısı ve çevre kalitesi hakkındaki düşünceleri, gezi süresince edindikleri deneyimler ve memnuniyet düzeyleri ile sunulan ve alınan hizmetlerin kalitesine yönelik görüşlerinin saptanması hedeflenmiştir.

7.1.1. Ziyaretçilerin cinsiyet durumlarına göre dağılımı

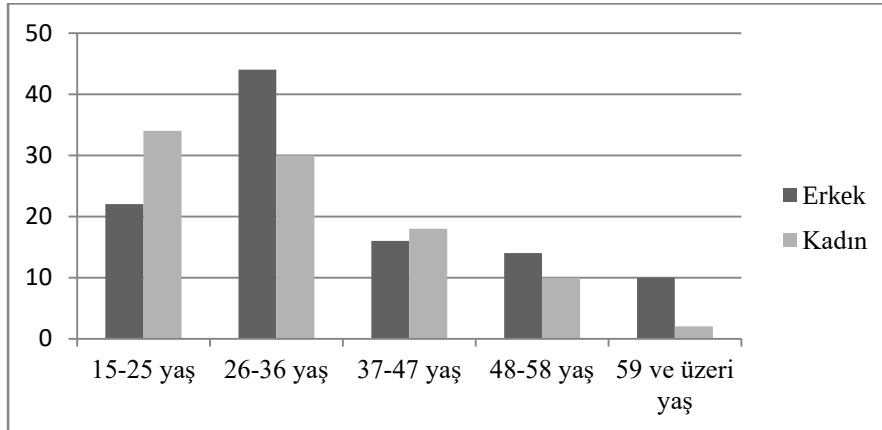
Anket araştırmasına katılan toplam ziyaretçi sayısının cinsiyet durumlarına bakıldığında %53’ünün Erkek, %47’sinin Kadın olduğu görülmektedir. Yerli ziyaretçilerin %50’si Kadın ve %50’si Erkek bireyden oluşurken yabancı ziyaretçilerin %44’ü Kadın ve %56’sı Erkek bireyden oluşmaktadır (Bkz. Şekil 7.1).



Şekil 7.1. Görüşme yapılan ziyaretçilerin cinsiyet dağılımı (Alan çalışması, 2018)

7.1.2. Ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımı

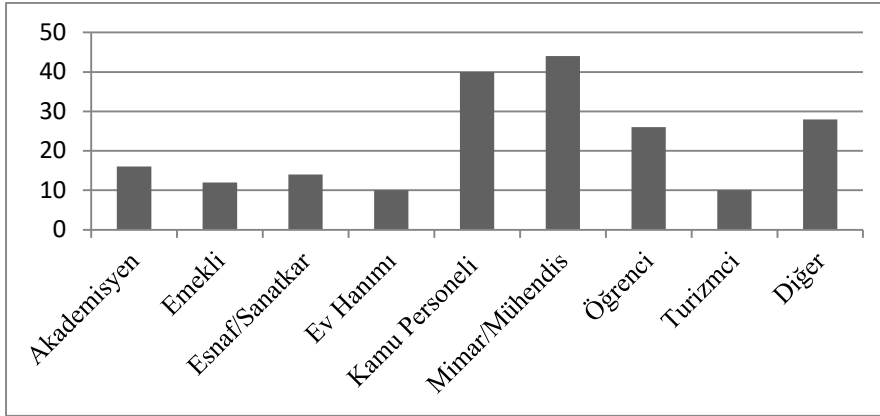
Anket görüşmesi yapılan ziyaretçilerin yaş dağılımlarına bakıldığında %37'sinin 26-36 yaş aralığında, %28'inin 15-25 yaş aralığında, %17'sinin 37-47 yaş aralığında, %12'sinin 48-58 yaş aralığı ve %6'sının 59 yaş ve üzeri yaş grubunda yer aldığı görülmektedir (Bkz. Şekil 7.2).



Şekil 7.2. Görüşme yapılan ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımı (Alan çalışması, 2018).

7.1.3. Ziyaretçilerin meslek gruplarına göre dağılımı

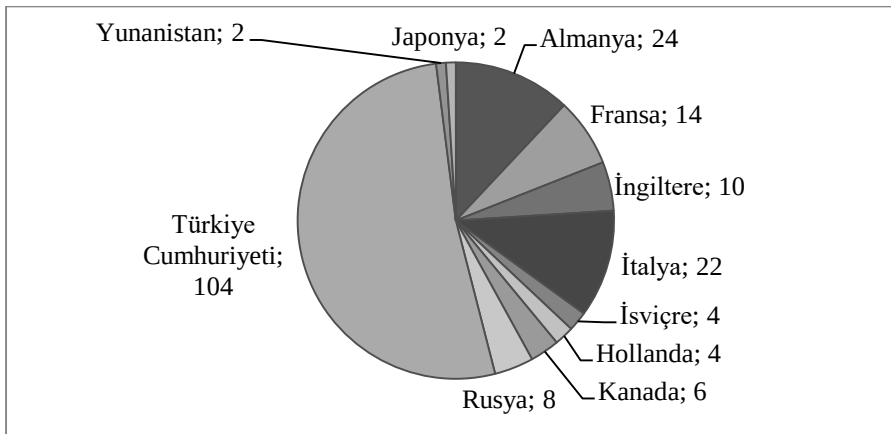
Şekil 7.3'te belirtildiği gibi görüşme yapılan ziyaretçilerin %28'ini kamu sektöründe çalışanlar, %34'ünü özel sektörde çalışanlar, %13'ünü öğrenci kesimi ve %11'ini de ev hanımı ve emekli olup herhangi bir işe sahip olmayan bireyler oluşturmaktadır.



Şekil 7.3. Görüşme yapılan ziyaretçilerin meslek durumuna göre dağılımı (Alan çalışması, 2018)

7.1.4. Ziyaretçilerin milliyetlerine göre dağılımı

Mardin kentini ağırlıklı olarak hangi milliyetten turistlerin ziyaret ettikleri verisini elde etmeye yönelik oranlar Şekil 7.4'te verildiği gibidir. Yabancı ziyaretçi dağılımına bakıldığında kenti en çok %12'lik oranla Alman uyruklular ve %11'lik oranla İtalyanların ziyaret ettiği söylenebilir.

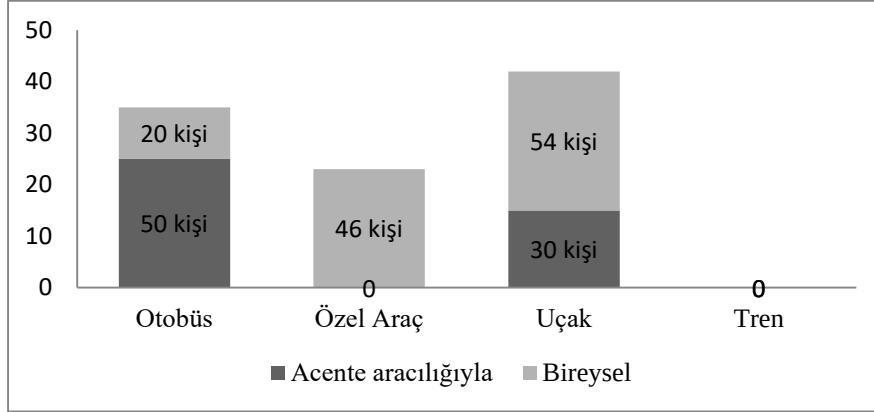


Şekil 7.4. Görüşme yapılan ziyaretçilerin milliyetlerine göre dağılımı (Alan çalışması, 2018)

7.1.5. Ziyaretçilerin ulaşım tercihlerine göre dağılımı

Şekil 7.5'te belirtildiği gibi ziyaretçilerin kente erişimde tercih ettikleri ulaşım türü %42 ağırlıklı olarak havayolu olmaktadır. Ziyaretçilerin %23'ü destinasyon deneyimlerini özel araç ile gerçekleştirmiş olup seyahatlerini bireysel yönde tercih etmiştir. %25 oranında ziyaretçi ise

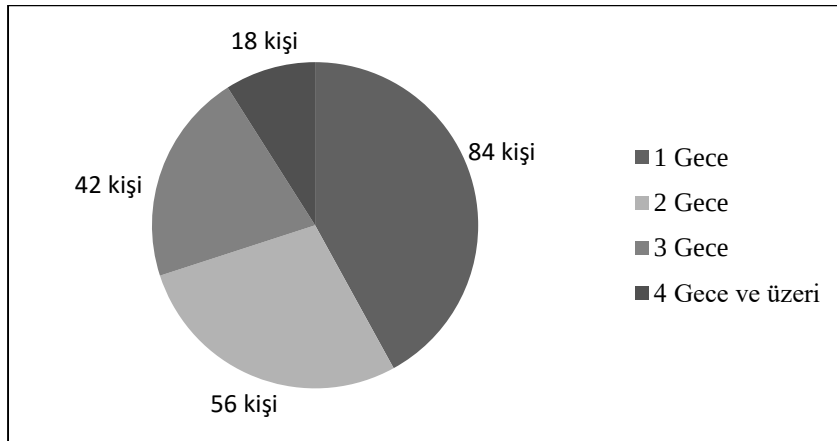
seyahat acenteleri aracılığıyla otobüs tercihinde bulunmuştur. Görüşme yapılan katılımcıların %40'ı seyahatlerini acente aracılığıyla gerçekleştirirken %60'ının seyahatlerini herhangi bir acente kullanmadan bireysel olarak gerçekleştirdiği görülmektedir (Bkz. Şekil 7. 5).



Şekil 7.5. Görüşme yapılan ziyaretçilerin seyahat tercihleri ve kente erişimde tercih ettikleri ulaşım türü dağılımı (Alan çalışması, 2018)

7.1.6. Ziyaretçilerin konaklama sürelerine göre dağılımı

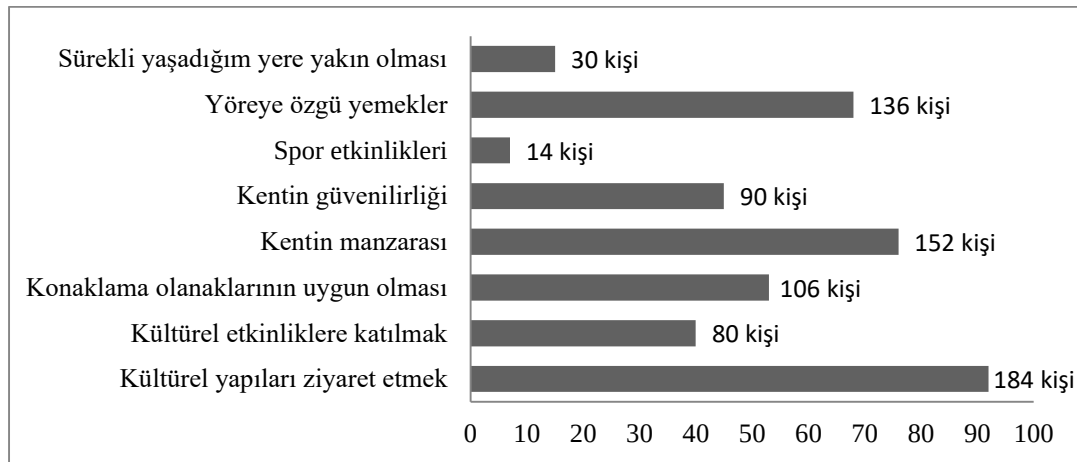
Görüşme yapılan ziyaretçilerin Mardin'de konaklama süreleri geceleme temelinde incelenmiştir. Şekil 7.6'da belirtildiği üzere Mardin Kentsel Sit Alanında yer alan konaklama tesislerinde bir gece konaklayan ziyaretçi oranı %42, iki gece konaklayan ziyaretçi oranının %28 olduğu görülmektedir. 4 gece ve üzeri konaklayan ziyaretçi oranı %9'dur (Bkz. Şekil 7.6).



Şekil 7.6. Görüşme yapılan ziyaretçilerin kentte geceleme süreleri (Alan çalışması, 2018)

7.1.7. Ziyaretçilerin gezi için Mardin'i tercih etme nedenlerine göre dağılımı

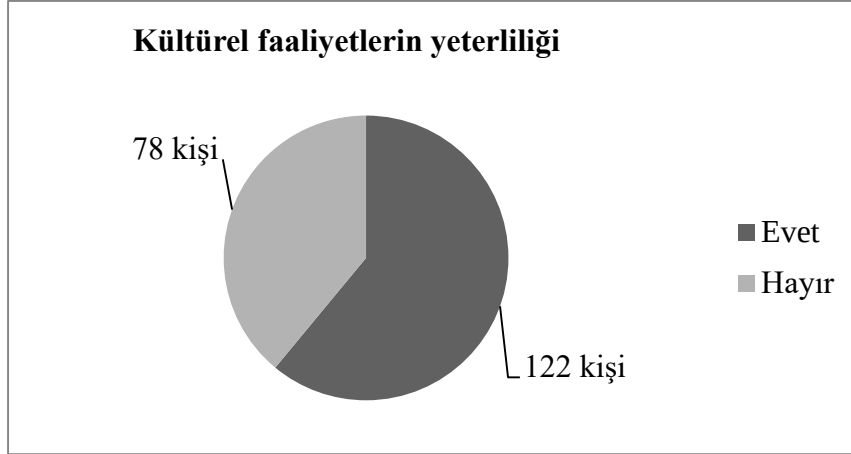
Görüşme yapılan ziyaretçilere gezi için Mardin'i tercih etme nedeni veya nedenleri sorularak birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre ziyaretçilerin %92'si ziyaret amacının kültürel bir nitelik taşıdığını ve kentteki kültürel yapıları gezmek ve tanımak olduğunu ifade etmiştir. Kentin manzarası da Mardin kenti destinasyonu için önemli bir çekicilik yaratmakta olup ziyaretçi oranı %76'dır. Kültürel etkinliklere katılmak için Mardin'i tercih edenlerin oranı ise %40'tır. Konaklama olanaklarının uygun olması açısından Mardin'i tercih eden katılımcı oranı %53'tür. Kent güvenliğinin bir tercih nedeni oluşturma oranı ise %45'tir. Kentte spor etkinlikleri yok denecek kadar azdır. Bu nedenle gezi için bir tercih nedeni oluşturamamıştır. Mardin'in yöresel yemeklerinin çeşitliliği, lezzeti ve farklılığı, konaklama şartlarının gerek hizmet kalitesi gerekse fiyat bakımından uygun olması ve kentin güvenilir bir mekân algısı yaratması gibi unsurlar turistlerin eşsiz bir deneyim yaşamaları için Mardin kentini tercih etmesinin diğer faktörleri olarak sıralanmaktadır. Sürekli olarak yaşadığı yere yakınlığı bakımından Mardin'i tercih edenlerin oranı %15'tir (Bkz. Şekil 7.7).



Şekil 7.7. Görüşme yapılan ziyaretçilerin gezi için Mardin'i tercih etme nedenleri (Alan çalışması, 2018)

7.1.8. Kültürel faaliyetlerin yeterliliği

Görüşme yapılan ziyaretçilere Mardin kentindeki kültürel faaliyetleri yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Şekil 7.8'de gösterilen değerlere göre ziyaretçilerin %61'i kültürel faaliyetleri yeterli bulmaktadır. Ancak %31'i kültürel faaliyetlerin yetersiz olduğu ve artırılması gerektiğini vurgulamıştır (Bkz. Şekil 7.8).



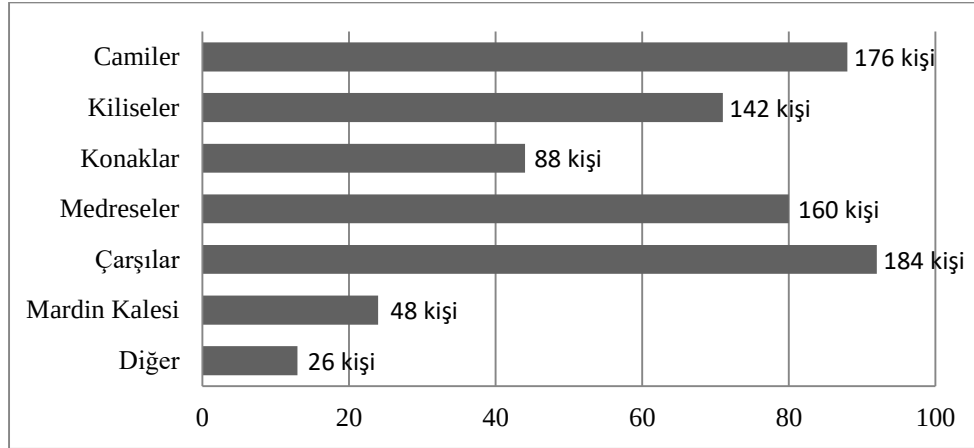
Şekil 7.8. Görüşme yapılan ziyaretçilerin kentteki kültürel faaliyetleri yeterli bulup bulmadığına ilişkin görüşleri (Alan çalışması, 2018)

Kültürel faaliyetleri yeterli bulmayan ziyaretçilere sorulan ‘Olmasını istediğiniz kültürel bir faaliyet var mı?’ sorusuna verilen yanıtlarda açık hava sineması, tiyatro ve festival gibi etkinliklerin arttırılarak sürekli olarak tekrar etmesi, yöre değerlerinin ön plana çıkarıldığı eğlence gecelerinin düzenlenmesi, geleneksel müzik aktivitelerinin yer aldığı sokak dansı ve eğlencelerin çoğaltılması, yörenin tanıtımına özgü ulusal ve uluslararası fuarların geliştirilmesi gibi kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, Mardin Kalesinin turizme kazandırılması ve etkinliklerin burada düzenlenmesi gibi aktivitelerin Mardin’de kentsel turizmin gelişmesinde önemli bir katkı sağlayacağı yönünde cevaplar verilmiştir.

7.1.9. Ziyaretçilerin gezi sürecinde en çok ziyaret ettikleri yerlere göre dağılımı

Görüşme yapılan ziyaretçilerin % 92’si Mardin kentinin ekonomi tarihi ve kültürel geçmişinde önemli bir yer edinen Revaklı, Tellallar, Marangozcular, Bakırcılar, Kayseriye Bedesteni gibi tarihi Mardin çarşılarını gezdiğini belirtmiştir. Birer dini, kültürel ve etnik yapı niteliği taşıyan camiler %88, kiliseler %71 ve medreseler ise %80 oranında ziyaretçi tarafından gezilmiştir. Tarihi Mardin konaklarının bir kısmı yerel halk tarafından halen günlük yaşamda kullanıldığı için gezi deneyiminin bir parçası olmaları beklenen ölçüde mümkün olmamıştır. Henüz turizme açılmamış olan, kentin cazibe merkezi sayılan Mardin Kalesini yakından kendi imkânlarıyla görme olanağı bulan ziyaretçi oranı %24’tür. Diğer kesimi oluşturan ziyaretçiler araştırma alanı içerisinde bulunan Mardin Müzesi, Sabancı Kent Müzesi, Sanat Sokağı gibi kültür yapılarının yanı sıra Mardin Kentsel Sit Alanı

dışında kalan ancak kent turizminde lokomotif rol görevi üstlenen Dara Antik Kenti ve Midyat İlçelerini gezdiklerini ifade etmişlerdir.



Şekil 7.9. Görüşme yapılan ziyaretçilerin gezi süresince ziyaret ettikleri yerler (Alan çalışması, 2018)

7.1.10. Ziyaretçilerin Mardin kenti hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımı

Görüşme yapılan ziyaretçilerin %93'ü Mardin'deki seyahat deneyiminden keyif aldığını belirtmiştir. Katılımcıların %96'sı Mardin'in mimari, kültürel ve çevresel değerlerinin onu diğer kentlerden farklı kıldığı düşüncesine katıldıklarını ifade etmiştir. Mardin'in farklı din ve kültüre sahip insanların bir arada uyumla yaşayabildiği görüşüne katılan katılımcı oranı %94'tür (Bkz. Çizelge 7.3).

Ziyaretçilerin kentin çevre kalitesi, erişilebilirlik, kent güvenliği ve kültürel mirasın korunması hususunda yöneltilen önermelere verdiği yanıtlar oldukça çarpıcıdır. Kentin çevre kalitesinin iyi bulunup bulunmadığına yönelik önermeye ziyaretçilerin %57'si olumlu yönde görüş bildirirken %52'si olumsuz yönde görüş bildirmiştir. Bu ifadeye paralel olarak kamusal mekânlardaki kirlilik ve çöpten rahatsız olan katılımcılar %59 oranındadır. Kentte ziyaret etmek istediği her yere rahatça erişebilen ziyaretçi oranı %73'tür. Kenti güvenli bulan ziyaretçi oranı ise %83'tür. Ziyaretçilerin kültürel ve tarihi çevrenin iyi korunduğu yönündeki düşünceleri de farklıdır. Buna göre ziyaretçilerin %16'sının korumaya ilişkin herhangi bir fikrinin olmadığı, %59'unun söz konusu yapıların iyi korunduğu yönünde olumlu görüşe sahip olduğu ve %25'inin ise korumaya ilişkin olumsuz görüşe sahip olduğu öğrenilmiştir. Bu minvalde geliştirilen bir diğer önerme ziyaretçilerin tarihi yapılara eklemlenen betonarme yapılardan rahatsızlık duyup duymama

durumuna yöneliktir. Ziyaretçilerin %80'i bu eklenti yapılardan rahatsız olduğunu belirtmiş olup bir önceki önermede verilen cevapla uyuşmadığı gözlemlenmiştir (Bkz. Çizelge 7.3). Buna göre bazı ziyaretçiler için destinasyon amacına yönelik farkında olmadan seyahat ettiğini söyleyebiliriz.

Görüşme yapılan ziyaretçilerin %55'i kentte satılan badem şekeri, Süryani çöreği, Süryani şarabı, kahve, peksimet v.b. gastronomi ağırlıklı yöresel ürünlerin fiyatlarını makul bulmuştur. Ancak %26'sı ürünlerin fiyatlarını oldukça pahalı bulduğunu beyan etmiştir. Yöreye ait telkâri, bakır, sabun v.b gibi hediyelik eşya nitelikli turistik ürün çeşitliliğini ve ürün fiyatını uygun bulan ziyaretçi oranı %64'tür. Ziyaretçilere Mardin Kentsel Sit Alanında yer alan yeme-içme işletmelerinin gereksinimi karşılayabilme durumu ve sundukları hizmet kalitesini ölçmeye yönelik iki soru yöneltilmiştir. Buna göre yöresel yemekleri yeme imkanı bulan ziyaretçi oranı %93 olup kentin gastronomi kültürünün ziyaretçi deneyiminde önemli bir yer edindiği söylenebilir.

Genel olarak kentteki yeme-içme ve konaklama işletmelerinin hizmet kalitesi ile nitelikli personelin yeterli olup olmadığı durumuna bakıldığında %73'ünün yeme-içme işletmelerinin hizmet ve personel kalitesini yeterli bulduğu gözlemlenirken %70'inin de konaklama işletmelerinin hizmet ve personel kalitesini yeterli bulduğu belirtilmiştir. Ziyaretçilerin %58'i yöreye ait hiçbir kültürel faaliyete katılmadığını, %42'si ise kültürel etkinliklere katıldığını ifade etmiştir. Mardin'i tekrar ziyaret edeceğini beyan eden ziyaretçi oranı %87 olup %91'i de Mardin'i çevresindeki insanlara tavsiye edeceğini söylemiştir (Bkz. Çizelge 7.3).

Çizelge 7.3. Ziyaretçilerin Mardin kenti hakkındaki görüşlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem Dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Mardin’deki deneyimimden keyif aldım.	-	-	2	1	12	6	44	22	142	71	200	100
Mardin’in mimari, kültürel ve çevresel değerleri onu diğer kentlerden farklı kılmaktadır.	-	-	8	4	-	-	36	18	156	78	200	100
Mardin farklı din ve kültüre sahip insanların bir arada yaşayabileceği bir şehirdir.	2	1	6	3	4	2	40	20	148	74	200	100
Kentin çevre kalitesini iyi buldum.	26	13	58	29	2	1	74	37	40	20	200	100
Ziyaret etmek istediğim her yere rahatça erişebildim.	16	8	24	12	14	7	60	30	86	43	200	100
Kültürel ve tarihi yapılar çok iyi korunuyor.	4	2	46	23	32	16	52	26	66	33	200	100
Kentin her yerinde kendimi güvende hissettim.	8	4	20	10	6	3	98	49	68	34	200	100
Yöresel ürünlerin fiyatı çok uygundu.	18	9	34	17	38	19	70	35	40	20	200	100
Yöresel yemekleri yeme imkânım oldu.	10	5	4	2	-	-	92	46	94	47	200	100
Yöreyle ait kültürel faaliyetlere katıldım.	18	9	98	49	-	-	56	28	28	14	200	100
Yöreyle ait güzel ve uygun fiyatlı hediyelik eşyalar vardı.	8	4	24	12	40	20	80	40	48	24	200	100
Yemek işletmelerinin kalitesi yeterliydi.	4	2	22	11	28	14	112	56	34	17	200	100
Konaklama işletmelerinin kalitesi yeterliydi.	8	4	18	9	34	17	96	48	44	22	200	100
Hizmet ve personel yeterliydi.	12	6	30	15	22	11	98	49	38	19	200	100
Mardin’i tekrar ziyaret etmek isterim.	4	2	10	5	12	6	64	32	110	55	200	100
Eklemlenmiş yapılardan rahatsız oldum.	6	3	20	10	14	7	78	39	82	41	200	100
Kamusal mekânlardaki kirlilikten ve çöpten rahatsız oldum.	10	5	70	35	2	1	94	47	24	12	200	100
Çevremdeki insanlara Mardin’i tavsiye edeceğim.	4	2	6	3	8	4	82	41	100	50	200	100

Elde edilen yerli ve yabancı ziyaretçi anket bulguları incelendiğinde, %53 Erkek, %47 Kadın olmak üzere toplam 200 kişi ile yapılan görüşmede Mardin kentini ziyaret eden turistlerin çoğunluğunun erkek bireylerden oluştuğu, yaş gruplarına göre dağılım verileri değerlendirildiğinde, Mardin kentini %37 oranında çoğunlukla 26-36 yaş aralığındaki genç turistlerin ziyaret ettiği saptanmıştır. Anket bulgularına göre Mardin kentini ziyaret eden turistlerin özellikle kamu sektöründe çalışanların ziyaret etmesi, yöre halkına göre yöre ile ilgili daha çok bilgi birikimine sahip olan ve eğitim düzeyleri oldukça yüksek kesimleri oluşturan kültürel turistleri nitelemektedir. Mardin Kentsel Sit Alanını büyük bir çoğunlukla ülkemizin dört bir yanından gelen yerli turistlerin yanı sıra, Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa, Japonya vb. birçok milliyetten ve kültürden insanın ziyaret ettiğini söylemek mümkündür. Ziyaretçilerin kente erişimde tercih ettikleri ulaşım türü bulguları değerlendirildiğinde %42 ağırlıkla havayolunun tercih edildiği anlaşılmaktadır. %40 oranında ziyaretçi seyahatini acente aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Ziyaretçilerin geceleme süreleri bulguları incelendiğinde en az bir gece konaklayan ziyaretçi sayısı oranının %42 olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre Mardin kentinin gününbirlik turistler tarafından gerçekleştirilen GAP turlarının durak noktası olmaktan uzaklaşarak, ziyaretçilerin harcama eğilimlerinin arttığı ve tarihsel, kültürel ve arkeolojik değerleri gerçek anlamda bir deneyim elde ettikleri destinasyona dönüştüğü anlamına gelmektedir. Görüşme yapılan ziyaretçilerin Mardin’de konaklama süreleri geceleme temelinde incelenmiştir. Şekil 7.6’da belirtildiği üzere Mardin Kentsel Sit Alanında yer alan konaklama tesislerinde bir gece konaklayan ziyaretçi oranı %42, iki gece konaklayan ziyaretçi oranının %28 olduğu görülmektedir. 4 gece ve üzeri konaklayan ziyaretçi oranı %9’dur (Bkz. Şekil 7.6). Buna göre ziyaretçilerin Mardin’deki kültürel deneyimden hoşnut kaldığını, gerek kentteki etnik köken çeşitliliği gerek özgün kimlikli kültürel ve tarihi çevreden fazlasıyla etkilendiğini söylemek mümkündür. Buna göre Mardin’in destinasyon anlamında farklılık yaratan bir kent olduğu çıkarımında bulunulabilir.

7.2. Konaklama Faaliyeti Gösteren İşletme Anketi Bulguları ve Değerlendirme

Konaklama faaliyeti gösteren işletme anketi ile konaklama işletmelerinin genel özellikleri, işletmecilerin kimlik bilgilerine yönelik temel özellikleri, personel yapıları, yer ve yerele ait özellikleri, işletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörler ve pazar olanakları ortaya konmuştur. Aynı zamanda kentteki turizmin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen dinamiklere ilişkin görüşler çerçevesinde yerel istihdam, kültürel ve yerel ürünlerin ne

ölçütte kullanıldığı, yerel girişimcilik, reklam, tanıtım ve pazarlama açısından işletmelerin durumları ve yerel kalkınmaya ne ölçütte katkıda bulundukları saptanmıştır.

7.2.1. Konaklama faaliyetli işletmelerin genel özelliklerine göre dağılımı

Çizelge 7.4'te belirtildiği gibi anket görüşmesi yapılan 19 konaklama işletmesi, konaklama türüne göre kategorize edildiğinde %57,9'unun otel, %10,5'inin butik otel ve %31,6'sının ise özel konaklama tesisi niteliğinde olduğu görülmektedir. Mülkiyet durumlarına bakıldığında anket uygulamasına tabi tutulan, Artuklu Üniversitesi Turizm Meslek Yüksekokulu'na bağlı bir işletme niteliğinde olan Uygulama Oteli'nin kamu mülkiyetinde olduğu ve geriye kalan 18 konaklama işletmesinin ise yerli halkın mülkiyetinde olduğu görülmektedir (Bkz. Çizelge 7.4).

Çizelge 7.4. Konaklama işletmelerinin türü ve mülkiyet durumuna ilişkin dağılımı (Alan çalışması, 2018)

Konaklama türü	Frekans	Yüzde	Mülkiyet durumu	Frekans	Yüzde
Otel	11	%57,9	Özel-Yerel	18	%94,7
Butik Otel	2	%10,5	Özel-Yabancı	-	-
Özel Konaklama Tesisi	6	%31,6	Kamu	1	%5,3
Pansiyon	-	-	Diğer	-	-
Toplam	19	%100	Toplam	19	%100

Girişimcilere yıl içerisinde en yoğun ziyaretçi ağırladıkları dönemler sorulduğunda %57,9'u Mart-Mayıs seçeneğini işaretlemiştir. Mart-Mayıs ve Eylül-Kasım olmak üzere yıl içerisinde ilkbahar ve sonbahar sezonlarında yoğun ziyaretçi talebiyle karşılaşan işletme sayısı oranı %26,4'tür.

Çizelge 7.5. Konaklama işletmelerinin en yoğun ziyaretçi ağırladığı dönem veya dönemlere ilişkin dağılımı (Alan çalışması, 2018)

Konaklama türü	En yoğun dönem	Frekans	Yüzde
Otel	Mart-Mayıs	11	%57,9
Butik Otel	Mart-Mayıs / Eylül-Kasım	5	%26,4
Özel Konaklama Tesisi	Mart-Mayıs / Haziran-Ağustos	2	%10,5
Pansiyon	Haziran-Ağustos / Eylül-Kasım	1	%5,2
Toplam	Toplam	19	%100

Çizelge 7.6’da gösterildiği gibi görüşme yapılan otel işletmelerinin toplam yatak kapasitesi 524, butik otellerin toplam yatak kapasitesi 124 ve özel konaklama tesislerinin toplam yatak kapasitesi ise 308’dir. Görüşme yapılan konaklama tesislerinin toplam yatak kapasitesi 956 ve oda sayısı 419’dur. Yıllık ziyaretçi doluluk oranı verilerine bakıldığında otel işletmelerinin toplamda ortalama 30.150 yerli ziyaretçi ve 9500 yabancı ziyaretçi, butik otellerin toplamda 8000 yerli ve 1200 yabancı ziyaretçi, özel konaklama tesislerinin ise 17.250 yerli ve 2730 yabancı ziyaretçi ağırladığı belirtilmiştir. Buna göre toplam yıllık ziyaretçi doluluk oranlarına bakıldığında konaklama işletmelerinde %100 doluluk oranı ile ortalama 55.400 yerli ve 13.430 yabancı ziyaretçinin ağırlandığı görülmektedir. Yıl içerisinde toplamda ortalama 68.830 ziyaretçi en az 1 gece kentte konaklamaktadır (Bkz. Çizelge 7.6).

Çizelge 7.6. Konaklama işletmelerinin toplam yatak kapasitesi, oda sayısı ve yıllık ziyaretçi doluluk oranlarına ilişkin dağılımı (Alan çalışması, 2018)

Konaklama türü	Yatak kapasitesi	Oda sayısı	Toplam yerli ziyaretçi sayısı		Toplam yabancı ziyaretçi sayısı	
			Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Otel	524	233	30 150	%54,4	9500	%70,8
Butik Otel	124	52	8000	%14,4	1200	%8,9
Özel Konaklama Tesisleri	308	134	17 250	%31,2	2730	%20,3
Toplam	956	419	55 400	%100	13 430	%100

Ziyaretçilerin konaklama tesislerinde geceleme sayılarına bakıldığında yerli ziyaretçilerin 2,3 gece, yabancı ziyaretçilerin ise ortalama 2 gece konakladığı görülmektedir. Butik otellerde konaklayan ziyaretçilerin geceleme sayıları ortalama 2,5 ile 3 arasında değişirken; otellerde konaklayan ziyaretçilerin geceleme sayıları 1,8 civarındadır. Özel konaklama tesislerinde geceleme sayısı 2 ile 2,3 arasında değişmektedir (Bkz. Çizelge 7.7).

Çizelge 7.7. Konaklama işletmelerinde ziyaretçilerin ortalama geceleme sayılarına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Konaklama türü	Yerli ziyaretçilerin ortalama geceleme sayısı	Yabancı ziyaretçilerin ortalama geceleme sayısı
Otel	1,8	1,7
Butik Otel	3	2,5
Özel Konaklama Tesisi	2,1	1,8
Toplam	2,3	2

7.2.2. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin temel özelliklerine göre dağılımları

Görüşme yapılan konaklama tesisi girişimcilerinin genel kimliklerine yönelik verilere bakıldığında %100'ünün erkek bireyden oluştuğu görülmektedir. Çizelge 7.8'deki verilere göre yaş durumuna bakıldığında girişimcilerin %55,5'inin 40 yaş ve üstü olduğu belirtilmiştir. 26-30 yaş arası ve 31-35 yaş arası girişimci oranları %5,5'tir. 36-40 yaş arası girişimci oranı ise % 33,3'tür. Doğdukları yere ilişkin yüzde dağılımlarına bakıldığında girişimcilerin %100'ünün aslen Mardinli olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Çizelge 7.8).³

Çizelge 7.8. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Yaş	Frekans	Yüzde
Erkek	18	%100	18-25	-	-
Kadın	-	-	26-30	1	%5,5
Toplam	18	%100	31-35	1	%5,5
Doğduğu yer	Frekans	Yüzde	36-40	6	%33,3
			40+	10	%55,5
Mardin	18	%100	Toplam	18	%100

Öğrenim durumlarına bakıldığında %38,8'inin üniversite mezunu ve %33,3'ünün lise mezunu olduğu belirtilmiştir. İlkokul ve ortaokul mezunu girişimci oranları %11,1'dir. Görüşme yapılan girişimcilerin tümü yöre sakinlerinden oluşmaktadır. Daha önce hangi faaliyetle uğraştıklarına dair verilere bakıldığında 4 kişinin eğitimci, 2 kişinin tüccar, 1

³Artuklu Üniversitesi Turizm Meslek Yüksekokulu Uygulama Oteli kamu kurumu olduğu için bu tablodaki verilere tabi tutulmamıştır.

kişinin garson, 1 kişinin kasap, 1 kişinin mimar, 1 kişinin nakliyecisi, 1 kişinin lojistik ve 1 kişinin de serbest meslekle uğraştığı görülmektedir. Daha önce herhangi bir faaliyetle uğraşmayan kişi sayısı 6'dır (Bkz. Çizelge 7.9).⁴

Çizelge 7.9. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin öğrenim durumu ve daha önce hangi faaliyetle uğraştığına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Öğrenim durumu	Frekans	Yüzde	Önceki mesleği	Frekans	Yüzde
İlkokul	2	%11,1	Eğitimci	4	%22,2
Ortaokul	2	%11,1	Garson	1	%5,5
Lise	6	%33,3	Kasap	1	%5,5
Üniversite	7	%38,8	Mimar	1	%5,5
			Nakliye	1	%5,5
			Lojistik	1	%5,5
Yüksek lisans	1	%5,5	Serbest Meslek	1	%5,5
Doktora	-	-	Ticaret	2	%11,1
			-	6	%33,3
Toplam	18	%100	Toplam	18	%100

Çizelge 7.10'da da gösterildiği gibi girişimcilere kaç yıldır Mardin'de yaşadıkları sorulduğunda %88,8'inin 20 yıldan fazla bir süredir kentte ikamet ettikleri anlaşılmaktadır. Son 10-15 yıldır Mardin'de ikamet etmeye başlayan girişimci sayısı oranı %5,5'tir. Görüşme yapılan girişimcilere Mardin kenti dışında başka bir kentte herhangi bir ekonomik faaliyetlerinin olup olmadığı sorulduğunda %27,7 oranını oluşturan 5 kişi Evet; %72,3'lük oranı oluşturan 13 kişi ise Hayır seçeneğini işaretlemiştir (Bkz. Çizelge 7.10).⁵

Çizelge 7.10. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin Mardin'de ikamet yılları ve Mardin kenti dışında herhangi bir ekonomik faaliyetlerinin olup olmadığına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İkamet yılları	Frekans	Yüzde	Başka girişiminiz var mı?	Frekans	Yüzde
0-5	-	-	Evet	5	%27,7
5-10	-	-			
10-15	1	%5,5	Hayır	13	%72,3
15-20	1	%5,5			
20+	16	%88,8	Toplam	18	%100
Toplam	18	%100			

⁴Artuklu Üniversitesi Turizm Meslek Yüksekokulu Uygulama Oteli kamu kurumu olduğu için bu tablodaki verilere tabi tutulmamıştır.

⁵Artuklu Üniversitesi Turizm Meslek Yüksekokulu Uygulama Oteli kamu kurumu olduğu için bu tablodaki verilere tabi tutulmamıştır.

Görüşme yapılan anket sonuçlarına göre 2010-2015 yılları arası kurulan işletme sayısı oranı %52,6'dır. 2015 sonrası kurulan işletme sayısı oranı ise %21,1'dir. Girişimcilerin işletmelerini kurarken kullandıkları sermaye durumuna bakıldığında %68,4 oranında girişimci işletmeyi kendi birikimiyle kurduğunu belirtmiştir. Aile ve arkadaşlarından aldığı borç para, devlet teşviki ve banka kredisi kullanarak kurulan işletmelerin oranları %10,5'tir (Bkz. Çizelge 7.11).

Çizelge 7.11. Konaklama faaliyetli işletmelerin kuruluş tarihleri ve işletmeler kurulurken girişimcilerin kullandıkları sermayeye ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Kuruluş tarihi	Frekans	Yüzde	Kullanılan sermaye	Frekans	Yüzde
1995-2000	-	-	Kendi birikimim	13	%68,4
2000-2005	2	%10,5	Aile ve arkadaşlarımdan aldığım borç para	2	%10,5
2005-2010	3	%15,8	Devlet teşviki	2	%10,5
2010-2015	10	%52,6	Banka kredisi	2	%10,5
2015+	4	%21,1	Diğer	-	-
Toplam	19	%100	Toplam	19	%100

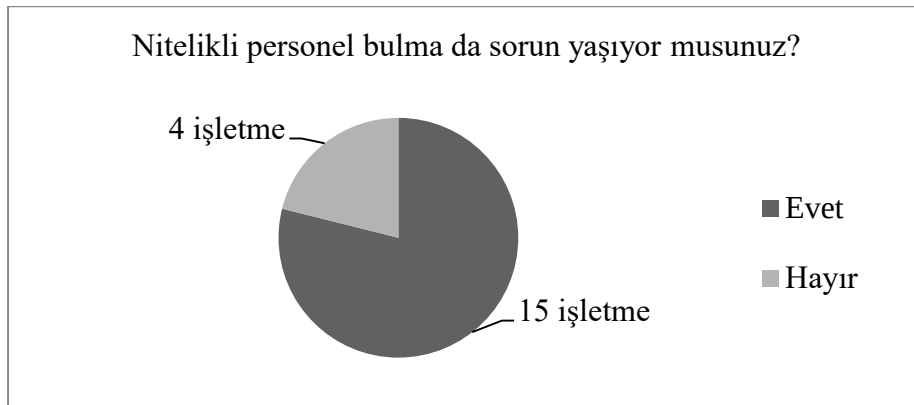
7.2.3. Konaklama faaliyetli işletmelerin personel yapılarına göre dağılımları

Çizelge 7.12'ye göre konaklama tesislerinde çalışan hizmetli ve personel sayısına bakıldığında çalışan toplam hizmetli ve personel sayısı otellerde 115, butik otellerde 21 ve özel konaklama tesislerinde 74 olarak belirtilmiştir. Görüşme yapılan konaklama tesislerinde toplam 210 hizmetli ve personel çalışmaktadır. Konaklama işletmelerinin turizm meslek yüksekokulu mezunu personeli çalıştırma durumuna bakıldığında 11 işletme çalıştırdığı toplam hizmetli ve personel sayısının %0-10'u, 3 işletme %10-20'si, 3 işletme %20-40'ı, 1 işletme %40-70'i ve 1 işletme %70-100 aralığında nitelikli personel çalıştırmaktadır (Bkz. Çizelge 7.12).

Çizelge 7.12. Konaklama faaliyetli işletmelerin hizmetli ve personel sayısı ve turizm yüksekokulu mezunu personel durumuna ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Hizmetli ve personel sayısı	Frekans	Yüzde	Turizm yüksekokulu mezunu personel durumu	Frekans	Yüzde
Otel	115	%54,7	%0-10	11	%57,9
Butik Otel	21	%21	%10-20	3	%15,8
			%20-40	3	%15,8
Özel Konaklama Tesisi	74	%35,3	%40-70	1	%5,3
			%70-100	1	%5,3
Toplam Ortalama	210	%100	Toplam	19	%100

‘Nitelikli personel bulmada sorun yaşıyor musunuz?’ sorusuna girişimcilerin %78,9’u evet yanıtını, % 21,1’i hayır yanıtını vermiştir (Bkz. Şekil 7.10).



Şekil 7.10. Konaklama faaliyetli işletmelerin nitelikli personel bulmada sorun yaşıyor yaşamadıklarına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

7.2.4. Konaklama faaliyetli işletmelerin yer ve yerele ait özelliklerine göre dağılımları

Görüşme yapılan girişimcilerin %47,4’ü Şanlıurfa, %21,1’i Diyarbakır ve %5,3’ü Gaziantep kentini Mardin’e rakip olarak görmektedir. Girişimcilerin %26,3’ü ise herhangi bir kenti rakip olarak görmemektedir. Rakip olarak görülen kentin Mardin kentine göre en üstün özelliği sorulduğunda girişimcilerin %28,5’i tarihi ve kültürel varlıkları, %21,4’ü ekonomik gelişmişliği ve kentin Mardin’e yakınlığı, %14,2’si rakip olarak görülen kente erişim ve ulaşım olanaklarının güçlü olması, %14,2’si rakip kente yapılan yatırım ve teşvikler, %7,1’i rakip kentin reklam ve tanıtım faaliyetlerinin fazla olması, %7,1’i yatak

kapasitesi, kentleşme ve sanayi olanaklarının güçlü olması ve %7,1'i de rakip kentin turizm faaliyetlerinin gelişmiş olması şeklinde görüşler belirtmiştir (Bkz. Çizelge 7.13).

Çizelge 7.13. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin'e rakip olarak gördükleri kent ve bu kentin en üstün özelliğine ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Rakip olarak görülen kent	Frekans	Yüzde	Rakip olarak görülen kentin Mardin kentine göre en üstün özelliği	Frekans	Yüzde
Şanlıurfa	9	%47,4	Reklam ve tanıtım faaliyetleri	1	%7,1
Diyarbakır	4	%21,1	Erişim ve ulaşım olanakları	2	%14,2
Gaziantep	1	%5,3	Ekonomik gelişmişlik ve Mardin'e yakınlık	3	%21,4
Şırnak	-	-	Tarihi ve kültürel varlıkları	4	%28,5
Batman	-	-	Yatak kapasitesi, kentleşme ve sanayi	1	%7,1
Siirt	-	-	Yatırım ve teşvikler	2	%14,2
Rakip görmüyorum	5	%26,3	Turizm faaliyetleri	1	%7,1
Toplam	19	%100	Toplam	14	%100

Görüşme yapılan konaklama işletmelerinin tümü mutfaklarında yöreye ait yerel ürünleri kullanmaktadırlar (Bkz. Çizelge 7.14).

Çizelge 7.14. Konaklama faaliyetli işletmelerin mutfaklarında yerel ürün kullanıp kullanmama durumuna ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Yerel ürün kullanma durumu	Frekans	Yüzde
Evet	19	%100
Hayır	-	-
Toplam	19	%100

Görüşme yapılan girişimcilerin %57,8'i işletmelerinin reklam ve tanıtımlarını yaparken işletmelerinde konaklayan ziyaretçilere Mardin kentinin yöresel lezzetlerini sunmaktadır. Konaklama işletmelerinin %21,5'i el işlemelerinin sergilendiği ve satıldığı stantlar kurarak ve %5,3'ü hizmetlerini yöresel kıyafetli personel ile sunarak reklam ve tanıtım faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. İşletmenin duvarlarında Mardin'in tarihini ve kültürünü anlatan çerçeveler bulunduran işletme sayısı oranı %78,9'dur. Konaklama işletmelerinin %89,4'ü resepsiyonda mutlaka tanıtım broşürleri bulundurmaktadır. Lobilerinde yöresel ürün ikram eden işletme sayısı oranı %68,4'tür. Konukların odalarını Mardin'e özgü el

işlemeli tekstil ürünleri ve taş işlemleri ile tefriş ederek reklam ve tanıtım faaliyetlerini gerçekleştiren işletme sayısı oranı ise %73,7'dir (Bkz. Çizelge 7.15).

Çizelge 7.15. Konaklama faaliyetli işletmelerin kendi reklam ve tanıtımını yaparken Mardin kentinin kullanılan özelliklerine ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İşletmelerin Mardin kentinin özelliklerine ilişkin tercih ettiği reklam ve tanıtım yolu	Frekans	Yüzde
Yöresel yemekler sunulur	11	%57,8
El işlemlerinin sergilendiği ve satıldığı standımız vardır	4	%21,5
Hizmetlerimizi yöresel kıyafetli personellerimiz ile sunmaktayız	1	%5,3
İşletmemizin duvarlarında Mardin'in tarihini anlatan çerçeveler mevcut	15	%78,9
Resepsiyonda mutlaka tanıtım broşürleri bulundurmaktayız	17	%89,4
Lobilerde yöresel ürünler ikram edilir	13	%68,4
İşletmemizde odalar Mardin'e özgü el işlemeli tekstil ürünleri ve taş işlemleri ile tefriş edilmiştir	14	%73,7

7.2.5. Konaklama faaliyetli işletmelerin pazar olanaklarına göre dağılımları

Çizelge 7.16'da verilen değerlere göre konaklama işletmelerinin %57,8'i tur yapan servisler ile ortak hareket ederek ziyaretçileri yönlendirir, ziyaretçilere yerel ürünlerin satıldığı yerler ile ilgili reklam broşürleri verir ve gelen ziyaretçilere el işçiliği dokuması ve el sanatları yapan yerler ile ilgili bilgi vererek diğer işletmelerle ortak girişimlerde bulunmaktadır. Konaklama işletmelerinin %31,6'sı diğer işletmelerle ortak girişim çabasında bulunmamıştır (Bkz. Çizelge 7.16).

Çizelge 7.16. Konaklama faaliyetli işletmelerin diğer işletmelerle ortak girişimlerinin olup olmadığına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İşletmelerin diğer işletmelerle ortak girişim tercihleri	Frekans	Yüzde
Evet, tur yapan servisler ile ortak hareket eder, ziyaretçileri yönlendiririz	11	%57,8
Evet, gelen ziyaretçilere yerel ürünlerin satıldığı yerler ile ilgili reklam broşürleri veririz	11	%57,8
Evet, gelen ziyaretçilere el işçiliği dokuması ve el sanatları yapan yerler ile ilgili bilgi verir yönlendiririz	11	%57,8
Hayır, bu konuda gelişen bir çabamız bulunmamaktadır.	6	%31,6

Ziyaretçilerin işletmelerini tercih ederken kullandıkları teşhir edici yöntemlere bakıldığında konaklama işletmelerinin %100'ünün internet aracılığı ile ilgili web sitelerinden araştırılarak bulunması, %89,4'ünün Mardin'e daha önce gelen ziyaretçilerin birbirlerine tavsiyeleri sonucu bulunması, %68,4'ünün ziyaretçilerin kente geldikten sonra tesadüfi yöntemler ile işletmeyi bulması, %52,6'sı tur operatörleri aracılığı ve yapılan anlaşmalar sonucu bulunması ve %15,7 oranında işletme de Mardin ile ilgili tanıtımlarda sponsorluk yaparak ziyaretçilerin işletmelerini tercih etmek için yöntemler kullanmaktadır (Bkz. 7.17).

Çizelge 7.17. Konaklama faaliyetli işletmelerin ziyaretçilerin işletmelerini tercih ederken kullandıkları teşhir edici yöntemlere ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İşletmelerin reklamlarını yaparken kullandıkları teşhir edici yöntem	Frekans	Yüzde
İnternet aracılığı ile ilgili web sitelerinden araştırılarak	19	%100
Mardin'e daha önce gelen ziyaretçilerin birbirlerine tavsiyeleri	17	%89,4
Ziyaretçilerin kente geldikten sonra tesadüfi yöntemler ile işletmemizi bulması	13	%68,4
Tur operatörlerinin aracılığı ve yapılan anlaşmalar	10	%52,6
Mardin ile ilgili tanıtımlarda sponsorluk yaparak	3	%15,7

7.2.6. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin kentinde turizmin gelişmesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen dinamiklere ilişkin görüşlerine yönelik dağılımları

Görüşme yapılan girişimcilerin %57,9'u kentte turizmin gelişmesiyle konaklama, eğlenme ve alışveriş amaçlı işletme sayısında artış olduğu ifadesine katıldığını belirtmiştir. %42,1 oranında girişimci turizmin gelişmesiyle kentteki yaşamın canlandığını ve renkli bir hal aldığı ifadesine katıldığını ifade ederken %15,8 oranında girişimci kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir. Görüşme yapılan girişimcilerin %52,6'sı kentte turizmin gelişmesiyle tarihi ve kültürel miras alanlarının korunduğu görüşüne katıldıklarını beyan etmiştir.

Girişimcilerin %36,8'i turizmin gelişmesiyle yerel ürün ve hizmetlerin ön plana çıkarılarak yerel kimlik ve kültürün güçlendirildiğine katıldıklarını ifade ederken, %31,6'sı katılmadığını belirtmiştir. Dışa göçün azalarak nüfusun Mardin'de kalması üzerinde turizmin gelişmesinin herhangi bir etkisinin olup olmaması konusunda %52,6 oranında girişimci ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyerek bu konu hakkında herhangi bir fikri olmadığını ifade etmiştir.

Kültürel mirasın değeri ve korunması hakkında farkındalığın arttığı ve yerel halkın daha çok bilinçlendiği hususunda %42,1 oranla katıldıklarını belirtmişlerdir. Kentteki yerel ekonomik faaliyetlerin çeşitlendiğini düşünen girişimci oranı %63,2'dir. Turizmin gelişmesiyle yerel turizm işletmelerinin arttığını ve yerel halkın girişimciliğe yöneldiğini düşünen girişimci oranı %63,2 oranla katıldıklarını belirtmiştir. Turizmin gelişmesinin iyi eğitilmiş genç nüfus için iş fırsatlarını arttırdığı konusunda katılıyorum seçeneğini işaretleyen girişimci oranı %36,8 iken katılmıyorum seçeneğini işaretleyen girişimci oranı %31,6'dır (Bkz. Çizelge 7.18).

Çizelge 7.18. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin'de turizmin gelişmesiyle kent üzerine etkisinin değerlendirilmesine ilişkin görüş dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem Dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Turizmin gelişmesiyle kentte konaklama, eğlenme ve alışveriş amaçlı işletme sayısında artış oldu.	1	%5,3	1	%5,3	-	-	11	%57,9	6	%31,6	19	%100
Turizmin gelişmesiyle kentte yaşam canlandı ve renkli bir hal aldı.	3	%15,8	2	%10,5	2	%10,5	8	%42,1	4	%21,1	19	%100
Tarihi ve kültürel miras alanlarının korunması sağlandı.	3	%15,8	1	%5,3	2	%10,5	10	%52,6	3	%15,8	19	%100
Yerel ürün ve hizmetlerin ön plana çıkarılmasıyla yerel kimlik ve kültür güçlendirildi.	1	%5,3	6	%31,6	2	%10,5	7	%36,8	3	%15,8	19	%100
Dışa göç azalarak nüfusun Mardin'de kalması sağlandı.	3	%15,8	2	%10,5	10	%52,6	4	%21,1	-	-	19	%100
Kültürel mirasın değeri ve korunması hakkında farkındalık arttı, yerel halk daha çok bilinçlendi.	2	%10,5	2	%10,5	4	%21,1	8	%42,1	3	%15,8	19	%100
Yerel ekonomik faaliyetler çeşitlendi.	2	%10,5	4	%21,1	1	%5,3	9	%47,4	3	%15,8	19	%100
Yerel turizm işletmeleri arttı, yerel halk girişimciliğe yöneldi.	1	%5,3	1	%5,3	2	%10,5	12	%63,2	3	%15,8	19	%100
İyi eğitilmiş genç nüfus için iş fırsatları arttı.	2	%10,5	6	%31,6	2	%10,5	7	%36,8	2	%10,5	19	%100

Çizelge 7.19’da konaklama işletmeleri girişimcilerinin işletmelerinin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere dair veriler yer almaktadır. Buna göre küçük işletmelere devlet tarafından verilen finansal desteğin yetersiz olmasının işletmelerini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olduğunu düşünen girişimci sayısı oranı %79’dur. Görüşme yapılan girişimcilerin %68,4’ü büyük işletmeler ile rekabet zorluğu yaşadığını belirtirken %31,6’sı herhangi bir rekabet zorluğu yaşamadığını belirtmiştir. Finans kurumlarından nasıl destek alınabileceği konusunda bilgi yetersizliği yaşadığını ifade eden girişimci sayısı oranı %63,2’dir. Girişimcilerin %63,2’si bölgesel olarak turizm faaliyetlerinin az olmasının işletmenin başarısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir. %31,6’sı ise katılmıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Girişimcilerin %94,7’si işletmelerini yenilemek için finans bulmada zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Deneyimli ve nitelikli personel bulmada zorluk yaşayan girişimci oranı %94,7’dir. İşletmeye erişim konusunda yaşanan zorlukların işletmelerinin başarısını olumsuz etkilediğini düşünen girişimci sayısı oranı %68,4’tür (Bkz. Çizelge 7.19).

Çizelge 7.19. Konaklama faaliyetli işletme girişimcilerinin, işletmelerinin başarısını olumsuz etkileyen faktörlere ilişkin görüş dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem Dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Küçük işletmelere devlet tarafından verilen finansal desteğin yetersizliği	2	%10,5	2	%10,5	-	-	9	%47,4	6	%31,6	19	%100
Büyük işletmeler ile rekabet zorluğu	1	%5,3	5	%26,3	-	-	8	%42,1	5	%26,3	19	%100
Finans kurumlarından nasıl destek alınabileceği konusunda bilgi yetersizliği	1	%5,3	4	%21,1	2	%10,5	9	%47,4	3	%15,8	19	%100
Bölgesel olarak turizm faaliyetlerinin az olması	-	-	6	%31,6	1	%5,3	6	%31,6	6	%31,6	19	%100
İşletmeyi yenilemek için finans bulma zorluğu	-	-	1	%5,3	-	-	12	%63,1	6	%31,6	19	%100
Deneyimli ve nitelikli personel bulma zorluğu	-	-	1	%5,3	-	-	7	%36,8	11	%57,9	19	%100
İşletmeye erişim konusunda yaşanan sıkıntılar	2	%10,5	2	%10,5	2	%10,5	10	%52,6	3	%15,8	19	%100

Çizelge 7.20’de konaklama işletmeleri girişimcilerinin Mardin turizmini olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere dair verileri yer almaktadır. Buna göre %89,5 oranında girişimci kentle ilgili güvenlik zafiyeti imajının olduğunu bu yüzden kentteki turizmin gelişemediğini ifade etmiştir. %63,1 oranında girişimci kentteki konaklama tesislerinin kalitesinin yetersiz ve konaklama fiyatlarının yüksek olduğunu düşünmemektedir. Turizm mevsiminin kısa olduğu hususunda girişimciler arasında ortak bir görüş oluşmamıştır. Girişimcilerin %47,4’ü turizm mevsiminin kısa olmadığını düşünürken; %36,9’u turizm mevsiminin kısa olmasından dolayı turizmin gelişemediği görüşündedir. Girişimcilerin %52,6’sı kültürel alanların az olmadığı fikrindedir. Kente ulaşım olanaklarının kısıtlı olmasının ve kentteki kültürel faaliyetlerin yetersiz olmasının turizmin gelişmesinin olumsuz etkilenmesinde etkili olduğunu düşünen girişimci oranı %73,7’dir. Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilince ve eğitime sahip olmaması görüşüne katılan girişimci sayısı oranı %78,9’dur. Girişimcilerin %63,2’si kentin bölge içerisinde gelişmişlik düzeyinin düşük olmasının ve %78,9’u kentte yerel halk başta olmak üzere kamu, özel ve sivil işbirliğinin olmaması durumunun turizmin gelişmesinde sınırlayıcı bir etki olduğu görüşüne katılmaktadır. %57,9 oranında girişimci ise kentin yakın çevresindeki illerle kültürel benzerliğinin olması görüşüne katılmamaktadır (Bkz. Çizelge 7.20).

Çizelge 7.20. Konaklama faaliyetli işletmelerin Mardin turizmini olumsuz etkileyen faktörlere ilişkin görüş dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem Dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kentle ilgili güvenlik zafiyeti imajı olması	2	%10,5	-	-	-	-	4	%21,1	13	%68,4	19	%100
Konaklama tesislerinin kalitesinin yetersizliği	2	%10,5	10	%52,6	3	%15,8	4	%21,1	-	-	19	%100
Konaklama fiyatlarının yüksek olması	3	%15,8	9	%47,3	1	%5,3	5	%26,3	1	%5,3	19	%100
Turizm mevsiminin kısa olması	3	%15,8	6	%31,6	3	%15,8	4	%21,1	3	%15,8	19	%100
Kültürel alanların az olması	3	%15,8	10	%52,6	2	%10,5	3	%15,8	1	%5,3	19	%100
Kente ulaşım olanaklarının kısıtlı olması	-	-	2	%10,5	3	%15,8	11	%57,9	3	%15,8	19	%100
Kentteki kültürel faaliyetlerin yeterli olmaması	-	-	2	%10,5	3	%15,8	11	%57,9	3	%15,8	19	%100
Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilince ve eğitime sahip olmaması	-	-	2	%10,5	2	%10,5	8	%42,1	7	%36,8	19	%100
Kentin bölge içerisinde gelişmişlik düzeyinin düşük olması	-	-	3	%15,8	4	%21,1	11	%57,9	1	%5,3	19	%100
Kentin yakın çevresindeki illerle kültürel benzerliğinin olması	4	%21,1	7	%36,8	1	%5,3	3	%15,8	4	%21,1	19	%100
Kentte yerel halk başta olmak üzere kamu, özel ve sivil işbirliğinin olmaması	1	%5,3	3	%15,8	-	-	6	%31,6	9	%47,3	19	%100

7.3. Turistik Faaliyet Gösteren Ticari İşletme Anketi Bulguları ve Değerlendirme

Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anketi ile ticarethanelerin genel özellikleri, girişimcilerin kimlik bilgilerine yönelik temel özellikleri, personel yapıları, yer ve yerele ait özellikleri, işletmenin başarısını olumsuz yönde etkileyen dinamikler ve pazar olanakları, diğer işletmelerle ortak girişimlerinin olup olmadığı gibi değerler belirlenmiştir.

Kentteki turizmin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen faktörler ve turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisinin değerlendirilmesine ilişkin görüşler çerçevesinde yerel ekonomik kalkınmada önemli bir paya sahip olan girişimcilerin, kültür turizminin sürdürülebilirliğine yönelik talepleri ve beklentilerinin algılanması amacıyla bu konudaki düşünce ve önerilerinin saptanması, test edilmesi ve ölçümlenmesi hedeflenmiştir.

7.3.1. Turistik faaliyetli işletme girişimcilerinin temel özelliklerine göre dağılımları

Görüşme yapılan girişimcilerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında görüşme yapılan girişimcilerin %80'inin erkek olduğu görülmektedir. Kadın girişimci oranı %20'dir. Yaş dağılımına göre görüşme yapılan kişiler arasında 40 yaş üstü bireyler baskın olup %50 oranındadır. Anket çalışmasına 18-25 yaş arası genç girişimci dâhil olmamıştır. 31-35 yaş arası girişimci oranı %20'dir. 26-30 yaş arası sadece 1 kişi ile görüşme yapılabilmektedir. Girişimcilerin doğdukları yere ilişkin elde edilen veriler sonucu tüm girişimcilerin doğma büyüme Mardinli olduğu saptanmıştır.

Çizelge 7.21. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin cinsiyet, yaş ve doğdukları yere ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Yaş	Frekans	Yüzde
Erkek	16	%80	18-25	-	-
Kadın	4	%20	26-30	1	%5
Toplam	20	%100	31-35	4	%20
Doğduğu yer	Frekans	Yüzde	36-40	5	%25
			40+	10	%50
Mardin	20	%100	Toplam	20	%100

Girişimcilerin önceki meslek durumlarına bakıldığında 12 girişimcinin daha önce herhangi bir faaliyetle uğraşmadığı, 3 işletmecinin serbest meslek, 1 kişinin çiftçi, 1 kişinin pazarlamacı, 1 kişinin kuyumcu, 1 kişinin öğretmen ve 1 kişinin de kırtasiyeci olarak çalıştığı anlaşılmaktadır (Bkz. Çizelge 7.22).

Çizelge 7.22. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin daha önce herhangi bir faaliyetle uğraşıp uğraşmadığına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Daha önce herhangi bir faaliyetle uğraşıyor muydunuz?	Frekans	Yüzde	Önceki mesleği	Frekans	Yüzde
Evet	8	%40	Kırtasiyeci	1	%5
			Öğretmen	1	%5
			Kuyumcu	1	%5
Hayır	12	%60	Pazarlamacı	1	%5
			Serbest Meslek	3	%15
			Çiftçi	1	%5
Toplam	20	%100	-	12	%60
			Toplam	20	%100

Girişimcilerin Mardin’de ikamet yılları durumuna göre girişimcilerin %75’inin kentte 20 yıldan fazla zamandır yaşadığı görülmektedir. 0-5 yıl aralığında kentte ikamet etmeye başlayan girişimcilerin oranı %10, 5-10 yıl, 10-15 yıl ve 15-20 yıldır Mardin’de ikamet edenlerin oranları ise %5’tir (Bkz. Çizelge 7.23).

Çizelge 7.23. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin’de ikamet yılları ve başka bir kentte herhangi bir ekonomik faaliyetlerinin olup olmadığına ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Girişimcilerin Mardin’de ikamet yılları	Frekans	Yüzde	Başka ekonomik faaliyet	Frekans	Yüzde
0-5	2	%10	Evet	14	%70
5-10	1	%5			
10-15	1	%5			
15-20	1	%5	Hayır	6	%30
20+	15	%75			
Toplam	20	%100	Toplam	20	%100

7.3.2. Turistik faaliyetli işletmelerin genel özelliklerine göre dağılımları

Çizelge 7.24’e göre anket görüşmelerine tabi tutulan işletmelerden 5’i hediyeelik eşya, 3’ü telkâri el sanatları, 3’ü kuruyemiş/baharat, 5’i restoran ve 4’ü yöresel ürün(sabun, peynir, şarap, zeytin, bakır, ahşap) satan işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmelerden 1’i Mardin Büyükşehir Belediyesi bünyesinde açılmış olan kamu mülkiyetli Amber El Sanatları Satış Merkezidir. Geriye kalan 19 işletmenin mülkiyet durumu özel-yerel nitelikli olup yöre sakinlerine aittir. 1995-2000 yılları arası kurulan işletme sayısı oranı %30’dur. 2000-2005 ve 2010-2015 yılları arası kurulan işletme sayısı oranları ise %20’dir. 2005-2010 ve 2015+ sonrası kurulan işletme sayısı oranları %15’tir (Bkz. Çizelge 7.24).

Çizelge 7.24. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin türleri ve mülkiyet durumlarına göre dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İşletmenin türü	Frekans	Yüzde	İşletmenin mülkiyet durumu	Frekans	Yüzde	İşletmenin kuruluş tarihi	Frekans	Yüzde
Hediyelik Eşya	5	%25	Özel-Yerel	19	%95	1995-2000	6	%30
Telkâri El Sanatları	3	%15	Özel-Yabancı	-		2000-2005	4	%20
Kuruyemiş/Baharat	3	%15	Kamu	1	%5	2005-2010	3	%15
Restoran	5	%25	Diğer	-	-	2010-2015	4	%20
Diğer	4	%20				2015+	3	%15
Toplam	20	%100	Toplam	20	%100	Toplam	20	%100

Çizelge 7.25'e göre işletmelerin daha önceden başka bir faaliyette/işlevde olup olmadığı durumuna bakıldığında 5 işletmenin daha önceki faaliyetinin otopark, sabun atölyesi, eczane, market ve konut kullanımlı olduğu görülmektedir. 19 işletmenin 14'ü herhangi bir işlevsel dönüşüme uğramamıştır. İşletme kurulurken girişimcilerin kullandıkları sermaye frekans dağılımlarına bakıldığında kendi birikimiyle işletmeyi kuran girişimci sayısı oranı %57,8; aile ve arkadaşlarından aldığı borç para, devlet teşviki ve banka kredisi ile işletmeyi kuran girişimcilerin oranları ise %5,3'tür. Diğer kısmında; işletmeyi kendi birikimi ve aynı zamanda aile ve arkadaşlarından aldığı borç para; kendi birikimi ve banka kredisi; aile ve arkadaşlarından aldığı borç para ve banka kredisi ile ortak finansmanlarla kuran girişimci sayısı oranı %26,3'tür (Bkz. Çizelge 7.25).

Çizelge 7.25. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin daha önceki faaliyetleri ve girişimcilerin işletmeyi kurarken kullandıkları sermayeye ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İşletmenin önceki faaliyeti		Frekans	Yüzde	İşletme kurulduğunda kullanılan sermaye	Frekans	Yüzde
Evet	Otopark	1	%5,3	Kendi birikimim	11	%57,8
	Sabun Atölyesi	1	%5,3			
	Eczane	1	%5,3	Aile ve arkadaşlarımdan aldığım borç para	1	%5,3
	Market	1	%5,3			
	Konut	1	%5,3			
Hayır	-	14	%73,5	Banka kredisi	1	%5,3
				Diğer	6	%26,3
Toplam		19	%100	Toplam	19	%100

Girişimcilerin yıl içerisinde en çok kar elde ettikleri dönem veya dönemlere ilişkin dağılıma bakıldığında %40 oranla en çok kârın Mart-Mayıs aylarında gerçekleştiği görülmektedir. Mardin kentinde mevsim sıcaklarının en yoğun olduğu Haziran-Ağustos aylarında kâr elde etme oranı %20'dir. Mart-Mayıs ve Eylül-Kasım aylarında gelir oranının diğer aylara göre daha çok arttığını iddia eden girişimci oranı %20'dir (Bkz. Çizelge 7.26).

Çizelge 7.26. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin en çok kar elde ettikleri dönemlere ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

İşletmenin türü	Frekans	Yüzde	İşletmelerin en çok kar elde ettiği dönemler	Frekans	Yüzde
Hediyelik Eşya	5	%25	Mart-Mayıs	8	%40
Telkâri El Sanatları	3	%15	Mart-Mayıs/ Eylül-Kasım	4	%20
Kuruyemiş/ Baharat	3	%15	Haziran-Ağustos	4	%20
Restoran	5	%25	Eylül-Kasım	2	%10
Diğer	4	%20	Mart-Mayıs/ Haziran-Ağustos	2	%10
Toplam	20	%100	Toplam	20	%100

7.3.3. Turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerin personel yapılarına göre dağılımları

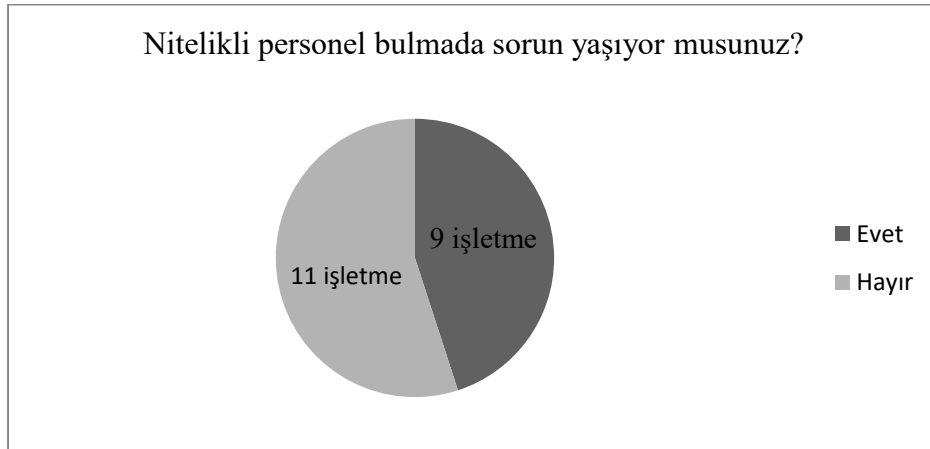
Çizelge 7.27'de turistik faaliyetli ticari işletmelerin çalıştırdığı hizmetli ve personel sayısı durumuna bakıldığında hediyelik eşya satan işletmelerin toplam hizmetli ve personel sayısı oranı %2,3; telkâri el sanatları işletmelerinde çalışan hizmetli ve personel sayısı oranı %12,1; kuruyemiş/baharat işletmelerinde çalışan hizmetli ve personel sayısı oranı %69,6; restoran işletmelerinde çalışan hizmetli ve personel sayısı oranı ise %12,7'dir. Diğer işletmelerde çalışan hizmetli ve personel sayısı oranı %3,3'tür.

İşletmelerin turizm yüksekokulu mezunu personel çalıştırma durumuna bakıldığında, personelinin %0-10'u kadar nitelikli personel çalıştıran işletme sayısı oranı %80'dir. %10-20'si ve %20-40'ı kadar nitelikli personel çalıştıran işletme sayısı oranları %5, %40-70'i aralığında nitelikli personel çalıştıran işletme sayısı oranı ise %10'dur. %70-100 aralığı nitelikli personel çalıştıran işletme bulunmamaktadır.

Çizelge 7.27. Turistik faaliyetli ticari işletmelerde çalışan hizmetli ve personel sayısı, turizm yüksekokulu mezunu personel durumuna ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Hizmetli ve personel sayısı	Frekans	Yüzde	Turizm yüksekokulu mezunu personel durumu	Frekans	Yüzde
Hediyelik Eşya	11	%2,3	%0-10	16	%80
Telkâri El Sanatları	65	%12,1	%10-20	1	%5
Kuruyemiş/ Baharat	372	%69,6	%20-40	1	%5
Restoran	68	%12,7	%40-70	2	%10
Diğer	18	%3,3	%70-100	-	-
Toplam	534	%100	Toplam	20	%100

İşletmelerinde çalıştırmak üzere nitelikli personel bulmakta sorun yaşayan girişimci sayısı oranı %45 iken nitelikli personel bulmakta sorun yaşamayan girişimci sayısı oranı %55'tir (Bkz. Şekil 7.11).



Şekil 7.11. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin nitelikli personel bulmada sorun yaşıyıp yaşamadıklarına ilişkin dağılımları

7.3.4. Turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerin yer ve yerele ait özellikleri ile pazar olanaklarına ilişkin dağılımları

Çizelge 7.28'de girişimcilerin Mardin kentine rakip olarak gördükleri kentler ve bu kentlerin Mardin kentine göre en üstün özelliğine ilişkin frekans dağılımları yer almaktadır. Buna göre girişimcilerin %35'i Gaziantep kentini, %30'u Şanlıurfa kentini, %10'u Diyarbakır kentini ve %5'i Batman kentini Mardin kentine rakip olarak

görmektedir. Herhangi bir kenti Mardin kentine rakip olarak görmeyen girişimci sayısı oranı ise %20'dir. Rakip olarak görülen kentlerin Mardin'e göre en üstün özellikleri durumuna bakıldığında %18,8 oranla rakip kentlerin tarihi ve kültürel varlıkları, sosyo-kültürel aktivitelerinin fazla olması, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin fazla olması ve ekonomik gelişmişlikleri ile Mardin'e erişim açısından yakın olması gibi cevaplar verilmiştir. %6,2 oranla rakip kentlerin erişim ve ulaşım olanakları ve el sanatlarının gelişmiş olması gibi faktörlerin söz konusu kentlerin Mardin kentine göre üstünlük elde etmesi açısından önemli sayılmaktadır. %12,4 oranla yöre yemeklerinin tanınmış olması cevabı rakip kentlerin Mardin'e göre üstün özellikleri arasında yer almaktadır (Bkz. Çizelge 7.28).

Çizelge 7.28. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin kentine rakip olarak gördükleri kent ve bu kentin en üstün özelliği ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Mardin kentine rakip olarak görülen kent	Frekans	Yüzde	Rakip olarak görülen kentin Mardin kentine göre en üstün özelliği	Frekans	Yüzde
Şanlıurfa	6	%30	Reklam ve tanıtım faaliyetleri	3	%18,8
Diyarbakır	2	%10	Erişim ve ulaşım olanakları	1	%6,2
Gaziantep	7	%35	Ekonomik gelişmişliği ve Mardin'e yakınlık	3	%18,8
Şırnak	-	-	Tarihi ve kültürel varlıkları	3	%18,8
Batman	1	%5	Yöre yemeklerinin tanınmış olması	2	%12,4
Siirt	-	-	El sanatlarının gelişmiş olması	1	%6,2
Rakip görmüyorum	4	%20	Sosyo-kültürel aktivitelerin fazla olması	3	%18,8
Toplam	20	%100	Toplam	16	%100

Girişimcilerin işletmelerinin reklam ve tanıtımını yaparken tercih ettikleri teşhir edici yöntemlere bakıldığında ise görüşme yapılan tüm ticari işletmelerin %80'inin sosyal medya yoluyla, %65'inin ziyaretçilerin kente geldikten sonra tesadüfi yöntemler ile işletmeyi bulması, %55'inin Mardin'e daha önce gelen ziyaretçilerin birbirlerine tavsiyeleri, %40'ının toplu alanlarda ürün stantları kurarak, %25'inin el broşürleri dağıtarak ve Mardin ile ilgili tanıtımlarda sponsorluk yaparak işletmesinin reklam ve tanıtımını yaptığı görülmektedir. %10 oranında ticari işletme herhangi bir yöntem aracılığıyla işletmesinin reklam ve tanıtımını yapmamaktadır (Bkz. Çizelge 7.29).

Çizelge 7.29.⁶ Turistik faaliyetli ticari işletmelerin reklam ve tanıtımlarını yaparken kullandıkları yöntemlere ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Turistik faaliyetli ticari işletmelerinin reklam ve tanıtım tercihi	Frekans	Yüzde
El broşürleri dağıtarak	5	%25
Sosyal medya yoluyla	16	%80
Toplu alanlarda ürün stantları kurarak	8	%40
Mardin ile ilgili tanıtımlarda sponsorluk yaparak	5	%25
Ziyaretçilerin kente geldikten sonra tesadüfi yöntemler ile işletmeyi bulması	13	%65
Mardin'e daha önce gelen ziyaretçilerin birbirlerine tavsiyeleri	11	%55
İşletmemin reklam ve tanıtımını yapmıyorum	2	%10

Çizelge 7.30'a bakıldığında ticari işletmelerin diğer işletmeler ile ortak girişimlerinin olup olmadığı hususunda %80'inin gelen ziyaretçilere gezilecek yerler ile ilgili bilgi verdiği, %60'ının gelen ziyaretçilere el işçiliği dokuması ve el sanatları yapan yerler ile ilgili bilgi verip yönlendirdiği, %55'inin tur yapan servisler ile ortak hareket ederek ziyaretçileri yönlendirdiği ve %50'sinin gelen ziyaretçilere hediyelik eşya satan yerler ve yöresel yemek yiyebilecekleri yerler ile ilgili bilgi verdiği anlaşılmaktadır. %35 oranında ticari işletme bu konuda gelişen herhangi bir çabasının olmadığını ifade etmiştir (Bkz. Çizelge 7.30).

Çizelge 7.30. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin diğer işletmelerle ortak girişim tercihlerine ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Turistik faaliyetli ticari işletmelerin diğer işletmelerle ortak girişim tercihi	Frekans	Yüzde
Evet, tur yapan servisler ile ortak hareket eder, ziyaretçileri yönlendiririz	11	%55
Evet, gelen ziyaretçilere gezilecek yerler ile ilgili bilgi veririz	16	%80
Evet, gelen ziyaretçilere hediyelik eşya satan yerler ile ilgili bilgi veririz	10	%50
Evet, gelen ziyaretçilere yöresel yemek yiyebilecekleri yerler ile ilgili bilgi veririz	10	%50
Evet, gelen ziyaretçilere el işçiliği dokuması ve el sanatları yapan yerler ile ilgili bilgi verir, yönlendiririz	12	%60
Hayır, bu konuda gelişen bir çabamız bulunmamaktadır	7	%35

⁶Çizelge 7.29 ve Çizelge 7.30'da verilen her bir yüzde ve frekans değeri görüşme yapılan toplam 20 turistik faaliyetli ticari işletme içerisindeki oranları ifade etmektedir.

7.3.5. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme girişimcilerinin Mardin kentinde turizmin gelişmesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen dinamiklere yönelik dağılımları

Çizelge 7.31’de belirtilen önermelere göre turizmin gelişmesiyle kentte konaklama, eğlenme ve alışveriş amaçlı işletme sayısında artış olduğu ve aynı zamanda kentte yaşamın canlandığı ve renkli bir hal aldığı fikrine katılan ticari işletme oranı %90’dır. Tarihi ve kültürel miras alanlarının korunarak yaşatılması konusunda hemfikir olan girişimci sayısı oranı %75 iken kültürel mirasın yeterince korunamadığını düşünen girişimci sayısı oranı %25’tir. Yerel ürün ve hizmetlerin ön plana çıkarılmasıyla yerel kimlik ve kültürün güçlendirildiği fikrine katılan girişimci oranı %60’tır. %35 diliminde girişimci kentte turizmin gelişmesiyle yerel değerlerin korunamadığını düşünmektedir. %55 oranında girişimci turizmin, dışa göçü azaltarak nüfusun Mardin’de kalmasını sağladığı görüşüne katılmazken; %35 oranında girişimci turizmin gelişmesinin nüfusun Mardin’de kalmasına olumlu katkı sağladığı görüşünü belirtmiştir. Turizmin, kültürel mirasın değeri ve korunması hakkında farkındalığı arttırdığı, yerel halkı daha çok bilinçlendirdiği görüşüne kesinlikle katılmayan ve katılmayan girişimci oranı %85’dir. Olumlu görüş belirten katılımcı oranı neredeyse yok denecek kadar az ve %10 oranındadır. Yerel ekonomik faaliyetler çeşitlendiği görüşüne katılan girişimci oranı %65’dir. Yerel turizm işletmelerinin arttığı ve yerel halkın girişimciliğe yöneldiği konusunda girişimcilerin %60’ı olumlu görüş, %20’si bu konuda herhangi bir fikri olmadığını ve %20’si olumsuz görüşü olduğunu belirtmiştir. Kentte turizmin gelişmesiyle iyi eğitilmiş genç nüfus için iş fırsatlarının arttığı görüşüne kesinlikle katılmayan ve katılmayan girişimci sayısı oranı %65’tir. %30 oranında katılımcı bu konuda olumlu görüş beyan etmiştir (Bkz. Çizelge 7.31).

Çizelge 7.31. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin’de turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisinin değerlendirilmesi hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Turizmin gelişmesiyle kentte konaklama, eğlenme ve alışveriş amaçlı işletme sayısında artış oldu.	1	%5	1	%5	-	-	13	%65	5	%25	20	%100
Turizmin gelişmesiyle kentte yaşam canlandı ve renkli bir hal aldı.	-	-	1	%5	1	%5	9	%45	9	%45	20	%100
Tarihi ve kültürel miras alanlarının korunması sağlandı.	2	%10	3	%15	-	-	6	%30	9	%45	20	%100
Yerel ürün ve hizmetlerin ön plana çıkarılmasıyla yerel kimlik ve kültür güçlendirildi.	2	%10	5	%25	1	%5	8	%40	4	%20	20	%100
Dışa göç azalarak nüfusun Mardin’de kalması sağlandı.	2	%10	9	%45	2	%10	7	%35	-	-	20	%100
Kültürel mirasın değeri ve korunması hakkında farkındalık arttı, yerel halk daha çok bilinçlendi.	8	%40	9	%45	1	%5	2	%10	-	-	20	%100
Yerel ekonomik faaliyetler çeşitlendi.	1	%5	2	%10	2	%10	12	%60	3	%15	20	%100
Yerel turizm işletmeleri arttı, yerel halk girişimciliğe yöneldi.	1	%5	3	%15	4	%20	11	%55	1	%5	20	%100
İyi eğitilmiş genç nüfus için iş fırsatları arttı.	7	%35	6	%30	1	%5	5	%25	1	%5	20	%100

Çizelge 7.32’de belirtilen küçük işletmelere devlet tarafından verilen finansal desteğin yetersiz olduğu fikrine katılan girişimci sayısı oranı %65’tir. Görüşme yapılan girişimcilerden %65’i büyük konaklama işletmeleri ile rekabet zorluğu yaşadığını beyan etmiştir. %20’lik bir dilim büyük işletmelerle rekabet zorluğu yaşamadığını belirtmiştir. Finans kurumlarından nasıl destek alınabileceği konusunda bilgi eksikliği yaşayan katılımcı sayısı oranı ve aynı zamanda işletmeyi yenilemek için finans bulma zorluğu yaşayan girişimci sayısı oranı %70’tir. Bölgesel olarak turizm faaliyetlerinin az olmasının işletmesinin başarısını olumsuz etkilediğini düşünen girişimci oranı %70’tir. Ticari işletmelerin %70’i deneyimli ve nitelikli personel bulmada zorluk yaşadığını ifade etmiştir. İşletmeye erişim konusunda yaşanan sıkıntılardan dolayı işletmenin başarısının olumsuz

etkilendiği görüşüne katılan girişimci oranı %55 ve katılmayan girişimci oranı ise %45'tir (Bkz. Çizelge 7.32).

Çizelge 7.32. Turistik faaliyetli ticari işletmelerin başarısını olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere yönelik dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Küçük işletmelere devlet tarafından verilen finansal desteğin yetersizliği.	-	-	3	%15	2	%10	11	%55	4	%20	20	%100
Büyük işletmeler ile rekabet zorluğu.	3	%15	1	%5	3	%15	10	%50	3	%15	20	%100
Finans kurumlarından nasıl destek alınabileceği konusunda bilgi yetersizliği.	1	%5	3	%15	2	%10	8	%40	6	%30	20	%100
Bölgesel olarak turizm faaliyetlerinin az olması.	2	%10	3	%15	1	%5	10	%50	4	%20	20	%100
İşletmeyi yenilemek için finans bulma zorluğu.	2	%10	2	%10	2	%10	12	%60	2	%10	20	%100
Deneyimli ve nitelikli personel bulma zorluğu.	1	%5	3	%15	2	%10	10	%50	4	%20	20	%100
İşletmeye erişim konusunda yaşanan sıkıntılar.	2	%10	7	%35	-	-	8	%40	3	%15	20	%100

Çizelge 7.33'te belirtilen önermelere göre kentle ilgili güvenlik zafiyeti imajı olmasından kaynaklı kentte turizmin gelişemediği fikrine katılan girişimci oranı %75'tir. Katılımcıların %65'i konaklama tesislerinin kalitesinin yetersiz olmadığını ve aynı zamanda konaklama fiyatlarının yüksek olmadığını düşünmektedir. %20 oranında katılımcı konaklama tesislerinin kalitesinin yetersiz olduğu ve %25 oranında katılımcı ise konaklama fiyatlarının yüksek olmasının turizmi olumsuz yönde etkilediği görüşündedir. Turizm mevsiminin kısa olmasının Mardin turizmini olumsuz etkileyen bir faktör olduğu önermesine kesinlikle katılmayan ve katılmayan girişimci sayısı oranı %75'tir. %35 oranında girişimci turizm mevsimi kısa olduğu için kent turizminin olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Kültürel alanların az olması önermesine katılan ve katılmayan girişimci oranları hemen hemen aynıdır. %50 oranında katılımcı kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum şeklinde görüş belirtirken; %55 oranında katılımcı katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde görüş beyan etmiştir. Kente ulaşım olanaklarının kısıtlılığının turizmi olumsuz etkilemesi konusunda %55 oranında katılımcı hemfikirdir. Kentteki kültürel faaliyetlerin yetersiz oluşunu turizmin gelişmesinde bir kistas olarak gören katılımcı sayısı

oranı %80'dir. Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilince ve eğitime sahip olmaması ve aynı zamanda kentin bölge içerisinde gelişmişlik düzeyinin düşük olmasının turizmi olumsuz etkileyen faktör görüşüne katılan ve kesinlikle katılan girişimci sayısı oranı %85'tir. Katılımcıların %50'si kentin yakın çevresindeki illerle kültürel benzerliğinin olmadığını düşünmektedir. %40 oranında katılımcı ise yakın çevredeki kentlerle kültürel benzerliğin turizmi olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Kentte yerel halk başta olmak üzere kamu, özel ve sivil işbirliğinin olmaması konusunda hemfikir katılımcı sayısı oranı %65'tir. Bu konuda herhangi bir fikri olmadığını beyan eden dilim ise %20'dir (Bkz. Çizelge 7.33).

Çizelge 7.33. Turistik faaliyetli ticari işletme girişimcilerinin Mardin turizmini olumsuz yönde etkileyen faktörlere ilişkin görüşlere yönelik dağılımları (Alan çalışması, 2018)

Önermeler	Önem dereceleri										Toplam	
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kentle ilgili güvenlik zafiyeti imajı olması	1	%5	4	%20	-	-	14	%70	1	%5	20	%100
Konaklama tesislerinin kalitesinin yetersizliği	2	%10	11	%55	1	%5	1	%5	3	%15	20	%100
Konaklama fiyatlarının yüksek olması	5	%25	8	%40	2	%10	3	%15	2	%10	20	%100
Turizm mevsiminin kısa olması.	5	%25	10	%50	-	-	3	%15	2	%10	20	%100
Kültürel alanların az olması	4	%20	6	%30	1	%5	6	%30	3	%15	20	%100
Kente ulaşım olanaklarının kısıtlı olması	2	%10	6	%30	1	%5	4	%20	7	%35	20	%100
Kentteki kültürel faaliyetlerin yeterli olmaması	2	%10	2	%10	-	-	8	%40	8	%40	20	%100
Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilince ve eğitime sahip olmaması	-	-	2	%10	1	%5	11	%55	6	%30	20	%100
Kentin bölge içerisinde gelişmişlik düzeyinin düşük olması	-	-	1	%5	2	%10	9	%45	8	%40	20	%100
Kentin yakın çevresindeki illerle kültürel benzerliğinin olması	5	%25	5	%25	2	%10	6	%30	2	%10	20	%100
Kentte yerel halk başta olmak üzere kamu, özel ve sivil işbirliğinin olmaması	2	%10	1	%5	4	%20	8	%40	5	%25	20	%100

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez çalışması sonunda literatürün değerlendirilmesi ve anket bulguları neticesinde ulaşılan sonuçlar dört ana başlık altında toplanmış, daha sonra hipotezler ile ilişkilendirilmiştir.

Turizmin sürdürülebilirliğine ilişkin sonuçlar

20. yüzyılın ikinci yarısına kadar sosyal boyutu ile ele alınan turizm sektörü, 1950’li yıllardan itibaren ekonomik boyutu ile sürdürülebilir kalkınma gündemlerine konu olmaya başlamıştır. Küreselleşme süreci ile başlayan doğal kaynakların kısıtlı kullanılması gerekliliği, tarihi çevrelerin de koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekliliğini doğurmuştur. Ulusların ve yerel toplulukların birbirlerine yaklaşımlarına olanak sağlayan turizmin, kültürel paylaşımların ve aktarımların yanı sıra yerel topluluklara ve akabinde ulusa sağladığı ekonomik faydalarla doğrudan ve dolaylı olarak diğer sektörler üzerinde de olumlu etkiler yarattığı anlaşılmıştır.

Turizmin diğer sektörlerle kıyasla yerin var olan potansiyeli üzerinden ekonomik katkı sağlama kabiliyeti, doğal kaynakların aşırı kullanımının önüne geçilmesi, çevrenin korunarak gelecek nesillere aktarılması gibi çevreci hareketlere konu olmuştur. Şöyle ki 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun yayınladığı Bruntland Raporu’nda sürdürülebilir gelişme ve ekonomik kalkınma konuları arasındaki yadsınamaz ilişkiye atıfta bulunulmuştur. Ekonomik büyümeden ziyade kalite üzerinde önemle durulmuştur. Rapora müteakiben yayınlanan Agenda21 (Gündem21)’de ise küresel ortaklık anlayışı çerçevesinde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur.

Ekonomik büyüme ve çevre koruma disiplinlerinin ortak bir platformda kesiştiği sürdürülebilir gelişme, turizm ve kalkınma arasındaki ilişki, sürdürülebilir turizm kavramı olarak tanımlanmıştır. Dünya’da ilk çevreci hareketlerin başladığı 1960 sonrası doğa-insan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin katılımıyla 1972’de gerçekleşen Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansında çevrenin ve/veya doğanın korunmasının ulusal değil uluslararası olması gerekliliği gündeme gelmiştir. Yine 1987’de yayımlanmış olan ‘Ortak Geleceğimiz’ isimli raporun ön sözünde 1973 yılında meydana gelen petrol krizi ile ilgili ortak bir tavır alınması gerektiği belirtilmiştir. Böylece sürdürülebilir kalkınma kavramının temeli oluşturulmuştur. Bu sayede aşırı kaynak

kullanımı gerektiren büyük projeler yerini küçük ölçekli stratejik kararlara bırakmaya başlamıştır. İleriki dönemlerde de çevre ve kalkınma dengesinin ve gelişmenin sürdürülebilirliği ile ilgili adımlar atılmış ve girişimler hızla devam etmiştir.

2015 yılında New York'ta gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde belirlenen 17 hedef içerisinde turizmin, hedeflere ulaşmak konusunda fazlasıyla önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Sürdürülebilir turizm konusu gündemde sıkça bahsedilmiş ve özellikle ekonomik büyüme, sürdürülebilir üretim ve tüketim, okyanus ve deniz kaynaklarının kullanımı konusunda asıl hedef olarak yer almıştır. Söz konusu gündem hedeflerine ulaşmak için şüphesiz pozitif ve doğrusal bir uygulama çerçevesinin yanı sıra yeterli finansman, teknolojik altyapı ve insan kaynaklarına ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündem'inde belirlenen 17 hedefe erişmek için turizmin bir amaçtan öte bir araç olduğu anlaşılmıştır. Özellikle 8. Hedefte geçen “kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak, istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri desteklemek” ve 12. Hedefte geçen “sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerini oluşturmak” hedeflerine erişimde turizmde sürdürülebilirliğin önemine vurgu yapılmıştır. Ülkelerarası eşitsizliklerin giderilmesi ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde turizmin, toplumun gelişmesi için bir araç olarak görüldüğü ve yerel halkın yanı sıra tüm temel paydaşların gelişimine katkı sağladığı hususunda önemli bir etken olduğu görülmüştür.

Türkiye’de turizmin gelişme sürecinin çok eskilere dayandığını söylemek mümkün değildir. Planlı dönem öncesi diye nitelendirilen 1923-1962 yılları aralığında turizm sektörü çeşitli nedenlerden ötürü ayrı bir sektör olarak ele alınmamıştır. Yine de tanıtım faaliyetleri, teşvik ve destekler başta olmak üzere sektörün döviz girdisi ve ödemeler dengesine katkısını arttırmaya yönelik birtakım girişimlerde bulunulmuştur. Planlı dönemin başlangıcı sayılan 1963 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile turizme yönelik politika ve hedeflerin geliştirilmesi ile turizm ilk defa sosyal ve kültürel bir kavram olarak gündeme gelmiştir. Ancak sürdürülebilir turizmin benimsenmesi ve kitle turizmi dışındaki alternatif turizm çeşitlerinin gündeme gelmesi 1984 yılında hazırlanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile olmuştur. Mardin’in içinde bulunduğu GAP Bölgesi özelinde turizm yatırım politikalarının geliştirilmesi (GAP Master Planı) ve özellikle

kültürel turizmin sürdürülebilir ve korumacı politikalar kapsamında ekonomik yönüyle ele alınması ise 2000 yılında hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile gerçekleşmiştir.

Yapılan literatür taraması değerlendirildiğinde sürdürülebilir turizmin, turizmin gerektirdiği altyapıdan taşıma kapasitesine, yoksulluğu azaltan bir süreçten tüm kaynakların yönetimine, kültürel/turistik kaynakları tüketmeden geleceğe taşınmasına kadar birçok yaklaşımı kapsadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak sürdürülebilir turizm yaklaşımının, kaynakların devamı, kısa vadeli fırsat yaratıcılığından ziyade uzun vadeli çözümlere yönelim ve yerel yoksulluğun azaltılması olmak üzere temelde üç noktaya odaklandığı sonucuna varılmıştır.

Yerel ekonomik kalkınmaya ilişkin sonuçlar

20. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen ekonomik bunalım ile birlikte bölge kavramından yerellik kavramına dönüş yaşanmış ve kalkınma sürecinde ulusun bir alt kademesi olarak görülen bölge kavramı yerini yerel kavramına bırakmıştır. Yerel kavramı ise 18.yüzyıldan beri ulusların karşılaştırmalı üstünlüğü anlayışını değiştirip bölgelerin ve kentlerin üstünlüklerini öne çıkarmakta başarılı olmuştur. Yerel ekonomik kalkınmanın temel amacının herkes için ekonomik geleceği ve yaşam kalitesini iyileştirip yerel bir bölgenin ekonomik kapasitesini geliştirmek olduğu belirtilmiştir. Buna göre yerel ekonomik kalkınma sürecinin kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin ortaklaşa çalıştığı bir süreç olarak ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması için ekonominin geri kalmışlığı etkin rol oynamıştır. Bu alanda verilecek olan teşviklerin, girişimcilerin yöreye çekilmesinin, erişilebilirlik ve etkileşim gibi kriterlerin, mevcut işletmelerin etkinliğini arttırması açısından büyük önem teşkil ettiği vurgulanmıştır.

Başarılı bir kalkınma süreci için dengesizliklerin giderilmesi ve uygulanacak politikaların bir planlama süreci kapsamında incelenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Mardin'in ekonomik yapısını ortaya koyan işgücüne katılma oranı, istihdam durumu ve çeşitliliğin tespit edilmesi, yerel aktörlerin katılımının sağlanması, yerel işletmelerin işgücü piyasası, öncelikli alanların belirlenmesi, kamu, özel ve sivil toplum örgütleri koordinasyonunun

sağlanması, altyapı, ulaşım olanakları, işgücünün mesleki eğitimi, çevrenin korunması, yerel toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, suçla mücadele gibi unsurların yerel ekonomik kalkınma politikaları ve hedeflerinin belirlenmesi, planın tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesi gibi planlama sürecini kapsayan yedi aşama belirlenmiştir.

Kültürel turizme ilişkin sonuçlar

17. yüzyıldan sonraki ilerleyen dönemlerde kentler başta olmak üzere kırsal alanlar ve antik yerlerin ilgi çekmeyi başarması turizmin kentleşmesi/kentsel turizm olgusunu yaratmış, söz konusu kentlerin ve bölgelerin yerel kimlik ve belleklerini güçlendiren kültürel değerlerin ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtılmasını ve desteklenerek sürdürülmesini sağlamıştır. Ancak tarihi alanlarda, yerel toplumun yaşam kalitesinin artması, kültürel mirasın korunması, kültürel değerlerin yenilenmesi, kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesi ve altyapı olanaklarının geliştirilmesi gibi olumlu etkiler yaratan turizm, kitlesel hareketlerin yaratmış olduğu ziyaretçi yoğunluğu ile bu gibi alanlarda turizmin aşırılaşma yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Aşırı turizmin yaratmış olduğu belirli zaman ve mekânda gerek çevresel, gerekse de sosyal ve ekonomik kapasite eşiklerinin aşılması turizmin olumsuz etkilerini yansıtmaktadır.

Ashworth, 1989 yılında yapmış olduğu bir çalışmada kentlerin turizm destinasyonu olarak pazarlanmasını faaliyet yaklaşımı, ekolojik yaklaşım, kullanıcı yaklaşımı ve politika yaklaşımı olmak üzere dört farklı yaklaşım ile ele almıştır. Tarihi Mardin kenti özelinde hazırlanan bu çalışmada Ashworth'ün kullanıcı yaklaşımında belirttiği gibi turizmin pazarlanmasında turistlerin özellikleri, faaliyetleri, motivasyonları, amaç ve tutumları büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda Ashworth'ün kullanıcı yaklaşımında ifade edilen kentlerin ekonomik ve siyasi gücün, organizasyonların, aktivitelerin, kültürün ve eğlencenin merkezi olduğu yaklaşımı Mardin kentinin mevcut turizm potansiyeli ile örtüştüğü kanısına varılmıştır. Dördüncü politika yaklaşımında kentlerin pazarlanmasında merkezi ve yerel yönetimlerin öneminden söz edilmiştir. Turizmin sürdürülebilirliği, kentin tanıtımı ve pazarlanması hususunda geliştirilecek yönetim stratejileri, politikalar ve planlamanın öneminden söz edilmiştir.

21. yy'ın başlarında tüm dünyada kültür turizmi bir yıl içerisinde %5 oranında bir artış göstererek turizm pazarında %20 oranında bir pay edinmiştir. 20. yy'ın ilk yarısında ilk

kez endüstriyel boyutta ele alınan kültürün turistik yaklaşımı Avrupa Birliği'nin kültürel kimliğini ve kültürel mirasını tanıtmak için ortaya atılmış bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel turizmin geçmişten günümüze anlamı değişme gösterse de herhangi bir mevsimselliğe bağlı olmaması, kendi kendinin reklam ve tanıtım aracı olması, temelde kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasını desteklemesi, en önemlisi arz-talep dengesini sağlayabilmesi açısından diğer turizm türlerine göre farklılık yaratmaktadır. Kültürel turizmin önemi, öğrenme fonksiyonlu olmasıdır. Miras alanları, sanatsal ve kültürel tezahürler, resim, tiyatro gibi aktivitelerle turistin yeni bilgi ve deneyimini kapsayan kültürel turizmde 5 farklı türde kültürel turist tipolojisi tanımlanmıştır. Kültürel turistler tarafından tercih edilen aktivitelerin de gezinin gerçekleştirilme amacına bağlı olarak farklılık gösterdiği anlaşılmıştır.

Mardin Kentine ilişkin sonuçlar

Yerindelik, katılımcılık ve paydaşlar arasında ortaklık kültürü gibi hususlara değinilerek bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve yerel kalkınma hareketlerinde sahiplenme ve farkındalık bilincinin artırılması konularının gündeme geldiği Dokuzuncu Kalkınma Planında “turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanacaktır” hedefi doğrultusunda Türkiye Turizm Stratejisi 2023 hazırlanmıştır.

Mardin, Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te kentsel markalaşma stratejisi adı altında ‘marka kültür kenti’ vizyonu ile ‘kültür turizm kenti’ olarak yer almıştır. Aynı zamanda strateji kapsamında belirlenen GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi ve İnanç Turizmi Koridorunun oluşturulması hedeflerinde yer alan Mardin’de, yerel ve bölgesel kalkınmada turizmin güçlü bir araç olarak kullanılması ve doğal ve kültürel dokunun korunarak ve geliştirilerek turizm amaçlı geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Mardin, Kapadokya, Safranbolu, Cumalıkızık ve Efes gibi tarihi ve arkeolojik yerleşmelere sahip olan ülkemiz, kültürel zenginlikleri açısından diğer ülkelere oranla farklılık göstermektedir. M.Ö. 4500’lü yıllara dayanan tarihi geçmişi, çok dinliliği ve çok kültürlülüğü ile Mardin Kenti, Türkiye ve Dünya’da birçok kente rakip olabilecek niteliktedir. Ancak son zamanlarda Mardin kentinde ekonomik bir sektör olarak gelişmekte

hız kazanan turizm sektörünün ilerlemesine yönelik bazı sorunların açığa çıktığı belirtilmiştir. Bu sorunları aşağıda verildiği gibi şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kente yapılan yatırımların mekânsal projelerden öteye geçememesi,
- Yerel halk tarafından algılanan turizm hareketinde vizyon ve sahiplenme yetersizliği,
- Yerel yönetimlerde harekete geçme eğiliminin yetersizliği,
- Kurumsal kapasite eksikliği,
- Yerli iş adamlarının girişimcilik konusunda isteksizliği ve istekli olsalar dahi teşvik ve desteklerin yetersizliği,
- Sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme kapasitesine sahip olmaması,
- Kamu-özel sektör işbirliğinin yetersizliği,
- Mardin Kentinin ulusal ve uluslararası tanınırlığının yetersizliği,
- Kentsel altyapı ve hizmet kalitesinin yetersiz sunumu,
- Turizme endüstriyel altlık oluşturacak sanayinin gelişmemiş olması,
- Kitle turizmine maruz kalan alanların koruma ve yönetim planının olmaması,
- Kitle turizmine karşın alternatif turizm türlerinin gelişmemiş olması,
- Turizm işletmelerinde çalışan nitelikli personelin yetersiz olması,
- Yerel el sanatlarını icra eden zanaatkarların azalması,
- Ticari değer taşıyan yerel ürünlerin yeterli düzeyde tanıtılmaması,
- Turizm hizmetlerinin, gastronomi ürünlerinin, yerel el sanatlarının ve yerel etkinliklerin üretim, sunum ve sergilenmesi hususunda kalite ve standartların düşük olması,
- UNESCO Dünya Mirası Listesine 'Başvuru Dosyası 'nın hazırlanmaması ve başvurunun yapılmaması,
- Nüfus yoğunluğu ve yörede sürekli yaşayan kullanıcı taleplerinin karşılanamaması,
- Geleneksel yapılarda yaşanan fiziksel ve işlevsel dönüşümler ve bu dönüşümler sonucu yaşanan sosyal değişimler,
- Her geçen gün artan ziyaretçi sayısının yönetimine ilişkin planın ve alan yönetim planının yetersizliği ile turistik taşıma kapasitesine ilişkin çalışmaların yapılmaması,

- Turizmin geliştirilmesine yönelik hazırlanan plan ve stratejilerin koruma-kullanma ve sürdürülebilirlik ilkeleri kapsamında ele alınmaması, plan hedeflerinde yer alsalar dahi uygulama aşamasında göz ardı edilmesi,
- Otopark sorunu, trafik sıkışıklığı, yaya hareketliliğinin kısıtlılığı, kamusal mekânların az olması ve kentsel çevre kalitesinin düşük olması gibi sorunlar Mardin kentinde turizmin gelişmesinin önünde engeller dizisini teşkil etmektedir.

Tüm bu sorunlar tarihi Mardin kentinin turistik bir destinasyon odaklı yer ve yerellik kavramları temelinde planlanması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu nedenle, kültürel turizmden beklenen yerel ekonomik faydanın sürdürülebilirliği için, sosyal ve çevresel amaçlar ile bütünleşmesi gerekliliği ilkesinden esinlenerek ziyaretçi anketi, konaklama faaliyeti gösteren işletme anketi ve turistik faaliyet gösteren ticari işletme anketi bulguları sonucunda elde edilen verilere ek olarak, istatistiki ve bilimsel çalışmaların katkısı ile sürdürülebilir turizm hedefleri göz önünde bulundurularak, kültürel turizmin önemli bir yerel kalkınma aracı olabileceği öngörülen Mardin Kentine ilişkin, kültürel turizmin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için, mekânsal strateji ve proje sonuçları saptanarak, temel sorunları belirlenmiştir.

Tezin amacı doğrultusunda hazırlanan bu çalışmada yanıtı aranan araştırma sorularının sonuçları hipotezler ile ilişkilendirilerek aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

Ana hipotez: ‘Tarihi kentlerde kültürel turizmin canlandırılması ve yerel ekonomik kalkınmayla ilişkilendirilerek geliştirilmesi, sürdürülebilirliğe olumlu katkı sağlamaktadır’ hipotezine ilişkin sonuçlar

“Kültürel turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki rolü nedir?” araştırma sorusuna karşılık olarak; Türkiye ve Dünyada gerek bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi gerekse yerel yoksulluğun azaltılması politikalarında, kültürel belleğin ve kültür endüstrisinin, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümenin temel dinamiği olması açısından önem taşıdığı ilgili literatürün incelenmesi sonucu çıkarımına varılmıştır. Kültürel turizmin, sosyo-kültürel ve çevresel boyutu dışında ekonomik olarak da yerel, bölgesel ve ulusal gelire ekonomik katkı sağladığı görülmüştür. Aynı zamanda kültürel miras alanlarının korunması ve canlandırılması, yeni yerli ve yabancı yatırımların teşvik edilmesi, küçük işletmelerin kurulmasına olanak sağlaması, yerel ürün kullanımının arttırılmasını teşvik

ederek pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi, yeni istihdam alanlarının yaratılmasına fırsat tanınması açısından kültürel turizmin, yerel ekonomik kalkınmada önemli bir rol üstlendiği saptanmıştır. Anket bulgularından elde edilen sonuçlara göre Mardin’de kültürel turizm pazarını yaratan yer ve yerele ait özelliklerin (el sanatlarının satışı, yöresel yemekler, el işlemleri, yöresel kıyafetli personeller, Mardin’i anlatan duvar tabloları, badem şekeri, Süryani kahvesi, leblebi vb. yöresel ürünler) birer turistik ürün olarak pazarlanması ve kültürel değer niteliği taşıyan Mardin Geleneksel Evlerinin fonksiyonel dönüşüme uğrayarak özel konaklama tesisi, butik otel vb. konaklama işletmesine dönüşmesi kültürel turizmin yerel ekonomik kalkınmada bir araçtan öte bir amaç olduğu saptanmıştır.

Yerel ekonomik kalkınma sürecinin başarısı arz ve talep koşullarına bağlıdır. Talep, gelen ziyaretçilere göre belirlenmektedir. Meyer’e (2008) göre arz koşulları altı başlık altında toplanmıştır. Yerel alanın iklimi, doğal kaynakları, altyapı durumu, destekleyici servisler, kültür değerleri ve sosyal ekonomik faktörler yerel ekonomik kalkınmanın başarısını sağlamaktadır. Kültür turizmi ile yerel ekonomik kalkınmanın başarılı olması da altı faktöre bağlıdır. Tez kapsamında, kültür turizmin yerel ekonomik kalkınmada sürükleyici bir rol üstlendiği ancak sürecin devam ettiği sonucuna varılmıştır.

Hipotez 1: Tarihi Mardin kentinde yerel ekonomik kalkınma ile kültür turizmi sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır’ hipotezine ilişkin sonuçlar

“Mardin kentinin sahip olduğu yerel ve kültürel kaynakları kültürel turizmin gelişmesi için yeterli midir?” araştırma sorusuna karşılık olarak; Mardin’de 227’si arkeolojik sit ve 3’ü kentsel sit olmak üzere toplam 255 tescilli sit alanı bulunmaktadır. Bunlardan araştırmaya konu Artuklu ilçesinde 1’i kentsel sit, 2’si doğal sit ve 30’u (I., II. ve III. derece) arkeolojik sit alanı olmak üzere toplam 33 tescilli sit alanı bulunmaktadır. Anket bulgularına göre bu alanlardan Mardin Kentsel Sit Alanı, Midyat Kentsel Sit Alanı, Dara Antik Kenti ve Mardin Kalesi ziyaretçilerin en çok tercih ettiği gezi alanları olarak tespit edilmiştir. Ziyaretçi anketi sonuçlarına göre Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde en çok ziyaret edilen kültürel yapılar ise camiler (Melik Mahmut, Ulu Cami, Latifiye), kiliseler (Mor Behnam, Kırklar, Mor Mihael) ve medreselerdir (Kasımiye, Zinciriye, Emineddin Külliyesi). Ancak bu tarihsel ve kültürel alanların taşıyabileceği ziyaretçi sayısını ve

etkinlik türü sayısını gösteren fiziksel taşıma kapasitesinin belirlenmesine yönelik herhangi bir çalışma bulunamamıştır.

Mardin kentinin köklü tarihi, farklı kültürlerin bir arada yaşamış olması, konumu ve doğal ve kültürel değerleri kültür turizminin gelişmesi için yeterlidir. Turizmin sürdürülebilirliğinde turistik talebin yönlendirilmesi, turistik arzın hangi ölçütte başarılı olduğuna bağlıdır. Turistik arzın başarılı olabilmesi ise turizmde temel faktörleri oluşturan planlama, hizmet kalitesi, tanıtım, pazarlama, markalaşma, kentsel çevre kalitesi ve yönetim politikalarının başarısına bağlıdır.

“Hedeflenen stratejik ve mekânsal yaklaşımlarla kültürel değerler ön plana çıkarılarak, kültürel turizmin sürdürülebilirliği sağlanabildi mi?” araştırma sorusuna karşılık olarak; Tarihi Mardin Kenti’nin UNESCO Dünya Mirası Listesine adaylığı için hazırlanan Başvuru Dosyasının komiteye tekrar sunulabilmesi için hedeflenen projelerin sonuçlandırılması beklenmiştir. Bu çalışmalardan; MERDİNAR Projesi, ÇEKÜL Vakfı Çalışmaları, AB Projeleri, Mardin Koruma Amaçlı İmar Planının Revizyonu, Kamusal Binaların Restorasyonu, Sokak İyileştirme (Sağlıklaştırma), Kentsel Dönüşüm, Mardin Kalesi Kaya Güçlendirme Projesi, Tarihi Çarşıların Canlandırılması Projesi, Tarihi Şehrin Altyapı ve Üstyapı Çalışmaları, Sürdürülebilir Turizm Projesi gibi yenileme çalışmaları mekânın turistik arzının oluşturulmasına yönelik çalışmalar olarak neticelenmiştir. 1979 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ‘Koruma Alanı’ ilan edilen Mardin kentinde 2000 yılından günümüze, turizmin geliştirilmesine yönelik yapılan planlama çalışmaları, kentsel koruma ve yenileme projelerinden öteye geçememiştir. 2001 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine Adaylık Başvurusu ve aynı yılda hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında kültürel turizmin sürdürülebilir ve korumacı politikalar çerçevesinde ekonomik yönü ile ele alınması Mardin kentinde yeni fırsatları yaratmıştır.

Bu araştırma soruları doğrultusunda geliştirilen ‘Tarihi Mardin kentinde yerel ekonomik kalkınma ile kültür turizmi sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır’ hipotezi doğrulanmıştır.

Hipotez 2: “Tarihi Mardin kentinde kültür turizmiyle gerçekleşen yerel ekonomik kalkınma yerel aktörlerin turizm konusundaki farkındalık düzeyini arttırmıştır” hipotezine ilişkin sonuçlar

“Mardin kentinde kültürel turizminin sürdürülebilmesi için yerel aktörlerin farkındalık düzeyi yeterli midir?” araştırma sorusuna karşılık olarak; turizmin sürdürülebilirliğinin UNEP ve WTO tarafından ortak hazırlanan bir yayında belirlenen ekonomik süreklilik, yerel refah, istihdam kalitesi, sosyal eşitlik, ziyaretçi memnuniyeti, yerel kontrol, toplumsal refah, kültürel zenginlik, fiziksel bütünlük, biyolojik çeşitlilik, kaynak verimliliği ve çevresel saflık gibi hedefler çerçevesinde geliştirilecek çalışmalar ile başarılı olabileceği anlaşılmıştır. Mardin kenti özelinde yapılan anket sonuçları bulgularına göre aşağıda açıklamaları ile verilen seçili hedeflerden bazılarına ulaşıldığı gözlemlenmiştir. Buna göre aşağıda verilen kriterler konaklama faaliyeti gösteren işletme ve turistik faaliyet gösteren ticari işletmelerle yapılan anket bulgularına göre değerlendirilmiş olup nihai sonuca varılmıştır:

-Ekonomik sürekliliğin sağlanması hususunda girişimci kârlılığı, rekabetçilik, işletmelerin durumu, pazara erişim gibi kriterlerin hem konaklama hem de ticari işletme türünde benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Girişimcilerin yüksek yoğunluğu işletmelerini kendi birikimleri ile kurduğu görülmüştür. Girişimcilerin ekonomik gelirlerine ilişkin bilgi vermek istememeleri sonucu girişimci karlılığına ilişkin herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ortak girişimcilik konusunda elde edilen sonuçlara göre konaklama işletmelerinin ticari işletmelere göre diğer seyahat acenteleri gibi diğer işletmelerle daha çok ortak girişimde bulunduğu anlaşılmıştır. Tur yapan servisler ile ortak hareket eden, yeme-içme işletmeleri, hediyelik eşya satan yerler, yöresel el işçiliği satan yerler ve gezilecek yerler ile ilgili ziyaretçileri yönlendiren girişimci oranı %50'nin üzerindedir. Buradan varılacak sonuç, girişimcilerin kültürel turizmin gelişmesine ve ekonomik gelirin arttırılmasına yönelik sağladığı katkıdır. İşletmeler, tur operatörleri ile işbirliği içerisinde, uyumla hareket etmektedir. Pazara erişimde reklam ve tanıtım faaliyetleri önem taşımaktadır. Anket sonuçlarına göre konaklama işletmelerinin bu konudaki farkındalık düzeyi, ticari işletmelere göre daha fazladır. Buna göre; sosyal medya yoluyla ve internet aracılığıyla işletmelerinin reklam ve tanıtımını yapan girişimciler, ziyaretçilerin işletmelerini tercih ederken aynı yöntemi kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç; turizmde, reklam ve tanıtım faaliyetlerinde ‘Dijital Pazarlama’ kavramının önemini ortaya çıkarmıştır.

-Yerel refahın sağlanması için turizm gelirini bölgede tutma ve ekonomik faydanın yayılmasını sağlama kriterlerinin sürdürülebilir kültürel turizm için önem taşıdığı

anlaşılmıştır. Bu noktada yapılan anket bulguları önem taşımaktadır. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme ve konaklama faaliyeti gösteren işletme girişimcilerinin tümünün doğma, büyüme Mardinli olduğu saptanmıştır. Özellikle konaklama işletmelerinin Özel-Yerel grubu diye nitelendirdiğimiz yerel halktan oluştuğu tespit edilmiştir. Konaklama işletmeleri girişimcileri başta olmak üzere çoğu girişimcinin uzun yıllardır Mardin’de ikamet ettiği ve Mardin dışında başka bir kentte herhangi bir ekonomik faaliyetinin olmadığı görülmüştür. Buna göre yerli halkın turizmin sürdürülebilir ekonomik getirisinin farkındalığı ve bilinciyle yerel kalkınma girişimi gerçekleştirdiği çıkarımında bulunulmuştur.

-İstihdam kalitesinin artırılması için yerel faaliyetlerin sayı ve kalitesi, işgücü arzı, eğitimi ve ücretler önem arz etmektedir. Anket bulgularından elde edilen sonuçlar göstermektedir ki konaklama işletmelerinin yatak kapasitesi ve oda sayısının gelen turist sayısına oranla yetersiz kalmaktadır. Yerli ziyaretçilerin yabancı ziyaretçilere oranla geceleme sürelerinin daha uzun olduğu tespit edilmiştir. Ancak her iki ziyaretçi tipinde de ortalama 2 gece ile sınırlı kalmaktadır. Geceleme süresinin düşük olması, ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama oranının da düşük olmasına neden olmuştur. Butik otellerde geceleme süresi ortalama 2,5-3 gece arasında değişkenlik göstermektedir. Diğer konaklama türlerine göre butik otellerde geceleme süresinin daha fazla olması, konaklama işletmelerinin ve hizmet personel kalitesinin butik otellerde daha yüksek standartlarda bulunduğu verileriyle örtüşmektedir. Anket sonuçlarına göre nitelikli personel bulmada konaklama işletme girişimcileri, ticari işletme girişimcilerine oranla daha çok zorluk yaşamaktadır. Buna göre Turizm Meslek Yüksekokulu mezunu hizmetli ve personel çalıştırma kapasitelerine bakıldığında ise işletmelerin yarısından fazlasının neredeyse nitelikli personel çalıştırmadığı sonucuna varılmıştır. İstihdam kalitesini olumsuz etkileyen bu çıkarımların kültürel turizmin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemekte ve tehdit altına almaktadır.

-Ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması için güvenlik ve emniyet, deneyim kalitesi, eşitlikçi tatil imkânının sağlanması gibi kriterlerin önemsenmesi gerekmektedir. Buna göre varılan sonuç; görüşme yapılan yerli ve yabancı ziyaretçilerin %93’ünün Mardin’deki seyahat deneyiminden yüksek oranda keyif aldığı, %83 oranında katılımcının kentin güvenilirliğini yeterli bulduğu saptanmıştır. %91 oranında katılımcı Mardin kentini çevresindeki insanlara tavsiye edeceğini ve %87 oranında ziyaretçi ise Mardin’i tekrar ziyaret edeceğini ifade

etmiştir. Buradan da anlaşılaçağı üzere Mardin'i ziyaret eden kültürel turistlerin kültürel deneyimden yüksek oranda keyif aldığı ve memnuniyetinin yüksek oranda sağlandığı kanısına varılmıştır.

-Yerel kontrolün sağlanması hedefine ilişkin planlama ve karar verme sürecine grupların katılımının sağlanması gerekmektedir. Mardin Valiliğı, Mardin Büyükşehir Belediyesi KUDEM ve Artuklu Belediyesi temsilcileri ile yapılan sözlü görüşmeler neticesinde elde edilen sonuçlar yerel aktörlerin ve yerel toplumun özellikle Mardin Turizm Stratejik Planı gibi katılımcılığı gerektiren planlardan haberdar olmadığı anlaşılmıştır.

-Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin ön plana çıkarılması hedefine ilişkin kültürel peyzajın tanıtımı ve korunması büyük önem taşımaktadır. Anket sonuçlarına göre görüşme yapılan katılımcıların %96'sı Mardin'in mimari, kültürel ve çevresel değerlerinin onu diğer kentlerden farklı kıldığını, %94 oranında katılımcının ise Mardin'in farklı din ve kültüre sahip insanların bir arada uyumla yaşadığı bir kent olduğu görüşüne sahip olduğu bulguları elde edilmiştir. Genel olarak ziyaretçilerin, Mardin'deki kültürel deneyiminden hoşnut kaldığı, gerek etnik köken çeşitliliğı gerekse de özgün kimlikli kültürel ve tarihi çevreden etkilendiğı ve bu minvalde Mardin'in turistik destinasyon anlamında farklılık yaratan bir kent olduğu kanısına varılmıştır. Anket bulgularından elde edilen sonuçlara göre girişimciler kendi işletmelerinin reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde Mardin Kenti'nin yöresel yemekler, el işlemleri, tarihsel çerçeveler, tarihsel içerikli broşürler, el işlemeli tekstil ürünleri ve taş işlemleri gibi yerel potansiyelleri kullanmaktadır.

-Fiziksel bütünlüğün sağlanabilmesi için peyzaj kalitesi, fiziksel ve görsel bozulmanın önüne geçilmesi ve çevre kalitesi unsurları önem taşımaktadır. Buna göre görüşme yapılan katılımcılar ve girişimcilerin kentin çevre kalitesi, erişilebilirlik ve kültürel mirasın korunması hususuna ilişkin verdikleri yanıtların oldukça çarpıcı olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların neredeyse yarısının kentin çevre kalitesini iyi bulduğu, diğer yarısının ise olumsuz yönde görüş bildirdiğı, yarısından fazlasının kamusal alanlardaki çöp ve kirlilikten rahatsız olduğu sonucuna varılmıştır.

Elde edilen bulgular ve sonuçlar çerçevesinde tez kapsamında geliştirilen 'Tarihi kentlerde kültür turizminin canlandırılması ve yerel ekonomik kalkınmayla ilişkilendirilerek geliştirilmesi, sürdürülebilirliğe olumlu katkı sağlamaktadır' ana hipotezi doğrulanmıştır.

Bu hipotez doğrultusunda geliştirilen ‘Tarihi Mardin kentinde yerel ekonomik kalkınma ile kültür turizmi sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır’ hipotezi doğrulanmıştır. Mardin kenti özelinde yapılan anket bulguları sonuçlarına göre ‘Tarihi Mardin kentinde kültür turizmiyle gerçekleşen yerel ekonomik kalkınma yerel aktörlerin turizm konusundaki farkındalık düzeyini arttırmıştır’ hipotezi doğrulanmıştır. Ancak ‘Tarihi Mardin kentinde kültür turizminin gelişmesiyle yerel kimliğin ulusal ve uluslararası boyutta tanınırlığını sağlayıp sağlamadığı’ konusunda geliştirilen hipotez hakkında kesin yargıya varılamamıştır.

Turizm, yarattığı olumlu ve olumsuz etkiler ile birlikte avantajlar sağlarken bazı yerel toplumlar için dezavantaja dönüşebilmektedir. Bir yörede turizmin gelişebilmesi için yerel halkın bunu benimseyip turizm planlarına dâhil edilmesi gerekmektedir. Yerel halkı sürece katılımcı olarak dâhil etmek kendilerini turizme yönelik geliştirilen planların bir parçası olarak görmelerini sağlayacak ve böylece daha özverili bir çalışma sunmalarına yardımcı olacaktır. Fransa, İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerin turistik destinasyonlarına bakıldığında bu sektörde önemli derecede gelişme göstermelerinin yerel halkın turistlere sergilediği tutumun önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Buna göre ülkemizin sahip olduğu zengin doğal ve kültürel kaynaklara rağmen turizmden az gelir elde edilmesinin sebeplerinden biri olarak yerel halkın katkısını yeterince sağlayamamak gösterilebilir.

- Mardin Kentsel Sit Alanı içerisinde sürdürülebilir turizm yönetiminin sağlanması ve alan yönetimi planının hazırlanması,
- Alanın gelişmesine katkı sağlayacak gerekli hibe ve finansman kaynaklarının çerçevesinin çizilmesi,
- Mekânsal odaklı hazırlanan turizm stratejik planların yanı sıra yer ve yerellik kavramları üzerinden koruma-kullanma dengesi gözetilerek planlama çalışmalarının revize edilmesi,
- Yapılacak planlama çalışmalarında sürdürülebilirlik hedef ve ilkeleri, doğrusal ve pozitif bir ilişki içerisinde strateji ve projelere entegre edilmesi,
- Yerel kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılarak turistik ürün ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi,
- Merkezi ve yerel yönetimlerin işbirliği eşgüdümünde çalışmalar yapılması ve bu konuda yerel halk başta olmak üzere tüm paydaşlarla bilgi akışının sağlanması,

- Mekânsal, sosyal ve kültürel değerlerin birer turizm ürünü olarak ziyaretçilere sunulması,
- Mevcut kültürel rotaların, güzergâhların ve cazibe merkezlerinin çeşitlendirilerek farklı tematik gruplar altında toplanması,
- Sosyal ve kültürel zenginliğin yansıması niteliğindeki mutfak kültürü, yöresel el sanatları, geleneksel adetler ve törenlerin canlandırılarak Mardin'i temsil eden özgün birer turistik ürüne dönüştürülmesi,
- Etnik ve sanatsal kimliği destekleyecek festivaller, tematik haftalar, gösterimler vb. organizasyonların arttırılması,
- Belirlenen hedeflerin uygulanma aşamasında izlemesi ve değerlendirilmesinin yapılması için bir mekanizmanın kurulması,
- Özgün kimliği ve turistik yerel ürünleri ile Mardin kentinin tanıtım, pazarlama ve diğer turizm faaliyetlerinin marka kavramı altında bütünleşmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, M. (2005). Antik Mardin. *Taşın Belleği Mardin*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 41-74.
- Aklanoğlu, F. (2010). Geleneksel yerleşmelerde kültür turizmi: Beypazarı örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 10(2), 125-136.
- Aktürk, M. ve Sarı, C. (2018). Türkiye Turizminde: kalkınma planları ile hedeflenenler ve ortaya çıkan sonuçlar arasındaki farklılıklar (1980-2015). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(4), 2301-2313.
- Akyüz, P. G. (1998). *Mardin İl'inin merkezinde civar köylerinde ve ilçelerinde bulunan kiliselerin ve manastırların tarihi*. İstanbul: Resim Matbaacılık.
- Alioğlu, E. F. (2003). *Mardin şehir dokusu ve evler* (2. Baskı). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Altunel, C. ve Kahraman, N. (2012). Kültür turisti tipolojilerinin belirlenmesi: İstanbul örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 7-18.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Arlı, M. ve Nazik, H. (2001). *Bilimsel araştırmaya giriş*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ashworth, G. and Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1-15.
- Ashworth, G. J. (1989). Urban tourism: An imbalance in attention, *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management*, 1, 33-54.
- Avcıkurt, C. (2017). *Turizm sosyolojisi genel ve yapısal yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2015). *Turizm ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baum, T. (1995). *Managing human resources in the European tourism and hospitality industry: A Strategic Approach*. London. Chapman and Hall Ltd.
- Blakely E. J. and Bradshaw, T. K. (2002). *Planning local economic development: Theory and Practice* (3rd sedition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Blakely, E. J. (1994). *Planning local economic development: theory and practice*. Newbury Park: Sage.
- Bora, G. (2006). *Kentsel turizm: İstanbul tarihi yarımada turizm kümelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review, *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.

- Coccossis, H. (1996). Tourism and sustainability: Perspectives and implications. G. K. Priestley, J. A. Edwards, H. Coccossis (Edt.) *Sustainable Tourism?: European Experiences*. 1-21. Wallingford: Cab International.
- Csapó, J. 2012. The role and importance of cultural tourism in modern tourism industry. In: M. Kasimoglu (Ed.) *Strategies for Tourism Industry – Micro and Macro Perspectives*, Rijeka: InTech Open Access Publisher, 201-232.
- Çakır, G., Ünal, A. ve Yılmaz, İ. (2015). Sürdürülebilir turizm literatürü üzerine bir değerlendirme: Türkiye bağlamı. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 4(2), 55-83.
- Çeken, H., Dalgın, T. ve Çakır, N. (2012). Bir alternatif turizm türü olarak kırsal turizmin gelişimini etkileyen faktörler ve kırsal turizmin etkileri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 11-16.
- Çeken, H., Dalgın, T. ve Eser, S. (2012). Sürdürülebilir kültür turizmi: Efes örneği, *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(2), 27-34.
- Davutoğlu, S. (2008). *Değişen yerleşim alanlarına göre kent bilinci: Mardin örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve çevre yönetimi: sürdürülebilir gelişme yaklaşımı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dicle Bölgesi (TRC3). (2010). *Turizm Mevcut Durum Raporu*.
- Dinçer, M. Z. ve Çetin, G. (2015). Kalkınma planlarında turizm, içinde D. Küçükaltan, H. Çeken ve Ş. O. Mercan (Edt.) *Değişik Perspektifleriyle Turizm Politikası ve Planlaması*, Ankara: Detay, 171-192.
- Ecerel, Ö. T. (2004, 8-9-10-Kasım). *Yerel ekonomik kalkınma ve kentsel dönüşüm*. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, ODTÜ, Ankara.
- Ecerel, Ö. T. ve Altınkaya Özmen, C. (2009). Beypazarı'nda turizm gelişimi ve yerel ekonomik kalkınma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 46-74.
- Edwards, D., Griffin, T. and Hayllar, B. (2008). Urban tourism research: developing an agenda. *Annals of Tourism Research*, 35(4), 1032-1052.
- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde turizm politikaları ve Türkiye'de kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2), 99-107.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51-59.
- Emekli, G. (2014). Öğrenen turizm bölgeleri, kentler ve kent turizmine kuramsal yaklaşım. *Ege Coğrafya Dergisi*, 20(2), 27-39.
- Fainstein, S. and D. Gladstone. (1997). Tourism and urban transformation: Interpretations of urban tourism. O. Ka'lltorp, I. Elander, O. Ericsson and M. Franze'n (Ed.), *In cities in transformation—Transformation in cities: Social and symbolic change in urban space*, Aldershot, Hants: Avebury, 119–135.

- GAP İdaresi Başkanlığı. (2011). *Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölgesi Turizm Master Planı*. Barlas İmar Planlama Müşavirlik Limited Şirketi, Ankara.
- Gül, H. (2004). Ekonomik kalkınmada yerel alternatifler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, 2003, 1, 201-219.
- Günay, S. (Edt.). (2012). *Turizm coğrafyası*., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Açıköğretim Fakültesi Yayını, 1478.
- Gündüz, E. (2011). *Tarihi kentin çevresel kapasite yöntemi ile korunması-Mardin örneği*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Gündüz, E. and Erdem, R. (2010). *The perceived impacts of tourism development at cultural heritage sites-Mardin Sample*. In The 14th International Planning History Society Conference, 12-15.
- Gündüz, F. (2004). Çevre ve Turizmin Sürdürülebilirliği, *Planlama Dergisi*, 1.
- Gündüz, V. D. (2013). *Koruma amaçlı imar planlarında uygulama sorunları: Mardin eski kent merkezi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gürbüz, S., Serçek, G. Ö. ve Toprak, L. (2017). Mardin'in UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağında "Gastronomi Kenti" Olabilirliğine. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 124, 136.
- Hall, C. M., and Page, S. J. (2009). Progress in tourism management: From the geography of tourism to geographies of tourism—A review. *Tourism Management*, 30(1), 3-16.
- Hayes, D. (1978). *Repairs, reuse, recycling--first steps toward a sustainable society*. Worldwatch Institute, 1776 Massachusetts Avenue, N.W., Washington, D.C. 23.
- Helmsing, A. H. J. (2003). Local economic development: New generations of actors, Policies and Instruments for Africa. *Public Administration and Development*, 67-76.
- Honey, M. and Gilpin, R. (2009). *Tourism in the Developing World: Promoting Peace and Reducing Poverty*., United States Institute of Peace, Washington, 233.
- Horkheimer, M. and Adorno, T. W. (1947). *Dialektik der Aufklärung*, Philosophische Fragmente, Querido: Amsterdam, 275.
- Hribar, M. Š., Bole, D. and Pipan, P. (2015). Sustainable heritage management: social, economic and other potentials of culture in local development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 188, 103-110.
- Hunter, C. (1997). Sustainable tourism as an adaptive paradigm, *Annals of Tourism Research*, 24(4), 850-867.
- Hunziker, W. and Krapf, C. (1942). Grundriss der allgemeinen fremdenverkehrslehre: Umschlag: Allgemeine Fremdenverkehrslehre. *Polygraph*, Verlag.

Imperatives, S. (1987). *Report of the World Commission on Environment and development: Our common future*, 10.

International Cultural Tourism Charter (ICOMOS). (1993). *Cultural tourism*. International Scientific Symposium. 10th General Assembly. Sri Lanka.

International Cultural Tourism Charter (ICOMOS). (2002, December). *International Council on Monuments and Sites*, International cultural tourism committee. Burwood Victoria, Australia.

International Monetary Fund (IMF), (2006). *Growth and poverty reduction strategy paper*. Washington. IMF Country Report No 08/121.

İçellioğlu, C. Ş. (2014). Kent turizmi ve marka kentler: Turizm potansiyeli açısından İstanbul'un swot analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 37-55.

İnternet: Atlas, (2009). Atlas Cultural tourism research Project. URL: <http://www.tramresearch.com/atlas/presentation.htm>, Son Erişim Tarihi: 23.09.2018.

İnternet: Çağlayan, M. (2017). Mardin'de Neler Oluyor? URL: <http://www.arkitera.com/gorus/1025/mardin-de-neler-oluyor>, Son Erişim Tarihi: 09.08.2018.

İnternet: Economic and Social Council, Report of the Secretary-General, URL: <https://www.refworld.org/publisher,ECOSOC,,,50ffbce410e,,0.html> Son Erişim Tarihi: 12.12.2018.

İnternet: Stckholm Bildirgesi. (1972). Declaration of the United Nations conference on the human environment. URL: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.Asp>, Son Erişim Tarihi: 14.10.2018.

İnternet: TÜİK, (2018). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre İl ve İlçe Nüfusları, Mardin. URL: http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 , Son Erişim Tarihi: 12.03.2019.

İnternet: TÜİK, (2018). URL: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Son Erişim Tarihi: 09.02.2019.

İnternet: UNWTO, (2018). Conference on City Breaks: Creating Innovative Tourism Experiences, 15-16 October 2018, Valladolid, Spain. URL: <http://marketintelligence.unwto.org/content/urban-tourism>, Son Erişim Tarihi: 02.01.2019.

İnternet: URL: http://mardin.ormansu.gov.tr/Mardin/Files/MARD%C4%B0N_DTMP.pdf Son Erişim Tarihi: 26.10.2018.

İnternet: URL: <http://mardinprotestankilisesi.com/>, Son Erişim Tarihi: 07.06.2019.

İnternet: URL: <http://marketintelligence.unwto.org/content/urban-tourism>, Son Erişim Tarihi: 14.12.2018.

İnternet: URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf), Son Erişim Tarihi: 06.06.2019.

İnternet: URL: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2019.

İnternet: URL: <http://www.mardinhaber.com.tr/haber/-sekr-milebs-ya-da-bademli-seker-13528.html>, Son Erişim Tarihi: 09.05.2019.

İnternet: URL: <http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/nasra-simmeshindi-1916-2016/1384/>, Son Erişim Tarihi: 01.05.2019.

İnternet: URL: <http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf>, Son Erişim Tarihi: 08.11.2018.

İnternet: URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>, Son Erişim Tarihi: 16.11.2018.

İnternet: URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/owg.html>, Son Erişim Tarihi: 16.11.2018.

İnternet: URL: <https://www.arkeolojikhaber.com/video-mardin-kalesindeki-700-yillik-cami-restore-edilecek-1016/>, Son Erişim Tarihi: 01.05.2019.

İnternet: URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/40Years_sustainable_Developmentsept13Access.pdf, Son Erişim Tarihi: 16.11.2018

İnternet: URL: <https://www.dostur.com/gazi-konagi-butik-hotel>, Son Erişim Tarihi: 07.06.2019.

İnternet: URL: https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf, Son Erişim Tarihi: 28.10.2018.

İnternet: URL: <https://www.kulturportali.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 07.06.2019.

İnternet: URL: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mardin/nealinir/peksmet>, Son Erişim Tarihi: 04.07.2019.

İnternet: URL: <https://www.marev.org.tr/mardin/mardin-mimarisi.html>, Son Erişim Tarihi: 11.12.2018.

İnternet: URL: <https://www.telegraph.co.uk/ahistoryofthomascook:inpictures>, Son Erişim Tarihi: 13.03.2019.

İnternet: URL: <https://www.trthaber.com/haber/yasam/mardinin-derik-zeytininde-bereket-yili-395473.html>, Son Erişim Tarihi: 02.07.2019.

İnternet: URL: <https://www.uab.gov.tr/uploads/cities/mardin/47-mardin.pdf>, Son Erişim Tarihi: 02.04.2019.

İnternet: URL: United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division. (1999). URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/index.asp>, Son Erişim Tarihi: 13.01.2019.

İnternet: URL: www.avrupa.info.tr, Son Erişim Tarihi: 06.06.2019.

İnternet: URL: www.budget.com, Son Erişim Tarihi: 06.06.2019.

İnternet: URL: www.mardin.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 23.05.2019.

İnternet: URL: www.mardinmuzesi.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 10.05.2019.

İnternet: World Tourism Organization, (2001), Tourism Highlight, Madrid. URL: <http://www2.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2018-edition>, Son Erişim Tarihi: 15.11.2018.

İnternet: World Tourism Organization, (2012). Global Report on City Tourism, 6, Madrid. URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/am6_city_platma.pdf, Son Erişim Tarihi: 09.05.2019.

İnternet: World Tourism Organization, (2017). Sustainable Development Goals. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/sdgs_e/sdgs_e.htm, Son Erişim Tarihi: 12.03.2018.

İnternet: World Travel and Tourism Council, (2011). Sustainability Reporting in Travel & Tourism. URL: <https://www.wttc.org/priorities/sustainable-growth/sustainability-reporting/sustainabilityreporting-in-travel-and-tourism/>, Son Erişim Tarihi: 13.02.2019.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2017). *Turizm ve çevre*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kalem, M. Y. ve Deniz, F. Ö. (2018). Turizmin yerel halkın sosyo-kültürel yapısına etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 79-91.

Karski, A. (1990). Urban tourism: A key to urban regeneration. *The Planner*, 76(13), 15-17.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H. (2005). Kültürel turizmin önemi ve tüketici tercihlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 100-120.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2017). *Genel turizm ilkeler-kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kuruloğlu, F. (2017). *Türkiye’de planlı döneme geçişte turizme bakışlar (1960-1965)*. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Sempozyumu, Tokat, 2, 1819–1840.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye turizm stratejisi 2023*. Ankara.

- Leigh, N. G. and Blakely, E. J. (2013). *Planning local economic development: Theory and Practice*. (5th edition). California: Sage Publications.
- Löschburg, W. and Traub, J. (1998). *Seyahatin kültür tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- MacCannell, D. (1999). *The tourist: A new theory of the leisure class*. Berkeley: U of California P.
- Mardin Artuklu Belediyesi. (2018). *Belge arşivi*, Mardin.
- Mardin Büyükşehir Belediyesi. (2018). *KUDEM Belge arşivi*, Mardin.
- Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2014). *Mardin turizm stratejik planı-2014-2023*, Mardin.
- Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2018). *Belge arşivi*, Mardin.
- Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2018). *Mardin kentsel sit alanı koruma amaçlı imar planı araştırma raporu*, Mardin.
- Mardin Valiliği. (2018). *Belge arşivi*, Mardin.
- McKercher, B. (2002). Towards a classification of cultural tourists. *International Journal of Tourism Research*, 4(1), 29-38.
- McKercher, B. (2003b). *Sustainable tourism development-guiding principles for planning and management*. In National seminar on sustainable tourism development, Bishkek, Kyrgystan, 1-10.
- McKercher, B. and Du Cros, H. (2002). *Cultural tourism, the partnership between tourism and cultural heritage management*, New York: The Hawort Pres.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. and Behrens, W. W. (1972). Limits of Growth; A Report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind. *United States of America in 1972 by Universe Books*, 381 Park Avenue South, New York.
- Meyer, D.F. and Meyer, N. (2015). The role and impact of tourism on local economic development: A comparative study *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance (AJPHERD)*, 21(1:1), 197-214.
- Meyer-Steamer, J. (2008). *Systemic Competitiveness and Local Economic Development, Large Scale Systemic Change: Theories, Modeling and Practices*. Duisburg, Germany.
- Middleton, V. and Hawkins, R. (1998). *Sustainable tourism: A Marketing Perspective*. Butterworth- Heinemann. Oxford.
- Mullins, P. (1994). Class relations and tourism urbanization: the regeneration of the petite bourgeoisie and the emergence of a new urban form. *International Journal of Urban and Regional Research*, 18(4), 591-608.

- Musakwa, W. (2008). Local Economic Development As A Poverty Alleviation Tool: A Case Study On The Urban Renewal Program In Kwamashu Durban. Master Thesis Urban and Regional Planning; School of Architecture, Town Planning and Housing,
- Özcoşar, İ. (2006). *19. Yüzyılda Mardin Süryanileri*. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Kayseri.
- Özmehmet, E. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları*, Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Özmen, A. C. (2007). *Yerel ekonomik kalkınma ve girişimi: Beypazarı örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Page, S. J. and Hall, C. M. (2003). *Managing urban tourism*. Harlow: Prentice-Hall.
- Paskaleva-Shapira, K. A. (2007). New paradigms in city tourism management: Redefining destination promotion. *Journal of Travel Research*, 46(1), 108-114.
- Pelit, E., Baytok, A. ve Soybalı, H. (2015). Sürdürülebilir turizm mi? turizmde sürdürülebilirlik mi? Kavramsal bir tartışma, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(14), 39-58.
- Petroman, I., Petroman, C., Marin, D., Ciolac, R., Văduva, L. and Pandur, I. (2013). Types of cultural tourism. *Scientific Papers Animal Science and Biotechnologies*, 46(1), 385-388.
- Petrović, M. D. and Marković, J. J. (2013). Sustainable Tourism as a Part of Comprehensive Environmental Monitoring. A Study of Serbia. *Journal of Environmental and Tourism Analyses*, 1(1), 30-42.
- Pirages, D. C. (ed.) (1977). *The sustainable society: Implications for Limited Growth*. New York: Praeger Publishers
- Ray, L. and Sayer, A. (eds.). (1999). *Culture and economy after the cultural turn*, Sage, London.
- Reddy, P. C., Basha, A.M.M. and Kumar, M. V. (2014). A study on tourism and poverty reduction. *International Journal of Trade and Global Business Perception*, 5(1).
- Richards, G. (2001). Cultural tourists of a culture of tourism: developments in the European cultural tourism market, (Ed.) J. Butcher, *Innovations in Cultural Tourism*, Tilburg: Atlas, *Association for Tourism and Leisure Education*, 1-9.
- Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36.
- Richards, G. (Ed.). (1996). *Cultural tourism in Europe*. Cab International, Wallingford.
- Roche, M. (1992). Mega-events and micro-modernization: on the sociology of the new urban tourism. *British Journal of Sociology*, 563-600.

- Rogerson, C. (2000). Local economic development in an era of globalisation: The case of South African cities. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 91(4), 397-411.
- Seydioğulları, H. S. (2013). Sürdürülebilir kalkınma için yenilenebilir enerji. *Planlama*, 23(1), 19-25.
- Sharpley, R. (2000). Tourism and sustainable development: Exploring the theoretical divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.
- Silberberg, T. (1995). Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites. *Tourism Management*, 16(5), 361-365.
- Sitarz, D. (1993). *Agenda 21: The earth summit strategy to save our planet*. Boulder, Colorado, EarthPress, 119.
- Smith, M. K. (2007). *Issues in cultural tourism studies*. Routledge.
- Soyak, M. (2013). Uluslararası turizmde son eğilimler ve Türkiye’de turizm politikalarının evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4.
- Soyukaya, N. (Ed.). (2013). *Mardin kültür envanteri*. Mardin Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. İstanbul: Özgül Matbaacılık.
- Şanlı, İ. D. ve Armağan, R. (2017). Sürdürülebilir kalkınma perspektifinden yenilenebilir enerji: Kamu politikalarının gerekliliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(19), 93-109.
- Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, (2019). *Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi*, Şanlıurfa.
- Tarihi Kentler Birliği. (2012). *Sürdürülebilir kültür turizmi için kamu-yerel-sivil-özel işbirliği*. Gaziantep: ÇEKÜL Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi I.
- Tekeli, İ. (2014). *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- The European Association of Historic Towns and Regions. (2006). *Sustainable cultural tourism in historic towns and cities*. United Kingdom.
- Toprak, L. (2012). Mardin’in kalkınmasında turizmin lokomotif sektör olarak belirlenmesi gerekliliği, *Mukadime Dergisi*, 5, 121–151.
- Toprak, L. (2014). Mardin ili turizm sektörü analizi. (Ed.) Ş. Tüylüoğlu. *Mardin’de sektörel kalkınmanın yeniden inşası, Bölüm: 6*, Ankara Strateji Enstitüsü.
- Tosun, C. (2001). Challenges of sustainable tourism development in the developing world: The case of Turkey. *Tourism Management*, 23, 85-92.
- Towner, J. (1985). The grand tour: A key phase in the history of tourism. *Annals of Tourism Research*, 12(3), 297-333.

- Tunçer, M. (2013). Mardin'in korunması ve UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesi. *İDEALKENT Kentin Bedeni Mardin*, içinde Ankara: ADAMOR Kent Araştırmaları Merkezi, 9, 94-113.
- Tunçsiper, B. ve Yılmaz, Ö. G. (2009). Yerel ekonomik kalkınma sürecine turizm sektörünün etkisi. Dumlupınar Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 53-63.
- Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TUSİAD). (2012). *Sürdürülebilir Turizm Raporu*, İstanbul.
- Uğurlar, A. (2017). Turizmde sürdürülebilirlik: Bir ölçülebilirlik aracı olarak göstergelerin önemi. *İDEALKENT*, 8(21), 118-140.
- United Nations Environment Programme and World Tourism Organization. (2005). *Making tourism more sustainable. A guide for policy makers*. UNEP and UNWTO, Paris and Madrid.
- United Nations Human Settlements Programme (UN HABİTAT). (2009). *Promoting Local Economic Development through Strategic Planning*, 5: Trainer's Guide. Nairobi, Kenya.
- United Nations. (2015, 25-27 September). *United Nations Sustainable Development Summit*, New York.
- United Nations. (2017). *Economic and Social Council*, Report of the Secretary-General.
- Usta, Ö. (2016). *Turizm genel ve yapısal yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.
- Van Boekel, G. and Van Logtestijn, M. (2002), *Applying the comprehensive LED approach: The case of Mozambique*, cooperative branch International Labour Office, Geneva: Switzerland.
- WCED. (1987). *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development Oxford: Oxford University Press. 383.
- WSSD. (2002). *The world summit on sustainable development (Johannesburg) Report*. Johannesburg, South Africa
- Yalçın, A. Y. S. ve Yalçın, S. (2013). Sürdürülebilir yerel kalkınma için cittaslow hareketi bir model olabilir mi? *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 32-41.
- Yeşilbaş, E. (2017). Mardin çarşılarının tarihî ve mimarî özelliklerine dair tespitler. *Sanat Tarihi Dergisi*, 27(1), 97-117.
- Yıldız, Z. (2011). Turizm sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.

- Yılmaz, Ö. G. (2009). *Yerel ekonomik kalkınma ve turizm ilişkisi üzerine bir çalışma: Kemer örneği*. Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Yolal, M. (2016). History of Tourism Development in Turkey: Alternative Tourism in Turkey. *Geo Journal Library*, Springer, Cham, 121, 23-33.

EKLER

EK-1. 1923'ten günümüze turizm ile ilgili önemli gelişmeler (tez kapsamında üretilmiştir)

1923	Türk Seyyahin Cemiyeti (Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü)	-İlk turizm afişleri, ilk turizm gezi ve tanıtım rehberleri, ilk karayolu haritaları ve tur güzergâhları. -Turizm algısı oluşturulmaya çalışılmıştır.
1934	İktisat Vekâleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında 2450 Sayılı Kanun	-Türkiye'de turizm sektörü ile ilgili ilk yasal düzenleme. -İlk kez turizm bir kamu hizmeti sayılmıştır. -İktisat Vekâletine bağlı Turizm Bürosu kurulmuştur.
1939	Ticaret Bakanlığı bünyesinde Tanıtma ve Turizm İşleri Müdürlüğü	-Turizm ile ilgili tüm faaliyetlerin tek bir birim tarafından yürütülmesi ve tek çatı altında toplanması gerektiğinden Tanıtma ve Turizm İşleri Müdürlüğü kurularak Ticaret Bakanlığına bağlanmıştır.
1949	Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Turizm Dairesi	-I. Turizm Danışma Toplantısı yapılmıştır. -Turizme yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetleri burada yürütülmeye devam etmiştir.
1950	Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu	-İlk devlet teşviki ve desteği olması açısından önemlidir. -Türkiye'de yerli ve yabancı ziyaretçi yatırımlarını arttırmak amacıyla düzenlenmiştir.
1953	6080 Sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu	-Turizm politikaları kurumsallaşma sürecine girmiştir. -Girişimcilere 10 yıl süreyle vergiden muafiyet verilmiştir.
1955	Türkiye Turizm Bankası A.Ş.	-Turizm sektörünün tüm finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla devlet tarafından kurulmuştur.
1957	Basın, Yayın ve Turizm Vekâleti Bakanlığı	-Turizmin her geçen gün değerinin artması ile birlikte Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne bağlı Turizm Dairesi, bakanlık seviyesine taşınarak Basın Yayın ve Turizm Vekâletine yükseltilmiştir.
1963	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	-Turistik propaganda görevi Tanıtma Genel Müdürlüğüne verilmiştir. -Uluslararası ilişkiler kurularak Türkiye turizm faaliyetleri tanıtım propagandaları gerçekleştirilmiştir.
1963	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967	-Turizm sektörü, döviz kazandırma ve ödemeler bilançosu açığını kapatma misyonundadır. -İlk defa sosyal turizm ve kitle turizmi kavramları gündeme gelmiştir.
1968	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972	-Turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel faydalarından söz edilmiştir. -İlk defa dış turizm gelirleri ve yabancı turist artışına ilişkin kıyı bölgelerinin öneminden söz edilmiştir.
1973	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977	-Kitle turizmi en ön plandadır. -Sektörün kamu ve özel tüm organlarının kitle turizmine uygunluğunun sağlanmasına öncelik verilmiştir.
1979	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983	-Kalkınma planı, fiilen uygulanamamıştır. -24 Ocak kararları ile birlikte dış turizme yönelik politikalar gündeme gelmiştir.
1981	Kültür ve Turizm Bakanlığı	-İç turizm ve dış turizme yönelik faaliyetlerin tek çatı altında toplanması ve uzman bir kuruluş tarafından yürütülecek olması açısından önem taşımaktadır.
1982	2684 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu	-Yatırım önceliğinin turizmin gelişmesini sağlayıcı alanlara yönlendirilmesi, -Kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması

EK-2. (devam) 1923'ten günümüze turizm ile ilgili önemli gelişmeler (tez kapsamında üretilmiştir)

1983	TÜRSAB, Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizmi Geliştirme Vakfı (TUGEV), Turizm Yatırımcıları Derneği (TTYD)	-Bu kuruluşların temel amacı, seyahat acenteliği mesleğini teşvik ederek, turistler ve yerel halk için mümkün olan en iyi hizmetin sunulmasını sağlamaktır. -Turizmin gelişmesine katkıda bulunmak, Turizm Bakanlığı ile işbirliği içerisinde olmak, mesleki etiği tanıtmak, sürdürmek ve tüketici (gezgin ve turistler) haklarını korumak kuruluşların diğer amaçlarındandır.
1985	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989	-Sürdürülebilir turizmin benimsenmesi ve kitle turizmi dışındaki alternatif turizm türlerinin gelişmesine yönelik ilk turizm politikaları gündeme gelmiştir. -Turizm ekonomik yönünün yanı sıra ilk kez sosyal yönü ile de ele alınmıştır.
1990	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994	-Turizmde mevsimselliğin ortadan kaldırılması en önemli gündem maddesidir. -Alternatif turizme yönelik arayışlar ve teşvik edici sürdürülebilir politikalara öncelik tanınmıştır.
1996	Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000	-Küçük ölçekli turistik işletmelere teşvik ve destek sağlanması konusu önemlidir. -Kitlesele turizm anlayışından tamamen uzaklaşarak turizmin sürdürülebilirliği, turistik ürünlerin tanıtılması ve pazarlanması konulara özel önem verilmiştir.
2001	Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005	-2023 yılı hedef alınarak uzun vadeli gelişme stratejisi belirlenmiştir. -Kültür ve Turizm Bakanlıkları birleştirilmiştir -Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde turizm yatırımlarının artırılmasına öncelik tanınmıştır. -Sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde milli parklar turizme açılmıştır. -Türkiye'de kültürel turizmin sürdürülebilir ve korumacı politikalar çerçevesinde ekonomik yönlü ele alınması konusunda oldukça önem taşımaktadır.
2007	Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013	-İlk kez bu planda kültürel politikaların sosyo-ekonomik politikalar ile ele alınması gereği belirtilmiştir. -Yerindenlik, katılımcılık ve paydaşlar arasında ortaklık kültürü gibi hususlara değinilerek bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve yerel kalkınma hareketlerinde sahiplenme ve farkındalık bilincinin artırılması konuları gündeme gelmiştir.
2007	Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı	-Dokuzuncu Kalkınma Planı hedeflerinde belirtilen 'turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanacaktır' ibaresi kapsamında hazırlanmıştır. -Parçacı turizm planlarından bütüncül planlama yaklaşımına geçilmiştir. -Özellikle iç turizm ve alternatif turizm türlerine önem verilmiş, uluslararası düzeyde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yanı sıra, kentsel markalaşma stratejileri ön plana çıkarılmıştır.
2014	Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018	-Turizmde nitelikli işgücü kalitesinin oluşturulması, -Uluslararası pazarda markalaşma, -Turistik ürün kalitesinin artırılarak tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin artırılması, -Turizmin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör olması, -Tarihi kent merkezlerinin korunarak kültür ve sanat merkezlerine dönüştürülmesi, -Yurtiçi ve yurtdışındaki kültürel mirasımızın korunarak kültür turizmine kazandırılması amaçlanmıştır.

EK-2. Yerli ziyaretçi anket formu örneği

Değerli Ziyaretçiler;

Bu anket çalışması, tarihi Mardin kentini ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin, yerel ekonomik kalkınmada önemli bir paya sahip olan kültür turizminin sürdürülebilirliğine yönelik taleplerinin ve beklentilerinin algılanması amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışma sonucu elde edilen veriler Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan bir tez çalışması kapsamında kullanılacak olup, çalışmaya katkı sağlamak, kişilerin ve kurumların bu konudaki düşünce ve duygularını, önerilerini saptamak, test etmek ve ölçümlemek amacıyla değerlendirilecektir.

Lütfen anket sorularını dikkatli bir şekilde okuyup değerlendiriniz. Göstermiş olduğunuz hassasiyet ve katılım için teşekkür ederiz.

Emine DAVUTOĞLU
Gazi Üniversitesi,
Fen Bilimleri Enstitüsü,
Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans Öğrencisi
eminebaytur90@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL
Gazi Üniversitesi,
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
Öğretim Üyesi
edemet@gazi.edu.tr

ZİYARETÇİ ANKETİ

Form No:

- 1.Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
- 2.Yaşınız: (....)
- 3.Mesleğiniz: (.....)
- 4.Uyruğunuz: (.....)
- 5.Daha önce Mardin'i ziyaret ettiniz mi?
()Evet...Kaçıncı gelişiniz?(....) ()Hayır
- 6.Mardin'e hangi ulaşım aracını kullanarak geldiniz?
()Otobüs ()Uçak ()Araba ()Tren ()Diğer.....
- 7.Seyahatinizi acente aracılığı ile mi yaptınız?
()Evet ()Hayır
- 8.Mardin'de kalış süreniz:(.....)
- 9.Gezi için Mardin'i tercih etme nedeniniz aşağıdakilerden hangisi ya da hangileridir?
()Kültürel yapıları(camiler, çarşılar, medreseler, kiliseler...) ziyaret etmek
()Kültürel etkinliklere(müzik dinletileri, açık hava sineması, festival...) katılmak
()Konaklama olanaklarının uygun olması
()Kentin manzarası
()Kentin güvenilirliği
()Spor etkinlikleri
()Yöreye özgü yemekler
()Sürekli yaşadığım yere yakın olması
()Diğer(.....)

EK-2. (devam) Yerli ziyaretçi anket formu örneği

11.Gezi süresince nereleri ziyaret ettiniz?

- ()Camiler (Ulu, Latifiye, Melik Mahmud) ()Medreseler (Zinciriye, Kasımiye)
 ()Kiliseler (Mar Behnam, Patrikhane) ()Çarşılar (Revaklı, Kayseriyye, Çarıkçılar)
 ()Konaklar (Cercis Murat, Millizadeler) ()Mardin Kalesi
 ()Diğer.....

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne katılıyorum ne katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle katılıyorum.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
* Mardin'deki deneyimimden keyif aldım.					
* Mardin'in mimari, kültürel ve çevresel değerleri onu diğer kentlerden farklı kılmaktadır.					
* Mardin farklı din ve kültüre sahip insanların bir arada yaşayabileceği bir şehirdir.					
* Kentin çevre kalitesini iyi buldum.					
* Ziyaret etmek istediğim her yere rahatça erişebildim.					
* Kültürel ve tarihi yapılar çok iyi korunuyor.					
* Kentin her yerinde kendimi güvende hissettim.					
* Yöresel ürünlerin fiyatı çok uygundu.					
* Yöresel yemekleri yeme imkânım oldu.					
* Yöreye ait kültürel faaliyetlere katıldım.					
* Yöreye ait güzel ve uygun fiyatlı hediyelik eşyalar vardı.					
* Yemek işletmelerinin kalitesi yeterliydi.					
* Konaklama işletmelerinin kalitesi yeterliydi.					
* Hizmet ve personel yeterliydi.					
* Mardin'i tekrar ziyaret etmek isterim.					
* Eklemlenmiş yapılardan rahatsız oldum.					
* Kamusal mekânlardaki kirlilikten ve çöpten rahatsız oldum.					
* Çevremdeki insanlara Mardin'i tavsiye edeceğim.					

Katılımınız ve desteğiniz için;
Teşekkür Ederiz...

EK-3. Yabancı ziyaretçi anket formu örneği

Dear Visitors;

This questionnaire survey is conducted to perceive the demands and expectations of local and foreign tourists visiting the historic city of Mardin for the sustainability of cultural tourism, which has a significant share in local economic development. The data obtained as a result of this study will be used within the scope of a thesis study carried out in Gazi University, Institute of Science and Technology, City and Regional Planning, and will be evaluated in order to contribute to the study, to determine and test the thoughts and emotions and suggestions of individuals and institutions on this subject.

Please read and evaluate the questionnaire carefully. Thank you for the sensitivity and participation you have shown.

Emine DAVUTOĞLU
Gazi University,
Institute of Science,
Urban and Regional Planning Department,
Master Student.
eminebaytur90@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL
Gazi University,
Engineering and Architecture Faculty,
Urban and Regional Planning Department,
Assistant Professor.
edemet@gazi.edu.tr

VISITOR QUESTIONNAIRE

Form No:

1. Gender: () Male () Female
2. How old are you? (....)
3. What is your job? (.....)
4. What is your nationality? (.....)
5. Have you visited Mardin City before?
() Yes... How many times have you been here? (....) () No
6. Which means of transport did you arrive at Mardin?
() Bus () Aircraft () Car () Train () Other.....
7. Did you make your travel through an agent? () Yes () No
8. How long will you have been staying in Mardin? (.....)
9. Which of the following are the reasons for choosing Mardin for sightseeing?
() Visiting cultural structures (mosques, bazaars, madrasahs, churches...),
() Participate in cultural events (music concerts, open air cinema, festivals...),
() Accommodation facilities are affordable,
() View of the city,
() Reliability of the city,
() Sporting events,
() Local specialties,
() Being close to where I live all the time,
() Other (.....)

EK-3. (devam) Yabancı ziyaretçi anket formu örneği

10. Do you think the cultural activities in the city are sufficient?

() Yes () No... If you have a cultural event that you would like to include please add.....)

11. Where did you visit during the trip?

- () Mosques (Ulu, Latifiye, Melik Mahmud) () Madrasahs (Zinciriye, Kasımiye)
 () Churches (Mar Behnam, Patriarchate) () Bazaars (Revaklı, Kayseriyye, Çarıkçılar)
 () Mansions (Cercis Murat, Millizadeler) () Mardin Castle
 () Other(.....)

*Please answer the questions with ratings.	1	2	3	4	5
1-Absolutely I disagree 2-I do not agree 3-Neither agree nor disagree 4-I agree 5-Absolutely I agree	Absolutely I disagree	I do not agree	Neither agree nor disagree	I agree	Absolutely I agree
* I enjoyed my experience in Mardin.					
* Mardin's architectural, cultural and environmental values make it different from other cities.					
* Mardin is a city where people of different religions and cultures can live together.					
* I found the environment of the city good.					
* I could easily reach everywhere I wanted to visit.					
* Cultural and historical buildings are well preserved.					
* I felt safe all over the city.					
* The prices of local products are very reasonable.					
* I had the opportunity to eat local food.					
* I participated in the cultural activities of the locality.					
* There were beautiful and affordable souvenir items belonging to the locals.					
* The quality of the catering businesses was sufficient.					
* The quality of the accommodation business was sufficient.					
* Service and staff were adequate.					
* I would like to visit Mardin again.					
* I'm uncomfortable with articulated structures.					
* I was disturbed by pollution and scrapping in public spaces.					
* I will recommend Mardin to the people around.					

Thank You;
For your participation and support.

EK-4. Konaklama faaliyeti gösteren işletme anket formu örneği

Değerli Girişimci;

Bu anket çalışması, tarihi Mardin kentinin sahip olduğu kültürel potansiyellerin yerel ekonomik kalkınmasında önemli bir paya sahip olan kültür turizminin sürdürülebilirliğine yönelik etkilerin, taleplerin ve beklentilerin algılanması amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışma sonucu elde edilen veriler Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan bir tez çalışması kapsamında kullanılacak olup, çalışmaya katkı sağlamak, kişilerin ve kurumların bu konudaki düşünce ve duygularını, önerilerini saptamak, test etmek ve ölçümlemek amacıyla değerlendirilecektir.

Lütfen anket sorularını dikkatli bir şekilde okuyup değerlendiriniz. Göstermiş olduğunuz hassasiyet ve katılım için teşekkür ederiz.

Emine DAVUTOĞLU
Gazi Üniversitesi,
Fen Bilimleri Enstitüsü,
Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans Öğrencisi
eminebaytur90@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL
Gazi Üniversitesi,
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
Öğretim Üyesi
eroldemet@gmail.com

KONAKLAMA FAALİYETİ GÖSTEREN İŞLETME ANKETİ

Form No:

Bölüm 1.....İşletmenin Genel Özellikleri.....

- 1.İşletmenizin konaklama türü nedir?
()Otel ()Pansiyon ()Motel ()Butik Otel ()Diğer.....
- 2.İşletmenizin mülkiyet durumu nedir?
()Özel-Yerel ()Özel-Yabancı ()Kamu ()Diğer.....
- 3.İşletmenizin yatak kapasitesi kaçtır?.....
- 4.İşletmenizde bulunan toplam oda sayısı kaçtır?.....
- 5.İşletmenizin en yoğun ziyaretçi ağırladığı dönem hangisidir?
()Aralık-Şubat ()Mart-Mayıs ()Haziran-Ağustos ()Eylül-Kasım
- 6.Yılda ortalama kaç turist ağırlıyorsunuz?
Yerli: Sayı..... Yabancı: Sayı.....
Yüzde..... Yüzde.....
- 7.Yerli turistlerin ortalama geceleme sayısı:.....
Yabancı turistlerin ortalama geceleme sayısı:.....

Bölüm 2.....Girişimcinin Temel Özellikleri.....

8. Kaç yaşındasınız?
()18-25 ()26-30 ()31-35 ()36-40 ()40+
9. Öğrenim durumunuz nedir? (Lütfen okul türünü yazınız)
()İlkokul ()Ortaokul ()Lise ()Üniversite.....
()Yüksek Lisans..... ()Doktora.....
- 10.Aslen nerelisiniz?.....
- 11.Daha önce hangi faaliyet ile uğraşıyordunuz?.....
- 12.Kaç yıldır Mardin'de yaşıyorsunuz?
()0-5 ()5-10 ()10-15 ()15-20 ()20+

EK-4. (devam) Konaklama faaliyeti gösteren işletme anket formu örneği

13.Bu işletmeyi hangi tarihte kurdunuz?

() 1995-2000 () 2000-2005 () 2005-2010 () 2010-2015 () 2015+

14.İşletmenizi kurarken kullandığınız sermaye kaynağı nedir?

() Kendi birikimim () Aile ve arkadaşlarımdan aldığım borç para () Devlet teşviki
() Banka kredisi () Diğer (belirtiniz.....)

15.Mardin dışında başka bir kentte herhangi bir ekonomik faaliyetiniz var mı?

() Evet...Lütfen belirtiniz..... () Hayır

Bölüm 3.....İşletmenin Personel Yapısı.....

16.İşletmenizde çalışan hizmetli ve personel sayısı kaçtır?.....

17.İşletmenizde nitelikli personel bulma sorunu yaşıyor musunuz?

() Evet () Hayır

18.Personelinizin yüzde kaç ilgilili yüksek okul (Turizm Fakültesi, Turizm Meslek Yüksekokulu v.b.) mezunu?

() %0-10 () %10-20 () %20-40 () %40-70 () %70-100

Bölüm 4.....İşletmenin Yer ve Yerele Ait Özellikleri.....

19.İşletmenizin mutfağında Mardin'e özgü yerel ürünler (Kişniş baharatı, Derik zeytini, Mardin peyniri...v.b.) kullanıyor musunuz?

() Evet () Hayır

20.Mardin'in yakın çevresindeki illerden en çok hangisini kente rakip olarak görüyorsunuz?

() Şanlıurfa () Diyarbakır () Gaziantep () Şırnak () Batman () Siirt

21.Peki rakip olarak gördüğünüz kentin Mardin'e göre en üstün özelliği nedir?.....

22.İşletmenizin reklam ve tanıtımını yaparken Mardin'in hangi özelliği veya özelliklerini kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).

() Yöresel yemekler sunulur.
() El işlemlerinin sergilendiği ve satıldığı standımız var.
() Hizmetlerimizi yöresel kıyafetli personellerimiz ile sunmaktayız.
() İşletmemizin duvarlarında Mardin'in tarihini anlatan çerçeveler mevcut.
() Resepsiyonda mutlaka tanıtım broşürleri bulundurmaktayız.
() Lobilerde yöresel ürünler ikram edilir (Badem şekeri, Süryani kahvesi, Leblebi v.b.).
() İşletmemizde odalar Mardin'e özgü el işlemeli tekstil ürünleri ve taş işlemleri ile tefriş edilmiştir.

Bölüm 5.....İşletmenin Pazar Olanakları.....

23.Mardin'deki diğer işletmeler ile ortak girişimleriniz var mıdır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

() Evet, tur yapan servisler ile ortak hareket eder, turistleri yönlendiririz.
() Evet, gelen turistlere yerel ürünlerin satıldığı yerler ile ilgili reklam broşürleri veririz.
() Evet, gelen turistlere el işçiliği dokuması ve el sanatları yapan yerler ile ilgili bilgi verir yönlendiririz.
() Hayır, bu konuda gelişen bir çabamız bulunmamaktadır.

24.Konukların işletmenizi tercih etmesi için kullandığınız teşhir edici yöntem hangisidir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

() İnternet aracılığı ile ilgili web sitelerinden araştırılarak(trip advisor, booking, trivago v.b.)
() Mardin'e daha önce gelen ziyaretçilerin birbirlerine tavsiyeleri
() Ziyaretçilerin kente geldikten sonra tesadüfi yöntemler ile işletmemizi bulması
() Tur operatörlerinin aracılığı ve yapılan anlaşmalar
() Mardin'le ilgili tanıtımlarda sponsorluk yaparak

EK-4. (devam) Konaklama faaliyeti gösteren işletme anket formu örneği

Bölüm 6.....Turizmin Gelişmesini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Dinamikler.....

25. Mardin’de turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisini değerlendiriniz?

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
* Turizmin gelişmesiyle kentte, konaklama, eğlenme ve alışveriş amaçlı işletme sayısında artış oldu					
* Turizmin gelişmesiyle kentte yaşam canlandı ve renkli bir hal aldı					
* Tarihi ve kültürel miras alanlarının korunması sağlandı					
* Yerel ürün ve hizmetlerin ön plana çıkarılmasıyla yerel kimlik ve kültür güçlendirildi					
* Dışa göç azalarak nüfusun Mardin’de kalması sağlandı					
* Kültürel mirasın değeri ve korunması hakkında farkındalık arttı, yerel halk daha çok bilinçlendi					
* Yerel ekonomik faaliyetler çeşitlendi					
* Yerel turizm işletmeleri arttı, yerel halk girişimciliğe yöneldi					
* İyi eğitilmiş genç nüfus için iş fırsatları arttı					

26.İşletmenizin başarısını olumsuz etkileyen faktörler hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz?

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
* Küçük işletmelere devlet tarafından verilen finansal desteğin yetersizliği					
* Büyük işletmeler ile rekabet zorluğu					
* Finans kurumlarından nasıl destek alınabileceği konusunda bilgi yetersizliği					
* Bölgesel olarak turizm faaliyetlerinin az olması					
* İşletmeyi yenilemek için finans bulma zorluğu					
* Deneyimli ve nitelikli personel bulma zorluğu					
* İşletmeye erişim konusunda yaşanan sıkıntılar					

EK-4. (devam) Konaklama faaliyeti gösteren işletme anket formu örneği

27. Mardin turizmini olumsuz etkileyen faktörler hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz?

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
* Kentle ilgili güvenlik zafiyeti imajı olması					
* Konaklama tesislerinin kalitesinin yetersizliği					
* Konaklama fiyatlarının yüksek olması					
* Turizm mevsiminin kısa olması					
* Kültürel alanların az olması					
* Kente ulaşım olanaklarının kısıtlı olması					
* Kentteki kültürel faaliyetlerin yeterli olmaması					
* Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilince ve eğitime sahip olmaması					
* Kentin bölge içerisinde gelişmişlik düzeyinin düşük olması					
* Kentin yakın çevresindeki illerle kültürel benzerliğinin olması					
* Kentte yerel halk başta olmak üzere kamu, özel ve sivil işbirliğinin olmaması					

28.Sizce kentteki kültür turizmini geliştirmek için neler yapılabilir? (Lütfen görüşlerinizi açıklayınız)

.....

.....

.....

.....

Katılımınız ve desteğiniz için;
Teşekkür Ederiz...

EK-5. Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anket formu örneği

Değerli Girişimci;

Bu anket çalışması, tarihi Mardin kentinin sahip olduğu kültürel potansiyellerin yerel ekonomik kalkınmasında önemli bir paya sahip olan kültür turizminin sürdürülebilirliğine yönelik etkilerin, taleplerin ve beklentilerin algılanması amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışma sonucu elde edilen veriler Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan bir tez çalışması kapsamında kullanılacak olup, çalışmaya katkı sağlamak, kişilerin ve kurumların bu konudaki düşünce ve duygularını, önerilerini saptamak, test etmek ve ölçümlemek amacıyla değerlendirilecektir.

Lütfen anket sorularını dikkatli bir şekilde okuyup değerlendiriniz. Göstermiş olduğunuz hassasiyet ve katılım için teşekkür ederiz.

Emine DAVUTOĞLU
Gazi Üniversitesi,
Fen Bilimleri Enstitüsü,
Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans Öğrencisi
eminebaytur90@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL
Gazi Üniversitesi,
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
Öğretim Üyesi
eroldemet@gmail.com

TURİSTİK FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ İŞLETME ANKETİ

Form No:

Bölüm 1.....Girişimcinin Temel Özellikleri.....

1. Kaç yaşındasınız?

()18-25 ()26-30 ()31-35 ()36-40 ()40+

2. Öğrenim durumunuz nedir? (Lütfen okul türünü yazınız)

()İlkokul ()Ortaokul ()Lise ()Üniversite.....

()Yüksek Lisans..... ()Doktora.....

3. Aslen nerelisiniz?.....

4. Kaç yıldır Mardin'de yaşıyorsunuz?

()0-5 ()5-10 ()10-15 ()15-20 ()20+

5. Daha önce hangi faaliyet ile uğraşıyordunuz?.....

6. Mardin dışında başka bir kentte herhangi bir ekonomik faaliyetiniz var mı?

()Evet(Lütfen belirtiniz.....)()Hayır

Bölüm 2.....İşletmenin Genel Özellikleri.....

7.İşletmenizin türü nedir?

()Hediyelik eşya ()Telkâri el sanatları ()Kuruyemiş/Baharat ()Restoran

()Diğer.....

8.İşletmenizin mülkiyet durumu nedir?

()Özel-Yerel ()Özel-Yabancı ()Kamu ()Diğer.....

9.İşletmenizin en çok kâr ettiği dönem hangisidir?

()Aralık-Şubat ()Mart-Mayıs ()Haziran-Ağustos ()Eylül-Kasım

10.Bu işletmeyi hangi tarihte kurdunuz?

()1995-2000 ()2000-2005 ()2005-2010 ()2010-2015 ()2015+

EK-5. (devam) Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anket formu örneği

11.İşletmenin daha önceden başka bir kullanımı var mıydı?

()Evet(Lütfen belirtiniz.....)()Hayır

12.İşletmenizi kurarken kullandığınız sermaye kaynağı nedir?

()Kendi birikimim ()Aile ve arkadaşlarımdan aldığım borç para ()Devlet teşviki

()Banka kredisi ()Diğer(belirtiniz).....

Bölüm 3.....İşletmenin Personel Yapısı.....

13.İşletmenizde çalışan hizmetli ve personel sayısı kaçtır?.....

14.İşletmenizde nitelikli personel bulma sorunu yaşıyor musunuz?

()Evet ()Hayır

15.Personelinizin yüzde kaç ilgilili yüksek okul (Turizm Fakültesi, Turizm Meslek Yüksekokulu v.b.) mezunu?

()%0-10 ()%10-20 ()%20-40 ()%40-70 ()%70-100

Bölüm 4.....İşletmenin Yer ve Yerele Ait Özellikleri İle Pazar Olanakları.....

16.Mardin'in yakın çevresindeki illerden en çok hangisini kente rakip olarak görüyorsunuz?

()Şanlıurfa ()Diyarbakır ()Gaziantep ()Şırnak ()Batman ()Siirt

17.Peki rakip olarak gördüğünüz kentin Mardin'e göre en üstün özelliği nedir?.....

18.İşletmenizin reklam ve tanıtımını yapıyor musunuz?

()Evet ()Hayır

19.İşletmenizin reklam ve tanıtımını hangi yollarla yapıyorsunuz?

()El broşürleri dağıtarak,

()Sosyal medya yoluyla,

()Toplu alanlarda ürün stantları kurarak,

()Mardin ile ilgili tanıtımlarda sponsorluk yaparak,

()İşletmemin reklam ve tanıtımını yapmıyorum,

()Ziyaretçilerin kente geldikten sonra tesadüfi yöntemler ile işletmemizi bulması,

()Mardin'e daha önce gelen turistlerin birbirlerine tavsiyeleri,

()Diğer.....

20.Mardin'deki diğer işletmeler ile ortak girişimleriniz var mıdır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

()Evet, tur yapan servisler ile ortak hareket eder, turistleri(konukları) yönlendiririz.

()Evet, gelen turistlere gezilecek yerler ile ilgili bilgi veririz.

()Evet, gelen turistlere hediyelik eşya satan yerler ile ilgili bilgi veririz.

()Evet, gelen turistlere yöresel yemek yiyecekleri yerler ile ilgili bilgi veririz.

()Evet, gelen turistlere el işçiliği dokuması ve el sanatları yapan yerler ile ilgili bilgi verir yönlendiririz.

()Hayır, bu konuda gelişen bir çabamız bulunmamaktadır.

EK-5. (devam) Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anket formu örneği

Bölüm 5.....Turizmin Gelişmesini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Dinamikler.....

21. Mardin’de turizmin gelişmesinin kent üzerine etkisini değerlendiriniz?

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
* Turizmin gelişmesiyle kentte, konaklama, eğlenme ve alışveriş amaçlı işletme sayısında artış oldu					
* Turizmin gelişmesiyle kentte yaşam canlandı ve renkli bir hal aldı					
* Tarihi ve kültürel miras alanlarının korunması sağlandı.					
* Yerel ürün ve hizmetlerin ön plana çıkarılmasıyla yerel kimlik ve kültür güçlendirildi					
* Dışa göç azalarak nüfusun Mardin’de kalması sağlandı					
* Kültürel mirasın değeri ve korunması hakkında farkındalık arttı, yerel halk daha çok bilinçlendi					
* Yerel ekonomik faaliyetler çeşitlendi					
* Yerel turizm işletmeleri arttı, yerel halk girişimciliğe yöneldi					
* İyi eğitilmiş genç nüfus için iş fırsatları arttı					

22.İşletmenizin başarısını olumsuz etkileyen faktörler hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz?

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
* Küçük işletmelere devlet tarafından verilen finansal desteğin yetersizliği					
* Büyük işletmeler ile rekabet zorluğu					
* Finans kurumlarından nasıl destek alınabileceği konusunda bilgi yetersizliği					
* Bölgesel olarak turizm faaliyetlerinin az olması					
* İşletmeyi yenilemek için finans bulma zorluğu					
* Deneyimli ve nitelikli personel bulma zorluğu					
* İşletmeye erişim konusunda yaşanan sıkıntılar					

EK-5. (devam) Turistik faaliyet gösteren ticari işletme anket formu örneği

23. Mardin turizmini olumsuz etkileyen faktörler hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz?

*Lütfen tablodaki soruları puanlandırarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1-Kesinlikle Katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum 4-Katılıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
* Kentle ilgili güvenlik zafiyeti imajı olması					
* Konaklama tesislerinin kalitesinin yetersizliği					
* Konaklama fiyatlarının yüksek olması					
* Turizm mevsiminin kısa olması					
* Kültürel alanların az olması					
* Kente ulaşım olanaklarının kısıtlı olması					
* Kentteki kültürel faaliyetlerin yeterli olmaması					
* Yerel halkın turizm konusunda yeterli bilince ve eğitime sahip olmaması					
* Kentin bölge içerisinde gelişmişlik düzeyinin düşük olması					
* Kentin yakın çevresindeki illerle kültürel benzerliğinin olması					
* Kentte yerel halk başta olmak üzere kamu, özel ve sivil işbirliğinin olmaması					

24.Sizce kentteki kültür turizmini geliştirmek için neler yapılabilir? (Lütfen görüşlerinizi açıklayınız)

.....

.....

.....

.....

Katılımınız ve desteğiniz için;
Teşekkür Ederiz...

EK-6. Mardin kentinde bulunan turizm işletme belgeli ve belediye belgeli oteller

Turizm İşletme Belgeli Oteller					
Sıra No	Tesis Adı	Türü/Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis No
1	İzala Hotel	Butik Otel	45	90	<u>1</u>
2	Maridin Hotel	Özel Konaklama Tesisi	32	65	<u>2</u>
3	Zinciriye Hotel	Özel Konaklama Tesisi	15	30	<u>3</u>
4	Mardius (Tarihi Konak)	Özel Konaklama Tesisi	10	20	<u>4</u>
5	Tuğhan Hotel	Özel Konaklama Tesisi	32	64	<u>5</u>
6	Artuklu Kervansarayı	Özel Konaklama Tesisi	42	84	<u>6</u>
7	Erdoba Evleri Konakları	Özel Konaklama Tesisi	36	71	<u>7</u>
8	Büyük Mardin Otel	3 Yıldızlı	54	108	<u>8</u>
9	Nuhoğlu Hotel	3 Yıldızlı	88	171	<u>9</u>
10	AZD House Hotel	3 Yıldızlı	24	52	<u>10</u>
11	Hilton Garden Inn	4 Yıldızlı	162	324	<u>11</u>
12	Erdoba Elegance Otel	5 Yıldızlı	220	440	<u>12</u>
13	Artuklu Üniversitesi Uygulama Otel	Sosyal Tesis	12	30	<u>13</u>
Belediye Belgeli Oteller					
Sıra No	Tesis Adı	Türü/Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis No
1	Stone Butik Hotel	Butik Otel	7	18	<u>14</u>
2	Kasr-i Abbas Hotel	Özel Konaklama Tesisi	8	28	<u>15</u>
3	Kaya Ninova Hotel	Otel	46	86	<u>16</u>
4	Gazi Konağı	Otel	22	45	<u>17</u>
5	Reyhani Kasrı Hotel	Otel	42	84	<u>18</u>
6	Tarihi Darius Konağı	Otel	11	30	<u>19</u>
7	Başak Hotel	Otel	11	22	<u>20</u>
8	Mardin Apart Hotel	Otel	20	45	<u>21</u>
9	Antik Tatlıdede Konağı	Otel	16	35	<u>22</u>
10	Kadim Hotel	Otel	18	42	<u>23</u>
11	Dara Konağı	Otel	10	26	<u>24</u>
12	Yay Grand Otel	Otel	288	600	<u>25</u>

EK-7. Anket görüşmesi yapılan konaklama faaliyetli işletme bilgileri

Form No	İşletme Adı	Görüşülen Kişi	Pozisyon
1	Maridin Otel	A.D.	İşletme Sahibi
2	İzala Otel	E.A.	İşletme Müdürü
3	Zinciriyce Hotel	İ.F.	İşletme Sahibi
4	Dara Konağı	B.S.	İşletme Sahibi
5	Mardin Stone Hotel	M.Ö.	İşletme Sahibi
6	Kaya Ninova Hotel	İ.K.	İşletme Sahibi
7	Tuğhan Hotel	R.Y.	İşletme Müdürü
8	Gazi Konağı	Ş.H.	İşletme Sahibi
9	Mardius (Tarihi Konak)	G.E.	İşletme Sahibi
10	Reyhani Kasr-ı Hotel	E.Ş.	İşletme Müdürü
11	Tarihi Darius Konağı	B.S.	İşletme Sahibi
12	İpekyolu Guesthouse	İŞLETME KAPANMIŞ	
13	Artuklu Kervansarayı	S.E.	İşletme Sahibi
14	Mezopotamya Hotel	İŞLETME KAPANMIŞ	
15	Başak Otel	V.B.	İşletme Sahibi
16	Mardin Apart Otel	M.F. E.	İşletme Sahibi
17	Antik Tatlıdede Konağı	A.G.	İşletme Sahibi
18	Kadim Hotel	İ.F.	İşletme Sahibi
19	Kasr-i Abbas Hotel	Y.Y.	İşletme Sahibi
20	Şahmeran Otantik Pansiyon	ERİŞİM SAĞLANAMADI	
21	Artuklu Üniversitesi Uygulama Oteli	İ.O.	İşletme Müdürü
22	Erdoba Konakları	N.Ç.	İşletme Sahibi

EK-8. Anket görüşmesi yapılan turistik faaliyetli ticari işletme bilgileri

Form No	İşletme Adı	İşletme Türü	Görüşülen Kişi	Vasfı
1	Roza Hediyeelik Eşya	Hediyeelik Eşya	C.Ö.S.	İşletme Sahibi
2	Ninve Gıda Süryani Shop	Süryani Şarabı Shop	D.G.	İşletme Sahibi
3	Aselcioğlu Sabun Atölyesi	Hediyeelik Eşya	Ş.Ö.	İşletme Sahibi
4	El Sanatları Satış Merkezi	El Sanatları İşletmesi	Ö.A.	Çalışan
5	Artukbey Kahve	Kuruyemiş/baharat	E.Y.	İşletme Sahibi
6	Kervan Kuruyemiş	Kuruyemiş/baharat	Ö.Ç.	İşletme Sahibi
7	Antik Sur Restoran	Restoran	A.T.	İşletme Sahibi
8	Nuhoğlu Antik	Hediyeelik Eşya	M.N.	İşletme Sahibi
9	Bakır ve Şahmeran İmalatı	Hediyeelik Eşya	Y.Ö.	İşletme Sahibi
10	Seyr-i Mardin Cafe	Restoran	M.Ş.	İşletme Sahibi
11	Süryani Shop Dzafaran	Süryani Şarabı Shop	T.G.	İşletme Sahibi
12	Fırat Silver	Telkâri El Sanatları	E.A.	İşletme Sahibi
13	Azizoğulları Gıda	Yöresel Gıda Ürünleri İşletmesi	A.E.	İşletme Sahibi
14	Kebapçı Yusuf Usta	Restoran	Y.A.	İşletme Sahibi
15	Bağdadi Restoran	Restoran	Z.A.	İşletme Sahibi
16	Mardin Gümüş Dünyası	Telkâri El Sanatları	A.S.	İşletme Sahibi
17	Davut Selim Kuruyemiş	Kuruyemiş/baharat	M.A.	İşletme Sahibi
18	Nur Gümüşçülük	Telkâri El Sanatları	C.P.	İşletme Sahibi
19	Erkan Ticaret Hediyeelik Eşya	Hediyeelik Eşya	E.D.	İşletme Sahibi
20	Cercis Murat Konağı	Restoran	E.B.D.	İşletme Sahibi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : DAVUTOĞLU, Emine
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 12.07.1990, Mardin
 Medeni hali : Evli
 Telefon : (0507) 053 52 01
 e-mail : eminebaytur90@gmail.com



Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	Devam Ediyor
Lisans	Erciyes Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	2013
Lise	Mardin Anadolu Lisesi	2007

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017-halen	Mardin Büyükşehir Belediyesi	Şehir Plancısı
2014-2017	Batman Üniversitesi	Araştırma Gör.
2013-2014	Yeşilli Belediyesi	Şehir Plancısı

Yabancı Dil

İngilizce, Arapça

Yayınlar

1. Davutoğlu, E. ve Erol, D. (2018, 28 April-01 May). *Sürdürülebilir Kültür Turizmi ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Mardin Kenti Örneği*, III. INES International Education And Social Science Congress, Alanya, 1529-1536.
2. Davutoğlu, E. ve Erol, D. (2018, 28 April-01 May). *Sürdürülebilir Turizmin Özel İlgi Alanı Kültür Turizmi ve Bir Başarılı Örnek*; Apulia, III. INES International Education And Social Science Congress, Alanya, 1582-1589.

3. Davutoğlu, E. ve Erol, D. (2018, 03-05 May). *Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinde Erişilebilir, Güvenli ve Temiz Enerji Kaynakların Önemi*, 1st International Engineering and Technology Symposium Abstract Book, Batman, 69.

Hobiler

Kitap okumak, seyahat etmek, yürüyüş yapmak



GAZİ GELECEKTİR..